

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL ÇEVRE BİLİMLERİ
ANABİLİM DALI

**ZORUNLU GÖÇ VE YENİDEN YERLEŞİMİN
TOPLUMSAL ÇEVRE ÜZERİNDEKİ ETKİSİ:
TAHTALI BARAJI ÖRNEĞİ**

Doktora Tezi

K. İrge Şatıroğlu

Ankara-2012

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL ÇEVRE BİLİMLERİ
ANABİLİM DALI

**ZORUNLU GÖÇ VE YENİDEN YERLEŞİMİN
TOPLUMSAL ÇEVRE ÜZERİNDEKİ ETKİSİ:
TAHTALI BARAJI ÖRNEĞİ**

Doktora Tezi

K. İrge Şatıroğlu

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Nesrin Algan

Ankara-2012

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL ÇEVRE BİLİMLERİ
ANABİLİM DALI

**ZORUNLU GÖÇ VE YENİDEN YERLEŞİMİN
TOPLUMSAL ÇEVRE ÜZERİNDEKİ ETKİSİ:
TAHTALI BARAJI ÖRNEĞİ**

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Nesrin Algan

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

Prof. Dr. Nesrin Algan

.....

Prof. Dr. Çelik Aruoba

.....

Prof. Dr. Berna Alpagut

.....

Prof. Dr. Ayşegül Mengi

.....

Prof. Dr. Nesrin Çobanoğlu

.....

Tez Sınav Tarihi: 18 Aralık 2012

İçindekiler

Tablolar.....	5
Şekiller.....	9
Kısaltmalar.....	10
Teşekkür.....	11
Tezin Özeti	12
Abstract (Tezin İngilizce Özeti).....	12
Giriş.....	14
1. Kavramsal Çerçeve ve Araştırma Soruları.....	18
1.1. Kalkınma Sebepi Zorunlu Göç: Küresel Bir Olgu.....	18
1.2. “Yerinden Edilen” Tanımı.....	22
1.3. Kalkınma Sebepi Zorunlu Göçün Toplumsal Çevre Üzerindeki Etkileri.....	24
1.3.1. Temel Modeller ve Yoksullaşma Riskleri.....	24
1.3.2. Toplumsal Cinsiyet ve Zorunlu Göç.....	29
1.3.3. Stresin Yarattığı Sonuçlar.....	34
1.4. Tazminat Türleri ve Zorlukları: Dünyadan Örnekler.....	44
1.4.1. Kamulaştırma.....	44
1.4.2. Yeniden Yerleştirme (İskan).....	49
1.5. Türkiye’deki Uygulamalar.....	54
1.6. Araştırma Soruları.....	55
2. Araştırma Yöntemi	58
2.1. Örnek Seçimi.....	58
2.2. Araştırma Metodolojisinin Seçimi	59
2.3. Araştırma Araçları.....	63
2.3.1. Niceliksel Yöntemler	63
2.3.2. Niteliksel Yöntemler.....	68
2.3.3. Literatür Taraması ve İkincil Veriler.....	72
2.4. Alan Çalışmaları.....	72
2.4.1. Araştırma Evreni ve Populasyon Grupları.....	73

2.4.2. Örnek Büyüklüğü ve Örnekleme Yöntemi	76
2.4.3. Cevaplayanların Özellikleri	82
2.4.4. Cevapların Güvenilirliği	84
2.5. Veri Analizi.....	85
2.5.1. Yerinden Edilenlerin Tekrar Gruplanması.....	85
2.5.2. Kapsanan Populasyon ve Hata Payları	88
2.5.3. Araştırmadaki Kısıtlar ve Olası Hata Kaynakları.....	90
3. Yeni Bulgurca'nın Geçmişi.....	93
3.1. Barajdan Önce Yerleşimler.....	93
3.1.1. Bulgurca	93
3.1.2. Keler, Çamköy, Malta.....	96
3.2. Dönemin İskan ve Kamulaştırma Mevzuatı.....	97
3.2.1. Kamulaştırma	97
3.2.2. İskan Hakkı	98
3.2.3. Bilgilendirme ve Müracaat.....	104
3.3. Uygulamalar.....	105
3.3.1. Baraj Söylentileri ve İnşaat Yasağı	105
3.3.2. İskan Alanının Seçilmesi	106
3.3.3. İlk İskan Değerlendirmesi.....	107
3.3.4. İkinci İskan Değerlendirmesi	108
3.3.5. Yeni Bulgurca'ya Taşınmak	111
3.3.6. Yeni Bulgurca'ya Yerleşim.....	113
3.3.7. Adıyamanlı Hanelerin Gelişi.....	115
3.3.8. Koruma Alanının Boşaltılması.....	116
3.3.9. Eşen – Yerinde Kalanlar	117
3.4. Yerinden Edilenlerin Baraj Öncesindeki Sosyo-ekonomik Durumu	118
3.4.1. Devlet Eliyle İskan Edilenler	119

3.4.2. Hakkı Olup İskan Edilmeyenler	122
3.4.3. Tazmin almayanlar	125
3.4.4. Kamulaştırma Alanlar	127
3.4.5. Eşen.....	129
3.4.6. Adıyaman'dan Gelen Haneler	131
3.5. Barajdan Sonraki İlk Yıllar	134
3.5.1. İskan Edilen Haneler.....	134
3.5.2. Hakkı Olup İskan Edilmeyenler	137
3.5.3. Tazmin almayanlar	138
3.5.4. Kamulaştırma Alanlar	139
3.5.5. Eşen.....	140
3.5.6. Adıyaman'dan Gelen Haneler	141
4. Sosyo-ekonomik ve Sosyo-psikolojik Göstergelerin İncelenmesi	144
4.1. Nüfus Değişimleri	144
4.2. Hane Büyüklüğü ve Yapısındaki Değişiklikler.....	147
4.3. Etnisite, Dil ve Din	149
4.4. Eğitim	151
4.5. Geçim Kaynakları ve Gelir Seviyesi	154
4.5.1. Cinsiyete Göre Meslekler	154
4.5.2. Tarımsal Gelir	161
4.5.3. Toplam Hane Geliri	167
4.6. Mülk Sahipliği.....	169
4.7. Ev Standartları.....	170
4.8. Psikolojik Sağlık ve Bunalım.....	172
4.9. Ölüm Oranları	183
4.9.1. Yetişkin Ölüm Oranı.....	184
4.9.2. Çocuk (5 Yaş Altı) Ölüm Oranı	187

5. Sonuçlar ve Tartışma	191
5.1. Yaşam Biçimleri ve Gelir Kaynaklarındaki Değişimler.....	191
5.2. İskan Alanların, Nakit Alanların ve Hiçbir Şey Almayanların Kıyaslanması 195	
5.3. Eşen – Yerinde Kalanların Durumu	197
5.4. Uzun Mesafeli İskanın Sonuçları	198
5.5. Yerinden Edilmenin Cinsiyetler Üzerinde Etkisi.....	201
5.6. Psikolojik Etkiler ve Ölüm.....	203
5.7. Tahtalı'daki Uygulamalardaki Başarı ve Başarısızlıklar	204
5.7.1. Kamulaştırma	204
5.7.2. İskan.....	206
5.8. Yeni İskan Kanundaki Değişikler	210
5.9. İskan Uygulamalarının İyileştirilmesi için Öneriler.....	212
Kaynaklar	218
Ek - Anket Formları	229
1. Barajdan Etkilenenler için Sosyo-Ekonomik Anket Formu	230
2. Çileme – Kontrol Grubu Sosyo-Ekonomik Anket Formu	245
3. Kısa semptom envanteri	254

Tablolar

Tablo 2.1. Gruplar için hedeflenen ve uygulanan anket sayısı (daha sonra bu gruplama değişmiştir)	66
Tablo 2.2. Cevaplamama nedenleri	67
Tablo 2.3. Anketlerin yapıldığı yerleşim alanları	67
Tablo 2.4. Anketi cevaplayanların cinsiyetleri	68
Tablo 2.5. Cevaplayanların cinsiyete göre yaş grupları	69
Tablo 2.6. Anketlerin uygulandığı yerleşimler	69
Tablo 2.7. Yeniden dzenlenen populasyon grupları ve maksimum hata payları	74
Tablo 2.8. Uygulanan kısa semptom anketleri (KSE) ve maksimum hata payları	75
Tablo 3.1. İşkan edilen hanelerin barajdan önce toprak sahipliği durumu	106
Tablo 3.2. İşkan edilen hanelerde barajdan önce ev sahipliği	107
Tablo 3.3. İşkan edilen hanelerde barajdan önce ev standartları	107
Tablo 3.4. İşkan edilen ailelerde hane reisinin barajdan önceki işi ve işin türü	108
Tablo 3.5. İşkan edilen hanelerin barajdan önce hayvan sahipliği durumu	108
Tablo 3.6. Hak sahibi olduğu halde iskan edilmeyen hanelerin barajdan önce toprak sahipliği durumu	109
Tablo 3.7. Hak sahibi olduğu halde iskan edilmeyen hanelerde ev sahipliği	109
Tablo 3.8. Hak sahibi olduğu halde iskan edilmeyen hanelerde barajdan önce ev standartları	110
Tablo 3.9. Hak sahibi olduğu halde iskan edilmeyen hanelerde hane reisinin mesleği	110
Tablo 3.10. Hak sahibi olduğu halde iskan edilmeyen hanelerin barajdan önce hayvan sahipliği durumu	111
Tablo 3.11. Tazmin hakkı olmayan hanelerin barajdan önce toprak sahipliği	111

Tablo 3.12. Tazmin hakkı olmayan hanelerde barajdan önce ev sahipliği	112
Tablo 3.13. Tazmin hakkı olmayan hanelerde barajdan önce ev standartları	112
Tablo 3.14. Tazmin hakkı olmayan hanelerin barajdan önceki geçim kaynakları	112
Tablo 3.15. Tazmin hakkı olmayan hanelerin barajdan önce hayvan sahipliği durumu	113
Tablo 3.16. Kamulaştırma alan hanelerin barajdan önce toprak sahipliği durumu	113
Tablo 3.17. Kamulaştırma alan hanelerde barajdan önce ev sahipliği	114
Tablo 3.18. Kamulaştırma alan hanelerde barajdan önce ev standartları	114
Tablo 3.19. Kamulaştırma olarak kendi imkanlarıyla göç edenler	115
Tablo 3.20. Kamulaştırma bedeli alan hanelerin barajdan önce hayvan sahipliği durumu	115
Tablo 3.21. Eşen'deki hanelerin barajdan önce toprak sahipliği durumu	116
Tablo 3.22. Eşendeki hanelerde barajdan önce ev standartları	116
Tablo 3.23. Eşendeki hanelerde barajdan önce ev standartları	117
Tablo 3.24. Eşendeki hanelerin barajdan önceki geçim kaynakları	117
Tablo 3.25. Eşendeki hanelerin barajdan önce hayvan sahipliği durumu	117
Tablo 3.26. Adıyaman'dan gelen hanelerin barajdan önce toprak sahipliği durumu	118
Tablo 3.27. Adıyamanlı hanelerde barajdan önce ev sahipliği	119
Tablo 3.28. Adıyamanlı hanelerde barajdan önce ev standartları	119
Tablo 3.29. Adıyaman'dan gelen ailelerin geçim kaynakları	119
Tablo 3.30. Adıyaman'dan gelen hanelerin barajdan önce hayvan sahipliği durumu	120
Tablo 4.1. Gruplara göre yaş ortalaması	132
Tablo 4.2. Gruplara göre hane büyüklüğü ortalaması	135
Tablo 4.3. $35 \geq \text{yaş} \geq 17$ yaş arası için baraj sonrası eğitim seviyesi	139

Tablo 4.4. 35≥yaş≥17 yaş arası için baraj sonrası eğitim seviyesi	139
Tablo 4.5. Gruplara göre 15-64 yaş arası erkeklerin çalışma durumu (15≥ yaş≥64 için)	140
Tablo 4.6. Gruplara göre 15-64 yaş arası erkeklerde çalışmama nedenleri (15≥ yaş≥64 için)	141
Tablo 4.7. Gruplara göre erkeklerin meslekleri (15≥ yaş≥64 için)	142
Tablo 4.8. Çalışan erkeklerin iş türüne göre gruplandırılması	143
Tablo 4.9. Gruplara göre 15-64 yaş arası kadınların çalışma durumu (64≥ yaş≥15 için)	145
Tablo 4.10. Gruplara göre 15-64 yaş arası kadınların çalışmama nedeni (64≥ yaş≥15 için)	146
Tablo 4.11. Gruplara göre 15-64 yaş arası kadınların meslekleri(64≥ yaş≥15 için)	147
Tablo 4.12. Gruplara göre toprak sahipliğindeki değişim	148
Tablo 4.13. Gruplara göre topraklı ve topraksız hanelerin oranı	149
Tablo 4.14. Gruplara göre toprak sahibi hanelerin oranı ve ortalama toprak büyüklüğü	150
Tablo 4.15. Grupların dekar başına kazandıkları ortalama gelir	150
Tablo 4.16. Grupların kazandıkları ortalama ney yıllık tarımsal gelir	151
Tablo 4.17. Gruplara göre hayvan sahipliği	152
Tablo 4.18. Gruplara göre yerel sığır birimi cinsinden hayvan sahipliği	152
Tablo 4.19. Gruplara göre hayvancılıktan kazanılan ortalama net yıllık gelir	153
Tablo 4.20. Gruplara göre yıllık toplam (maaşlı işlerin geliri + tarımsal gelir + hayvancılık geliri) ortalama net hane geliri	154
Tablo 4.21. Gruplara göre kişi başına düşen yıllık toplam (maaşlı işlerin geliri + tarımsal gelir + hayvancılık geliri) ortalama net hane geliri	154
Tablo 4.22. Gruplara göre tarla harici sahip olunan mal varlığının değeri	155

Tablo 4.23. Gruplara göre kullanılan evin sahiplik durumu	156
Tablo 4.24. Gruplara göre yaşanan evlerdeki standartlar	158
Tablo 4.25. Gruplara göre somatizasyon bozukluğu oranları	159
Tablo 4.26. Somatizasyona ilişkin sorulara “hiç yok” cevabı verenlerin popülasyondaki oranı	159
Tablo 4.27. Gruplara göre obsesif/kompulsif bozukluk gösterenlerin oranı	160
Tablo 4.28. Obsesif kompulsif takıntılara ilişkin sorulara “hiç yok” cevabı verenlerin popülasyondaki oranı	160
Tablo 4.29. Gruplara göre kişiler arası duyarlılık sorunu olanların oranları	161
Tablo 4.30. Kişiler arası duyarlılık sorularına ilişkin sorulara “hiç yok” cevabı verenlerin popülasyondaki oranı	162
Tablo 4.31. Gruplara göre depresyon belirtileri gösterenlerin oranları	162
Tablo 4.32. Depresyona ilişkin sorulara “hiç yok” cevabı verenlerin popülasyondaki oranı	163
Tablo 4.33. Tablo 4.33. Gruplara göre anksiyete belirtileri gösterenlerin oranları	163
Tablo 4.34. Anksiyeteye ilişkin sorulara “hiç yok” cevabı verenlerin popülasyondaki oranı	164
Tablo 4.35. Gruplara göre hostilete belirtileri gösterenlerin oranları	165
Tablo 4.36. Hostiliteye ilişkin sorulara “hiç yok” cevabı verenlerin popülasyondaki oranı	165
Tablo 4.37. Gruplara göre fobik anksiyete belirtileri gösterenlerin oranları	166
Tablo 4.38. Fobik anksiyeteye ilişkin sorulara “hiç yok” cevabı verenlerin popülasyondaki oranı	166
Tablo 4.39. Gruplara göre paranoyak düşünce belirtileri gösterenlerin oranları	167
Tablo 4.40. Paranoyak düşünceye ilişkin sorulara “hiç yok” cevabı verenlerin popülasyondaki oranı	167

Tablo 4.41. Gruplara göre psikopatizm belirtileri gösterenlerin oranları	168
Tablo 4.42. Psikopatizme ilişkin sorulara “hiç yok” cevabı verenlerin popülasyondaki oranı (%)	168
Tablo 4.43. Gruplar arasındaki psikolojik farkların istatistiki önemine ilişkin Kruskal Wallis Testi	169
Tablo 4.44. Cinsiyetler arasındaki psikolojik farkların istatistiki önemine ilişkin Kruskal Wallis Testi	169
Tablo 4.45. İskan edilen hanelerde ve Çileme’de ebeveyleerin ölüm oranı	171
Tablo 4.46. İskan edilen hanelerde ve Çileme’de yaş gruplarına göre ilk eşleri yaşayanların oranı	173
Tablo 4.47. Gruplara göre en az bir kere evlenmiş olan kadınların doğurmuş oldukları ve ölen çocuk sayısı	175
Tablo 4.48. Gruplara göre en az bir kere evlenmiş olan ve en az 28, en fazla 62 yaşında olan kadınların doğurmuş oldukları ve ölen çocuk sayısı	176

Şekiller

Şekil 4.1. Anket sonuçlarına göre grupların popülasyon piramitleri	131
Şekil 4.2. Seçmen tabloları kullanılarak oluşturulan 18 yaş üstü popülasyon piramitleri	133
Şekil 4.3. İskan edilen hanelerde ve Çileme’de babaları ölmüş olan bireyleerin yüzdesi	171
Şekil 4.4. İskan edilen hanelerde ve Çileme’de anneleri ölmüş olan bireyleerin yüzdesi	172

Kısaltmalar

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

ÇED: Çevresel Etki Değerlendirme

DB: Dünya Bankası

DSİ: Devlet Su İşleri

EPA: Amerika Birleşik Devletleri Çevre Koruma Ajansı (Environmental Protection Agency)

IFC: Uluslararası Finans Örgütü (International Finance Organization)

İZSU: İzmir Su ve Kanalizasyon İdaresi

KSE: Kısa Semptom Envanteri

N: Cevap sayısı

PKK: Partiya Karkerên Kurdistan (Kürt İşçi Partisi)

TL: Türk Lirası

USD: Amerika Birleşik Devletleri Doları (United States Dollar)

WCD: Dünya Barajlar Komisyonu (World Commission on Dams)

YSB: Yerel sığır birimi

Teşekkür

Bu tezin araştırması sırasında bana zamanlarını ayırarak sorularımı sabırla cevaplamış olan tüm Tahtalı ve Atatürk Barajı göçmenlerine ve özellikle beni evinde konuk eden ve anketleri uygulamamda büyük yardımı dokunan Saadet Fadime Harmancıoğlu'na, tezimi etkin şekilde sonlandırmamda emeği geçen değerli danışmanım Prof. Dr. Nesrin Algan'a, hangi psikolojik testi uygulamam gerektiği konusunda yol gösteren Prof. Dr. Nuray Karancı'ya, Ziyaretçi Araştırmacı olarak bulunduğum Oxford niversitesinde danışmanlığımı üstlenerek vermiş olduğu görüşlerle fikirlerimin oluşmasına katkıda bulunan Prof. Dr. Dawn Chatty'ye, çalışmamda bana içtenlikle yardımcı olan ve tozlu arşivlerden Tahtalı Raporlarını bulup paylaşan DSİ Kamulaştırma Daire Başkanı Hikmet İçten'e, araştırmam için arabasını bağışlayarak cevaplayıcılarıma ulaşmamı kolaylaştıran sevgili annem Emine Emra şatıroğlu'na ve üzerimden desteğini hiç eksik etmeyen canım anneannem şadan Ateş'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Zorunlu Göç ve Yeniden Yerleşimin Toplumsal Çevre Üzerindeki Etkisi: Tahtalı Barajı Örneği

Tezin Özeti

1997 yılında Tahtalı Barajı sekiz yerleşimi kaplamış ve 1400 haneden yaklaşık 7500 kişinin yerinden edilmesiyle sonuçlanmıştır. Zaten yetersiz olan kanunlar, bir de yanlış uygulanınca yerinden edilenleri farklı gruplara ayırmıştır. Bu gruplar ev ve toprak verilerek devlet tarafından iskan edilenleri, kamulaştırma bedeli alanları ve hiçbir şey almadan evlerini terk etmek zorunda kalanları kapsamaktadır. Adıyaman'dan gelen otuz altı hanenin de plansız şekilde Tahtalı Barajı sebebiyle yerinden edilenlerle birlikte iskan edilmesi durumu iyice karmaşık hale getirmiştir. Bu Adıyamanlı haneler 1992 yılında güneydoğuda yapılan Atatürk Barajı sebebiyle yerlerinden edilmişler ve beş yıl boyunca iskan beklemişlerdir. İzmir'de iskan çıktığında hemen hemen hiçbiri henüz Türkiye'nin batısını ve İzmir'i daha önce görmemişlerdir.

Geniş bir sosyo-ekonomik gösterge yelpazesini değerlendiren bu çalışma, farklı tazmin türlerinin, ya da tazmin alamamanın Tahtalı'daki bu grupların yaşamlarını ve geçim kaynaklarını nasıl etkilediğini araştırmaktadır. Zorunlu göçten sonra cinsiyet rollerindeki değişimleri irdelemekte ve Adıyamanlı hanelerin uzak mesafe iskanlarının ve etnik ilişkilerinin nasıl şekillendiğini sorgulamaktadır. Aynı zamanda zorunlu göçün sosyo-psikolojik sonuçlarına da değinmektedir. Araştırma sonuçları altı aylık alan çalışmasıyla gerçekleştirilen (hem barajdan etkilenen grupları hem de kontrol grubunu kapsayan) 320 hane halkı ve 254 kısa semptom anketinin analizine, katılımcı gözlem ve kilit bilgilendirici görüşmelerinin bulgularına dayanmaktadır.

Land versus Cash versus No Compensation: Long-Term Socio-Economic Impacts of Tahtali Dam in Turkey

Abstract (Tezin İngilizce Özeti)

In 1997, Tahtali Dam impounded eight settlements and displaced around 7500 people from 1400 households. The hitherto inadequate laws, when misapplied, effectively sorted the displacees into different groups as state-resettled families with houses and land, cash compensated persons, and uncompensated displacees who were forced to move out of their homes empty-handed. Impromptu resettlement of thirty-six Kurdish families to Tahtali added to the complicated situation. These Kurdish people were displaced by a dam built in south-eastern Turkey in 1992 and had been waiting to be resettled since then. For most, if not all, this was the first time they had travelled to western Turkey.

Examining a wide range of socio-economic indicators, this research explores how different types of compensation, or absence of it, transformed the lives and livelihoods in Tahtali. It looks into how gender roles were affected over time and seeks information on the consequences of the long-distance resettlement of Kurdish people and their ethnic interactions. It also seeks to understand the socio-psychological impacts of displacement. The conclusions of this research are derived from the analysis of 320 household surveys and 254 brief symptom inventories (with dam-affected groups and a control group) as well as the findings of participant observation and key informant interviews conducted throughout the six months fieldwork.

ZORUNLU GÖÇ VE YENİDEN YERLEŞİMİN TOPLUMSAL ÇEVRE ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: TAHTALI BARAJI ÖRNEĞİ

Giriş

Artan nüfusun, değişen yaşam koşullarının ve küreselleşmenin beraberinde getirdiği ulaşım, su, elektrik gibi gereksinimler büyük çaplı altyapı ve kalkınma projelerini de beraberlerinde getirmektedir. Bu ihtiyaçları karşılamak için yapılan yol, baraj, fabrika, maden gibi projeler hem çevreyi, hem de toplumlara doğrudan ve dolaylı olarak etkilemekte ve çoğu zaman geri dönüşü olmayacak şekilde değiştirmektedir.

Geniş çaplı kalkınma projelerinin doğal çevre üzerindeki etkisi uzun zaman önce tartışılmaya başlanmış, bu etkileri önlemek, en aza indirmek ve önlenemeyecek etkileri göz önünde bulundurarak proje kararlarını yeniden gözden geçirmek üzere ilk defa 1969'da Amerika Birleşik Devletleri (ABD) tarafından kamu projeleri için Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) yapılması zorunlu hale getirilmiştir (EPA, 2012). 1992 yılında Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda ÇED'in bir sürdürülebilir kalkınma aracı olarak benimsenmesinin ardından bu uygulama tüm dünyada hızla yaygınlaşmış, günümüzde ÇED uygulayan ülke sayısı 100'ü geçmiştir (Donnelly, Dalal-Clayton, & Hughes, 1998). Ülkemizde de ÇED uygulaması 1993 yılında başlamıştır (Bakan, 2008).

1969 yılında ABD tarafından tanımlanan ÇED çalışması, aslında projelerin bireyler ve toplumlar üzerine olası etkilerini, yani toplumsal çevre (diğer adıyla sosyal çevre)

üzerindeki etkilerini de kapsamaktadır (EPA, 2012). Ancak ilginçtir ki diğer ülkeler çoğunlukla projelerin toplumsal çevre üzerindeki etkilerini araştırmak için aynı istekliliği göstermemiş, ÇED çalışmalarına sosyal etkileri entegre etmemişlerdir (Burdge, 2002). 1980 ve 1990’larda sivil toplum örgütlerinden aldığı tepkiler sonucu Dünya Bankasının ve Uluslararası Finans Örgütü’nün sosyal etkilere verdiği önem artmış olsa da, bu pek çok ülkenin iç politika ve yasasına yansımamıştır (Burdge, 2002). Nitekim ülkemizde de halen altyapı ve endüstriyel projelerin sosyal etki değerlendirmesi, ÇED raporlarına göstermelik olarak eklenen bir kaç paragraftan öteye geçmemektedir. Projelerin çevresel etkilerini araştırmaya, önlemeye ve denetlemeye yönelik Çevre ve Şehircilik Bakanlığı bulunurken, sosyal etkiler konusunda halen hiç bir kurum tam anlamıyla sorumluluk üstlenmiş değildir.

Kalkınma ve altyapı projelerinde doğal çevreye olan etkiler kadar toplumsal çevre üzerinde de etkilerin meydana geldiği kuşku götürmezdir. Bu projeler kimi zaman iç göçe, kimi zaman dış göçe sebep olmakta, iş olanaklarını artırıp azaltmakta, insanların çevresini ve doğal kaynakları tahrip edebilmekte ve kültürel dönüşümlere sebep olabilmektedir. Projelerin pek çok farklı sosyal etkisi olmakla birlikte tartışmasız bu etkilerden en önemlisi “zorunlu göç”tür. Özellikle toprak alımını mecbur kılan baraj, otoyol, demir yolu gibi projelerin sıklıkla sebep olduğu zorunlu göç olgusu, insan eliyle çevrenin değiştirilmesinin yine insan üzerindeki etkisine en somut ve uç örnektir.

Bizler kalkınma projelerinin çoğunlukla olumlu getirilerine ya da çevresel etkilerine odaklanırken, bu kalkınma projeleri sebebiyle yerinden edilen ve olumsuz etkilenen

diğer gruplar sıklıkla gözümüze çarpmamaktadır. Bu tez çalışmasının amacı kalkınma amaçlı projelerin getirdiği çevresel değişimin sebep olabileği en uç sosyal etkiye, yani “zorunlu göç”e ve beraberinde getirdiği sosyo-ekonomik ve sosyo-psikolojik etkilere dikkat çekmek ve bu konuda doğru politikaların geliştirilmesine katkı sağlamaktır.

Bu çalışmada kalkınma projelerine örnek olarak etkilerin görünürlüğünden ötürü bir barajın çalışılması uygun görülmüş, 1997 yılında İzmir iline içme suyu sağlamak üzere kurulmuş olan Tahtalı Barajı örnek alınmıştır. Tahtalı Barajının orta büyüklükte bir baraj olmasından, nispeten gelişmiş ve terörün etkilerinden uzak bir bölgede olmasından dolayı zorunlu göçün etkilerini diğer etmenlerden bağımsız olarak izlemeye olanak tanyacağı düşünülmüştür.

Literatür taraması ve kilit bilgilendirici görüşmelerinin yanısıra hem bireysel bazda hem de hane bazında veri sağlaması sebebiyle araştırmanın temel aracı olarak hanehalkı anketlerinin kullanılması uygun görülmüştür. Zorunlu göçün beraberinde getirdiği sosyal etkilere ışık tutabilmek amacıyla Tahtalı Barajı sonucu yerini terk etmek zorunda kalan hanelerden toplanan veriler (kendi içlerinde tazmin türlerine göre gruplanarak) yakında bulunan ve Barajdan fazla etkilenmemiş bir kontrol grubundan (Çileme Köyü) toplanan verilerle karşılaştırılmıştır. Genel olarak araştırmaya verilen cevap oranı yüksek olmuş, araştırma süresince önemli bir engelle karşılaşmamıştır. Araştırmadaki bazı önemli kısıtlar; tazmin gruplarının sınırlarındaki belirsizlikler, tüm grupların tam listesinin olmamasından dolayı her

gruba rastgele örnekleme yapılamaması ve bazı ekonomik verilerin ve özellikle yasal olmayan geçim kaynaklarının konuşulmasındaki çekinceler olarak özetlenebilir.

Bu tez çalışmasında:

1. Bölüm literatür taraması ile kavramsal çerçeveyi ortaya koymakta, günümüze değin yapılan diğer kalkınma sebepli zorunlu göç çalışmalarında ortaya konan modelleri, yoksullaşma risklerini, toplumsal cinsiyet rollerindeki değişiklikleri, farklı tazmin türlerinin avantaj ve dezavantajlarını ve zorunlu göçün stres ve ölümle ilişkisini incelemekte ve bu çalışmadaki araştırma sorularını ortaya koymaktadır.
2. Bölüm araştırma yöntemlerini aktarmakta ve araştırmanın kısıtlarını sorgulamaktadır.
3. Bölüm Tahtalı Barajı öncesindeki yerleşimlerin özelliklerini ve dönemin iskan ve kamulaştırma kanunlarını anlatmakta, barajın yapımı ve zorunlu göç esnasındaki uygulamalara ve barajdan sonraki ilk yıllara ışık tutmaktadır.
4. Bölüm Barajın yapımından 13 yıl sonra bu tez çalışması vasıtasıyla toplanan sosyal, ekonomik ve psikolojik verileri kıyaslamalı olarak sunmaktadır.
5. Bölüm ise tüm veri ve bulguların ışığında Tahtalı Barajı sebebiyle yerinden edilenlerin durumlarını özetlemete, Türkiye’de kalkınma sebepli zorunlu göç ve yeniden yerleşimin değerlendirmesini yapmakta ve uygulamalarda iyileştirme sağlamak için öneriler sunmaktadır.

1. Kavramsal Çerçeve ve Araştırma Soruları

1.1. Kalkınma Sebepli Zorunlu Göç: Küresel Bir Olgusu

“Bebeğimle ben köyde son kaldık. Herkes gitmişti. Evleri yıkıyorlardı. Elektrik ve suyu kestiler. Gidecek hiçbir yerimiz yoktu. Kediler köpekler açlıktan camları tırmalıyordu. Çok korkutucuydu. Su seviyesi yükseliyordu. Köyde kaldığımızı biliyorlardı, gidecek yerimiz olmadığını biliyorlardı. Ama kimse [hiçbir devlet memuru]bizi sormaya gelmedi”. (Tahtalı Barajı nedeniyle yerinden edilmiş dul iki çocuk annesi, 2009)

Hidroelektrik santralleri, demiryolları, otoyollar, havaalanları, milli parklar, sulama projeleri, kısaca arazi gerektiren tüm projeler sıklıkla insanların yerinden edilmesiyle sonuçlanmaktadır. Zorunlu göçün belirli bölgelerde nadiren görüldüğü yaygın kanısının aksine, Cernea (2008:18) bunu sürekli tekrarlanan, yaygın ve korkutucu boyuttaki bir küresel fenomen olarak tarif etmektedir.

Dünyadaki toplam kalkınma sebepli göç mağdurlarının sayısı bilinmemektedir. Bu konudaki tahminler yalnızca kendi verilerine dayanan Dünya Bankasından gelmektedir. Dünya Bankası tahminlere göre 80’lerde ve 90’larda (20 yılda) yalnızca üç sektörde¹ kamusal alt yapı projeleri 190-200 milyon, yani yılda 10 milyon insanı yerinden etmiştir (World Bank, 1996). Eğer tüm ekonomik sektörler ve özel sektör de dahil edilmiş olsa Cernea (2008:20) bu rakamın 20 yılda 280-300 milyon insana, yani yılda 15 milyon insana ulaşacağını öne sürmektedir. Hükümetler özellikle istatistiksel veri toplamak ya da tutulan istatistikleri yayınlamak istemedikleri için zorunlu göç istatistikleri tüm dünyada muallak kalmaya devam etmektedir (Cernea, 2008:20).

¹Bu üç sektör barajları, kentleşme ve ulaşım altyapısını kapsamaktadır (World Bank, 1996).

"Eğer topluma yardımcı olmak için kendinizden birazcık fedakarlık etmeniz gerekiyorsa bunu memnuniyetle, isteyerek ve gülümseyerek yapın" diyor Narmada Sulama Barajı için Hindistan'ın Gujarat Bakanı (Armstrong, 2002). Kalkınma sebepli yerinden edilme ve iskan sıklıkla 'planlı' bir olgu olarak tanımlanmakla birlikte aslında bu pek doğru değildir (Turton, 2006). Çoğu zaman doğru bir iskan planlaması için gerekli veri ve niyet olmamakta ve projelerin etkilerine, sonuçlarına ilişkin çok az bilgi bulunmaktadır.

Bir kalkınma projesi yapılacağı zaman, toprak haklarına ilişkin sistemin tam olarak kurulmamış olduğu, kişisel mülkiyet haklarının zayıf ya da hiç olmadığı pek çok ülkede insanlar sıklıkla hiçbir tazminat verilmeden arazilerinden kovulmaktadır. Kongo Cumhuriyetinde örneğin, 1993'te Noubale Ndoki Milli Parkı kurulduğunda bölgenin geleneksel sahibi olan Babenzélé pigme halkı topraklarından hiçbir tazminat verilmeden ya da yeni bir yer gösterilmeden çıkarılmışlardır (Cernea & Schmidt-Soltau, 2003:10). Devlet görevlileri uluslararası uzmanlar tarafından konu hakkında sıkıştırıldıklarında en sonunda verdikleri cevap "Konuşan bifteklerimizle [pigmeler için kullanılan yerel ırkçı lakap] istediğimizi yaparız" olmuştur (Cernea & Schmidt-Soltau, 2003:10)

Benzer şekilde Sudan'da 1970'leden itibaren kurulan 1000-70000 hektarlık çiftlikler sonucu yüzlerce çiftçi topraklarından edilmiş, göçebelerin göç yolları kapanmıştır (De Wit, 2008). Göçebelerin ve çiftçilerin kendilerine yeni toprak arayışları bugün

halen devam eden şiddetli çatışmalara ve etnik sorunlara yol açmaktadır (De Wit, 2008).

Azam (2009) raporunda Nijerya'da petrol ve şiddetin öyküsünü anlatmakta ve 1980 ve 90'larda hükümetin kirliliği önleyecek yatırımları yapmak ya da insanları korkutarak petrol çıkartılan Niger Deltasından kaçırmak arasında tercih yapmak durumunda kaldığını belirtmektedir. Nijerya Hükümeti sonunda ikinci seçeneği tercih ederek binlerce kişiyi şiddet kullanmak suretiyle bölgeden sürmüştür (Azam, 2009). Ancak kaçan popülasyonun sığındığı kentlerde başlayan ırkçı düşmanlık yerini etnik çatışmalara bırakınca bu yöntemin tahmin edilenden çok daha pahalıya mal olacağı ortaya çıkmıştır. Sonunda yerlerinden fazla uzaklaşamayan Niger Deltası sakinleri, kirli çevrelerinde sıkışıp kalmış ve hayatlarını sürdürebilmek için petrol kaçakçılığına başlamışlardır (Azam, 2009).

Dünya genelinde yerinden edildiği halde uygun şekilde tazmin edilenlerin sayısı muhtemelen tahmin edilenin çok altındadır. Yeniden yerleştirilenlerin sayısı ise daha da azdır. Örneğin Hindistan'da yapılan araştırmalara göre son 40 yılda kalkınma projeleri sebebiyle göçe zorlananların sayısı yaklaşık 20 milyondur, ancak bu popülasyonun %75'i uygun şekilde tazmin edilmemiştir (Fernandes, 1991; Fernandes, Das, & Rao, 1989). Yerinden edilenlerin geçimlerini onarmak üzere önlemler alınmamış ve bunun sonucu yerinden edilenlerin büyük çoğunluğu daha da fakirleşmiştir (Mahapatra, 1998).

Elbette bu yalnızca Hindistan için geçerli değildir. Bir kalkınma projesi uygulandığında hemen her ülkede çoğunluğun iyiliği için bazılarının feda edilmesi gerektiği kanıksanmıştır. Bu feda edilen kesimler çeşitli kültürel ve maddi kayıplarla, ardından da fakirleşmeyle baş etmek zorunda bırakılmaktadır. Baraj, maden, petrol arama gibi projelerin çoğunlukla oldukça irak yerlerde yapılıyor olmasından dolayı bu feda edilen halklar genellikle toplumdaki en yoksul, izole ve eğitimsiz kesimlerden, ve bazen de etnik gruplardan oluşmakta ve bu sebeple karşı koyma kapasiteleri çok düşük olabilmektedir.

Kitaplarında Penz, Drydyk ve Bose (2011), kalkınma için toplumun bir kısmının feda edilmesinin kalkınma anlayışına tamamen ters düştüğünü vurgulamaktadır. Artan dünya nüfusu için kalkınma projelerinin yapılması ve daha fazla insanın yerinden edilmesi bazen kaçınılmaz olabilmektedir. Ancak bu kalkınmanın fayda ve zararlarının adaletsiz dağılımının kaçınılmaz olduğu ya da etik anlamda açıklanabileceği anlamına gelmemektedir. Sosyal adalet ilkelerine, sivil ve kültürel haklara saygı duyulduğu takdirde aslında kalkınma projeleri sebebiyle meydana gelen trajediler pekala önlenbilir.

Zorunlu göç sırasında en tehlikeli risk yoksullaşma, en büyük zorluk ise bu yoksullaşma riskini önlemek olarak görülmektedir. Ancak yoksullaşma riski önlediği takdirde bir kalkınma projesinden gerçek anlamda faydalanmaktan bahsedilebilir (Cernea, 2004). Cernea'ya (2004) göre her bir riski önceden kestirmek

ve önlemek mümkün olmayabilir. Ama şüphesiz en görülenleri önlemek için planlar yapılması ve gerekli finansal kaynakların ayrılması gerekmektedir. Ancak aydın uygulamalar neticesinde kalkınma projeleri yapılırken sivil hakların, insan onurunun ve yerinden edilenlerin ekonomik haklarının korunması mümkün olabilir (Cernea, 2004).

1.2. “Yerinden Edilen” Tanımı

Kalkınma sebepli yerinden edilenler literatürde pek çok farklı şekilde geçmektedir. Bunlardan bazıları “göçe zorlananlar”, “gönülsüz göçenler”, “kalkınma mültecileri”, “ülke içinde yerinden edilen kimseler”dir. Ancak henüz yerinden edilenlerin küresel olarak kabul edilmiş bir tanımı bulunmamaktadır.

Son yıllarda büyük kalkınma projelerinin önemli bir donörü olması sebebiyle Uluslararası Finans Örgütü’nün (International Finance Institution - IFC) tanımı giderek daha çok kabul görmeye başlamıştır. IFC yerinden edilme olgusunu “fiziksel” ve “ekonomik” olarak ikiye ayırmaktadır. Bu tanıma göre fiziksel olarak yerinden edilenler proje alanında yaşayan ve projenin gerçekleştirilebilmesi için taşınması gereken insanları kapsamaktadır. Fiziksel olarak yerinden edilenler üçe ayrılmaktadır: 1) Buldukları arazinin yasal sahipleri 2) Buldukları arazinin yasal sahibi olmasalar da yasalar tarafından tanınmış ya da tanınabilecek hakları olanlar ya da 3) buldukları arazi üzerinde herhangi bir yasal hakkı olmayanlar.

Pek çok ülkedeki ulusal yasalardan farklı olarak IFC tanımında yasal olmayan kullanıcıları da kapsamakta ve yerinden edilenleri aile bazında değil birey olarak tanımlamaktadır. Türkiye’de ve diğer pek çok ülkede (örneğin Slovakya, Gana, Kenya) yasal olmayan toprak kullanıcıları hak sahibi sayılmamaktadır. “Yerinden edilen kimse”nin tanımı kuşkusuz bir projeden etkilenen ve etkilenmeyenleri değiştirmeyecektir. Ancak bu tanım hangi etkilerin tanınacağını ve kimlerin nasıl hak sahibi olacaklarını belirlediği için son derece kritik bir önem taşımaktadır.

IFC ve Dünya Barajlar Komisyonu yalnızca fiziksel etkileri değil, ekonomik yerinden edilme olarak adlandırılan geçim kaynakları üzerine olan etkileri de tanımaktadır. Bu tür yerinden edilme, kişi göç etmek durumunda kalmadığı halde proje dolayısıyla geçim kaynaklarını yitirdiğinde meydana gelmektedir. Söz konusu geçim kaybı toprakların, ormanların, otlakların, dükkan ya da pazar yerlerinin, müşterilerin ya da benzeri kişisel ve ortak kaynakların yitirilmesinden kaynaklanabilmektedir. Örneğin Tayland’daki Pak Mun Barajında yöre halkının en büyük endişesi en önemli geçim kaynağı olan balıkçılığın zarar görmesi olmuştur (Robinson, 2003, 18).

Zorunlu göç en çok ‘yerinden edilen’ kişileri etkilemekle birlikte bir tek onları etkilememektedir. Bir popülasyonun göç ettiği ya da iskan edildiği yerlerde halihazırda yaşamakta olanlar da bu popülasyonun gelişinden olumlu ya da olumsuz olarak etkilenebilir. Bunların ötesinde Scudder (1996) projeden etkilenen insanlardan bahsederken yalnızca yerinden edilenleri ve göç yerindeki popülasyonları değil, etraftaki halkların da kapsanması gerektiğini savunmaktadır.

1.3. Kalkınma Sebepi Zorunlu Göçün Toplumsal Çevre Üzerindeki Etkileri

1.3.1. Temel Modeller ve Yoksullaşma Riskleri

Kalkınma sebepi yerinden edilme sorunsalını açıklamak için geliştirilmiş çok fazla model yoktur. Literatürde bu disipline yön veren iki temel model bulunmaktadır.

Bunlardan ilki 1982 yılında Scudder ve Colson tarafından geliştirilmiş ve yeniden yerleşimi dört aşamada tanımlamaya çalışmıştır. Bu aşamalar sırasıyla (1) istihdam (2) geçiş (3) ekonomik ve sosyal kalkınma (4) yerel yönetimlere devir ve kaynaşma olarak adlandırılmaktadır. Scudder ve Colson bu modeli yaparken yeniden yerleşimcilerin stresine odaklanmış ve her aşama için davranışlarını tanımlamışlardır. İstihdam aşamasını ilgili devlet mercilerinin ve diğer kurumların kimin, nereye, nasıl yeniden yerleştirileceğine ilişkin kararlar aldığı ön aşama olarak nitelendirmişlerdir (Scudder & Colson, 1982). Geçiş aşaması 'iskan stresi'nin yoğunlaşmasıyla karakterize edilmiş ve zorunlu göç söylentileri yayılır yayılmaz başladığı öne sürülmüştür. Scudder ve Colson'a göre bu aşamada toplumlar muhafazakar bir tavır içerisine girmekte ve sanki sosyo-kültürel sistemleri kapalı bir sistemmişcesine davranarak daha fazla stresi önlemeye çalışmaktadırlar. Scudder ve Colson geçiş aşamasını her zaman olmamakla birlikte çoğunlukla toplumun daha açık ve yeniliklere, risk almaya daha hazır olduğu potansiyel kalkınma aşamasının izlediğini düşünmektedirler. Bu aşama gibi yerel yönetimlere devir ve kaynaşma aşamasına da her zaman geçilemeyeceğini vurgulayarak bu son aşamada iskanı yapan kurumun tüm idari ve kalkınma görevlerini yerel yönetimlere devretmeleri gerektiğini

belirtmektedirler. Scudder ve Colson'a göre bir iskan projesi yeni oluşturulan topluluk ve yerel üretim sistemleri ikinci nesile taşınabildiği takdirde başarılı olarak adlandırılabilir.

Scudder ve Colson'un bu modeli fazla kabul görmemiş ve uygulanmamıştır. Partridge (1989) bu modelin ardındaki dayanakları sorgulamış ve tüm iskan edilenlerin açık bir toplumun parçası olduğu ve her toplumda kalkınma kapasitesi/potansiyeli olduğu varsayımını reddetmiş, pek çok topluluğun kendi kararlarını alabilmek bir kenara doğrudan bir kaç yerel ve ulusal mercinin kontrolü altında olduğunu öne sürmüştür (Partridge, 1989). Cernea (2000) ise iskan edilenlerin bu tür aşamalardan sırayla geçmesinin kuraldan ziyade istisna olacağı yorumunu yapmıştır. Muggah (2000) iskan edilenlerin bu tür bir süreçte ilerlemelerinin mümkün olsa dahi bunun oldukça siyasileştirilmiş ve son derece karmaşık bir pazarlık süreci olacağına dikkat çekmiştir (McDonald-Wilmsen & Webber, 2010).

1990'ların başında Cernea (1998; 2000) "Yoksullaşma Riskleri ve Yeniden İnşa" (Impoverishment Risks and Reconstruction) adını verdiği yeni bir model üretmiştir. Scudder ve Colson'un modelinden farklı olarak bu model, iskanın aşamalarıyla ilgilenmemekte, iskanın beraberinde getirdiği başlıca riskleri gruplandırmayı amaçlamaktadır. Cernea (1998; 2000) bu modelde yerinden edilme ve iskanla ilgili sekiz temel risk belirlemiştir:

- a) Topraksızlık** – çoğu kimsenin temel geçim kaynağı olan toprağın yitirilmesi;
- b) İşsizlik** – çoğu kimsenin işini kaybetmesi;

- c) **Evsizlik** – evin veya barınağın kaybı;
- ç) **Marjinalizasyon** – yerinden edilen kimselerin eski sosyal ağlarını ve standartlarını sağlayamaması;
- d) **Gıda güvensizliği** – kalori-protein alımının büyüme ve çalışma için gerekli olanın çok altına düşmesi;
- e) **Artan hastalık ve ölüm oranı** – sağlıkta önemli düşüş ve hatta artan ölüm oranının artması;
- f) **Ortak kaynaklara erişimin sınırlanması** – ormanlık alanlar, su kaynakları, otlaklar, mezarlar gibi ortak kaynaklara erişimin sınırlanması; ve
- g) **Sosyal dağılma** – sosyal örgülerin ve bağların (sosyal organizasyon, kişiler arası ilişkiler, akraba grupları ve diğer bağların) çözülmesi (Cernea, 2000)

Cernea'nın modeli yerinden edilme ve iskan olgularının olası sonuçlarını genel olarak yakalamayı başarmıştır. Cernea (2000) bu modelin 1) iskan sorunlarının analiz aracı olarak 2) öngörme aracı olarak; 3) problem çözme amaçlı; ve 4) yeni hipotezler üretmek amaçlı bir çerçeve oluşturan araştırma aracı olarak kullanılabileceğini belirtmektedir.

Cernea'nın modelinin yerinden edilme ve iskan çalışmalarında en etkili model olduğu söylenebilir. Dünya Barajlar Komisyonu çalışmalarında bu modeli yerinden edilme ve insan hakları arasındaki bağlantıyı kurmak için kullanmıştır. Özellikle baraj kararlarının tüm paydaşların hakları ve karşılaşacakları risklerin göz önüne alınarak verilmesi önerisi barajlarla ilgili tartışmaları yeni bir boyuta taşımıştır

(UNEP, 2001). Dünya Barajlar Komisyonu stratejik önceliklerini ve rehberini bu yaklaşıma göre hazırlamıştır (WCD, 2000).

Cernea'nın modeli eklenebilecek maddeler veya modelin genişletilmesine ilişkin pek çok tartışmayı beraberinde getirmiştir. Muggah (2000, 142) bu modelin kolektif yoksullaşma riskleri üzerine yoğunlaşması nedeniyle yerinden edilenlerin zayıflıklarını ve güçlerini görmezden geldiğini öne sürmüştür. Diğerleri Cernea'nın modelini fazla genel bulmuş ve yerinden edilme olgusunun karmaşık gerçeklerini içerecek esnekliğe sahip olmadığını belirtmişlerdir (Horgan, 1999). Mahapatra (1999) modelin eğitim kaybını da bir yoksulluk riski olarak içermesi gerektiğini belirtmiştir. Mathur (1998) bu risklere 'kamu hizmetlerine erişimin kısıtlanmasının' eklenmesi gerektiğini, Horgan (1999) ise 'iskan projesinin uygulanamaması' riskinin eklenmesini önermiştir. Bunların ötesinde De Wet (2001) genel olarak modelin öngördüğü yapılacak iyileştirmelerle iskan problemlerinin hallolacağı varsayımının fazla iyimser olduğunu ifade etmiştir. De Wet'in makalesi hiç de akla yatkın olmayan siyasi sebepler ya da yetersiz idari ve finansal kapasite gibi iskanda kaçınılmaz olan karmaşıklıkların tanınmasının önemine işaret etmektedir. De Wet iskan planlamasına projelerin nadiren planlara göre yürüdüğü gerçeğini tanıyan açık uçlu ve esnek bir yaklaşım uygulanmasının daha gerçekçi olacağını savunmuştur.

Yakın zamanda Downing ve Garcia-Downing (2009) iskanın yarattığı psiko-sosyo-kültürel tahribata ilişkin yeni bir teori geliştirmiştir. Downing ve Garcia-Downing'a (2009) göre iskan kapsamında tartışmaları ve eylemleri bloke eden beş yanlış

bulunmaktadır. Bunlar; (1) tazminatın yeterli olacağı yanılgısı, (2) projenin uygulanabilir plan, politika ve kanunlara bağlı kalması halinde iskan risklerinin hallolacağı yanılgısı, (3) psiko-sosyo-kültürel problemlerin yerinden edilenlerin kendilerine önerilen seçeneklerden faydalanamamalarından kaynaklandığı yanılgısı, (4) projenin iskan edilen kişilere karşı olan sorumluluklarının yeni yerleşimin inşasının tamamlanmasıyla biteceği yanılgısı ve (5) projeyi dizayn edenlerin, hükümetlerin ve finansörlerin psiko-sosyo-kültürel değişimlerden sorumlu tutulamayacağı yanılgısıdır. Downing ve Garcia-Downing (2009) zorunlu göçün kültürlerin dengesini bozduğunu ve zaman, mekan, ilişkiler, normlar ve psiko-sosyo-kültürel yapılarda geçici bir ahenksizliğe sebep olduğunu öne sürmektedir. Bu teoride zorunlu göç rutin kültürü ahenksiz bir kültüre dönüştürmekte, daha sonra bu ahenksizlik yeni bir rutin kültüre dönüşmektedir. Downing ve Garcia-Downing (2009) iskan çalışmalarının bu toplumsal ahenksizliğin azaltılması ve yeni rutin kültürün hızlı şekilde oluşmasına imkan sağlamaya yoğunlaşmasının doğru olacağını önermiştir.

1.3.2. Toplumsal Cinsiyet ve Zorunlu Göç

1.3.2.1. Kadınlar

Uzunca bir süre tazmin ve iskan politikaları hanehalkını aynı çıkarlara sahip bireylerin oluşturduğu homojen bir birlik olarak algılamıştır. Oysa ki zorunlu göç, erkekleri, kadınları gençleri, yaşlıları, çocukları, güçlü ve güçsüzleri birbirinden çok farklı etkileyebilmektedir. Bu homojen ünitelerde erkekler hemen hemen istisnasız hanehalkı reisi olarak algılandıkları için tüm hak ve tazminler çoğunlukla erkeklere yönlendirilmektedir (Mehta, 2009, 10). Bunun sonucunda kaybedilen taşınmazlar için tazminatları erkekler almakta (Colson, 2008), önerilen iş olanakları erkeklere verilmekte, (Fernandes, 1991; Ahmad & Lahiri-Dutt, 2006), iskan toprakları/evleri erkeklerin üstüne kaydedilmektedir (Colson, 2008). İskan politikalarının çoğunlukla erkeklere yönelik olması ve kadınların seslerinin bu süreçte duyulmadığının fark edilmesi üzerine bazı akademisyenler ilgilerini bu konuya yöneltmişlerdir. Cinsiyet ve zorunlu göç ilişkisini inceleyen çalışmalar günümüze değin çoğunlukla kadınlar üzerine odaklanmış, onların göreceli dezavantajlı durumlarına dikkat çekmeyi hedeflemiştir (Mehta, 2009).

Örneğin Hindistan'daki kömür madenlerinde Ahmad ve Lahiri-Dutt'a (2006) göre, cinsiyet konularını önemsemeyen politikalar sonucu proje kaynaklı tüm tazminat ve iş olanakları erkeklere verilmiş ve bu kadınların toplumdaki yerini önemli ölçüde sarsmıştır. Ailenin yegane ekmek kazananı haline gelmelerinden dolayı güçlenen erkekler kendilerini alkole vermiş ve kadına karşı şiddet eğilimi artmıştır. Yalnız şaşırtıcı şekilde Ahmad ve Lahiri-Dutt bulgularını 46 kadınla yaptıkları görüşmelere

dayandırmış ve çalışmalarında erkeklere söz hakkı vermemişlerdir. Örneğin iş olanakları yalnızca erkeklere verilmekle birlikte tüm hane reislerinden toplamda ancak %30'unun madende iş sahibi edildiğini belirtmekle beraber iş alamayan diğer %70'ine ne olduğunu açıklamamışlardır.

Lin (2003) Malezya'daki Babagaon Barajı sebebiyle yerinden olan Kazandasun halkındaki hem kadın hem erkeklerin geleneksel orman ve toprak haklarını yitirdiklerini anlatmaktadır. Bu durum onları ailenin gereklerini karşılamak için nakit kazanca bağımlı kılmıştır. Bu nakit ekonomi erkekleri yakındaki kasaba ve kentlere ve hatta komşu ülkelere göç etmek durumunda bırakırken, kadınlar çocuklara ve eve bakmak için arkada kalmışlardır. Lin (2003) barajdan ötürü kadınların omuzlarındaki yükün arttığı aynı zamanda ekonomik özgürlüklerini yitirmelerinden olayı güçsüzleştikleri sonucuna varmaktadır. Ancak yalnızca kadınlar üzerinde yoğunlaşan Lin, hikayenin erkek boyutunu incelemekten geri kalmış ve örneğin eve para getirebilmek için göç etmek durumunda kalan erkeklerin, genç çocukların deneyimlerine, ve onların omuzlarındaki yükün artıp artmadığına ışık tutmamaktadır.

Pandey (1998) Orissa'da (Hindistan) yapılan kalkınma projelerinin kadın ve çocuklar üzerindeki etkilerini incelemiştir. Bu amaçla niceliksel anketlerin yanı sıra, kadınlarla görüşmeler yapmış, zorunlu göçün etkilerini tartışmaya yönelik üç çalıştay düzenlemiştir. Pandey'in sonuçları 8 başlık altında özetlenebilir: 1) Daha fazla angarya yüklendikleri (özellikle yakıt ve odun getirmek için) için kadınların göçten sonra işlerinin arttığı, 2) Ortak kaynaklardan elde ettikleri tarım dışı gelirlerini

kaybettikleri, 3) Gelirlerini kaybetmelerinden dolayı evli kadınların aile içindeki söz hakları yitirdikleri ve genç kadınların evlenmekte zorlandığı ve 4) Ailelerin mal varlıklarının nakit değerinin erkeklerin eline geçmiş olmasından dolayı kadınların sıkıntı yaşadıkları sonucuna varmıştır. Erkekler tazminat paralarını tüketim mallarına harcamış, kadınlar karışmak istedikleri takdirde şiddete maruz kalmışlardır (Pandey, 1998). Pandey'e göre artan alkolizm, taciz, tecavüz ve şiddet olaylarını da artırmıştır. 5) Kadınlar proje tarafından tanınmamış ve olası faydalardan mahrum bırakılmış, iskan planlamasında da görmezden gelinmiştir, 6) Kadın ve çocukların iskandan sonra yetersiz beslenme nedeniyle sağlık sorunlarıyla karşılaşma risklerinin daha yüksek olduğu gözlenmiştir, 7) Kadınların daha iyi iskan paketleri için yapılan toplu hareketlere katılımı genel olarak çok düşüktür, 8) Yaşam kalitesi herkes için genel olarak düşmüştür ancak fark kadınlar için daha büyük olmuştur. Pandey, aynı zamanda kötüleşen aile ekonomileri sonucu çocukların okuldan alınma ve işçi olarak çalıştırılma oranlarındaki artışa dikkat çekerken hangi cinsiyetin bu durumdan daha çok etkilendiğini belirtmemiştir. Pandey erkeklerin çoğunun iş aramak amacıyla yerleşim dışına göç ettikleri için alanda erkek popülasyonu yoksunluğuna değinmekle birlikte bu olguyu erkeklerin perspektifinden araştırmamakta ve erkeklerin yaşadıkları sıkıntılardan bahsetmemektedir.

Colson (2008:31) Kariba Barajında olduğu gibi zorunlu göç sonrası "erkeklerin aşağılanması, bozguna uğratılması ve bunu yapan güçlülere hadlerini bildiremiyor olması halinde" aile içi şiddetin artmasının hemen hemen kaçınılmaz olduğunu raporlamaktadır. Eğer alkole erişim kolaylaşıyorsa bu ihtimal daha da yükselmektedir (Colson, 2008). Sosyal bağların zayıflaması ve akrabaların sıklıkla

etrafa dağılması sebebiyle bu şiddeti önleyebilecek sosyal tamponlar yok olmakta, kadınlar arkalarında destek olmayınca pazarlık güçlerini kaybetmektedirler.

Yukarıda da örneklendiği gibi önceki çalışmaların çoğu malların nakit değerlerinin erkeklerin ellerine geçmesini sağladığı, ortak kaynaklara erişimlerini kısıtladığı, sosyal statülerini zayıflattığı ve kadına karşı şiddeti artırdığı için zorunlu göçün kadınları yoksunlaştırdığını ifade etmektedir. Yapılan çalışmalar sıklıkla kadınların zorunlu göç durumunda erkeklerden “daha fazla” etkilendikleri sonucuna varmaktadır (Colchester 2000; Colson 1995; Koenig, 1995, Pandey ve Rout 2004; Lin 2003; Ahmad ve Lahiri-dutt 2006; Fernandes 1995; Mathur, 2006, Perlman, 1982). Kadınların zorunlu göç durumlarında sıkıntı çektikleri kuşku götürmemekle birlikte, aslında eldeki verilerin kadınlarla erkekler arasında kıyaslama yapacak ve hangisinin daha çok çektiğini genellemeye yetecek kadar olup olmadığı tartışmalıdır.

1.3.2.2. Erkekler

Zorunlu göç çalışmalarında erkeklerin hikayelerini anlatan kaynak hemen hemen yok gibidir. Colson'un (2008:31) Zambia'nın Gwembe Tonga'sındaki Kariba Barajında gerçekleştirdiği antropolojik çalışmalarda yaptığı çıkarımlar erkeklere ilişkin nadir görüşler arasındadır. Colson'a göre erkekler hanereisi olarak tanındıkları için toprak ve nakit tazmininden de, eğitim ve iş olanaklarından da faydalanan onlar olmuştur ama nihayetinde erkekler de sıkıntı çekmiştir. Kimi erkeler direniş sırasında öldürülmüş, kimileri hapse atılmıştır. Bu sıkıntılara değinmekle birlikte Colson hikayenin erkekler kısmı üzerinde fazla durmamakta, erkeklerin hayatlarındaki

olumsuzlukları detaylandırmamaktadır. Aynı şekilde vaat edilen işlerin popülasyondaki tüm hanereisi erkeklere yetmekten çok uzak olduğunu belirtmekle birlikte, ailelerinin geçimini sağlamakla yükümlü erkeklerin bu vaat edilen işere ulaşamayınca neler yaşadıkları üzerinde durmamaktadır.

İlginç şekilde daha sonra Clark, Colson, Lee ve Scudder (1995) tarafından yapılan boylamsal demografik verilerin analizine dayalı bir çalışma Gwembe'deki kadınların aslında bazı açılardan erkeklerden çok daha avantajlı oldukları sonucuna varmıştır. Çalışma, barajdan sonra beş yaş altı ölümlerinin azaldığını, yaşlı ölümlerinin ise arttığını ortaya koymuştur, ancak her iki grup için de erkeklerin durumunun kadınlardan daha kötü olduğu görülmüştür. Yani beş yaş altı grup ölümlerindeki azalma erkek çocuklar için daha az, yaşlı ölümlerindeki artış ise erkekler için daha fazladır. Aslında Gwembe'de hemen her yaş grubu için erkek ölüm oranı kadınlardan daha yüksek çıkmıştır (Clark, Colson, Lee, & Scudder, 1995). Araştırmaya ölüm oranındaki bu farkı, Gwembe'de anasoylu kültürden kaynaklanan cinsiyet ayrımcılığıyla ilişkilendirmektedir (Clark, Colson, Lee, & Scudder, 1995). Kültürel olarak Gwembe kadınları anasoyunu devam ettirebilmek için kız çocuklarına sahip olmalıdırlar. Babalar da başlık parası ile kendilerine zenginlik getiren kız çocuklarını erkeklere tercih etmektedirler (Clark, Colson, Lee, & Scudder, 1995). Erkekler ise evliliklerini finanse edebilmek için babalarının ve diğer akrabalarının yardımlarına muhtaçtırlar. Çalışmanın sonucuna göre doğumdaki cinsiyete bağlı ölüm oranları ebeveynlerin erkek çocuklarını fazla önemsemediklerini göstermektedir. Yazarların raporuna göre örneğin 'şeytanın işi' olarak kabul edilen ikiz doğumlarda, çoğunlukla bir çocuğu

doğumda öldüren halk, ikizlerin farklı cinsiyette olmaları durumunda erkek çocuğu öldürüyordu. (Clark, Colson, Lee, & Scudder, 1995).

Zorunlu göç çalışmalarında cinsiyet farkındalığı nispeten yeni bir çalışma alanıdır ve mevcut literatür önemli oranda kadınlar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Erkeklerin durumu çok nadiren tartışılmakta, tartışıldığı zaman da genellikle kadınların kazanç ve kayıplarıyla kıyaslanmak üzere ele alınmakta, erkeklerin kendi açılarından neler yaşadıklarının üzerinde durulmamaktadır. Kalkınma disiplininde de karşılaşıldığı gibi zorunlu göç çalışmaları kadınları “sorumlu, çalışkan ebeveynler, savaşçılar veya kurbanlar” olarak kalıplarken, erkekleri “umursamaz hanereisleri ve ailenin varlığını saçıp savuran alkolikler” olarak genelleme eğilimi içerisindedir ve erkekleri erkek dünyasında ele alan ve onların bakış açılarını anlamaya çalışan araştırma bulunmamaktadır.

1.3.3. Stresin Yarattığı Sonuçlar

Tahtalı Barajı'nın ön araştırması sırasında iskan edilenlerin sıklıkla tekrarladıkları bir görüş “adamlar srtesten, üzüntüden hep öldüler” olmuştur. Akademik anlamda bu önerme üç anlam taşımaktadır: 1) Zorunlu göçün stres ve üzüntü yarattığı, 2) Bu üzüntü ve stresin ölüm oranını artırdığı ve 3) Bu durumun erkekleri kadınlardan daha fazla etkilediği.

Benzer iddialar literatürde de bulunmaktadır. Scudder ve Colson (1982, 269), göç edenler ve hatta göç edilen alanlardaki sağlık personelinin çoğunlukla yerlerinden edilen yaşlıların “kalp acısı” sebebiyle ölüme daha yakın olduklarına inandıklarını

raporlamışlardır. Aslında bu konuda henüz empirik bir çalışma bulunmamakla birlikte pek çok araştırmacı yerinden edilme sonrası yaşanan psikolojik travma ile artan ölüm oranları arasında bir bağlantı olduğu konusunda ikna olmuş görünmektedir (Cernea, 2000; Perlman, 1982; Scudder ve Colson, 1982; Gray, 1996; Nayak, 1996, Downing ve Garcia-Downing, 2009).

Bu bölüm literatür taraması ile bu iddialarda doğruluk payının bulunup bulunmadığını anlamaya çalışacaktır. Bu amaçla önce stresin ne olduğu tanımlanacak, daha sonra stres ve ölüm oranları arasındaki ilişki cinsiyet perspektifiyle incelenecektir. Çalışma kalkınma sebepli yerinden edilmeden kısıtlı kaynakları da sunmakta ve bu olguya benzer durumlarda yapılan çalışmaların zorunlu göçe de uygulanıp uygulanamayacağını irdelemektedir.

1.3.3.1. Stres Nedir?

“Stres” bireyin davranış biçimini yeniden düzenlemesini gerektiren çevresel, sosyal ve içsel talepler olarak tanımlanmaktadır (Thoits, 1995). “Stres sebepleri” genellikle hayati olaylar, kronik (uzun dönemli) sıkıntılar, ve günlük mücadelelerden oluşmaktadır (Thoits, 1995). Hayati olaylarla kast edilen boşanma, eşin ölümü ya da bir felaket gibi önemli değişimler gerektiren sarsıcı gelişmelerdir (Thoits, 1995). Kronik sıkıntılar, yoksulluk ya da evlilik problemleri gibi süregelen veya tekrarlanan durumları, günlük mücadeleler ise gün içerisinde küçük adaptasyonlar gerektiren mini olayları kapsamaktadır (Thoits, 1995).

1.4.3.2. Stres Öldürür mü? Cinsiyet Fark Eder mi?

Tıp biliminde stresin sağlık ve ölüm üzerindeki etkisi uzun zamandır ilgi çeken bir konu olmuştur. Nielsen et al. (2008) stresin vücuttaki sinir sistemini harekete geçirdiğini bunu sonucu olarak kardiyovasküler, metabolik, ve bağışıklık sistemlerinin etkilendiğini açıklamaktadır. Stres kısa vadede fiziksel direnci artırırken, uzun vadede ise olumsuz sağlık etkilerine sebep olabilmektedir (Nielsen et al., 2008; Bruce ve Leaf, 1989; Mendes de Leon et al., 1998; Ferraro ve Nuriddin, 2006). Bunun yanı sıra stres aynı zamanda alkol ve diğer uyuşturucu maddelerin alımını tetiklediği ya da uyku düzenini bozduğu için de sağlığı olumsuz etkileyebilmektedir (Nielsen et al., 2008:481).

Stres ve ölüm ilişkisinde bulgular tutarsız gözükmektedir (Aldwin, Molitor, Spiro III, Levenson, Molitor, ve Igarashi, 2011). Bazı çalışmalar yüksek düzeyde stresli olayların ölüm riskini artırdığını iddia ederken (Nielsen et al., 2008; Bruce ve Leaf, 1989; Mendes de Leon et al., 1998; Ferraro ve Nuriddin, 2006; Lantz, House, Mero, ve Williams, 2005; Rosengren, Orth-Gomer, Wedel, ve Wilhelmsen, 1993), diğerleri ölüm ve stres arasında bir ilişki kuramamaktadır (Everson-Rose, House, ve Mero, 2004; Fredman, Schoenbach, Kaplan, Blazer, James, ve Kleinbaum, 1989; Rasul, Stansfeld, Hart, Gillis, ve Smith, 2004; Singer, Garfinkel, Cohen, ve Srole, 1976; Thomas, Kelman, Kennedy, Ahn, ve Yang, 1992). Bazıları ise farklı stres tiplerini ayırarak uzun süreli kronik stresin sağlık etkilerinin bir stresli olaydan daha fazla olduğunu savunmaktadır (Kopp ve Rethelyi, 2004; Pearlin, Aneshensel, Mullan, ve Whitlatch, 1996).

Bu tutarsızlık Ferraro ve Nuriddin'e (2006) göre stresi tanımlamaktaki ve ölçmedeki farklılıkları, coğrafi ve sosyal varyasyonları, örnek gruplarındaki yaş aralığı ve sonuçları etkileyebilecek diğer ilgili faktörlerin yeterince kontrol edilmemesi gibi araştırma kısıtlarından ve hatalarından kaynaklanıyor olabilir. Diğer bir açıklama ise stres ve ölüm ilişkisinin doğrusal olmayabileceğidir (Aldwin et al., 2011; Ferraro ve Nuriddin, 2006). Diğer yandan aynı şiddette strese maruz kalan iki insanın verdiği tepkiler de kişiliklerine, sosyal rol algılarına, sorunluluklarına, güç ve baş etme yöntemlerine bağlı olarak büyük farklılıklar gösterebilir (Aldwin et al. 2011).

Ferraro ve Nuriddin (2006) kadın ve erkekler arasındaki sistematik farklılıkların görmezden gelinmesinin stres ve ölüm arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalardaki bir diğer açık nokta olduğunu savunmaktadır. Bazı çalışmalar kadınların stresli hissetme ihtimalinin erkeklerden daha çok olduğunu raporlarken, diğerleri bunun gerçekten stres deneyimlemeyle mi yoksa kadınların daha fazla yakınıyor olmasıyla mı ilgili olduğunu sorgulamaktadır (Baum ve Grunberg, 1991). Pek çok fizyolojik ve sosyo-kültürel sebepten ötürü stresin kadın ve erkekler üzerinde farklı etkiler yarattığına ilişkin genel bir kabul olsa da (Ferraro ve Nuriddin, 2006), çalışmalar hangi cinsin stresle alakalı daha çok sağlık riski altında olduğu konusunda bir sonuca varamamaktadır (Baum ve Grunberg, 1991).

Uzun süreli, geniş çaplı ve tüm ölüm sebeplerini kapsayan araştırmalar yapmaktaki zorluk da bu konunun ilerlemesini zorlaştıran etkenler arasındadır. (Aldwin et al., 2011; Nielsen et al., 2008). kronik stresin sağlık sonuçlarının ortaya çıkması belki de yıllar alırken çoğu çalışma ancak birkaç yıl sürdürülebilmektedir (Aldwin et al.,

2011). Ve eğer stresin farklı hastalıklar (örneğin bir çeşit kanser ya da kalp hastalığı gibi) üzerindeki etkileri farklıysa belirli hastalıkları ve ölüm türlerini incelemek de yanıltıcı sonuçlar veriyor olabilir (Nielsen et al., 2008).

Az sayıdaki uzun dönemli ölüm-stres ilişkisi çalışmalarından birisi Kopenhag'da gerçekleştirilmiştir. 1981'den 2004'e kadar izlenen 6700 kadın ve 5428 erkekle yapılan araştırma sonucunda yüksek stres seviyelerinin erkeklerin ölüm riskini artırdığı sonucuna varılırken, kadınlar için benzer bir ilişki gözlemlenmemiştir (Nielsen et al., 2008). 1985'den 2002'ye 1443 sağlıklı erkekle yapılan başka bir çalışma da orta ve yüksek stres seviyelerinin erkekler için ölüm riskini artırdığını bulmuştur (Aldwin et al., 2011). Bu çalışma kadınları kapsamadığı için kadınlarla ilgili yorumu yoktur (Aldwin et al., 2011).

Genel olarak uzun süreli strese maruz kalmanın olumsuz sağlık etkilerine neden olabileceği konusunda güçlü bir fikir birliği vardır. Buna dayanarak stresin ölüm riski üzerinde etkisi olabileceğini reddetmek zor olmakla birlikte insan doğasının karmaşıklığı ve bilimin kısıtları yüzünden bu ilişkinin kolay gözlemlenen, ya da açıklanan bir ilişki olmadığı kesindir. Aynı şekilde pek çok yazar stresin kadınlar ve erkekler üzerindeki etkilerinin farklı olabileceğini kabul etmekle birlikte bu konudaki araştırmalar da halen kesin sonuçlara ulaşabilmiş değildir.

1.4.3.3. Yerinden Edilme Stresi

Göç sürecinin insanları evlerinden ayırması ve sosyal, ekonomik ve psikolojik bir uyum süreci gerektiren yeni bir çevreye transfer etmesi nedeniyle stres sebebi olduğuna ilişkin genel bir fikirbirliği bulunmaktadır (Ben-Sira, 1997; Hwang, Xi, Cao, Feng, ve Qiao, 2007; Ryan, Dooley, ve Benson, 2008; Hwang, Cao, ve Xi, 2010). Hwang ve arkadaşlarına göre (2007, 2010) kalkınma sebepli zorunlu göç, dış güçler tarafından dayatıldığı ve kişilerin bu konuda seçme hakkı olmadığı için normal göçten de daha stresli bir süreçtir. Ayrıca önceden bilindiği için endişenin yarattığı stres çok daha önce başlamaktadır (Hwang, Cao, ve Xi, 2010; 2007). Hwang (2010) savaş, felaket ve kalkınma mültecilerini kayıplar yaşadıkları, hayatları değiştiği ve yeni koşullara adapte olmak zorunda kalmalarından dolayı birbirlerine benzetmektedir. Ancak diğer mülteciler anavatanlarındaki koşullar normale döndükten sonra evlerine dönebilirken, kalkınma sebepli yerinden edilenler baştan itibaren kendileri için böyle bir ihtimal olmadığını farkındadırlar (Hwang, Cao, ve Xi, 2010).

4 yıl boyunca Hwang ve ekibi (2007) Çin'deki Three Gorges Barajının sebep olduğu psikolojik stresi çalışmışlardır. 2002 ve 2003 arasında relokasyondan önce rastgele örnekleme ile seçilen 975 hane ile görüşmüşlerdir. Bu haneler barajın rezervuar alanında kalmakta ve göç etmeleri gerektiğinin bilincindedirler. Ayrıca kıyaslama amaçlı yakında yaşayan ama göç etmesi gerekmeyen 555 haneyle daha görüşmüşlerdir. 2006'da Hwang ve ekibi (2010) ikinci bir anket gerçekleştirmek üzere cevaplayanları tekrar aramışlardır. 350'si kontrol grubundan, 706'sı rezervuar alanından olmak üzere toplam 1056 haneyi bulmayı başarmışlardır. Rezervuar

alanındaki 706 haneden 286'sı çoktan göç etmiş, 420'si ise halen yerinden edilmeyi beklemektedir. Hwang ve ekibi (2007) ilk ankette göç etmeyi bekleyen hanelerde kontrol grubundan farklı olarak ciddi bir depresyon seviyesi tespit etmiştir. 2. Ankette göç etmiş olan hanelerdeki depresyon seviyesi daha da artarken henüz göç etmemiş olan hanelerde ve kontrol grubunda ise değişmediği gözlenmiştir. Hwang ve ekibi (2010) göç eden grupta ayrıca yaşanan stresli olayların sayısında bir artış, yaşamları üzerindeki kontrolde ve kendi puanladıkları sağlık seviyelerinde bir düşüş kaydetmiştir (Hwang et al. 2010).

Bilindiği kadarıyla Hwang ve ekibinin yaptığı bu psikolojik çalışma hala kalkınma sebepli göç alanında tek olmaya devam etmektedir. Genel zorunlu göç disiplinine bakıldığında yapılan çalışmaların tutarlı sonuçlara ulaştığı görülmektedir. Mülteci çalışmalarının önemli bir bölümü mültecilerin psikolojik durum ve sağlığına ilişkindir ve mülteciler arasında yüksek seviyelerde travma sonrası stres bozuklukları (PTSD) ve depresyon sıklıkla görülmektedir (Ryan, Dooley ve Benson, 2008). Dünya Sağlık Örgütü ve diğer pek çok kuruluş tarafından felaket sonrası artan stres ve sinirsel bozukluklar dokümanite edilmiştir (World Health Organization, 2012).

1.4.3.4. Yerinden Edilme Stresi Öldürür mü?

Cernea'nın (2000) önerdiği sekiz riskten biri olarak "hastalıkların ve ölümlerin artması riskinden" yerinden edilmeye ilişkin hemen hemen tüm çalışmalarda bahsedilmektedir. Stres ve psikomatik hastalıklar hijyen, beslenme bozuklukları ve su kaynaklı hastalıklarla birlikte yerinden edilme sonrası ölümlerdeki artışların

sebebi olarak sıklıkla öne sürülmektedir (Cernea, 2000; Perlman, 1982; Scudder ve Colson, 1982; Gray, 1996; Nayak, 1996; Downing ve Garcia-Downing, 2009; Clark, Colson, Lee, ve Scudder, 1995). Ancak gerçekte yerinden edilme ve ölüm ilişkisi üzerine çok az empirik çalışma yapılmıştır (bkz. Romagny, 2005; Clark, Colson, Lee, ve Scudder, 1995) ve bu söylemler büyük oranda anekdotta kalmaktadır (Scudder, 2005,:24).

Bu nedenle yerinden edilme stresi ve ölüm arasında bir bağ olup olmadığını anlamak için daha geniş literatüre bakılması gerekmektedir. Felaket sonrası ölüm oranlarını inceleyen pek çok çalışma ölüm sebepleri için daha çok vektör kaynaklı salgın hastalıklara, kötüleşen yaşam ve hijyen standartlarına veya kamu hizmetlerindeki aksaklıklara odaklanmaktadır. Ancak 1968 Bristol selinden sonra Bennet'in (1970) yaptığı çalışma farklı bir bakış sergilemektedir. Çünkü Bennet'in çalıştığı İngiltere'deki örnekte kamu hizmetleri etkilenmemiş, herhangi bir yiyecek kıtlığı ya da salgın hastalık yaşanmamıştır. Bennet ölüm oranlarını incelemek için selden etkilenen ve etkilenmeyen alanların resmi kayıtlarını kullanmıştır. Selden etkilenen alanlarda selden önceki 12 ayda ölüm sayısı 58'dir ancak bu rakam selden sonraki 12 ayda %50 artarak 87'ye çıkmıştır. Bristol'ün selden etkilenmeyen diğer bölümlerinde ölüm oranlarında fark edilebilir bir değişim olmamıştır (Bennet, 1970). Ölüm oranlarındaki en önemli artış 45-64 yaş grubundadır. Bu grupta erkek ölümleri 7'den 20'ye çıkmış, kadınlarda ise 5'ten 9'a yükselmiştir. Bunu haricinde ölüm artışı 65 yaş üstünde özellikle de (9'dan 19'a çıkan) 75 yaş üstü kadınlarda etkili olmuştur. Bu kayıtlara dayanarak Bennet (1970) selden kaynaklanan stres ile ölüm artışları

arasında bir ilişki olabileceği sonucuna varmıştır. Bennett'e göre "ölüm felaketin stresinden kaynaklanmaktan çok bu stres sebebiyle hızlanmış olabilir".

Psikomatik ölüm oranlarını inceleyen başka çalışmalarda da felaketlerden sonra bir artış tespit etmişlerdir (Davidson ve McFarlane, 2006; Math et al., 2008; Weisaeth, 1994). 1988 depreminden sonra Ermenistan'da yapılan bir çalışma mal ya da can kaybı olan ailelerde felaketten sonra kalp veya kronik hastalık ölüm riskinin daha fazla olduğu kayıt edilmiştir (Armenian, Melkonian, ve Hovanesian, 1998).

Türkler tarafından yerinden edilmiş Kıbrıslı Rum bir köyle çalışırken Loizos (2008) köyden benzer iddialar almıştır. Mülteci köylüler kendilerinin "daha çabuk öldükleri" konusunda ısrar etmişlerdir. Bunu sonucu Loizos mülteci köy ile hiç yerinden edilmemiş bir köydeki kalp hastalıklarını ve ölüm oranlarını karşılaştırmıştır. Mülteci köyde kalp hastalıkları oranını daha fazla bulmakla birlikte ölüm oranlarında dikkate değer bir fark tespit etmemiştir. Ancak Loizos çalışmasında bazı hatalar olabileceğini belirtmiştir. Öncelikle örneklenen mülteci popülasyonun %20'sine (150 kişi) ve mülteci olmayan köyün %15'ine (104 kişi) erişilememiştir, ve eğer bu erişilemeyen popülasyondaki ölüm oranı daha fazlaysa, bu araştırmanın sonucunda önemli bir hata yaratmış olabilir. Ayrıca mülteci köyüne, mülteci olmayan köyden farklı olarak sağlık hizmetlerine parasız erişim hakkı tanınmıştır ve bu da ölüm oranını düşürmüş olabilir (Loizos, 2008). Ama daha da önemlisi Loizos popülasyonun 1930 ila 1940 arasında doğan çok küçük bir kesimini almıştır. Bu grup 1974'teki zorunlu göç esnasında 34-44 yaş aralığında, çoğunlukla evli ve çocuklu olan bireylerden oluşmaktadır. Loizos bu gruptakilerin hem çocukların hem de

yaşlıların bakımıyla sorumlu olmalarından dolayı en stresli grup olduğunu varsaymıştır. Ancak bu varsayım bu grubun kendilerini diğerlerinden güçlü kılan ayrıcalıklarını görmezden gelmektedir. Örneğin bu grubun muhtemelen ekonomik anlamda daha kolay uyum sağlama, iyi bir sağlık ve enerji seviyesi, ve sosyal bağlar gibi hayatları üzerindeki kontrolü daha çabuk kurmalarına yardım edecek kuvvetleri vardır. Oysa ki daha az kaynakları olan, hayatları üzerindeki kontrollerini yitiren ve çocukları üzerinde yük olduklarını düşünen yaşlılar daha büyük bir psikolojik ve fizyolojik risk altında girmiş olabilir. Bu nedenler yalnızca 1930-1940 doğumluları olarak Loizos en zayıf grubu dışarıda bırakmış, ve araştırmaya daha az ölüm oranı gösterecek bir hata payı katmış olabilir.

Huzur evlerindeki ve benzeri tesislerdeki yaşlıların yerinden edilmesi de iskanla kıyaslanabilir bir durum oluşturmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde kentsel dönüşüm projeleri kapsamında, sağlık gereklilikleri sebebiyle ya da maddi sebeplerle yaşlıların yeri sıklıkla gönüllü ya da gönülsüz olarak (aynı kuruluşun farklı lokasyonları arasında ya da farklı kuruluşlara geçmek üzere) değiştirilmektedir (Schulz ve Brenner, 1977). Yaşlıların yer değiştirmelerinin sebep olduğu psikolojik ve sağlık sonuçları uzun zaman araştırmalara konu olmuştur.

Bourestom ve Tars (1974) Michigan'da gönülsüz olarak yerleri değiştirilecek iki bakım evinde 98 yaşlı ile bir çalışma yapar. Bakım evlerinden birindeki yaşlılar çok farklı bir bakım evine yerleştirilecek, diğer bakım evindekiler ise yakındaki çok benzer ve hatta çalışanların aynı kalacağı bir bakım evine yerleştirilecektir. Bourestom ve Tars'ın (1974) sonuçlarına göre çok farklı bakım evine giden yaşlıların

ölüm oranında ciddi bir artış olur, bu gruptakilerin %43'ü taşınmadan 3 ay önce veya sonra ölmüştür. Bu oran kontrol grubundaki %21 ölüm oranının iki katıdır. Benzer bir eve yerleştirilecek yaşlı grubundaki ölüm oranı aynı süre için %37 olarak bulunmuş, bu grubun kontrol grubunda da ölüm oranı %26 olarak tespit edilmiş ve benzer bir eve yerleştirilecek yaşlılardaki ölüm oranı artışının (tesadüf eseri de olmuş olabileceğinden dolayı) kayda değer olmadığı sonucuna varılmıştır.

Başka çalışmalar da yaşlıların relokasyonu ve ölüm oranları arasındaki ilişkiyi incelemiştir (Schulz ve Brenner, 1977; Castle, 2001; Robinson, 2002). Ancak bu çalışmalarda küçük örnek kümeleri, ya da önceki sağlık durumuna ya da relokasyon koşullarına ilişkin yeterince veri olmaması gibi yöntemsel sorunlar sebebiyle sonuçlar hemen her zaman eleştiriye açık kalmaktadır. Relokasyon ve ölüm oranları arasındaki ilişkiyi reddeden de pek çok çalışma bulunmaktadır (Borup, 1983; Thorson ve Davis, 2000; Schulz ve Brenner, 1977; Robinson, 2002). Özellikle yaşlıların daha iyi merkezlere ve hazırlayıcı programlar uygulanarak yerleştirildiği durumlarda ölüm oranlarının düştüğü saptanmıştır (Zweig ve Csank, 1975; Zweig ve Csank, 1976).

1.4. Tazminat Türleri ve Zorlukları: Dünyadan Örnekler

1.4.1. Kamulaştırma

Kamulaştırma, devletin kamu çıkarları gerektirdiğinde bir kişinin rızası olmaksızın mallarına el koyabilme gücüdür. Kamulaştırma farklı ülkelerde farklı şekilde adlandırılmakla birlikte tüm dünyada ardındaki prensip aynıdır: kamunun genelinin

iyiliği veya çıkarının gerektirdiği durumlarda devlet, vatandaşlarının mallarına el koyabilir.

Toprakların ve diğer taşınmazların kamulaştırması bu mülklerin sahiplerinin ya da kullanıcılarının (örneğin kiracıları) sıklıkla yerinden edilmesine sebep olmaktadır. Altyapı projeleri gibi geniş çaplı kamulaştırmalarda bazı ülkeler toprağa karşı toprak vermekte ya da yerinden edilenleri iskan etmektedir. Ancak halen kalkınmakta olan pek çok ülkede nakit kamulaştırma bedeli yerinden edilen insanlara sunulan tek tazmin şekli olmaya devam etmektedir (Cernea, 2008:49).

Tüm dünyada ulusal kamulaştırma kanunları ve fiyat belirleme teknikleri büyük farklılıklar göstermektedir. Benzer şekilde mülk edinme şekilleri de geleneksel kullanım, irtifak hakkı ya da komünel haklar gibi pek çok şekle bürünebilmektedir (Pearce & Swanson, 2008:110).

Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) İngiltere'de ve diğer pek çok kalkınmış ülkede bireyler mallarını istedikleri gibi alıp sattıkları ya da miras bıraktıkları özel mülkiyet haklarına sahiptirler. Bu ülkeler çoğunlukla kamulaştırma durumunda mal sahiplerinin uygun şekilde tazmin edilmesini sağlayacak adil kamulaştırma kuralları uygulamaktadırlar (Chan, 2003:144). Ancak "adil kamulaştırma"nın ne olduğu genellikle yasalarla tanımlanmamakta, ve farklı ülkelerde farklı şekilde yorumlanmaktadır (Chan, 2003:144). Örneğin ABD'de bir malın pazar fiyatı olarak yorumlanırken (Chan, 2003:144 tarafından referans verilen Eaton, 1995), İngiltere'de "sahibi için olan değeri" olarak yorumlanmakta ve böylece sahibi tarafından mülkle

beraber kaybettiğini iddia ettiği değerler pazar fiyatına eklenebilmektedir (Chan, 2003:144 tarafından referans verilen Denyer-Green, 1994). Genel olarak kalkınmış ülkelerde kamulaştırma bedeli bağımsız üçüncü partiler tarafından belirlenmektedir (Pearce & Swanson, 2008:103). Bir malın pazar fiyatının o malın sahibi için olan değerinin kötü bir göstergesi olduğu geniş şekilde kabul gördüğü için sistem, mal sahiplerinin kendi biçtikleri değeri ve nedenlerini ortaya koymalarına olanak tanımaktadır (Pearce & Swanson, 2008:103).

Ancak kalkınmakta olan pek çok ülkede hala toprakların çoğu devlete aittir, mülkiyet hakları tam oturmamış ve adil bir kamulaştırma bedeli ödemek için yasal mekanizmalar ya da politik bir istek bulunmamaktadır. Bu nedenle yerinden edilenler sıklıkla hiçbir şey almamakta ya da olması gerekenin çok altında tazminlerle yetinmek zorunda bırakılmaktadırlar.

İskan ve zorunlu göç literatürü kamulaştırma bedelinin yerinden edilenlerin hayatlarını ve geçim kaynaklarını onarmak için ne kadar yeterli olduğu konusuna çoğunlukla kuşkuyla yaklaşmaktadır. Bu konuda yapılan çalışmalar yerinden edilenlerin yalnızca kamulaştırma bedeli verilerek tazmin edilmelerinde pek çok tuzağa işaret etmektedir. Bu tuzakları Cernea (2008:53-54) on ana başlık altında özetlemektedir:

1. Kamulaştırılan malların envanterlerindeki eksikler yüzünden düşük tazminlerin verilmesi;
2. İhtiyari bedel değerlendirmeleri sebebiyle düşük tazminlerin verilmesi;

3. Geleneksel kullanıcıların (yasal dokümanları olmayan) ve ortak malların tazmin edilmemesi, nakit tazminlerin erkeklere verilmesi;
4. Maddi olmayan kayıpların dikkate alınmaması ve gayrı-resmi gelirin tazmin edilmemesi;
5. Populasyonun büyük kısmının tazminden mahrum bırakılması (Örneğin sanatçılar, topraksız yarıcılar, dükkanlarda çalışanlar vs.);
6. Uygun olmayan tazminat yöntemlerinin kullanılması. Mesela toprağa toprak verilmesi gereken durumlarda nakit verilmesi;
7. Tazminatların gecikmesi sebebiyle insanların yoksullaşması, gıda güvensizliği ve hastalıkların artması;
8. Yolsuzluklar sebebiyle kamulaştırma bedellerinin sahiplerine erişmeden önce çeşitli vergi ve kesintilerle azaltılması;
9. Kamulaştırma bedellerinin ödenmesinin ardından toprak ve diğer taşınmazların değerlerinin artması ve bu yüzden kamulaştırma alanların alım gücünün azalması;
10. Yerinden edilenlerin nakit kullanımındaki tecrübesizlikleri sebebiyle kamulaştırma bedellerinin iyi kullanılmaması sonucu hem mülksüz hem de parasız kalması.

Diğer proje kaynaklı sosyal ve çevresel etkilerle birleştiğinde zamansız ve yetersiz kamulaştırma bedelleri yerinden edilenleri sonu sıklıkla yoksullaşmayla sonuçlanan büyük sıkıntılara sürüklemektedir. Örneğin 3. Nairobi Su Tesisi (1989-1994) sebebiyle Kenya'da yerinden edilenlere kaybettikleri taşınmazlar ve mahsüller için nakit tazminatlar verilmiş, taşınma ve diğer masraflar için de ayrıca 326 USD (ABD

Doları) ödenmiştir (Syagga & Olima, 1996). 1996'da Syagga ve Olima tarafından yapılan sosyal etki değerlendirmesi sonucu yerinden edilenlerin ancak bir kısmının yeniden toprak alabildikleri ve bu toprakların da daha az verimli alanlarda olduğu tespit edilmiştir. Yeni yerleşim alanında çay üretimi yerine sebze üretimine geçilmiş, bu ise ortalama geliri önceki gelirin beşte birine düşürmüştür (yıllık ortalama 1126 USD/yıl'dan 205 USD/yıl'a). Aileler ve akrabalar bölünmüş ve sosyal dayanışma olumsuz yönde etkilenmiştir. Evlilik sorunları, aile parçalanmaları ve ahlaksız davranışlar ve genç hamilelikler artmış, kız çocukları özellikle inşaat aktivitesinin yoğun olduğu dönemde okulu bırakma eğilimine girmiştir. Proje bölgeye bir ilkokul, bir sağlık ocağı, daha iyi yollar ve bir enerji kaynağı sağlamıştır. Bunun yanı sıra projede çalışan işçilerin %20'si civardan alınmıştır ve para girdisi geçici de olsa pek çok küçük işletmenin açılmasını sağlamıştır. Ancak bu pozitif etkilere rağmen Syagga ve Olima (1996) projenin yöre halkı için ciddi sıkıntılara sebep olduğu sonucuna varmakta ve bundan sonraki projelerde nakit tazminatın yanı sıra mağdurlara toprak verilmesini de hesaba katacak şekilde detaylı planlama yapılması gerektiğini savunmaktadır.

Hindistan'daki Chotanagpur Platosu'nda endüstrileşme, kentleşme ve madenin sosyal etkilerini inceleyen Areeparampil (1989:28-29), yerli halkların topraklarını satmaları için yasal olmayan ve hatta silahlı yöntemlerin uygulandığını dokümante etmiştir. Bu dönemdeki kamulaştırma, işe alım ve rehabilitasyon yasalarının adil ve eşitlikçi olmamakla birlikte, uygulamaların bu yasaları dahi aratacak denli kötü olduğunu ileri sürmüştür. Chotanagpur Platosu'nda yerinden edilenlerin çoğu yıllarca hiçbir tazminat alamamıştır. Önerilen tazminat yeni bir toprak almak için zaten çok

yetersizdir ve yerli halklar tarımdan başka bir şey bilmedikleri için bu tazminatı da etkin şekilde kullanamamışlardır. Bazıları hepsini yemiş, kimileri ise dolandırılmıştır. Areeparampil (1989) toplumdaki dul ve yaşlı kadınlar gibi güçsüzlerin ailelerindeki güçlü bireyler tarafından kandırıldıkları için bu parayı dahi göremediklerini not etmektedir. Areeparampil, Chotanagpur Platosundaki projelerin ve zorunlu göçün yerli halkların sosyal yapılarını kırdığını ve onları hastalıklara ve psikolojik sorunlara maruz bıraktığını savunmaktadır. Sosyal gerilimlerin arttığını, sosyal bozukluk göstergesi olan alkolizm, suç, intihar, seks işçiliği ve umutsuzluğun arttığını raporlamaktadır. Areeparampil, yerli halkların topraklarında gerçekleştirilen sözde kalkınma projelerinden faydalanmadıkları gibi zarar gördükleri ve giderek insanlık dışı yaşam koşullarına itildikleri sonucuna varmaktadır.

Çoğu babaerkil toplumda, mal varlıkları çoğunlukla erkeklere ait olmakta ve onlar tarafından kontrol edilmektedir. Bu toplumlarda, toprak kamulaştırması kadınları ciddi dezavantajlara sürükleyebilmektedir. Örneğin Porgera Madeninde (Papua Yeni Gine) nakit tazminatı alan erkeklerin ailelerini terk ettikleri ya da ikinci, üçüncü evliliklerini yaptıkları gözlenmiştir. Ayrıca aile içi şiddetin ve zinanın arttığı raporlanmıştır (Macintyre, 2012).

1.4.2. Yeniden Yerleştirme (İskan)

Daha önce belirtildiği üzere literatür genel olarak nakit tazminatları eleştirmekte ve yerinden edilenlere ev ve/veya toprak verilerek gerçekleştirilen (iskan ya da toprak tazminatı olarak da adlandırılan) yeniden yerleştirmenin nakit tazminata tercih

edilmesi gerektiğini savunmaktadır (Mathur, 2006). Dünya Bankası (1998) raporu ise iskan ve toprak tazminatlarının son derece zor ve karmaşık olduğu ve nadiren doğru şekilde uygulandıkları konusunda uyarılmaktadır ve özellikle girişimci topluluklarda nakit tazminatın daha iyi çalıştığını ve her zaman opsiyon olarak bulundurulması gerektiğini savunmaktadır.

İskan kentsel ya da kırsal olabilmektedir. İskanlar genellikle tarımsal arazi dağıtımına dayandırılmakla birlikte yerleştirilecek topluluğun ihtiyaç duyduğu diğer (orman, yabani hayat, balık kaynakları gibi) doğal kaynaklara erişimi de içerebilmektedir. Kentsel iskan ise çoğunlukla kent merkezlerinde ya da yarı-kent merkezlerde ev verilmesini, yerinden edilenlerin geçimlerini onarabilmek için iş olanakları sağlanmasını ya da finansal yardım ve kredileri kapsayabilmektedir.

Ancak kamulaştırma yasalarına benzer şekilde iskan politika ve yasaları da pek çok ülkede halen çok hamdır. Shihata (1991) Dünya Bankası tarafından yadım edilen projelerdeki iskan uygulamalarındaki deneyimlerine dayanarak “çoğu ülkede ulusal iskan için yasal çerçeveler tam değildir. İskan konuları sanki mülk ve kamulaştırma kanunlarının bir alt başlığıymış gibi muamele görüyor. Pek çok nedenle bu ulusal yasalar kalkınma odaklı bir iskana temel hazırlamıyor. İskanın doğru biçimde uygulanması için yasaların yeniden hazırlanması ya da önemli oranda değiştirilmeleri gerekiyor” demiştir.

İskan projeleri de sıklıkla hayal kırıklıkları ile sonuçlanmaktadır (Lassailly-Jacob, 1996:196). Literatür iskanın tuzakları konusunda da uyarılmaktadır. Bu bahsi geçen iskan sorunları aşağıda özetlenmektedir.

1. İskan planlamasının ikincil kaynaklardan güvenilir olmayan sosyal ve ekonomik verilere dayandırılarak yapılması sonucu gerçekçi olmayan planlamalar (Eriksen, 1999; Mejia, 1999);
2. İskan edilecek populasyonun sıklıkla daha az hesaplanması sebebiyle projelerin aksaması, gecikmesi ve kaynak sıkıntısı ortaya çıkması (World Bank, 1996). Dünya Bankası tarafından finanse edilen bir seri projede iskan edilen populasyonun ilk hesaplanandan %47 daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır (World Bank 1996:88);
3. Yeterince danışma ve katılımcı planlama uygulanmaması. Yerel bilgi ve isteklerin görmezden gelinerek yukarıdan aşağı bir planlama uygulanması (Koenig, 2006);
4. Sıklıkla planlamanın çok geç başlaması ve başarısız bir programlama ise sonuçlanması (Lassailly-Jacob, 1996:192). Dünya Barajlar Komisyonu (WCD, 2000) Raporu çoğu zaman boşaltma vakti geldiğinde iskan yerleşimlerinin hazır olmadığını ve milyonlarca kişinin resmen tehdit edilerek evlerinden çıkmak zorunda kaldığını belirtmektedir. Karnataka'daki Alamatti Barajı insanların nasıl yerlerinden edilmemeleri gerektiğine iyi bir örnektir (World Bank, 1998). 1996 ve 1997 yılında iskan yerleşimleri hazır olmadan evler baraj suyu altında kalmış, helikopter ve botlarla acil yardım planı uygulanması gerekmiştir. Bu

olayda inşaat takviminin iskan takvimiyle senkronize olmadığı ve barajın tamamlanmasına öncelik verildiği çok açıktır;

5. Yerel üretim sistemlerini yeterince anlamadan uzun dönemde sürdürülebilir olmayan üretim tekniklerine yönelim (Lassailly-Jacob, 1996:194);
6. Yeniden kurulması gereken sosyo-ekonomik yapıların karmaşıklığının göz ardı edilmesi (Koenig, 2006);
7. Yeni iskan alanının doğru seçilmemesi (Mathur, 2006). İskan alanının yeri toprağa, iş olanaklarına, sosyal destek mekanizmalarına, doğal kaynaklara erişimi ve daha pek çok önemli faktörü belirlemektedir. Mathur (2006) iskan başarısızlıklarının önemli bölümünü kötü yer seçimine bağlamaktadır. Eşer yeni iskan alanı yeterince geçim imkanı sağlamıyorsa insanların yapabilecekleri tek şey orayı terk etmektir (Mathur, 2006). Dünya Barajlar Komisyonu (WCD, 2000:107) raporuna belirtildiği üzere, iskan lokasyonu çoğu zaman olası geçim kaynakları ya da iskan edilecek insanların kendi görüşleri dikkate alınmadan seçilmektedir;
8. Tazmin için gerekli büyüklükte toprağın bulunmasındaki zorluklar ve dolayısıyla iskan için daha küçük, verimsiz ve/veya susuz arazilerin tahsisi (Lassailly-Jacob, 1996:192; Webber, 2010). Verilen arazilerin yerleşim aşamasında henüz tarıma hazır olmaması (Lassailly-Jacob, 1996:192);
9. Toprak dışındaki gelir fırsatlarına yeterince önem verilmemesi, ortak kaynakların tazminin (ya da yerine konmasının) önemini kabul etmekteki isteksizlik (Koenig, 2006:106; Koenig & Dierra, 2000);

10. Pastoral toplumların ve/veya göç rotalarının yerinden edilmesinin etkilerinin anlaşılması (Chatty, 2002:230);
11. Planlamaya çok önem verilirken (Mathur, 2006), planların uygulanması için gereken politik istekten yoksunluk (Koenig, 2006:106). (McDowell & Cernea, 2000);
12. Ev sahibi popülasyonların (yani yerinden edilen halkın yerleştirilecekleri alanda halihazırda yerleşik olan nüfusun) kaygı ve çıkarlarının göz ardı edilmesi (Mathur, 2006);
13. Daha hassas ve güçsüz grupların göz ardı edilerek marjinalleşmelerine yol açılması.

1.5. Türkiye'deki Uygulamalar

Türkiye'de yol, baraj, havaalanı, kentsel dönüşüm ve diğer arazi gerektiren projeler için göçe zorlanan pek çok insan olmakla birlikte kalkınma sebebiyle zorunlu göçün rakamsal boyutlarına ilişkin mevcut bir çalışma bulunmamaktadır. Devlet Su İşleri, Türkiye'de yapılan 198 büyük ölçekli baraj sebebiyle yerinden edilenlerin sayısının 2005 yılında 355,000 olduğunu raporlamaktadır (Özkalaycı & İçten, 2005). Ancak nüfus sayımları inşaat aşamasından önce barajın tamamlanmasına en az 10 yıl varken ve yalnızca bir kere alındığı için bu rakamın gerçeğinden çok düşük olması muhtemeldir. Eğer nüfus sayımları (10 yıl içinde doğanları kapsayacak şekilde) barajın tamamlanması aşamasında alınsa ve hesaba küçük çaplı barajlar tarafından yerinden edilenler de eklense, bu rakamın çok artacağı aşikardır.

Türkiye'deki kanunlara göre baraj veya benzeri devlet eliyle yapılan bir proje sonucu yerinden edilenlerin iki seçim hakkı bulunmaktadır. Gasp edilen mülklerinin kamulaştırma bedelini almak ya da devlet eliyle iskan edilmek. Türkiye'deki uygulamalara göre kamulaştırma bedeli almayı tercih eden haneler kendi imkanlarıyla göç ederek istediklere yerlere yerleşirler. Devlet eliyle iskan edilenler ise kırsal yerleşimi tercih etmeleri halinde ev ve tarım arazisi verilerek, kentsel yerleşimi tercih edenler ise kentsel bir merkezden (en yakın ilçe veya şehir) ev verilerek iskan edilirler. Tahtalı Barajı döneminin Kamulaştırma ve İskan Kanunları Bölüm 3.2'de (sayfa 83) ayrıntılı olarak verilmiştir. Ancak halihazırda bu insanlara yani kamulaştırma olarak kendi imkanlarıyla göç eden ya da devlet eliyle iskan edilmeyi tercih eden hanelere ne olduğuna ilişkin kapsamlı bir araştırma bulunmamaktadır.

1.6. Araştırma Soruları

Bu tezin öncelikli amacı Türkiye’de kalkınma sebepli yerinden edilen kimselerin neler yaşadığına ışık tutmak, uygulamalardaki başarı ve başarısızlıkları tespit etmektir. Araştırmanın bir diğer çıkış noktası baraj sonrasında kadın ve erkeklerin hayatlarında, sosyal rol ve statülerinde ne tür değişiklikler olduğunu incelemektir. Bu tespitlerin ileride uygulanacak yeniden yerleşim planlarında faydalı olması ümit edilmektedir.

Bu tez araştırması için İzmir ilinde bulunan Tahtalı Barajı tercih edilmiştir. Tahtalı Barajı 1997 yılında tamamlanmış ve yaklaşık 7500 kişinin yerinden olmasına sebep olmuştur. Yerinden edilenlere aynı bölgede devlet eliyle yeniden yerleşim imkanı sağlandığı için pek çok projeye kıyasla oldukça önde olduğu iddia edilebilir. 2. Bölümde (sayfa 44’te) açıklandığı üzere bu barajın seçilmesinin öncelikli nedenleri çeşitlilik sağlayacak kadar geniş çaplı ancak bir araştırmacı tarafından bitirilebilecek kadar küçük (derli toplu olması) ve Türkiye’nin göreceli kalkınmış bir ilinde bulunduğu için yalnızca barajdan kaynaklanan sorunları diğer olası coğrafi dezavantajlardan bağımsız inceleme imkanı sunmasıdır.

Yapılan ilk saha çalışmasının ardından ilk araştırma sorularına ek bazı sorular gündeme gelmiştir. Tahtalı Barajı sebebiyle göç edenler uygulamadaki çeşitli aksaklıklar sebebiyle üç ana gruba ayrılmıştır: 1) Devlet eliyle arazi ve ev verilerek iskan edilenler, 2) kamulaştırma parası alarak kendi imkanlarıyla göç edenler ve 3) hiçbir tazminat almaksızın kendi başlarının çaresine bakmak zorunda kalanlar. Uluslararası literatürde bahse konu ilk iki gruba ilişkin çeşitli araştırmalar mevcuttur.

Ancak bu üç grubu aynı çerçevede karşılaştıran bir araştırma bulunmamaktadır. Bu üç grubun yaşamlarındaki değişimin kıyaslamalı olarak incelenmesi farklı konulara ışık tutabilecektir. Ayrıca Tahtalı yeniden yerleşim alanına Keban Barajı sebebiyle 1992 yılında yerinden edilen ve o zamandan beri iskan bekleyen 36 Adıyamanlı hane getirilmiştir. Bu hanelerin hayatlarına bakış uzun mesafeli yeniden yerleşimin etkileri hakkında bilgi sağlayacaktır. Barajın bir diğer bileşeni ise kısmen kaldırılan, toprakları kamulaştırılan ama evlerinde barınmaya devam eden Eşen köyüdür. 30 yıldan uzun süredir ne zaman kamulaştırılacakları konusunda belirsizlik içerisinde yaşayan Eşen Köyü de araştırmaya dahil edilmiştir.

Ön saha çalışması sırasında sıkça duyulan bir önerme “barajdan sonra adamlar hep stresten öldüler” olmuştur. Bu görüş içerisinde üç önermeyi barındırmaktadır: Birincisi barajın stres yarattığı, ikincisi stresin ölüme sebep olduğu ve üçüncüsü ise bu fenomenden erkeklerin kadınlardan daha çok etkilendikleridir. Benzer önermeler de, karşıt görüşleri de literatürde de bulunmakla birlikte bu konuda henüz empirik bir çalışma bulunmamaktadır. Bu tezin bir diğer amacı bu üç önermeyi test etmektir.

Bu tez çalışması ile cevap aranacak sorular aşağıdaki gibi sıralanabilir. Bu soruların nasıl araştırıldığı konusu 2. Bölümde ayrıntılı biçimde aktarılmaktadır.

- Türkiye’de baraj sebepli yerinden edilen kimseler neler yaşıyor, hayatları ve geçim kaynakları nasıl etkileniyor?

- Baraj sonrasında devlet eliyle arazi ve ev verilerek iskan edilenler, kamulaştırma parası alarak kendi imkanlarıyla göç edenler ve hiçbir tazminat almayanların yaşam ve geçim kaynakları nasıl etkilenmiştir?
- Topraklarının çoğu kamulaştırılan ve belirsizlik içerisinde yaşayan Eşen Köyü halkının yaşamı nasıl etkilenmiştir?
- Uzun mesafeli yeniden yerleşim Adıyamanlı hanelerin yaşamlarını ve geçim kaynaklarını nasıl etkilemiştir?
- Baraj sonrasında kadın ve erkeklerin hayatlarında, sosyal rol ve statülerinde ne tür değişiklikler olmuştur?
- Baraj sebebiyle göç edenlerin psikolojik sağlıklarında ve ölüm oranlarında ne gibi bir değişim olmuştur?
- Tahtalı Barajı'ndaki uygulamalardaki açıklar, başarı ve başarısızlıklar nelerdir?
- Yeni 5543 Sayılı yeni İskan Kanunu ile eski 2510 Sayılı İskan Kanunu'na ne gibi değişiklikler getirilmiştir?
- Türkiye'deki kanun ve uygulamalardaki yetersizlikler nelerdir ve bu yetersizlikler nasıl giderilebilir?

2. Araştırma Yöntemi

2.1. Örnek Seçimi

Örnek seçiminde bazı kriterler önemli rol oynamıştır. Öncelikle içerisinde farklı sosyal grupları barındıracak kadar geniş ama aynı zamanda mevcut sürede araştırılabilecek kadar küçük bir populasyon bulmak önem taşımıştır. Diğer bir önemli konu, barajın tamamlanmasından sonra ne kadar zaman geçmiş olduğudur. Bu zaman çok kısa olduğu takdirde uzun dönemdeki etkilere bakmak mümkün olmayacak, çok uzun olduğu takdirde ise yaşanmışlıklar unutulmuş olacaktır. 10-15 yıllık bir süre insanlara yeni bir hayat kurmaları için yeterli zamanı tanırken, yerinden edilme sonrası deneyimlerini de henüz unutmamış olacakları için optimum süre olarak kabul edildi.

Diğer yandan 1984'den itibaren Türkiye'nin güney doğusundaki kalkınma PKK terör örgütü ve askeri birlikler arasında süren savaş sebebiyle ciddi ölçüde kısıtlanmıştır. Sert çarpışmalar, zorunlu boşaltmalar ve sıkı yönetim 1987 ve 2002 arasına damgasını vurmuştur. Terörün etkisiyle barajdan kaynaklanan etkileri ayırt etmek çok güç olabileceği için çalışmada bu bölgede bir baraj seçmekten kaçınılmıştır.

1997 yılında Türkiye'nin en büyük ve gelişmiş kentlerinden olan İzmir'de kurulmuş olan Tahtalı Barajının yukarıdaki kriterlere uygun olduğu öngörülmüştür. Devlet Su İşleri Raporlarına göre 1388 kişinin (Devlet Su İşleri, 1994) yerinden olmasına sebep

olan Tahtalı'nın farklı sesler ve örnekler sergilerken aynı zamanda bir kişinin çabasıyla araştırılabilecek kadar küçük olması uygun bulunmuştur.

Tahtalı kağıt üzerinde uygun görülmekle birlikte bu alanda araştırma yapıp yapılamayacağını tespit için 3-6 Aralık 2009 tarihleri arasında bir ön saha çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu alan çalışmasında yukarıdaki kriterlerin ötesinde spesifik bir durum daha olduğu tespit edilmiştir. Tahtalı yerleşimine 1992 yılında inşa edilmiş olan Atatürk Barajı sebebiyle yerinden edilen 36 hane getirilmiştir. Bu durum uzun mesafeli iskan çalışmaları ve yeni yerleşim alanlarında heterojen kültür olmasının sonuçları hakkında da bilgi sağlayabileceği için Tahtalı Barajını daha da ilginç kılmıştır. Nitekim 1. Bölümde yer alan soruların Tahtalı'da araştırılabileceği sonucuna varılarak bu Baraj araştırma örneği olarak seçilmiştir.

2.2. Araştırma Metodolojisinin Seçimi

Araştırmayı şekillendirme aşamasında farklı yöntem ve araçlar göz önünde bulundurulmuştur. İlk soru elbette araştırmanın niceliksel mi yoksa niteliksel mi olacaktır. Ancak Bölüm 1.6'da (sayfa 41) sıralanan araştırma sorularının çoğunun çeşitli sayısal kıyaslamalar gerektirmesi nedeniyle araştırmanın niceliksel bir temele oturtularak niteliksel yöntemlerle tamamlanması öngörülmüştür. Literatürde bu alanda hem niceliksel (örn. Pandey, 1998) hem niteliksel örnekler (örn. Colson, 1995) bulunmaktadır.

Niteliksel çalışmalar katılımcı gözleme, derin görüşmelere, yaşam öykülerine, odak grup çalışmalarının bir ya da birkaçının uygulanmasına dayanmaktadır ve uzun süreli yoğun bir sosyal katılım gerektirmektedir. Niteliksel metodlar olayların derinlemesine anlaşılmasını sağlar. Bu metodların amacı, araştırma konusu deneyimi neredeyse katılımcıların gözüyle, onların yaşadığı ya da hissettiği şekilde anlayabilmektir (Sherman & Webb, 1988:7). Niteliksel araştırmalar sosyal ve ekonomik süreçlerdeki bilinmeyenlere, gri alanlara ve hassas konulara ışık tutma kapasitesini barındırmakta ve sağladığı veri zengin ve güçlü açıklamalar sağlayabilmektedir (Holland & Campbell, 2005:7). Diğer yandan yalnızca niteliksel verilere dayanan araştırmalar sıkça eleştirilere maruz kalmaktadır. Bu eleştirilerden en yaygın olanları niteliksel araştırmaların fazla nesnel olması yani araştırmacı için neyin kayda değer ve önemli olduğuna ve araştırmacının bakış açısına fazla bağımlı olmasıdır (Bryman, 2008:391). Niteliksel çalışmaların çoğunlukla yapısalıktan uzak, neredeyse tamamen doğaçlama ve araştırmacının kişisel becerisine bağlı olmalarından dolayı tekrarlanabilmeleri mümkün değildir, dolayısıyla güvenilirlikleri sınırlı görülmektedir (Bryman, 2008:391). Araştırmalarda gözlemlenen ya da görüşme yapılan kişilerin nasıl seçildiği ve veri analizinin nasıl yapıldığı konusunda niteliksel araştırmalar sıkça şeffaflıktan uzak davranmakta bu da yine sonuçların güvenilirliğini etkilemektedir (Bryman, 2008:392). Bu tip yöntemle ilgili bir diğer önemli kısıtlama ise sonuçların genellenmesinin mümkün olmamasıdır (Bryman, 2008:391).

Niteliksel araştırmalar anketlere ve yapılandırılmış gözlemlere dayanır ve niceliksel araştırmadan farklı olarak özellikle yüz yüze bir iletişim gerektirmez (Blaikie,

2000:242). Bu tür araştırmanın bir avantajı sonuçları sayısallaştırma ve daha geniş kitlelere genelleme imkanı tanınmasıdır. Niteliksel araştırmada bazı değişkenler sabit tutularak diğer değişkenler arasındaki ilişkiler incelenir. Gözlemlenen ilişkiler çeşitli fenomenlerin etkilerinin anlaşılabilmesini, standardize edilmiş sayısal verinin oluşturulması uzun dönemli eğilimlerin incelenebilmesini, populasyonlar ve coğrafyalar arasında kıyaslama yapılabilmesini sağlar (Holland & Campbell, 2005:5). Aynı zamanda sayısal veri bir olgunun belirli bir nüfustaki dağılımının ve yaygınlığının da belirlenmesini sağlar (Holland & Campbell, 2005:5). Diğer yandan niteliksel araştırmanın düşebileceği tuzaklar arasında fazla yüzeysel kalarak açıklayıcı ya da genellenebilecek sonuçlara ulaşmamak ya da fazla yapılandırılmış bir yaklaşım sebebiyle araştırmacı tarafından hesaba katılmamış daha önemli unsurları ıskalamak da vardır (Blaikie, 2000).

Yukarıda anlatıldığı üzere hem niceliksel ve niteliksel yaklaşımın kendine özgü güçlü ve zayıf tarafları bulunmaktadır. Bu nedenle son zamanlarda bu iki yöntem sıkça birleştirilerek kullanılmaktadır (Blaikie, 2000; Laws, Harper, & Marcus, 2003; Bryman, 2008; Holland & Campbell, 2005). Bu iki yöntemin birlikte kullanılması düşüncesine karşı çıkan ya da bunun yalnızca yüzeyde kalabileceğini iddia eden yazarlar olmakla birlikte (bkz. Smith & Heshusius, 1986; Smith, 1983), özellikle kalkınma disiplinde hem finansal ve zamansal etkinlik hem de bulguların kalitesi açısından iki yöntemin birlikte kullanılmasını öneren uzmanlar oldukça çoktur (Holland & Campbell, 2005; Blaikie, 2000).

Bryman (2008:609) yaptığı literatür taraması sonucu niceliksel ve niteliksel metodların farklı amaçlarla ve pek çok farklı şekilde birleştirildiğini ortaya koymuştur. Bunlardan en belirgin dört tanesi üçgenleme, telafi, tamamlayıcılık, farklı araştırma soruları gibi görünmektedir².

- Üçgenleme (triangulation) – niceliksel ve niteliksel yöntemleri birlikte kullanarak bulguları tasdiklemek ve araştırmanın geçerliliğini artırmayı amaçlamak anlamına gelmektedir.
- Telafi (offset) – her iki yöntemin de farklı güç ve zayıflıkları olduğu, birlikte kullanılarak hem bu gücün birleştirileceği hem de zayıflıkların azaltılacağı görüşüne dayanır.
- Tamamlayıcılık (completeness) – her iki yöntemle elde edilen bulguların birbirini tamamlayarak bütünü daha iyi göstereceği anlayışına dayanır.
- Farklı araştırma soruları – Aynı araştırma içerisinde cevaplanması hedeflenen sorular doğaları gereği farklı yaklaşımları gerektirebilmektedir.

Bu araştırmada hem farklı araştırma metodları gerektiren sorular olması hem de bulguları tasdikleyebilme ve tamamlayabilme amacıyla birleşik yöntem uygun

² Bahsi geçen diğer amaçlar bu üç temel amacın versiyonları olarak sayılabileceği için burada yer verilmemiştir, ancak daha çok bilgi için Bryman'a (2008) başvurulabilir.

görülmüştür. Kullanılan niceliksel ve niteliksel araştırma araçları aşağıda sunulan Bölüm 2.3'te (sayfa 49) açıklanmaktadır.

2.3. Araştırma Araçları

Araştırmada temel veri toplama aracı olarak hanehalkı anketi ve kısa semptom envanteri kullanılması uygun görülmüştür. Ayrıca katılımcı gözlem ve kilit bilgilendirici görüşmeleri vasıtasıyla anketlerden elde edilen veriler hem kontrol edilebilecek hem de daha derin bilgilerle tamamlanabilecektir.

2.3.1. Niceliksel Yöntemler

2.3.1.1. Hanehalkı Anketleri

Hanehalkı anketlerinin normal anketlere göre bu araştırmadaki avantajı tüm bilgileri hane bazında toplayabilme ve aynı zamanda bireysel bazda analiz edebilme olanağı tanınmasıdır. Haneden bir kişiyle yapılan anket tüm hane halkına ilişkin bilgi vermektedir. Özellikle yeniden yerleşim hakkı kişisel değil aile bazında verildiği için bazı analiz ve kıyaslamaların hane bazında yapılması önem taşımaktadır.

Hane halkı anketlerinde en önemli unsurlardan biri “hane” ile neyin kasıt edildiğinin önceden belirlenmesi ve cevaplayıcı ile araştırmacının bu kavramı aynı şekilde kullanıyor olmasıdır (United Nations Statistical Division, 2005). Türkiye'nin kırsal kesiminde hane anlayışı çok nettir ve aynı bütçeyi paylaşan, genellikle ailenin en yaşlı ya da en çok gelir getiren erkeği tarafından yönetilen hane halkı olarak

tanımlanabilir. Genellikle çekirdek hane haricinde ebeveynlerden birinin (genellikle erkeğin olmakla birlikte kadının da olabilir) anne, babasını, nadiren erkeğin kardeşlerini ve kardeşlerinin eşlerini kapsayabilir.

1. Bölümün (sayfa 41) sonunda listelenen araştırma sorularına doyurucu cevaplar aramak amacıyla hanehalkı anketleri 8 ana bölümden oluşturulmuştur. Hanehalkı anket formu Ekte verilmektedir. Bu bölümler ve ne tür sorulara cevap aradıkları aşağıda kısaca özetlenmiştir:

- (1) Temel özellikler – Hane halkına ilişkin temel bilgileri sorgular. Bu bilgiler yaş, cinsiyet, medeni hal, eğitim seviyesi, mesleği ve çalışma durumunu içermektedir.
- (2) Ölüm oranları - Yeni Bulgurca'ya özel istatistiki veri bulunmadığı için ölüm oranlarının anket yoluyla elde edilmesi uygun görülmüştür. Ölüm oranlarının tespitine ilişkin Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan “Demografik Tahminler Dolaylı Yöntemler” başlıklı elkitabından faydalanılmış (bkz. United Nations, 1983), bu çalışma için geriye yönelik ölüm oranı tespitinde en uygun yöntemin dulluk (widowhood), öksüzlük (orphanhood) ve 5 yaş altı çocuk ölümleri olduğu öngörülmüştür. Bu kapsamda her hane halkı için anne, babasının sağ olup olmadığı, en az bir kere evlenmiş her birey için eşinin sağ olup olmadığı ve tüm kadınlara ölen çocuklarına ilişkin sorular yöneltilmiştir.
- (3) Geçim seviyesi ve barajdan sonra geçim kaynaklarındaki değişiklikler.

- (4) Mülk, arazi, hayvan sahipliği, arazi kullanımı ve tarımsal uygulamalar
- (5) Altyapı ve ev standartları,
- (6) Kadın ve erkeklerin, çocukların baraja, göçe ve sonrasında yaşadıklarına ilişkin görüşleri.
- (7) Eğitim ve sağlık hizmetlerine ulaşım
- (8) Yeni yerleşime alışma ve sosyal entegrasyon

2.3.1.2. Kısa Semptom Envanteri (KSE) (Brief Symptom Inventory)

Araştırma sorularından bir tanesi baraj sebebiyle göç etmek zorunda kalanların psikolojik sağlık durumudur. Bu bilgiye ulaşmak için kısa semptom envanteri kullanılmıştır.

Kısa semptom envanteri (KSE) psikolojik semptomları tespit etmek için kullanılan 53 maddelik bir testtir ve SCL-90-R, adı verilen 90 maddelik bir testin kısaltılması ile ortaya çıkmıştır (Derogatis & Melisaratos, 1983). Önerilen her madde cevaplayıcı tarafından 5 üzerinden (hiç hissetmiyorum – çok sık hissediyorum arasında) değerlendirilir. Testin yaklaşık 10-15 dakika sürmesi ve her kesimden insanın anlayabileceği şekilde yazılmış olması araştırmada avantaj sağlamaktadır (Derogatis & Melisaratos, 1983).

Kısa semptom envanteri dokuz temel semptomun varlığını ölçmek üzere hazırlanmıştır. Bu semptomların kısa açıklamaları aşağıda sunulmaktadır.

- I. Somatizasyon: Somatizasyon stresin fiziksel belirtilere dönüştürülmesi olarak tanımlanmaktadır (Derogatis & Melisaratos, 1983). Somatizasyon bozukluğu olan kişiler bedensel ağrılardan ve fonksiyon bozukluklarından yakınır, ancak bu belirtiler fiziksel bir hastalıkla ilgili değildir. Şikayetler genellikle kalp, sindirim ya da solunum sistemi gibi otonom çalışan sistemlere ilişkindir (Derogatis & Melisaratos, 1983).
- II. Obsesif-kompulsif bozukluğu olan kişiler vazgeçemedikleri ve karşı koyamadıkları alışkanlıklar ve huylar geliştirirler. Bu kişilerde sıkça yaptıklarını tekrar tekrar kontrol etme, konsantrasyon ve karar vermede zorluk görülür. Sahip oldukları dürtülerin ve ihtiyaçların mantıklı bir sebebi olmadığını bilseler ve durdurmaya çalışsalar bile kontrolleri olmadığını hissederler (Derogatis & Melisaratos, 1983).
- III. Kişiler arası hassasiyet (Interpersonal sensitivity) bozukluğu olan kişiler kendilerini yetersiz ve aşağı görme eğilimi içerisindedirler. İleri derece kişiler arası hassasiyeti olan kişilerde kendini küçültme, huzursuzluk hissi ve kişiler arası etkileşimde farkedilir denli rahatsızlık görülür (Derogatis & Melisaratos, 1983).
- IV. Depresyon belirtileri çok çeşitli olabilir. Bunlar arasında gerginlik ve depresif hal, günlük faaliyetlere ilginin yitirilmesi, enerjisizlik, umutsuzluk, faydasızlık hisleri bunlardan en sık görülenler arasındadır (Derogatis & Melisaratos, 1983).

- V. Anksiyete bozukluğu olan kişiler gündelik hayatta karşılaştığı olaylarla ilgili olarak aşırı bir endişe ve kuruntu (evham) duyarlar. Bu kişiler sıkça kendilerini huzursuz, gergin, sinirli ve panik halinde hissederler (Derogatis & Melisaratos, 1983).
- VI. Düşmanlık hissi düşüncede, hissiyatta ve faaliyette olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Rahatsızlık ve tahammülsüzlük, bir şeyleri kırma isteği ve kontrol edilemeyen öfke patlamaları sıkça görülen belirtilerdir (Derogatis & Melisaratos, 1983).
- VII. Fobik Anksiyete bozukluğunun semptomları anksiyete ile aynıdır, ancak fobik anksiyetesi olan kişiler bu hisleri korku duydukları (seyahat, kamu taşıtları, kalabalık gibi) belirli durumlarda hissederler (Derogatis & Melisaratos, 1983).
- VIII. Paranoyak düşünce horlandığı, gözetlendiği, kontrol edildiği, kötülük edildiği, dışlandığı gibi abartılı, kuşkucu bir düşünce yapısı anlamına gelmektedir (Derogatis & Melisaratos, 1983).
- IX. Psikotiklik hafif bir yabancılaşma duygusundan çok ciddi bir asosyal durum arasında değişebilir. Ciddi vakalarda şizofrenik belirtiler ve yalnızlaşma görülür. Psikiyatrik olmayan vakalarda daha çok sosyal yabancılaşma olarak seyreder (Derogatis & Melisaratos, 1983).

Kısa semptom envanteri diğer testlerle yapılan karşılaştırmalarda güvenilir ve geçerli bulunmuştur (Boulet & Boss, 1991; Derogatis & Melisaratos, 1983; Cheng, Leong, & Geist, 1982-1990). Aynı zamanda kısa semptom envanterinin mülteci (Al-Krenawi, Graham, & Kanat-Maymon, 2009; Renner, 2009), göçmen (Aroian, Patsdaughter, Levin, & Gianan, 1995; Keung Wong & Song, 2008) ve doğal afet sonrası (Cook & Bickman, 1990; Bromet & Dew, 1995) yeniden yerleştirilen felaketzedelerle yapılan psikolojik sağlık ve stres araştırmalarında sıkça kullanılan ve kabul gören bir yöntem olması bu araştırmada seçilmesinde rol oynamıştır.

2.3.2. Niteliksel Yöntemler

2.3.2.1. Katılımcı Gözlem

Katılımcı gözlem yöntemi temelini popülasyonun perspektiflerini anlamaya odaklanan etnoğrafik çalışmalardan almaktadır (Mack, Woodsong, MacQueen, Guest, & Namey, 2012:14). Bu yöntemde araştırmacı uzunca bir süre araştırdığı topluluğun arasına katılır, kendi aralarındaki etkileşimlerini ve konuşmaları gözlemler ve kendi sorularını da sorarak farklı görüş ve etkileşimleri anlamaya çalışır (Bryman, 2008:402)

Katılımcı gözlemlerde araştırmacı olayları yalnızca gözlemleyerek ya da hem gözlemleyip hem katılarak inceleyebilir. Bu katılımın derecesi incelenen duruma göre farklılık gösterir (Mack, Woodsong, MacQueen, Guest, & Namey, 2012:14). Örneğin polis örgütünü araştıran bir araştırmacının pek çok konuda olaylara katılımı

sınırlı kalabilir, ama bir restoranda çalışan bir araştırmacı işlerin çoğuna aktif olarak katılabilecektir (Bryman, 2008:413).

Katılımcı gözlem her zaman incelenen toplumun doğal ortamında yer almalıdır. Araştırmacı bu yaşamı içindekiler gibi yaşayarak anlamaya çalışır ve tüm gözlemlerini olabildiğince objektif olarak kaydeder. Aynı zamanda gelişigüzel yapılan sohbetlerden ve televizyon, gazete gibi enformasyon araçlarından edinilen bilgiler de kaydedilmelidir. Katılımcı gözlem araştırılan toplumun yaşadığı çevreyi fiziksel, sosyal, kültürel, ekonomik yönleriyle tanımlayabilmek, fikirleri, normları olayları çözümleyebilmek ve insanların davranış ve faaliyetlerini anlamak açısından önemlidir. Diğer araştırma yöntemlerinin bilgiye doğrudan gözlem kadar derinlik katması zordur. Katılım ve gözlem insan deneyimin karmaşık yapısına ışık tutabilmek açısından önemli bir yer tutmaktadır (Mack, Woodsong, MacQueen, Guest, & Namey, 2012:14).

Katılımcı gözlemin bir diğer avantajı, araştırmanın hazırlanması aşamasında henüz farkında olunmayan, araştırma sırasında ortaya çıkan sorulara ışık tutabilme potansiyelidir. Bazen bu sonradan ortaya çıkan sorular önceden hedeflenen sorulardan daha önemli hale gelebilir (Mack, Woodsong, MacQueen, Guest, & Namey, 2012:14). Katılımcı gözlemden edindiğimiz bilgiler diğer (anket, görüşme, odak grup toplantıları gibi) yöntemlerle topladığımız verileri anlamamıza yardımcı olmaktan öte, bu araçları en etkin şekilde dizayn etmemizi sağlayacak bilgileri, daha doğrusu bilinmeyenleri anlamamızı da sağlar (Mack, Woodsong, MacQueen, Guest, & Namey, 2012:14).

Katılımcı gözlem yönteminin en büyük dezavantajı uzun zaman gerektirmesidir. Çoğu zaman araştırmacının içeriden birisi gibi kabul edilebilmesi, güven kazanması ve o etraftayken diğerlerinin doğal davranmaya başlaması zaman alır (Mack, Woodsong, MacQueen, Guest, & Namey, 2012:14). Katılımcı gözlemin bir diğer zorluğu kayıt tutma güçlüğüdür. Doğal bir sohbet sırasında bir anda kağıt kalem çıkarıp not almaya başlamak ya da ses kayıt cihazını başlatmak sohbetin gidişatını etkileyebilir, ve katılımcıyı araştırmadan haberdar olmasına rağmen huzursuz edebilir. Bu nedenle çoğu zaman notların daha sonra alınması gerekmektedir, bu da elbette kayıtların kalitesini etkileyebilir (Mack, Woodsong, MacQueen, Guest, & Namey, 2012:14). Diğer yandan katılımcı gözlemin en büyük zorluklarından birisi kaçınılmaz olarak yanlı olmasıdır. Bu nedenle raporlama aşamasında objektif gözlemler ve nesnel yorumlar arasındaki fark net şekilde belirtilmelidir (Mack, Woodsong, MacQueen, Guest, & Namey, 2012:14).

Katılımcı gözlemde çoğu zaman bizi olayların içerisine sokmak için aracı olacak ve diğer kişilerle tanıştıracak yardımcı kişilere ihtiyaç duyulur. Bu kişilerin üstlendikleri rol ve araştırmadaki payları da araştırmanın göreceli objektifliği açısından büyük önem taşımaktadır (Bryman, 2008:409). Bize yardımcı olan kişi(ler) ağırlıklı olarak toplumun belirli bir kesimindense (bir dinin, politik görüşün mensubu gibi) ya da yalnızca belirli bir kesimle ilişkileri varsa (örneğin kadın yardımcının erkek ortamlarına girememesi gibi), araştırma kaçınılmaz olarak yanlı yürüyecektir (Bryman, 2008:409). Bunu önlemek için yardımcıların araştırmadaki payları sürekli kontrol altında tutulmalı, olabildiğince farklı yardımcıdan faydalanılmalı ve her

birinin sosyal, ekonomik, kültürel duruşları ve erişebildikleri kesimler göz önünde bulundurulmalıdır (Bryman, 2008:409).

Bu çalışmada katılımcı gözlem yapabilmek üzere araştırma süresince Yeni Bulgurca'da kalınmış, çeşitli bayramlaşmalara, toplantılara ve diğer etkinliklere katılmıştır. Gözlem yapılan önemli söyleşiler günlük bazda not edilmiş ve araştırmanın gelişiminde önemli rol oynamıştır.

2.3.2.2. Yarı Yapılandırılmış Kilit Bilgilendirici Görüşmeleri

Yarı yapılandırılmış kilit bilgilendirici görüşmeleri bu çalışmada veri toplamak ve edinilen bilgilerin doğruluğunu kontrol etmek için kullanılmıştır. Görüşme yapılan kilit bilgilendiriciler aşağıda belirtilmektedir.

- DSİ Genel Müdürlüğü İskan ve Kamulaştırma Daire Başkanı, Hikmet İçten ile 12 Kasım 2009 tarihinde Ankara'da yapılan görüşme,
- DSİ İzmir Şubesi İskan ve Kamulaştırma Dairesiyle 1 Mart 2011 tarihinde İzmir'de yapılan görüşme,
- Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, İskan Sorumlusu Duran Sargut ile 3 Ekim 2010 tarihinde İzmir'de yapılan görüşme
- İzmir Su ve Kanalizasyon İdaresi Kamulaştırma Şube Müdürü ile İzmir'de 8 Şubat 2011 tarihinde yapılan görüşme

2.3.3. Literatür Taraması ve İkincil Veriler

Bu tez çalışması için faydalanılan ikincil veriler Devlet Su İşleri tarafından hazırlanan raporlardır. Bu raporlar:

- 1991 yılında hazırlanan İzmir Tahtalı İçmesuyu Sistemi Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu ve
- 1994 yılında Dünya Bankası'na sunulmak üzere bir alt yükleniciye hazırlatılan İzmir İçme Suyu Temini ve Arıtma Tesisi Projesi Yeniden Yerleşim Planı'dır

Bu tez çalışmasının hazırlanması sırasında kullanılan diğer bir araştırma yöntemi kuşkusuz literatür taramasıdır.

2.4. Alan Çalışmaları

Alan çalışması 3 aşamalı olarak yapılmıştır. Bu üç safha aşağıda kısaca özetlenmektedir.

3 - 6 Aralık 2009: Alan seçimi için ön saha çalışması bu tarihlerde gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmanın temel amacı araştırmanın ön kriterlerine uyan Tahtalı Barajı'nın uygun bir örnek olup olmadığının tespitidir. Alana erişim yakında bulunan Değirmendereli bir tanıdık vasıtasıyla olmuştur. Bu kişi Bulgurca'da yaşayan tanıdıklarından beni üç gün için misafir etmelerini rica etmiştir.

Bu alan çalışmasında misafir olunan ailenin tanıdıkları ziyaret edilmiş konuyla ilgili ön bilgi edinilmiştir. Yine bu çalışmada alanda Adıyaman'da yapımı 1992 yılında tamamlanan Keban Barajı'ndan gelen ailelerin olduğu tespit edilince araştırmaya bir boyut daha eklenmiştir.

18 Ocak - 7 Şubat 2010 tarihleri arasında yapılan 3 haftalık ziyaret sırasında sosyal yapı ve temel araştırma sorularının yanı sıra araştırılması gereken konular tespit edilmiş ve araştırma yöntemi bu bilgiler üzerine inşa edilmiştir.

21 Eylül 2010 – 7 Şubat 2011 tarihleri arasında ise asıl alan çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu alan çalışması sırasında kira karşılığı barajdan sonra iskan edilmiş 65 yaşındaki yalnız bir bayanın evinde kalınmıştır. Ev sahibi gönüllü olarak çalışma boyunca yerinden edilenleri bulmaya yardım etmiş ve anketlerde eşlik etmiştir. Alan çalışmasının başlamasından önce 10 pilot anket yapılmış, cevaplara göre anketlerin formülasyonu iyileştirilmiştir.

Rasgele örnekleme yapabilmek amacıyla iskan edilen hanelerin listesi Bayındırlık ve İl Bakanlığı İzmir İl Müdürlüğü'nden alınmış, Çileme sakinlerinin listesi ise Çileme muhtarlığından alınmıştır. Anket yapılacak kimseler bu listelerdeki adlar numaralandırılarak kura yöntemi ile belirlenmiştir.

2.4.1. Araştırma Evreni ve Populasyon Grupları

Tahtalı barajından etkilenenler baraj sebebiyle göç etmek zorunda kalan haneleri, göç etmek zorunda kalmadıkları halde bir şekilde durumdan etkilenen çevre yerleşimdeki

kişileri, malları kamulaştırıldığı halde göç etmelerine gerek olmayan haneleri (bölgede yaşayan ya da çoktan göç etmiş olup ata malları bölgede olan) ve baraj sebebiyle yerinden edilen hanelerin göç ettiği yerleşimlerdeki alıcı nüfusu kapsamaktadır. Ancak bu çalışmada araştırma evreni baraj sebebiyle yerini terk etmek zorunda kalan tüm nüfus olarak sınırlandırılmıştır. Bu sınırlandırmanın en önemli sebebi diğer etkilenen nüfusu tanımlamanın mümkün olmamasıdır.

Çalışmada göz önünde bulundurulması gereken alt grupları belirlemek üzere 18 Ocak – 7 Şubat 2010 tarihleri arasında 3 haftalık bir saha ziyareti yapılmıştır. Bu saha ziyaretinde 5 alt araştırma kümesi tespit edilmiştir. Bunların haricinde kıyaslama olanağı sağlaması için bir de kontrol grubu belirlenmiştir. Bu alt kümeler aşağıda kısaca tanıtılmaktadır. Ancak araştırma ilerledikçe bu alt kümelerin değiştirilmesinin gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bunu sebepler ve yeni oluşturulan gruplar bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak açıklanacaktır.

1. **İskan edilen haneler** – Yerinden edilen hanelerden 307'si devlet tarafından iskan edilmiştir. Bu haneler (eğer varsa) kaybettikleri taşınmazlar için tazminat almamışlar, bunun yerine devlet tarafından 500 m² arsa içerisinde iki katlı ev ve 7 dekar tarım arazisi verilmişlerdir. Daha önce belirtildiği gibi iskan edilen hanelerin tüm listesi İzmir Bayındırlık ve İskan Müdürlüğü'nden edinilmiş ancak bu listedeki bazı isimlerin ölmüş oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca Yeni Bulgurca'nın 2009 yılına ait seçim listesi köye ait 18 yaşından büyük herkesin tam listesini sağlamaktadır.

2. **Hak sahibi olup henüz iskan edilmemiş haneler** – Tahtalı Barajı sebebiyle yerinden edilen hanelerden 76'sının hak sahibi olduğu halde henüz iskan edilmedikleri ve bu hanelerin tazminat da almadıkları belirtilmiştir (Sargut, 2010). Barajın yapımından 12 yıl sonra bu haneler halen evlerin inşa edilmesini beklemektedirler. Bu gruba ait isim listesi İzmir Bayırlık ve İskan Müdürlüğünden edinilmiştir.
3. **Kamulaştırma alan haneler** – Bu gruba giren yaklaşık 1000 kadar hane iskan kriterlerine uymadığı ya da kendisi tercih etmediği için iskan almak yerine nakit kamulaştırma bedelini tercih eden ve kendi imkanlarıyla göç eden hanelerden oluşmaktadır. Bu gruba ait tam bir isim ve adres listesi bulunmamaktadır. DSİ kayıtlarında malları kamulaştırılan herkesin isim ve 10-15 yıl öncesine ait adresleri bulunmakla birlikte, bu listedeki isimlerden hangilerinin o dönemde halen baraj bölgesinde yaşadığı, hangilerinin çoktan göç etmiş olduğu belirli değildir. Aynı zamanda üstüne malı olmayanlar (örneğin anne babası o dönemde hala hayatta olan evli gençler de doğal olarak bu listenin dışında kalmıştır).
4. **Eşen haneleri** – Eşen koruma alanının bitişiğindeki bir köydür. Topraklarının ve evlerin büyük çoğunluğu kamulaştırılmış, köyde yalnızca 12 hane kalmıştır. Eşen'in kalan kısmı da, koruma alanı sınırında kaldığı ve atıklarının Baraj suyuna karışabileceği gerekçesiyle İZSU'nun kamulaştırma planlarına dahil edilmiştir. 1994'ten itibaren her an köyün kamulaştırılma ihtimali bulunduğu gerekçesiyle her hangi bir inşaat ve hatta evlere tamirat

yapılmasına izin verilmemiştir. İzmir Su İşleri (İZSU) kamulaştırma müdüründen Eşen’de yalnızca 12 hane bulunduğunu ve bu hanelere erişimin mümkün olduğu öğrenilmiştir.

5. **Adıyaman’dan gelen haneler** – Bulgurca’daki 36 ev, 1992’de yapılmış olan Atatürk barajı sebebiyle yerini terk etmek zorunda kalan Adıyamanlı hanelere tahsis edilmiştir. Bu aileler arasından 12’si Adıyaman’a geri dönmüş, 24’ü ise kalmıştır. Bu kişilerin tam listesi 1. Grupla aynı liste içerisinde bulunmaktadır.

6. **Kontrol Grubu** – Kontrol grubu olarak yakındaki Çileme köyü seçilmiştir. Bu köyün tercih edilmesindeki sebep popülasyonunun Yeni Bulgurca’ya çok yakın olması ve barajdan pek etkilenmemiş olmasıdır. (yalnız birkaç arazi kamulaştırılmıştır). Çileme’nin 2009 yılına ait seçim listesi köye ait 18 yaşından büyük herkesin tam listesini sağlamaktadır. Bu liste muhtardan alınmıştır.

2.4.2. Örnek Büyüklüğü ve Örnekleme Yöntemi

Yukarıda bahsedildiği gibi her gruba ilişkin popülasyon bilgisinde büyük farklar olduğu tespit edilmiştir. Devlet tarafından iskan edilen, Adıyaman’dan gelen ve hak sahibi olduğu halde henüz iskan edilmemiş olanlarla Eşen grubunun tam listeleri mevcutken, kendi imkanlarıyla göç edenlerin tam listesini bulmak imkansızdır. Diğer yandan hak sahibi olduğu halde iskan edilmeyenlerin tam listesi olsa da, farklı

yerleşimlere dağılmış olan bu kişilere erişim (diğer tam listesi olan gruplardan farklı olarak) zordur.

Gruplara ilişkin popülasyon bilgisindeki ve erişim zorluklarındaki farklılıklar farklı örnekleme yöntemlerinin kullanılmasını gerekli kılmıştır. Hanehalkı anketlerinde kullanılan örnekleme yöntemleri aşağıda açıklanmıştır:

1. İskan edilenler: Bu grubun tam listesinin mevcut olması dolayısıyla istatistiksel olarak en gerçekçi sonuçları elde edebilmek amacıyla basit rastgele örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Anket yapılacak haneler kura yöntemi ile belirlenmiştir. Olası cevapsızlık ihtimali göz önünde bulundurularak gerekenden daha fazla hane belirlenmiştir.
2. Hak sahibi olduğu halde iskan edilmemiş olanlar: Bu grubun tam listesi olmakla birlikte haneler farklı yerlere dağıldıkları erişim zordur. Dolayısıyla bu grupta olasılık yöntemleri kullanılamamıştır. Bunun yerine kartopu yöntemiyle hanelere ulaşılmıştır. Bu yöntemde önce farklı bölgelere dağılmış bazı hanelerin yerleri Yeni Bulgurca'daki tanıdıkları vasıtasıyla tespit edilmiş, daha sonra bu ilk ulaşılan hanelerden tanıdıkları, bildikleri başka haneleri göstermeleri rica edilmiştir.
3. Kendi imkanlarıyla göç eden haneler: Bu grubun tam listesi mevcut olmadığı için olasılık örnekleme mümkün değildir. Grup 2 gibi bu grup için de kartopu yöntemi kullanılmıştır.

4. Eşen: Bu grubun tam listesi mevcut olmakla birlikte grup yalnızca 12 haneden oluştuğu için örnekleme yapılmamıştır. Anket tüm gruba uygulanmıştır.
5. Adıyaman'dan gelen haneler: Bu grubun tam listesi de bulunmaktadır. Ancak yalnızca 36 haneden oluştuğu için bu grupta da örnekleme uygulamak yerine grubun Yeni Bulgurca'da kalan tüm hanelerine anket uygulanmıştır.
6. Kontrol grubu: Tüm listesi mevcut olan bu gruba da basit rastgele örnekleme yöntemi uygulanmıştır.

Hahehalkı anketi yapılan her hanede bir kişiye de kısa semptom envanteri uygulanmıştır. Ancak pek çok haneye ikinci kere gelmek mümkün olmayabileceği için evde olan kişilerle anket yapılmış, rastgele örnekleme kullanılamamıştır. Örnek genişliği Cochran'ın (Czaja, 2005:142 tarafından referans gösterilen Cochran, 1977) formülü kullanılarak hesaplanmıştır:

$$n = \left(1 - \frac{n}{N}\right) \times \frac{t^2(p \times q)}{d^2}$$

$$= \text{sınırlı populasyon doğrulaması} \times \frac{\text{olasılık seviyesi} \times \text{varyans}}{\text{güven aralığı}}$$

n = İlgili elemanlarla gerçekleştirilen görüşme sayısı ya da örnek büyüklüğü

N = İlgili populasyon büyüklüğü

t^2 = Değerlerin normal dağılımındaki alanın standart deviasyonunun karesi

p = Örnek büyüklüğünün hesaplandığı yüzde kategorisi

$q = 1 - p$

d^2 = Güven aralığının karesi (örnek tahmini etrafındaki kesinlik aralığının yarısı)

Güven aralığı (d) belirli bir araştırma için tolerans gösterilebilecek maksimum hata payı olarak tanımlanabilir (Czaja, 2005:144). Bu değer araştırmacı tarafından kararlaştırılmalıdır. Genellikle güven aralığı küçüldükçe alınan örneğin gerçeği yansıtacağına daha çok güvenebiliriz ve güven aralığını küçültmek için daha büyük bir örnek popülasyonu gereklidir. Ancak Yansaneh'in (2005) belirttiği üzere örnek büyüklüğü ve yapılması gereken görüşme sayısı arttıkça araştırma grubunun da büyümesi gereceği için, bu durum görüşmelerin ve verilerin kalitesini düşürebilir ve sonuçlara başka hatalar getirebilir.

Bu araştırma kapsamında anketlerin pek çok niceliksel soru içermesinden ötürü bilgili biçimde uygulanmaları önem taşımaktadır. Bu nedenle araştırmanın bir ekip kullanmaktansa tek bir araştırmacı tarafından yürütülmesine karar verilmiştir. Ancak bu karar uygulanabilir boyutta bir örnek büyüklüğü seçilmesini de zorunlu kılmıştır.

Bu kararlar doğrultusunda alan çalışması %95 güven aralığında 316 hanehalkı ile anket yapılarak maksimum hata payını hanehalkı seviyesinde $\pm\%10$ civarında ve birey bazında $\pm\%5$ civarında tutacak şekilde hazırlanmıştır. Hedeflenen örnek popülasyon büyüklükleri Tablo 2.1'de verilmiştir. Anketlerin bazılarının cevapsız kalacakları da göz önünde bulundurularak "uyarlanmış" örnek popülasyon basit kura yöntemi ile belirlenmiştir.

İlk planlanan gruplara göre hedeflenen ve gerçekleştirilen anket sayıları ve cevaplama oranları aşağıda gösterilmektedir. Ancak sayfa 71, Bölüm 2.5.1'de açıklanacağı üzere bu gruplama analiz sırasında değişmiştir.

Tablo 2.1. Gruplar için hedeflenen ve uygulanan anket sayısı (daha sonra bu grupta değişmiştir)

No	Grup	Araştırma yöntemi	Toplam hane sayısı	Hedeflenen örnek hane sayısı	Uyarlanan örnek hane sayısı	Gerçekleştirilen örnek hane sayısı	Cevaplanma oranı (%)
1	İskan edilen haneler	Rastgele örnekleme	307	70	109	82	75
2	Hak sahibi olup henüz iskan edilmemiş haneler	Kartopu örnekleme	76	42	-	50	-
3	Kamulaştırma alan haneler	Kartopu örnekleme	1005 (1)	90	-	76	-
4	Eşen	Tüm populasyon	12	12	-	12	100
5	Adıyamanlı haneler	Tüm populasyon	24	24	24	24	100
	Ara toplam		1400	238		244	
6	Kontrol grubu (Çileme köyü)	Rastgele örnekleme	345	70	80	76	95
	Toplam			308		320	

(1) Devlet Su İşleri, İzmir İçme Suyu Temini ve Arıtma Tesisi Projesi Yeniden Yerleşim Planına (1994) göre yerinden edilen toplam nüfus 7331 kişi ya da 1388 hanedir (1990 nüfus sayımına göre). Bu sayı iskan edilen hane sayısı (307) ve hak sahibi olduğu halde halen beklemekte olan hane sayısının (76) toplam yerinden edilen han sayısından (1388) çıkarılmasıyla bulunmuştur.

İskan alanında insanları ankete ikna etmek genellikle zor olmamıştır. Anket yapılacak her haneye bu çalışmanın bir doktora araştırması olduğu ve sonuçların doktora tezi yazmak için kullanılacağı açıklanmıştır. Beklentileri yönetebilmek amacıyla en baştan çalışmanın amacının Bulgurca'ya yardım etmek olmadığı, ama elde edilecek bulguların bundan sonra yapılacak barajlardaki uygulamalar için faydalı olabileceği açık şekilde aktarılmıştır. Anket yapılan hanelerin çoğu sonunda kendilerini konu alan ve barajdan sonra çektikleri sıkıntıları paylaşabilecekleri birini bulmuş olmaktan memnun olurken kimileri daha çekingen ve hatta korku dolu bir tavır içerisine girmiştir. Her anketin yaklaşık 1-2 saat sürmesi dolayısıyla günde ancak 2-5 anket gerçekleştirilebilmiştir. Anketlerin yapıldığı yerleşim alanları Tablo 2.3'te verilmiştir.

Tablo 2.2. Cevaplamama nedenleri

Grup	Cevapsız sayısı	Cevaplamama sebebi			
		Ölmüş ya da o evde oturmuyor olmak	Evde olmama	Geçici olarak orda olmama (örn. Tatil için)	Red cevabı
İskan edilen haneler	26	20	2	1	3
Hak sahibi olup henüz iskan edilmemiş haneler	1	-	-	-	1
Kamulaştırma alan haneler	2	-	-	-	2
Eşen	0	-	-	-	-
Adıyamanlı haneler	0	0	-	-	-
Kontrol grubu (Çileme köyü)	0	-	-	-	-

Tablo 2.3. Anketlerin yapıldığı yerleşim alanları

	Yeni Bulgurca	Menderes ilçesi	Karabağlar ilçesi	Sancaklı Köyü	Eşen Köyü	Malta Köyü	Buca Köyü	Şaşal Köyü	Çileme Köyü	Toplam
İskan edilen haneler	80	1	1	0	0	0	0	0	0	82
Hak sahibi olup henüz iskan edilmemiş haneler	10	16	6	1	2	0	0	1	0	36
Kamulaştırma alan haneler	23	48	12	0	1	1	1	0	4	90
Eşen	24	0	0	0	0	0	0	0	0	24
Adıyamanlı haneler	0	0	0	0	12	0	0	0	0	12
Kontrol grubu (Çileme köyü)	0	0	0	0	0	0	0	0	76	76
Toplam	137	65	19	1	15	1	1	1	80	320

2.4.3. Cevaplayanların Özellikleri

Anketlerin çoğunlukla gün içerisinde yapılmasından ve erkeklerin bu saatlerde genellikle dışarıda olmasından dolayı cevaplayanların çoğu (%65) kadın olmuştur. Anketi kadınlar da, erkekler de genellikle kendilerine güvenli şekilde cevaplamışlardır. Nadiren bazı kadınlar evin finansal konularıyla erkekler ilgilendikleri için bu konulardaki soruları cevapsız bırakmışlardır. Ancak genellikle kamulaştırma ve iskan işleriyle erkekler uğraştıkları için bu konuda erkeklerin daha bilgili oldukları görülmüştür. Evde hem erkek hem de kadının olduğu durumlarda genellikle erkekler soruları cevaplamakla birlikte kadınların da rahatça kendi görüşlerini ekledikleri görülmüştür.

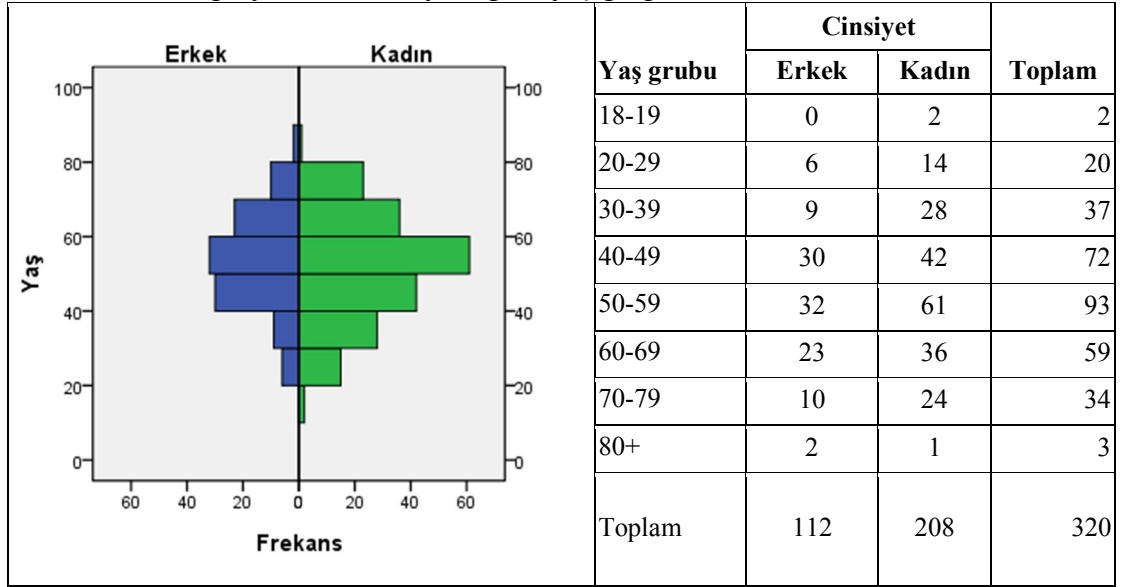
Tablo 2.4. Anketi cevaplayanların cinsiyetleri

	Cevaplayanın cinsiyeti		Toplam
	Erkek	Kadın	
Erkek hanereisi	104	7	111
Hanereisinin eşi	0	131	131
Kadın hanereisi	3	39	42
Hanereisinin çocuğu	5	9	14
Hanereisinin gelini	0	10	10
Hanereisinin annesi	0	9	9
Diğer yakın akrabası	0	3	3
Toplam	112	208	320

18 yaşın altında olan hanehalkı üyeleriyle kural olarak anket yapılmamıştır.

Cevaplayıcıların yarısı (52%) 40-59 yaş arası gruptandır (Tablo 2.5).

Tablo 2.5. Cevaplayanların cinsiyete göre yaş grupları

Anketin uygulandığı yerleşimler Tablo 2.6’da gösterilmektedir. Bu tablodan da görüleceği üzere kamulaştırma alan veya hak sahibi olup da iskan edilmemiş hanelerin pek çoğu İzmir’in Menderes ve Karabağlar ilçelerine göç etmişler, bir kaç hane ise çevredeki köylere dağılmıştır.

Tablo 2.6. Anketlerin uygulandığı yerleşimler

	Yeni Bulgurca	Menderes İlçesi	Karabağlar İlçesi	Sancaklı Köyü	Eşen Köyü	Malta Köyü	Buca Köyü	Şaşal Köyü	Çileme Köyü	Toplam
İskan edilen haneler	82	0	0	0	0	0	0	0	0	82
Hak sahibi olup henüz iskan edilmemiş haneler	22	19	4	1	2	0	0	1	1	50
Kamulaştırma alan haneler	8	46	15	0	1	1	1	0	3	75
Eşen	0	0	0	0	12	0	0	0	0	12
Adıyamanlı haneler	25	0	0	0	0	0	0	0	0	25
Kontrol grubu (Çileme köyü)	0	0	0	0	0	0	0	0	76	76
İskan edilen haneler	137	65	19	1	15	1	1	1	80	320

2.4.4. Cevapların Güvenilirliği

Anketlerin %43'ü cevaplayıcılar yalnızken %57'si ise yanlarında aileleri, komşuları ya da arkadaşları varken yapılmıştır. Cevaplayıcıların genel tavırları ve verilen cevaplar göz önünde bulundurularak her anketin ne kadar güvenilir olduğu 'güvenilir, çekinceli ve güvenilirmez' olarak derecelendirilmiştir. Anketteki bilgilerin tamamen yanlış olduğu durumlarda anket güvenilirmez olarak kabul edilirken, bazı bilgilerde sorunlar olduğunun düşünöldüğu durumlarda anket "çekinceli" şeklinde işaretlenerek bu çekincelerin sebepleri not edilmiştir. Bu derecelendirmeye göre anketlerin %78'si güvenilir bulunmuş, %20'sinde çekinceler olduğu belirtilmiş, %2'si ise güvenilirmez bulunmuştur. Güvenilmez bulunan cevaplar iptal edilerek değerlendirmelere alınmamıştır.

Anketlerdeki çekincelerin pek çoğu gelir seviyelerine ve mal varlığına ilişkindir. Bu konulara ilişkin konuşmak günlük hayatta çok normal kabul edilirken, elinde anket olan birisinin bu konularda sorular sorması kimilerini huzursuz edebilmektedir. Bazen bu verilen bilgilerin kendilerine karşı kullanılabileceğinden (örneğin vergilerinin tekrar hesaplanması gibi) korktukları anlaşılmıştır. Bazı haneler ise yardım gelebilir umuduyla kendilerini olduklarından daha yoksul gösterme çabasına girişmiştir. Bu konuda ne kadar açıklama yapılsa da kimi haneleri inandırmak mümkün olmamıştır. Bu nedenle bazı hanelerde finansal sorular es geçilmiş daha sonra gerekli değerler (örneğin günlük ücretler gibi) farklı kaynaklardan derlenmiştir. Bu anketler 'çekinceli' olarak işaretlenmiş ve bazı değerlendirmelerde göz önünde bulundurulmamışlardır.

2.5. Veri Analizi

Analiz edilmek üzere anketler SPSS İstatistik Programı kullanılarak veri tabanına girilmiştir. Tüm analizler SPSS programı kullanılarak yapılmıştır.

2.5.1. Yerinden Edilenlerin Tekrar Gruplanması

Verilerin analizi aşamasında ilk alınan grupların homojen olmadıklarının ve bazı resmi varsayımların doğru olmadığını anlaşılması üzere grupların tekrar düzenlenmesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Örneğin 'tazmin hakkı olup da iskan edilmeyen' bazı kimselerin aynı zamanda kamulaştırma parası aldığı, ya da kamulaştırma parası aldığı varsayılan bazı kimselin aslında hiç bedel almamış olması gibi. Elbette yeni gruplama da kolay olmamıştır ve bu gruplarda da giderilemeyen çelişkiler bulunmaktadır. Aşağıda gruplamaların nasıl yapıldığı ve grupların kimleri kapsadığı açıklanmaktadır.

İskan edilenler: Devlet tarafından yaklaşık 7 dekar tarla ve 2 katlı ev verilerek iskan edilen haneleri kapsamaktadır. 3. Bölümde ayrıntılandırılacağı üzere kanuna göre devlet tarafından iskan edilenlerin kamulaştırma bedeli almayarak bu bedeli iskan hesabına yatırmaları gerekmektedir. Ancak yapılan araştırmada iskan edilenlerden bazılarının çeşitli vesilelerle kamulaştırma bedellerinin bir kısmını aldıkları anlaşılmıştır. Cevaplayanlar genellikle bedel miktarlarını hatırlayamadıkları ya da bu konuda konuşmak istemedikleri için bu haneler diğerlerinden ayırt edilememiştir. Bazı haneler ise hem kamulaştırma bedellerinin tamamını hem de iskan hakkını almışlardır. Örneğin bir hanede baba kamulaştırma aldıysa ve oğlunun ailesi iskan

aldıysa bu aile hem Yeni Bulgurca'dan ev hem de kamulaştırma bedeli almış olmuştur. Böyle durumlarda aile hangi tür tazminat hayatlarında baskın hale gelmişse ona göre gruplandırılmıştır. Örneğin hane Yeni Bulgurca içinde ve diğer iskan alanlar gibi yaşıyorsa iskan edilenler arasında, Yeni Bulgurca dışında kamulaştırma bedelini kullanarak yaptığı evinde yaşıyorsa kamulaştırma alanlar arasında sayılmıştır.

Hakkı olup iskan edilmeyenler: İlk grupta resmi verilere göre hakkı olup da iskan edilmeyenlerin sayısı 76 hanedir. Bu hanelerden 20'si Keler Köyünden, 1 hane Bulgurca'dan, kalan 55 hane ise Çamköy'dendir. Yapılan araştırmalar sonrasında gerçek anlamda kamulaştırma parasını iskan hesabına yatırdığı halde iskan edilmeyerek açıkta kalanların Keler Köyünden oldukları tespit edilmiştir. Çamköy'deki hanelerden bazıları ise kamulaştırma bedeli aldıktan sonra iskana yazılmışlardır ve Keler Köydekiler gibi bir mağduriyet içerisinde değildirler. Bu sebeple 2. Gruptan Çamköy çıkarılarak yalnızca Keler Köydekiler 'hakkı olup iskan edilmeyenler' olarak kabul edilmiştir. Çamköylü haneler ise kamulaştırma alan hanelerle gruplanmıştır.

Tazmin almayanlar: Bu grup kamulaştırma veya iskan hakkından faydalanamayan kesimi kapsamaktadır. İskan hakkından yararlanabilmek için bazı kriterler mevcuttur. Bunlar iskan ilanından 3 yıl önceden itibaren kamulaştırılacak alanda oturuyor olmak, aile olmak (çocuksuz dular ve bekarlar aile sayılmıyordu), iskan ilanı yapıldığında evli olmak, sigortalı bir işte çalışmıyor olmak ve devlet memuru olmamaktır. Uygulama aşamasında bu kriterler bazı haneleri iskan hakkından mahrum bırakmıştır. Bu hanelerin kamulaştırılacak mallarının da olmaması

durumunda baraj sebebiyle göçerken hiçbir tazmin alamamışlardır. Kimileri ise ilk iskan değerlendirmesinde kriterlere uyarken, 3. Bölümde (sayfa 79) anlatıldığı gibi, evler dağıtıldığı sırada artık aile olmadığı ya da sigortalı olduğu için son dakikada iskan haklarını kaybetmişlerdir. Bu kişiler kamulaştırma bedellerini almakla birlikte, 10 yıl öncesinin bedelini aldıkları ve geriye yönelik faiz uygulanmadığı için bu bedel komik bir rakama dönüşmüştür. Özetle bu gruptaki haneler aşağıdaki gibi tanımlanabilir:

- 1986'da henüz evli olmadığı için (1997'de baraj bittiği sırada evlenmiş dahi olsa) iskan hakkı alamayan olan ve kamulaştırılacak malı bulunmayanları,
- Diğer sebeplerde (3 yıldır o kamulaştırma alanında oturuyor olmamak, sigortalı olmak vb.) iskan hakkı olmayıp kamulaştırılacak varlıkları olmayanları,
- Kamulaştırılacak malı olmayan çocuksuz dulları ve
- 1997'de iskan hakkı olduğu halde eşini kaybettiği/boşandığı, ya da sigortalı bir işe girdiği gibi gerekçelerle iskan hakkı geri alınanları kapsamaktadır. Bu grup taşınmazlarının kamulaştırma bedelini almış olmakla birlikte bedel 1986-1988 civarında biçildiği ve geriye dönük faiz uygulanmadığı için alınan bedel yok denecek kadar az olmuştur.
- 1986'daki ilk iskan etütünde 3 yıldır o alanda yaşamayanlar ya da yaşamadığı iddia edilenler (bu değerlendirmenin nasıl yapıldığı anlaşılammıştır).

Bu gruplar haricinde kamulaştırma alanların, Adıyaman'dan gelen hanelerin ve Çileme kontrol grubunun tanımları değişmemiş, Bölüm 2.4.1'de (sayfa 59) açıklandığı gibi kalmıştır.

2.5.2. Kapsanan Populasyon ve Hata Payları

Yeniden düzenlenen gruplar, bu grupların kapsadıkları populasyon ve her grup için maksimum hata payı Tablo 2.7’de sunulmaktadır. Hata payları grupların değişmesinden önemli ölçüde etkilenmemiştir. Tasarlandığı gibi hane bazında maksimum hata payı %10 civarında kalırken, birey bazında bu değer %5’e inmiştir.

Tablo 2.7. Yeniden düzenlenen populasyon grupları ve maksimum hata payları

Grup	Hane bazında				Birey bazında			
	Hane sayısı	Anket yapılan Hane sayısı	Anket yapılan hanelerin yüzdesi (%)	Hane bazında maksimum hata payı (%)	Nüfus	Anketlerde kapsanan nüfus	Nüfus kapsama oranı (%)	Birey bazında maksimum hata payı (%)
İskan edilenler	307	79	%26	%9,5	1620 (5)	294	%18	%5,17
Hakkı olup iskan edilmeyenler	20	15	%5	%12,9	86 (4)	61	%71	%6,8
Tazmin almayanlar	Toplam 1005	37	%11	%8,7	5306 (3)	152	%8	%4,5
Kamulaştırma alanlar	(1) (2)	76				292		
Eşen	12	12	%100	%0	48	48	%100	%0
Adıyaman’dan gelen haneler	25	25	%100	%0	143	143	%100	%0
Çileme	345 (6)	76	%24	%9,9	1693	379	%22	%4.4

- (1) Devlet Su İşleri, İzmir İçme Suyu Temini ve Arıtma Tesisi Projesi Yeniden Yerleşim Planına (1994) göre yerinden edilen toplam nüfus 7331 kişi ya da 1388 hanedir. Bu sayı iskan edilen hane sayısı (307) ve hak sahibi olduğu halde halen beklemekte olan hane sayısının (76) toplam yerinden edilen han sayısından (1388) çıkarılmasıyla bulunmuştur.
- (2) Tazmin almayanlar ve kamulaştırma alanlar arasında bir ayırım yapmak ve bu kategorilerde kaçır hane olduğunu belirlemek mümkün değildir. Bu sebeple bu iki grubun toplamı sunulmuştur.
- (3) Bu rakam yerinden edilen hane sayısı ile (1005) ile Devlet Su İşleri (1994) tarafından hazırlanan Yeniden Yerleşim Eylem Planında verilen ortalama hane büyüklüğü (5,28) çarpılarak elde edilmiştir.
- (4) Bu rakam hane sayısının (20), anketlerden elde edilen ortalama hane büyüklüğü (4,31) çarpılmasıyla elde edilmiştir.
- (5) Bu rakam hane sayısının (307) ile Devlet Su İşleri (1994) tarafından hazırlanan Yeniden Yerleşim Eylem Planında verilen ortalama hane büyüklüğü (5,28) çarpılmasıyla elde edilmiştir.
- (6) Bu rakam nüfusun (1693) anketlerden elde edilen ortalama hane büyüklüğüne (4.9) bölünmesiyle elde edilmiştir.

Kısa semptom anketleri için nüfus kapsama oranları ve maksimum hata payları ise Tablo 2.8’de sunulmaktadır. Bu tablodan da görüleceği üzere hata payları psikolojik durumu ölçen bu anketler için daha yüksektir. Özellikle Eşen, Adıyaman’dan gelenler ve hakkı olup iskan edilmeyenler küçük gruplar olduğu için bu gruplarda hata payları %20’lere varmıştır. Ancak iskan edilenler ve kendi başlarına göç eden gruplarda hata payı %10’a düşmekte ve anket sonuçlarının nispeten daha güvenilir olduğunu göstermektedir.

Tablo 2.8. Uygulanan kısa semptom anketleri (KSE) ve maksimum hata payları

Grup	Hane sayısı	Anket yapılan Hane sayısı	Yetişkin nüfus (18 ve üstü)	Gerçekleştirilen KSE Sayısı	Kapsanan nüfus (%)	Maksimum hata payı (%)
İskan edilenler	307	79	1208 (1)	65	%5	11,8
Hakkı olup iskan edilmeyenler	20	15	56 (2)	14	%25	22,9
Tazmin almayanlar	Toplam 1005	37	3949 (3)	32	%2	10,3
Kamulaştırma alanlar		76		56		
Eşen	12	12	41	17	%42	18,4
Adıyaman’dan gelen haneler	25	25	101	15	%15	23,5
Ara-toplam		244		199		
Çileme	345	76	1246 (5)	55	%4	12,9
Toplam		320		254		

- (1) Bu sayı Yeni Bulgurca’nın seçmen listesinden elde edilmiştir.
- (2) Bu sayı Grup 2’deki anketler sonucu bulunan hane başına düşen yetişkin sayısı ile (2,8 yetişkin/hane) gruptaki toplam hane sayısını (20) çarpılmasıyla bulunmuştur.
- (3) Bu sayı bu iki grup için (Grup 3 ve 4) hane başına düşen ortalama yetişkin sayısının (3.93 yetişkin/hane) toplam hane sayısı ile (1005) çarpılmasıyla bulunmuştur.
- (4) Bu sayı Çileme’nin seçmen listesinden elde edilmiştir.

2.5.3. Araştırmadaki Kısıtlar ve Olası Hata Kaynakları

Araştırmadaki önemli kısıtlardan biri şüphesiz bazı hassas konular olmuştur. Örneğin genellikle gelir veya mal varlığı sorulduğunda insanlar cevap vermekten kaçınmış ya da sıklıkla kendilerini olduklarından daha fakir göstermeye çalışmışlardır. Diğer yandan yasa dışı işlerle ya da olaylarla ilgili bilgi almak da kolay olmamıştır. Bu tür olaylar/işler arasında baraj zamanlarında kamulaştırma görevlilerine, muhtarlara ya da iskan memurlarına bahşiş verilmesi, evde satmak üzere şarap yapımı, dağdan kaçak su satışı, ormandan çiçekçilere satmak üzere kaçak çalı kesimi, esrar üretimi ve seks işçiliği olduğu anlaşılmıştır.

Anketin amaçlarından birisi ödenen kamulaştırma bedelleri ve bu bedellerin nasıl kullanıldığına ilişkin bilgi toplamak olmakla birlikte ankete başlandığında bu bilgiyi toplamanın mümkün olmadığı anlaşılmıştır. Bunun nedenleri; (1) insanların paralarını aşamalı olarak almaları. Örneğin bir hanenin birden fazla taşınmazı varsa bunların farklı zamanlarda kamulaştırılabilmış olması, (2) diğer yandan pek çok hane kamulaştırma bedelini artırmak için mahkemeye başvurmuştu ve mahkemeler uzun sürdüğü için kamulaştırma bedelinin tamamının alınmasının uzun sürmesi, (3) çoğu kimsenin kamulaştırma bedellerini hatırlamaması olarak özetlenebilir. Değerler hatırlansa bile, yüksek ve değişen enflasyon oranları sebebiyle kamulaştırma miktarlarını günümüze taşımanın çok zor olacağı dikkate alınara tezin bu konuda niceliksel veri sunması mümkün olmamıştır.

Diğer bir araştırılmayan konu ise ölüm sebepleri olmuştur. Genellikle ölümü ecelin gelmesiyle açıklayan cevaplayıcılar ölümlerin gerçek sebebini hatırlamıyor ya da

bilmiyorlardı. Dolayısıyla çocuk ve yetişkin ölümlerinin sebebini araştırmak ve bu ölümlerin barajla bağlantısını incelemek mümkün olmamıştır.

Özellikle okuma yazma bilmeyenlere ve çok yaşlılara kısa semptom anketinin uygulanması mümkün olmamıştır. Bu cevaplayıcıların anket sorularını anlamakta güçlük çektikleri gözlenmiştir. Adıyaman'dan gelen hanelerdeki kadınlar da Türkçelerinin zayıf olması sebebiyle bu anketi cevaplandıramamışlardır.

Eğer çalışıyorlarsa kurada çıkan dul kadınlara ulaşmak özellikle zor olmuştur. Çoğu dul kadını evde bulabilmek için defalarca evlerine uğramak ve çoğunlukla akşam saatlerinde anket yapmak gerekmiştir.

Anketlerle ilgili bir diğer sorun pek çok kişinin iskan ve kamulaştırmadaki yasal süreçleri pek anlayamamış olması ve dolayısıyla anlatamıyor olması olmuştur. Bu sebeple yasal haklarını ne kadar kullandıkları veya bu yasal süreçte neler olduğuna ilişkin yeterli veri toplanamamıştır.

İskan işlerine bakan Köy İşleri İl Müdürlüğu 2005 yılında kapatılmıştır, bu nedenle asıl iskanı yapan bu kurumla görüşmek mümkün olmamıştır. İskan işleri görevini 2006'dan sonra devir alan Bayındırlık ve İskan Müdürlüğu ise yalnızca yakın tarihli olaylar konusunda bilgi verebilmiştir.

Bu araştırmadaki çok önemli bir kısıtlama kuşkusuz örnekleme yöntemlerindeki farklılıklardır. İskan edilen grupta ve Çileme'de çok daha iyi istatistiksel temsiliyet

sağlayan rastgele örnekleme yöntemi kullanılırken kendi olanaklarıyla göç eden hanelerin tam listesinin olmaması sebebiyle aynı yöntemi kullanmak mümkün olmamıştır. Bu grupta uygulanan kartopu yönteminin istatistiki anlamda ne kadar doğru temsiliyet verdiğini bilmek mümkün değildir.

3. Yeni Bulgurca'nın Geçmişi

3.1. Barajdan Önce Yerleşimler

3.1.1. Bulgurca

Tahtalı Barajı 1997 yılında 8 yerleşimi su altında bırakmış ve yaklaşık 7500 kişinin yerinden olmasına sebep olmuştur (Devlet Su İşleri, 1994). Bu yerleşimlerin içinde Bulgurca en büyük ve serpilmiş olanıdır (Devlet Su İşleri, 1994). Araştırmadan edinilen bilgilere göre Anadolu'yu İzmir'in sahil beldelerine bağlayan turistik yolun Bulgurca'nın içinden geçiyor oluşu bu beldedeki sakinlere önemli bir gelir kaynağı sağlamıştır (İçten, 2009). Köylülerin çoğunun özellikle yaz aylarında gece geç saatlere kadar işlek olan yol üstünde sebze ve çeşitli mallar satarak kazanç seviyelerini oldukça yüksek tutmayı başardıkları anlaşılmaktadır. Hatta iddialara göre Bulgurca, yerel kadınların kendi yaptıkları turşu ve ayranıyla meşhur olmuştur. Pek çok kadın Bulgurca'da yaşarken evlerinin bahçesinde yetiştirdikleri sebze ve meyveleri satarak da kendilerine bağımsız bir harçlık çıkartmayı başardıklarını anlatmaktadır. Bunlar haricinde yapılan araştırmanın sonuçlarına göre Eski Bulgurca'da çiçek seracılığı, tütün, hayvancılık ve orman işçiliği diğer yaygın gelir kaynaklarıdır.

Anlatılanlara göre Eski Bulgurca'nın etnik yapısı karışıktır. Köy Sünni ve Alevi kökenli Müslümanlardan oluşmakta, Sünniler ise kökenlerine (ana vatanlarına göre) Laz, Kürt, Yörük ve Roman olarak ayrılmaktadır. Lazlar 1960'lı yıllarda Ordu civarından gelmiş ve köyde seracılığa önyak olmuşlardır. Köydeki bir kaç Kürt

hanenin 1970-1990 yılları arasında geldikleri ifade edilmektedir. Mücavirler 1950’li yıllarda Bulgaristan’la nüfus değişimi sırasında geldiklerini ve devlet tarafından arazilendirildiklerini belirtmişlerdir. Romanların ise nispeten kısa süre önce köye yerleşmiş oldukları ve diğerlerinden çok daha kötü koşullarda yaşayan en fakir kesim oldukları anlaşılmıştır. Alınan bilgilere göre Romanlar çoğunlukla günlük işlerde ya da sepet yapımıyla geçinmekteydiler.

Belirtildiği üzere her grubun Eski Bulgurca’da kendi mahallesi bulunmaktadır. Örneğin yeni bir Alevi ailesi Alevi mahallesine yerleşir, Yörüklerin tarafına ev kurmazdı. İddialara göre Aleviler ile Sünniler arasında 1970’li yıllarda bazı kavgalar yaşanmış olmakla birlikte daha sonrasında bu sorunlar yatışmıştı. Ancak 1990’lara gelindiğinde dahi bu iki grup arasında evlilikler çok nadir görülmekteydi. Başka gruplarla evlilik yapmayan bir diğer grup ise Romanlardı.

Aleviler yaygın olarak orman işçiliğinde çalıştıklarını anlatmışlardır. Genellikle ailecek yapılan bu ağır iş için köylüler haftalarca, aylarca ormanda, çadırda ya da barakalarda, zor koşullarda yaşamaktaydılar. Orman İl Müdürlüğü’nden kesim işleri ihale yoluyla alınır. İş, işaretlenen tomrukların kesilmesini, temizlenmesini, kamyonlara yüklenerek gösterilen yere getirilmesini kapsardı. Anlatılanlara göre orman işçilerinin çoğunun köydeki evleri tahtadan ve oldukça basit yapılarıdır.

Eski Bulgurcalı gruplar arasında Yörükler kendilerini bölgenin en eski yerlisi olarak tanımlamışlardır. İfadelerine göre arazilerin çoğu bu gruba aitti ve pek çoğunun evi köyün merkezinde konuşlanmıştı. Çoğunlukla tarım, ticaret, hayvancılık ve

taşımacılıkla geçine Yörükler Bulgaristan'dan gelen mücavirlerle de çok iyi kaynaşmışlardı. Kürtler ve Romanların ise genellikle kendi toprakları yoktu ve başkalarının arazilerinde işçi olarak çalışırlardı.

Yapılan görüşmelere göre Eski Bulgurca'da tarımsal üretimin oldukça çeşitli olduğu anlaşılmaktadır. Tütün en önemli ürün olmakla birlikte seralarda her tür sebze ve çiçek ekiliyordu. Hemen her ev kendi tüketmek üzere ayrıca bahçe de yapıyordu. Kadınlar ve erkekler tarımda birlikte çalışırlardı. Özellikle tütün çok emek isteyen bir ekin olduğu için çocukların bile çalıştırıldığı ifade edilmiştir.

Eski Bulgurca'nın yakınındaki diğer köyler için de bir buluşma merkezi olduğu, sağlık ocağının, camisinin, ilkokulunun, eczanesinin, 10 kadar kahvesinin, restoranlarının, fırınının, pastanesinin, üç kasabının, 15'den fazla bakkal ve manavının ve traktör ve araba tamir atölyelerinin olduğu belirtilmiştir. Alınan bilgilere göre Bulgurca'dan hem şehir içine hem de deniz kıyılarına ulaşmak için çok sayıdaki kamu taşıma sisteminden yararlanmak mümkündü.

Anlatılanlara göre eskiden bir kadın özenli giyindiği zaman ona takılmak için "Bulgurca'ya gelin mi gidiyorsun" denilirmiş. Bulgurca bariz şekilde diğer köylerden daha zengin olduğu için hemen her kadın Bulgurca'ya gelin gitmeyi istermiş. Turistlerin uğrak noktası olması dolayısıyla kadınların giyimleri de diğer köylere kıyasla çok daha serbestmiş.

3.1.2. Keler, amky, Malta

İfadelere göre Keler ve amky yalnızca aralarından geçen küçük bir dereyle ayrılan, birbirlerine bitişik iki köy d. Keler bir dağ yamacında, çıkmaz yolda konuşlanmıştı. Bu nedenle Bulgurca'nın aksine ulaşım olanakları çok sınırlıydı. Köyün tek dolmuşu sabah 7.30'da Menderes, Karabağlar ve Gaziemir'e gider, akşam 5-6 gibi dönerdi. Direk İzmir merkeze (Konak) giden bir ulaşım aracı bulunmamaktaydı. Sağlık ocağı olmadığı için sakinler sağlık işleri için Menderes'e giderlerdi. İlkokulda birleşik sınıf sistemi bulunmaktaydı. Yani 1'den 5'e tüm sınıflar aynı derslik içinde okutuluyordu. Köyde bir cami, 2 bakkal ve 3 kahve bulunmaktaydı.

amky'de ise bir tek bir küçük bakkal ve bir ilkokulun olduğu belirtilmiştir. Bunlar dışındaki tüm ihtiyaçlar Keler, Bulgurca ya da Menderes'ten sağlanmaktaydı. Malta, Değirmendere Köyünün küçük bir mahallesiymiş. Köyde hiçbir Şey bulunmadığı için tüm ihtiyaçlar köye 1-2 km mesafede olan Değirmendere'ye gidilmesi gerekirmiş.

İfadelere göre Keler ve amky normal olarak yalnızca Yörüklerden oluşmaktaydı. Ancak barajın başlamasına yakın bir muhtar adayının oy karşılığı Roman vatandaşlara iskan evi sözü verdiği ve Keler'e yerleşmelerini sağladığı anlaşılmıştır.

3.2. Dönemin İskan ve Kamulaştırma Mevzuatı

Türkiye'deki yasalara göre baraj veya benzeri devlet eliyle yapılan bir proje sonucu yerinden edilenlerin iki seçim hakkı bulunmaktaydı. Gasp edilen mülklerinin kamulaştırma ücretini almak ya da devlet eliyle iskan edilmek. Bu bölümde bu iki seçeneğin yasal gereklilikleri ve Tahtalı Barajındaki uygulamalar anlatılmaktadır.

3.2.1. Kamulaştırma

Kamulaştırma işleri o dönemde 1982 Anayasası ve Kamulaştırma Kanunu ile düzenlenmekteydi. 1982 Anayasasının 46 maddesinde kamulaştırma şöyle açıklanmaktadır: "Devlet ve kamu tüzel kişileri; kamu yararının gerektirdiği hallerde gerçek karşılıklarını peşin ödemek şartıyla özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idari irtifaklar kurmaya yetkilidir."

2942 sayılı Kamulaştırma Kanununun 3. maddesinde "İdareler, Kanunlarla yapmak yükümlülüğünde buldukları kamu hizmetlerinin veya teşebbüslerinin yürütülmesi için gerekli olan taşınmaz malları, kaynakları ve irtifak haklarını; bedellerini nakden ve peşin olarak veya aşağıda belirtilen hallerde eşit taksitlerle ödemek suretiyle kamulaştırma yapabilirler" denilmekte ve izleyen fıkrada bu haller belirtilmektedir.

Yani kamulaştırma kamu yararının gerektirdiği hallerde gerçek karşılığının peşin ödenmesi şartıyla bir taşınmaz malın malikinin rızasına bakılmaksızın alınarak kamu

mülkiyetine geçirilmesidir. Kamulaştırılacak taşınmaz malın sahibi, zilyedi ve diğer ilgililer kamulaştırma işlemine karşı idari yargıda ve takdir olunan bedeller ile maddi hatalara karşı da adli yargıda dava açabilmekteydiler.

Kamulaştırma için her devlet kuruluşunun kendi içinde birimleri vardır. Kamulaştırma işlerine başlamadan önce DSİ kamulaştırma planları hazırlamaktadır. Bu plan hangi mülklerin hangi öncelikle kamulaştırılması gerektiğini belirlemektedir. Bu plana göre önce inşaat aşamasında gerekli olacak alanlar, saha sonra ilk etapta su altında kalacak alanlar, daha sonra barajın üst kotları ve koruma alanları kamulaştırılırdı. Bir hanenin birden çok malı varsa bazen bu mallar farklı önceliklerde kalabilir, ve malların kamulaştırması arasına aylar hatta yıllar girebilirdi.

3.2.2. İskan Hakkı

Türkiye’de bu dönemde yeniden yerleşim, İskan Kanunu (No. 2510) ve 8/6/1971 gün ve 13859 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan Özel İskan Fonu³ ile düzenlenmekteydi. 1987 yılında İskan Kanununa göre iskan işlerini Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü yürütmekteydi. 2005 yılında Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün kaldırılmasıyla bu görev Bayındırlık ve İskan Bakanlığı’na geçmiştir.

İskan Kanununun 10. Maddesine göre devlet tarafından yapılacak olan baraj, havaalanı, fabrika, ekonomik ve savunma ile ilgili diğer tesislerin inşası, tarih ve tabiat kıymetlerinin korunması gibi amaçlar için yapılacak kamulaştırmalar veya özel

³ Bu Yönetmelik 1989 yılında 20337 Sayılı Resmi Gazetede yayımlanan İskân Kanunu Uygulama ve Özel İskân Fonu Yönetmeliği ile iptal edilmiştir. Ancak Yönetmeliğe göre işlemler daha önceki yönetmeliğe göre başlatıldığı için aynı yönetmelikle sonuçlandırılması gerekmektedir.

kanunların uygulanması sebebiyle taşınmaz mallarının kısmen veya tamamen ellerinden çıkması sonucu yerlerini terk etme zorunda kalanlardan;

a) Taşınmaz malları tamamen kamulaştırılanlar,

b) Taşınmaz malları kısmen kamulaştırılıp bu yerleri terk etmek zorunda kalanlar,

c) İskan planlama etütlerinin başladığı bütçe yılı başlangıcından en az üç yıl önce kamulaştırma sahasında yerleşmiş olup da taşınmaz malı olmayanlar diledikleri takdirde Hükümetçe gösterilecek yerlerde 2510 sayılı Kanunla bu kanun hükümlerine göre iskan edilirler (İskan Kanunu, 1934).

Taşınmaz malları tamamen kamulaştırılanlar için Kanun açık gibi görünmekte, bu kişiler diledikleri takdirde devlet tarafından gösterilen yerde iskan haklarından faydalanabilecekleri izlenimini vermektedir. Kanuna göre yerinden edilenler “diledikleri takdirde” iskan edilirler. Ancak Kanun bu dileğin kime iletilmesi ve yerine getirilip getirilmediğinin kim tarafından izlenmesi gerektiğine açıklık getirmemektedir. İskan hakkını kullanmak isteyen ailelere İskan Bakanlığı yeterli ödenekleri olmadığını söylediği takdirde bu kişilerin başvurabilecekleri bir mevki bulunmamaktadır. Teorik olarak muhtemelen haklarını mahkemede arayabilmekle birlikte, bu kendilerine ciddi bir mali külfet olacağı ve çok uzun süreceği için, özellikle iskan isteyen ailelerin genellikle nispeten daha muhtaç aileler olduğu göz önünde bulundurulursa, pratikte bu uygulamanın da mümkün olmadığı ortaya çıkmaktadır.

Mülkleri kısmen kamulaştırılanlar için Kanun daha da belirsizdir. Örneğin evi kamulaştırılmadığı takdirde tüm arazileri alınan ve geçim kaynağı kalmayan aile iskan hakkı elde edebilir mi? Arazilerinin ne kadarını kaybeden aile iskan hakkı kazanır? Ya da arazilerini kaybetmeyip yalnızca evini kaybeden aile iskana hak sahibi sayılır mı? Bu tür durumlarda ne yapılacağı Kanunda belirtilmemiş olduğu için iskan işleri uygulayıcıların yorumuna bırakılmaktadır.

Bu maddeyle bir diğer belirsizlik “hükümetçe gösterilecek yer” ifadesinden kaynaklanmaktadır. Bu ifade devleti gösterebileceği yerler konusunda tamamen özgür bırakmaktadır. Yani İstanbul’da yaşayan bir vatandaşa Hakkari’de, Diyarbakır’da yaşayan bir aileye Muğla’da yer gösterebilmektedir. Nitekim iskan uygulamaları bunun çeşitli örnekleriyle doludur. Aile gösterilen yeri beğenmediği takdirde uygun yer olana kadar beklemek durumundadır ve uygun yerin ne zaman bulunacağı konusunda bir garanti verilmemektedir⁴.

İskan hakkı yalnızca yukarıda belirtilen şartlarla sınırlı değildir. İskan Kanunu 16. Maddesinde iskan hakkını yalnızca ailelere özgü kılmış, aileyi ise en az karı koca veya bir ebeveyn ve bir çocuk olarak tanımlamıştır:

Madde 16 - A: Karı ve koca bir aile olarak iskan edilir:

B: Evlenmemiş çocuklar, çocuksuz erkek ve kadın dullar, ana ve baba ile veya bunlardan sağ olanı ile birlikte iskan görürler;

⁴ 5543 sayılı yeni İskan Kanunuyla ailenin gösterilen yere yerleşmeyi kabul etmemesi halinde iskan hakkı iptal olmaktadır.

C: Anasız ve babasız torunlar dede ve büyükanneleriyle veya bunlardan sağ olanıyla birlikte iskan edilirler. Ancak torunların hisseleri tapuda kendi adlarına yazılır;

Ç: Anasız ve babasız çocuklar birlikte bulunduğu ve yaşadığı kan, civar ve yakın akrabalarıyla birlikte yerleştirilirler. Bunların da hisseleri tapuda kendi adlarına yazılır.

D: Anasız ve babasız çocuklar, kan ve civar veya sıhri hısımlarından biri, yoksa kendi başlarına iskan görürler. Bunların küçüklerine ayrıca vasi tayin ettirilir.

E: Evli çocuklar ve evli torunlar, başlı başına bir aile olarak iskan görürler;

F: (C) fıkrasındaki torunların, (Ç) ve (D) fıkralarındaki çocukların, üvey çocukların ve evlatlıkların hisseleri evleninceye kadar hiç bir suretle satılamaz, bağışlanamaz ve haciz edilemez;

Bu maddede görüleceği üzere anne ve babası ölmüş çocuklar (yaşlarından bağımsız olarak) aile kabul edilmemektedir. Aynı şekilde çocuğu olmayan (ya da evlenip yanından ayrılmış olan) dullar ayrı bir hane kabul edilmemektedir (İskan Kanunu, 1934).

2005 yılında bu konuda bir Devlet Planlama Teşkilatı uzmanıyla görüşüldüğünde çocuksuz dulların hak sahibi olamamasının sebebi olarak daha önceki iskan tecrübelerinde iskan hakkından faydalanabilmek üzere karı ve kocanın boşandığı ve

böylece bir yerine iki ev hakkına sahip olabildiklerini açıklanmıştır. Ancak bu düzenbazlığı önlemek için konulan madde hiç kuşkusuz gerçek dulları zor durumda bırakmaktadır. Özellikle bu kimselerin genellikle yaşlı ve yoksul, kendi başının çaresine bakma kapasitesi en az olan bireyler olduğu göz önünde bulundurulursa durumun vahameti daha çok ortaya çıkmaktadır.

İskan Kanunu iskanın nasıl yapılacağını 17. Maddede şu şekilde açıklamaktadır: “İskan bir aileye, nüfus ve ihtiyacına göre oturacak ev veya ev yeri, sanatkarlara ve tüccarlara ayrıca geçim getirecek dükkan veya mağaza yahut bu gibi yapı veya yeri ve mütedavil sermaye; çiftçilere de ayrıca kafi toprakla çift hayvanı, alet ve edevatı, tohumluk, ahır ve samanlık veya yeri vermekle yapılır”. Kanun ya da yönetmelik “kafi” miktarda toprağın ne kadar olduğuna dair bir açıklama getirmemekte bu konuyu tamamen yoruma açık bırakmaktadır.

Yönetmelik iskan uygulamasını tarımsal ve tarım dışı olmak üzere ikiye ayırmaktadır ve Kanunundaki karşılıksız gibi görünen “verme” ifadesi yönetmelikte borçlandırmak suretiyle verme olarak açıklanmaktadır. Tarımsal iskanda devlet ev, arsa ve arazi, tarım dışı iskanda ise yalnızca ev ve arsa vermekle yükümlüdür. İskan edilecek kişinin kamulaştırılacak mallarına değer biçilir, devlet tarafından verilen malların değerinden bu değer düşüldükten sonra kalan miktar ilk 5 yıl ödemesiz, toplam 20 yılda eşit paylara bölünerek ödenmek suretiyle iskan evlerinin mülkiyeti alınır.

Yani bu hükme göre bir kişinin iskan için verilecek olan ev ve araziden daha çok malı varsa devlet iskan ev ve arazisinin değerini düşükten sonra kalan hakkını kişiye teslim eder. Ama kişinin malının değeri iskan ev ve arazisinden düşükse, aradaki

farkı kişi 20 yıl içinde öder. Bu sistem ilk bakıldığında adil görünmekle birlikte aslında uygulama böyle olmamaktadır. Çünkü kamulaştırma bedelinin miktarı inşaat başlamadan çok önce belirlenmektedir (örneğin Tahtalı için 1980'lerin sonları ya da 1990'ların başlarında). Ama haneler ancak iskan evleri dağıtılırken borçlandırılmaktadır (yani Tahtalı için 1997-1998'de). Arada geçen zamanda kamulaştırma miktarı enflasyonla değerini yitirdikten sonra geriye yönelik faiz uygulanmadan hesaplamalar yapılırca kamulaştırma bedeli iskan ev/arazisinin yanında yok denecek kadar az kalmaktadır. Örneğin 1988'de ev ve arazilerine 500 milyon biçilen varlıklı bir kimse, 1997'de değeri 6.0 milyar olarak hesaplanan iskan için 5.5 milyar borçlandırılır. Ama kamulaştırılacak malı olmayan bir kimse de zaten 6 milyar ödeyecektir. Yani aslında iskana başvurmak demek tüm mal varlığınızdan feragat etmek anlamına gelmektedir. Ve dolayısıyla mal varlığı daha fazla olan aileler diğerleriyle birlikte kalmak isteseler dahi çok zarara uğrayacakları için iskani tercih edememektedirler.

Kanuna göre tapu hisseleri hane halkı fertlerine (anne, baba, çocuklar ve diğer hane halkı fertlerine) eşit olarak paylaşılır. İskan yoluyla verilen gayrimenkuller on yıl süreyle satılamaz, bağışlanamaz, terk edilemez ve haciz olunamaz.

Yönetmelik devlet tarafından yerinden edilenlere üç tip kredi sağlanmasını öngörmüştür. Kuruluş kredisi konut, tarımsal yapı ve tesisler, canlı ve cansız demirbaş (donatım) için destek sağlamak amaçlıdır. Yıllık işletme kredisi tarımsal ve diğer işletmelerin üretim safhalarında lüzumlu olacak ihtiyaçlarını temin amacıyla, arazi ve arsa edindirme kredisi ise adından anlaşılacağı üzere, toprak edinmeyi

kolaylaştırmak için dūřün÷lmüştür. Ayrıca Kanun'a göre iskan edilen hanelerden muhtaç durumda olanlara 2 yılı geçmemek kaydıyla geri ödemesiz yardımlar sağlanabilir. Yine Kanun'a göre iskan evlerinin verilmesinin gecikmesi halinde devlet geçici konut (kira) yardımı yapabilir. Bu karşılıksız yardımlar asgari ücretin %40'ından az, %80'inden fazla olamaz.

Kanuna göre devlet yeni kurulan köylere, orta malı olarak mevcut nüfusun ortak ihtiyacına yetişen mektep, cami, köy odası, karakol, pazar, harman ve mezarlık yerleri, otlak, Orman Kanunu hükümleri içinde baltalık ve başka ortak ihtiyaçlara lazım yerleri parasız olarak yapar (Madde 19, Kanun no 2510). Bunlar haricinde mektep odası, çeşme, su yolları, kuyu, sarnıç ve sulama tertibatı da Hükümetçe yapılabilir veya tamir edilebilir (Madde 19, Kanun no 2510).

3.2.3. Bilgilendirme ve Müracaat

2510 sayılı İskan Kanununun ek 13. maddesine göre iskanın şekil ve şartlarını belirtir detaylı iskan ilanı yapılır. İskan ilanı, ilgili müdürlükçe yerleri kamulaştırılanlarda tüzel kişilere yazılı olarak bildirilir ve 30 gün süre ile görülebilir yerlerde (belediye, okul, cami, köy odası, kooperatif binası) asılı kalır. İskanını talep eden, ilanın bitiminden sonra en geç 30 gün içinde iskan hakkı için müracaat etmek durumundadır.

Süresi içinde müracaat etmeyenler, hak sahipliğine esas bilgi ve belgeleri vermeyenler veya müracaat süresi içinde iskan isteyip sonradan vazgeçenler iskan haklarını kaybetmiş sayılırlar. Hak sahiplik listesi ilan edilmeden önce

belgelendirilmiş (hastalık, askerlik, tutukluluk ve benzeri) mecburi haller saklı tutulur.

3.3. Uygulamalar

3.3.1. Baraj Söylentileri ve İnşaat Yasağı

Barajla ilgili söylentiler inşaatın başlamasından çok önce 1970'lerin başında yayılmaya başlamıştır. Bu söylenti, yeni inşaatların tam değerinin ödenmeyeceği söylentisi izlemiştir. Aslında resmi bir kısıtlama olmamakla birlikte, bu söylenti etkili şekilde yeni inşaatların yapımını önlemiş, köylerin gelişmesi ve yayılmasını durdurmuştur.

“1970’lerin sonlarında üç katlı bir apartman yapıyorduk. Giriş katı depo olacak, ikinci kata ben ve kocam oturacak, üçüncü kata da gelin alacaktım. Temelini attık, kolonları diktik sonra geldiler devam etmememizi söylediler. Devam ederseniz tam değerini alamazsınız dediler. Biz de devam etmedik. Hemen duvarları tahtayla çevirdik, çatıyı örttük, içine girdik oturduk. Orda 16 yıl oturduk. İçeri yağmur girerdi. Halılar ıslanmasın diye üstünü naylon kaplardım. Bir gün çatı çökecek diye ödüm kopardı.” İskan edilen hanelerden bir kadın, yaş 65.

Ev yapamıyor olunca yeni evlenenler şehre göç etmeye başlamıştı. Ya da erkek tarafının evine yerleşmek zorunda kalıyorlardı, bazen de ahırın tamamını ya da bir kısmını eve çeviriyorlardı. Bazıları evlerini tamir edemedikleri için, bazıları ise yeni evler ya da dükkan yapamadıkları için yakınmakla birlikte herkes bu uygulamanın kötü olduğunu düşünmemektedir. Kimisi bu uygulamanın kendilerini şehre itmiş olmasından memnundur. Köyde ev yapamıyor olunca şehre ev yapmak zorunda

kalan haneler zaman içerisinde şehirdeki ev ve arsaların fiyatı arttıkça kara geçmişlerdir.

Köylülerin bu uygulamadan gerçekten kar edip etmedikleri tartışılabilir, ancak şüphesiz DSİ bu uygulama sayesinde oldukça tasarruf etmiştir. Bir yandan inşaat yasağı fırsatçıların kalkacak köylere yerleşmesini engellerken, diğer yandan mağdurlar uzun süreler döküntü evlere mahkum olmuştur. Bu sayede hem kamulaştırma ücretleri düşmüş, hem de yeni evlilerin şehre göçü ile iskan başvuruları azalmıştır.

3.3.2. İskan Alanının Seçilmesi

İskan alanının seçim süreci tam olarak ortaya çıkarılamamıştır. Anlaşıldığı üzere iskan yerinin belirlenmesi amacıyla öncelikle Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü İl Teşkilatı tarafından yakındaki hazine alanlarını belirlemek üzere bir çalışma gerçekleştirilmiş, birisi şu anki iskan yeri, birisi de Menderes havaalanı yakını olmak üzere iki alan tespit edilmiştir. Bulgurca'nın ileri gelenlerine (muhtemelen muhtar ve ihtiyar heyeti) bu yerler gezdirilmiş ve fikirleri alınmıştır. Ancak nihai kararın kim ve ne şekilde verildiği muallaktır. Her koşulda genel olarak nüfusa sorulmadığı kesindir. Bazıları iskan alanine gördükten sonra sapa bir yer olduğu ve kalkınmaya elverişli olmadığı gerekçesiyle iskan almaktan vaz geçmişlerdir.

3.3.3. İlk İskan Değerlendirmesi

İskan hak sahipliği için ilk değerlendirme 1986-1988 yılları arasında yapılmıştır (Devlet Su İşleri, 1994:27). DSİ raporlarına göre (Devlet Su İşleri, 1994) iskan için tüm yerinden edilenlerin %41'ine tekabül eden 577 resmi başvuru olmuştur. Anket sonuçlarına göre ise aslında iskana başvurmak isteyenlerin sayısı çok daha fazla iken pek çoğu kriterlere uymadıkları gerekçesiyle muhtarlar tarafından silinmiştir. İddialara göre muhtarlar bazı aileleri sırf kişisel düşmanlıkları ya da politik görüşleri sebebiyle silmişlerdir.

Devlet Su İşleri (1994) raporlarına göre ilk iskan değerlendirmesinden sonra 389 hane hak sahibi olarak belirlenmiştir. Bu hanelerden 343'ü kırsal, 46'sı ise kentsel iskanı tercih etmişlerdir. Daha sonra kentsel iskan opsiyonunun iptal edildiği açıklanmış, tüm iskan başvuruları kırsala çevirilmiştir.

İddiaya göre, memurlar iskan başvurusunda bulunanların kamulaştırma alanında yaşayıp yaşamadıklarını kontrol etmek için bir kere köylere uğramışlardır. Bu ziyaret sırasında orman işçiliği yapmakta olan alevi vatandaşlar o sırada ormanda kalmakta oldukları için köyde oturmuyor olarak kaydedilmişler ve iskan haklarını kaybetmişlerdir. Bu listeden çıkarılan kişilerin listesi muhtemelen kanunda belirtildiği üzere muhtarlığa bildirilmiş olsa da bir şekilde gözden kaçmıştır. Bu ziyaret sırasında ormanda olan köylüler iskan haklarını kaybettiklerini yıllar sonra 1997'de, evler dağıtılırken öğrenmişlerdir.

3.3.4. İkinci İskan Değerlendirmesi

1997’de Yeni Bulgurca İskan mahallesinin inşası tamamlanmıştır. Evler kurayla dağıtıldıktan sonra iskan edileceklere anahtarları verilmeden önce aile kayıtları istenmiştir. İlk değerlendirmeden 9 yıl sonra bazıları ölmüş, bazıları boşanmış, dul kalmış, evlenerek evden ayrılmıştır. Bu aile kayıtları kullanılarak hangi hanelerin hala iskana hak sahibi oldukları tekrar tetkike alınmıştır. Bu değerlendirmenin sonucunda 389 haneden 60’ının iskan hakları artık “aile” statülerini yitirmiş oldukları için iptal edilmiştir. Aile statüsünü kaybeden haneler arasında:

- Çocukları evlenerek evden ayrılan dullar,
- Anne ve babaları ölen çocuklar,
- Eşlerini kaybettikleri için dul kalan kişiler mevcuttur.

Tam evler teslim alınacakken yaşanan bu sürpriz tüm ümitlerini eve bağlamış olan mağdurlar için elbette yıkım olmuştur.

“İlk değerlendirmede (1988) kayınvalidem ve kayınbabam hayattaydı ve o zamanlar bekar olan eşimle yaşıyorlardı. Biz kocamla 1992’de evlendik. Kayınvalidem ve kayınbabam 1993’te öldü. 1997’de barajı su basmadan üç hafta önce bize hakkımızı kaybettiğimizi söylediler. Bunu duyduğumda hamileydim. Sürekli ben şimdi ne yapacağım, nasıl edeceğim, arsa almam lazım, ev yapmam lazım diye düşünüyordum. Paniğe kapıldım ve çocuğumu aldurdum. Şimdi buna çok pişmanım” İskan hakkını kaybeden kadın, yaş 42.

Benzer şekilde bu geçen yıllar içerisinde işe girip sigorta sahibi olanlar da iskan haklarını kaybetmişlerdir. Bu konuda resmi bir veri tabanı olmadığı için memurlar bu

bilgiyi ancak muhtarlardan ya da birbirini şikayet eden vatandaşlardan alabiliyorlardı. Tam evler dağıtılmadan önce 20 kadar hane artık sigortalı oldukları gerekçesiyle ev haklarını yitirmişlerdir. Ancak gözden kaçmış olan ya da şikayet edilmemiş pek çok hane sigortalı oldukları halde evlerini almışlardır.

*“1988’de ilk müracaatlar yapılırken sigortalı değildim. 1988 ve 1997 arasında 6 iş değiştirdim. Evler dağıtılırken su şişeleme fabrikasında çalışıyordum. Anahtarımı almaya gittim. Beni şikayet etmiş birisi, ev hakkımın olmadığını söylediler. Gidecek yatacak yerimiz yoktu. Kalakalmıştık. Ne yapacağımızı bilemedik, çok çektik. İki yıl sonra fabrika kapandı ve ben yine işsiz, sigortasız kaldım.”
Bulgurcalı haneresisi, yaş 44.*

Ne kanun ne de memurlar iskan müracaatçılarının ne zaman sigortalı olmamaları gerektiği konusuna açıklık getirmiyordu. Yani müracaat sırasında mı, evler verilirken, bu iki tarih arasında mı yoksa evlerden sonra da mı sigortalı olunup olunamayacağı bilinmiyordu. Bu belirsizlik yüzünden pek çok kişi evler dağıtıldıktan yıllar sonra dahi sigortalı bir işe girmekten korktu.

Bir şekilde iskan haklarını kaybedenler otomatik olarak mallarının kamulaştırma bedelini almaya hak kazanıyorlardı. Ancak kamulaştırma bedelleri 1988 civarında belirlenmişti ve geriye yönelik faiz uygulaması yoktu. Enflasyon sebebiyle tamamıyla değerini yitiren kamulaştırma bedelleriyle, iskan haklarından edilenler bir kere daha mağdur ediliyordu.

“1993’te kayınbabama 60’ın dönümlük yeri için 500 milyon Lira verdiler. Çok paraydı. Hiç unutmuyorum eve para dolusu bir torbayla dönmüştü. O parayla bir ev alalım diye yalvardım babama. Sürüden ayrılanı kurt kapar dedi, herkes nereye biz oraya dedi, illa iskana yazılmak istedi. Parayı iskan hesabına yatırdı. Sonra eşi öldü. Herkese evler dağıtılırken bize bir mektup geldi. Eşi öldüğü ve yanında da hiç çocuk olmadığı için iskan hakkını kaybetmişti. Mektupta yatırdığı parayı geri alabileceği yazıyordu. Parayı 2000 yılında aldık. 1993’te 500 milyon TL [45500\$] Menderes’te 3 katlı bir apartman alıyordu. 2000’de o parayla [800\$] ancak bakkaldan çerez aldık. Çok uğraştık ama tek kuruş faiz alamadık.” Baraj mağduru, kadın, yaş 48

“Sigortalı olduğumu şikayet etmişler. Evimi almaya gittiğimde ev yok sana dediler, git kamulaştırma parayı çek dediler. Kamulaştırma parasını almaya dedikleri bankaya gittim. Zaten para kuş olmuş bir de parayı tutma ücreti keseceğiz dediler, çok gücüme gitti. Sanki ben oraya eşek bağlamışım bir de ücret alıyorlar. Bankaya gitmek için verdiğim yol parasına denk bir şeydi bankadan 10 yıl sonra aldığım.” Baraj mağduru, erkek, yaş 51

İkinci iskan değerlendirmesi tek yönlüydü. Yani ilk müracaatta hak sahibi Kabul edilen pek çok kimse hakkını yitirirken hiçbir yeni hane (örneğin yeni evlenerek aile statüsüne dahil dilmiş olanlar ya da işlerini kaybederek sigortasız kalanlar) hak sahipleri arasına alınmıyordu.

Elenenlerden bazıları haklarını mahkeme yoluyla geri aldı. Genellikle idari mahkeme ve Danıştay iskan haklarının alınmasını onaylarken, Yargıtay kararları bozmuş ve bazı hanelere iskan haklarını geri vermiştir. Ancak Yargıtaya gidebilen dosya sayısı

çok kısıtlı kalmıştır. Bunun en önemli sebepleri kuşkusuz avukatların istediği yüksek rakamlar ve uzun ve yıpratıcı yargı sürecidir. Yerinden edilenlere neden hakkınızı aramadınız sorusu yöneltildiğinde “Bir kişi ne yapacak ki? Ne yapabilirsin ki? Devleti devlete mi şikayet edeceksin? Boşuna olur, yalnızca avukatlar kazanır. Biz sizin gibi [eğitilmiş] değiliz, memurlar çıkışınca kuyruğumuzu kıstırıp kaçarız” gibi cevaplar alınmıştır. Bu cevaplar devlete karşı güvensizliği açıkça ortaya koymaktadır. Aynı zamanda kendine güvensizlik ve çaresizlik hissi de pek çoğunu hakkını aramaktan alıkoymuştur. “Tüm yaşamları boyunca aileyle, okulla, toplumla ve devletle ilişkilerinde, Türk insanı hep acizliği çaresizliği öğrenir” diyor Cüceloğlu (2008: 33). “O nedenle, başka bir toplumda sıradan bir vatandaşın kolayca ve rahatlıkla düşünüp yapacağı bir şeyi, benim vatandaşım çözme çabasına girmek yerine ‘kaderi’ kabul edip onunla yaşıyor” (Cüceloğlu, 2008).

3.3.5. Yeni Bulgurca’ya Taşınmak

Evler kura ile dağıtıldıktan sonra bir kaç hane kendi imkanlarıyla taşınmıştır. Bu hanelerin taşınması genel olarak kolay olmuştur ancak ilk yerleştiklerinde köyün halen ıssız ve boş olmasından, ulaşım araçlarının olmamasından ve bakkal olmamasından kaynaklanan bazı sorunları yaşamışlardır. Geride kalanlar köyü yakın tarihte su basacağı konusunda uyarılmışlardır. İnsanların taşınmasını hızlandırmak amacıyla 1997’nin sonuna doğru köyün elektrikleri de kesilmiştir. Ancak buna rağmen çoğunluk ya gidecek yerleri olmadığı için ya da kurmuş oldukları düzeni bırakamadıkları için taşınmalarını sürekli geciktirmişlerdir.

1988'in başında su tutmak üzere barajın kapakları kapatılmıştır. Yağmurlu bir gecede su seviyesi ciddi şekilde yükselmiş ve köyün alt kotlarına su basmasına sebep olmuştur. Çoğu hane eşyalarını ve hayvanlarını kurtarabilmek için evlerini yağmurda boşaltmak zorunda kalmıştır.

Takip eden günlerde yıkım ekipleri ve jandarma köyün boşaltılmasını hızlandırmaya çalışmışlardır. DSİ taşınma için kamyonlar göndermiştir ama yalnızca iskan hakkı olanlar bu bedava hizmetten faydalandırılmışlardır. Diğerleri kendi imkanlarıyla taşınmak ve bazen bunun için ücret ödemek zorunda kalmışlardır. Yerinden olanlar eşyalarını kurtarmaya çalışırken komşu köyler ise geceleri geriye kalanları ve erzakları yağmalamıştır (saman kömür, inşaat malzemeleri gibi). Bir kaç hafta içinde köy boşalmış, geriye yalnızca yüksek kotlardaki birkaç hane kalmıştır. Süreç bu haneler için hiç kolay olmamıştır.

“Herkes gitmiş, her şey yıkılmıştı. Yalnızca üç dört hane kalmıştı. Gidecek yerim yoktu. Kızımınla yalnızdım ve memurların bizi fark edeceğini umuyordum. Su, elektrik yoktu. Kediler köpekler açlıktan camları tırmalıyordu”. Baraj mağduru dul kadın, yaş 52

“Evimi su bastı, ben de yukarı kotlarda boşalmış olan bir başka eve taşındım. Her yerde yılanlar vardı. Birini öldürüyordunuz öbürü çıkıyordu. 7 küçük çocuğumla orada bir yıl elektriksiz oturdum”. 3 yıldan daha az süredir Bulgurca'da olduğu için iskan edilmeyen kocasından ayrı kadın, yaş 58.

“Sürekli yağmur yağıyordu. Su neredeyse eve yetişmişti ama hala kiralayacak bir ev bulamamıştım. Babam bizi evine almadı. Köyde son kalanlar biz olduk. Kediler köpekler elimdeki ekmeğe saldırıyordu.

Sonunda patronumun kamyonuyla Yeni Bulgurca'ya geldik. Biz gider gitmez kalan neyimiz varsa yağmalanmış. Geri döndüğümüzde kapı pencere hepsi gitmişti". Baraj mağduru dul kadın, yaş 43.

"Oğlum akıl hastasıydı. Saftı benim çocuğum. Tek başına kulübede yaşardı, ben ona yiyeceğini içeceğini götürürdüm. Onun klubesi yukarıdaydı, su basmadı. Bizi köyden çıkardıklarında o gelmek istemedi, ikna edemedik. Jandarma da kalmasına göz yumdu. O gecedan sonra oğlumu bir daha gören olmadı." Baraj mağduru dul kadın, yaş 67.

3.3.6. Yeni Bulgurca'ya Yerleşim

İskan evleri 500m² arsa üzerine içinde iki katlı olarak inşa edilmiştir. Üst katta 4 oda, bir mutfak bir banyo ve bir tuvalet bulunmaktadır. Alt kat ise çok küçük pencerelerle ahır olarak tasarlanmıştır. Bu normal köy evlerinden çok daha üst standartta olduğu için yerinden edilenlerin çoğu evin tasarımından memnun olduklarını belirtmişlerdir.

Alt kat ahır olarak dizayn edilmiş olmakla birlikte sonradan hayvan bakmak için hiç uygun olmadığı anlaşılmıştır. Yerler betonla kaplanmıştır ve hayvanların havasızlıktan ya da betondan aldıkları soğuktan hastalanma ihtimalleri vardır. İskanın ilk aylarında aşağı konulan hayvanlardan bazıları ölünce hayvanları olanlar ahır yapmak istemişlerdir. Ancak memurlar evlerin değiştirilmesine ve bahçeye ahır inşa edilmesine izin vermeyince pek çoğu hayvanlarını satmak zorunda kalmıştır. Aynı şekilde tarım aletlerinin de yollara, kapı önüne konulmasına izin verilmediği için köylüler malzemelerinin pek çoğunu elden çıkarmak zorunda kalmışlardır.

İskan edilenlerle birlikte, gidecek bir yeri olmayanlar da (özellikle iskan hakkı yeni iptal edilenler) soluğu Yeni Bulgurca'da almak zorunda kalmıştır. Resmi olarak iskan edilenler üst katlara yerleşirken gidecek yeri olmayalar da alt katlara yerleşmişlerdir. Ama alt katın tuvaleti, banyosu olmadığı için alt katlarda barınmak kolay olmamıştır. Aynı zamanda 10 yıl geçmeden iskan evlerini kiraya vermek yasak olduğu için memurlar sürekli teftiş etmiş, kiracı barındıranları iskan haklarını ellerinden almakla tehdit etmişlerdir.

Kapakların kapanacağını bilmiyorduk. Yağmurdan sonra evimizi su bastı. Kurtarabildiklerimizi Yeni Bulgurca'ya getirdik ve birinin evinin altına koyduk. Tüm kış orda kaldım. Gelirimiz düzgün bir ev kiralamak ve okul masraflarını ödemek için yetersizdi. Hiç bir yere gidemedik. Hatta bir ay elektriksiz oturduk. Çok soğuktu. Tuvaletimiz yoktu. Büyük bir kazan kullanıp onu da kanalizasyona döküyorduk. O günlerde kızım bağırsak iltihabı kaptı ve hala çekiyor bu hastalıktan. Baraj mağduru kadın. Yaş 53.

Evlerin kura ile dağıtılmasının önemli bir sonucu aile, akraba ve eski komşuları birbirinden ayırarak toplumsal çözünmeyi hızlandırmış olmasıdır. Bunu en çok hissedenler daha yaşlı ve muhtaç olanlar ya da evde küçük çocukları ya da sakatları olduğu için komşuların, akrabaların desteğini daha çok arayanlardır.

İskan edilenlere bir süre para yardımı yapılmıştır. Ancak bu yardım çok düşük miktarda ve düzensiz olarak yapıldığı için faydasının kısıtlı olduğu anlaşılmaktadır. Yine de çok zor durumda olan aileler bu yardımın ilaç gibi geldiğini belirtmektedir.

3.3.7. Adıyamanlı Hanelerin Gelişi

İddialara göre bu tek yönlü ikinci değerlendirmeden sonra iskan hakkını kaybedenler sebebiyle Yeni Bulgurca'da 60 kadar ev boş kalmıştır. 1998'de evlerden 36'sının, 1992 yılında Adıyaman'da kurulan Atatürk Barajı sebebiyle yerinden edilen ve o zamandan beri iskan bekleyen hanelere önerildiği anlaşılmıştır.⁵

Alınan bilgilere göre Atatürk Barajı'ndan hak sahibi olan aileler Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından bir toplantıya çağrılarak İzmir'deki iskan opsiyonu hakkında bilgilendirilmişlerdir. Başvuran 200 hanenin arasından kurayla 36'sı hak sahibi olarak belirlenmiştir. Kurayı kazananların arasında o güne değin İzmir'i görmüş olan bir tek kişi bulunmaktadır. Diğerleri ise Türkiye'nin batısını ilk defa iskan hakkını aldıktan sonra görmüşlerdir.

Memurlar iskan yerleşimi hakkında pek bilgi vermemişlerdir. Hanelerin çoğu şehre gideceklerini düşünmüşlerdir. İzmir'e gelmek konusunda her birinin duyguları farklı olmuştur. Kimileri heyecan duyarken ve doğudan göçecekleri için sevinirken, kimilerine ailelerinden ayrılmak çok zor gelmiştir.

Yeni Bulgurcalılar Adıyamanlı hanelerin gelmesi fikrini hoş karşılamamış, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne başvurarak bunu önlemeye çalışmışlardır. Çabaları

⁵ Atatürk Barajı 1992'de Türkiye'nin güneydoğusunda kurulduğunda 143 yerleşimden yaklaşık 55300 kişinin yerinden edilmesine sebep olmuştur (Ozkalayci and Icten, 2005). Barajın kendi yeniden yerleşim eylem planı bulunmamaktadır, bunun yerine yerinden edilenlere Adana, Mersin, Aydın, İzmir gibi diğer illerde müsait olan iskan alanları önerilmiştir.

Adıyamanlı hanelerin gelişini bir kaç ay geciktirse de gerçek anlamda başarılı olamamıştır.

1988’de yerimizden edildik. 10 yılda 9 ev değiştirdim. 1988’de nihayet bize İzmir’den ev verdiler. Bulgurcalılar önce bizi istemedi. O yüzden 3-4 ay beklemek zorunda kaldık. O zamanlar kiradaydım. Eşyalarımı topladım bir iki haftaya İzmir’e gelmeyi bekliyordum. Ama bir türlü onay gelmiyordu. Sonunda ev sahibi geldi eşyaları alın dedi. Kayınbabamın evine yerleştik. Yine bir iki haftaya çıkarız diyorduk ama bir türlü olmadı. En sonunda başka bir ev kiralamak zorunda kaldık. O evde de 38 gün kaldıktan sonra devlet bizi buraya getirdi. O arada çok çektik. Adıyamanlı kadın. Yaş 43.

3.3.8. Koruma Alanının Boşaltılması

Koruma alanında kalan Keler’in üst kotları 1988 yılında boşaltılmıştır. Keler’den hak sahibi olarak belirlenen hanelerin sayısı 40’tır, ancak Adıyamanlı haneler yerleştirildikten sonra geriye yaklaşık 20 ev boş kalmıştır. Bu 20 eve yerleştirilecek “şanslı” hak sahipleri son derece stresli bir kura sonucu kararlaştırılmıştır. Kurada boş çeken hanelere evlerinin inşasına 1 yıl içerisinde başlanacağı söylenerek teselli verilmiş olsa da kuradan tam 12 yıl sonra, bu araştırmanın yapıldığı sırada evlere halen başlanmamıştır ve o kurada kaybeden 20 hane halen evlerini beklemektedir⁶.

1999 ve 2004 yılları arasında Çamköy ve Malta tamamen, Eşen ve Şaşal kısmen boşaltılmıştır. Malta, Eşen ve Şaşal’a iskan hakkı önerilmemiştir. Bu hanelere yalnızca kamulaştırma parası verilmiştir.

⁶ Güncelleme: Evlerin inşası 2012 yılında başlamıştır.

Çamköy’de ise memurların “iskan ödemesi” adı altında rüşvet topladıkları anlaşılmaktadır. Yalandan bir değerlendirme yapılarak 55 hane iskana hak sahibi ilan edilmiştir. Kanuna ters olarak sigortalı ve hatta bekar kişiler hak sahibi edilirken kriterlere uyan aileler görmezden gelinmiştir. Bu şekilde iskana hak sahibi olanlardan bazılarının aynı zamanda kamulaştırma bedeli de aldıkları anlaşılmıştır.

3.3.9. Eşen – Yerinde Kalanlar

Kısmen kaldırılan Eşen’in bir kısmı koruma alanının kıyısında kalmıştır. Hemen hemen tarım arazilerinin ve otlaklarının tümü baraj altında ya da koruma alanında kalan Eşen’de arazi sahiplerinin kamulaştırma bedellerini alıp şehre göçtükleri belirtilmiştir. Ancak kendi arazisi olmayıp arazi kiralayanlar ya da hayvanları olup otlakları (ortak mal) baraj altında kalanların Kanuna göre tazmin hakları bulunmamaktadır. Bu haneler hiç tazmin alamadan geride kalmışlardır.

İzmir Su İdaresi (IZSU) baraj suyunun kalitesini korumak için Eşen’de kimyasal gübre ve ilaçların kullanımını yasaklamıştır. Bu zaten çok az kalan arazinin kullanımını iyice sınırlandırmıştır. Ayrıca etrafı tellerle çevrilen koruma alanına girmek yasaklanmış, alana girmeleri halinde hayvanlar için yüklü cezalar getirilmiştir. Bir kaç kere ceza ödedikten sonra köylüler çareyi hayvanlarını satmakta bulmuşlardır.

1994 itibariyle her an kamulaştırma yapılabileceği gerekçesiyle köyde her türlü inşaat yasaklanmıştır. Ancak 2010’a gelindiğinde kamulaştırma yapılmadığı gibi

evlerin hala hiçbirinde su yoktur. Evler bakımsızdır ve tuvaletler son derece sağlıksızdır. Bu araştırmanın yapıldığı sırada İZSU yıl içerisinde kamulaştırma yapacağını açıklamıştır. Ancak evlerin durumu göz önünde bulundurulduğunda kamulaştırma bedellerinin çok düşük olacağı aşikardır.

İZSU ve Bayındırlık İskan Bakanlığı Kamulaştırma Şube Müdürlüğü (2010) Eşen'in kamulaştırılması halinde bu hanelere iskan hakkı tanınmayacağını belirtmişlerdir. İZSU Kamulaştırma Şubesinin iddiasına göre Bayındırlık İl Müdürlüğü Eşen'i iskan etmek için gerekli ücreti İZSU'dan talep etmektedir. İZSU ise bunun için bütçesi olmadığını belirtmektedir. Eşenlilerin ise bu durumda başvuracak bir mercileri yoktur. Çünkü bir şekilde bu hakkı elde etmeyi başarsalar dahi Tahtalı Barajından sonra hak sahibi oldukları halde 12 yıldır ev bekleyenleri bildikleri için iskan hakkı elde etmenin çok anlamlı olmayabileceğinin farkındadırlar.

3.4. Yerinden Edilenlerin Baraj Öncesindeki Sosyo-ekonomik

Durumu

Bölüm 2.5.1'de (sayfa 71) açıklandığı ve bu bölümde de hikayelendirildiği üzere baraj sebebiyle yerinden edilenleri beş ana grupta toplamak en uygunu olmuştur. Bu gruplar:

- Devlet eliyle iskan edilen haneler,
- Hakkı olup iskan edilmeyenler,
- Tazmin almayanlar,

- Kamulaştırma alanlar,
- Eşen,
- Adıyaman'dan gelen haneler, ve
- Çileme kontrol grubudur.

Bu bölümde barajdan önce bu grupların toprak sahipliği, yaşam standartları ve geçim kaynakları incelenmektedir. Bu bölümde sunulan verilerin tamamı alanda uygulanan anket sonuçlarından elde edilmiştir.

3.4.1. Devlet Eliyle İskan Edilenler

İskan edilenlerin %90'ını Bulgurca'dan gelenler, %10'unu ise Çamköy ve Keler'den gelenler oluşturmuştur. Devlet eliyle iskan edilenler çoğunlukla yasal toprakları fazla olmayan hanelerdir. Tarım yaptıkları toplam alan ortalama 11 dekarı (dönümü) bulmakla birlikte, yasal olarak hak sahibi olunan alan ortalama ancak 1,4 dekadır. Bu haneler baraj öncesinde çoğunlukla ailelerinin topraklarını ekip biçmekte ya da hazine veya orman alanlarını kullanmaktadır.

Anket sonuçlarına göre hanelerin %90'ının yasal olarak kendine ait toprağı bulunmamaktadır. Bunun sebebi özellikle genç çiftler için ebeveynlerin hayatta olması durumunda mülklerin onlar üzerine kayıtlı olmasıdır. Çoğu zaman toprak sahibi haneler kamulaştırmayı tercih ederken, kendi üzerlerinde mülkü olmayan haneler iskandan faydalanmıştır. Bu nedenle genel olarak iskandan faydalanan hanelerin diğerlerine oranla gelir düzeyi daha düşük ve mal varlığı daha az olan haneler olduğunu söylemek mümkündür.

İskana başvuran hanelerin büyük çoğunluğunun (%72) kendi evinde yaşamadığını söylemek mümkündür. Başvuru sahiplerinin ancak %28'i kendi evlerinde otururken %52'si halen ebeveynlerinin evinde ve çoğunlukla onlarla birlikte yaşamaktadır (Tablo 3.2).

İskan edilen hanelerin ev standartlarının da diğer gruplara kıyasla biraz daha düşük olduğu dikkat çekmektedir. Bu grup kişi başına 0.6 odanın düştüğü, yarısından çoğunu kerpiç, tahta, taş ve briket evlerin oluşturduğu küçük tipik geleneksel köy evlerinde yaşamaktadır. Evlerin çoğunda su yoktur ve tuvalet dışarıdadır. Sayılı bazı evde tuvalet yoktur. Eski Bulgurca Köyünün dışındaki mahallelerden birine baraj yapılacağı gerekçesiyle yıllarca elektrik bağlanmamıştır.

Tablo 3.1. İskan edilen hanelerin barajdan önce toprak sahipliği durumu

	N	Eksik	Bu tür toprağı olmayan hane sayısı	Bu tür toprağı olan hane sayısı	Minimum toprak miktarı (dekar)	Maksimum toprak miktarı (dekar)	Hane başına düşen ortalama toprak (dekar)	Standart Sapma
Kira vermeden kullanılan arazi	79	2	%68	%32	0	100	5,7	14,0
Kira vererek kullanılan arazi	79	1	%60	%40	0	80	5,2	10,6
Yasal arazi (tapulu)	79	1	%90	%10	0	24	1,4	4,5
Toplam kira vererek ya da vermeden kullanılan arazi	79	0	%32	%68	0	100	11,0	15,8

Devlet eliyle iskan edilenlerin %82'si barajdan önce kendi işlerinde ya da aile işinde çalışmaktadır. Bu hanelerin %35'i tarım, hayvancılık veya ikisiyle birden uğraşırken, %24'ü işçi olarak çalışmakta, %23'ü küçük çaplı ticaret veya zanaat yapmakta ve %14'ü ise taşımacılıkla uğraşmaktadır (Tablo 3.4). Barajdan önce büyükbaş ve/veya küçükbaş hayvanları olanlar bu grubun yarısını oluşturmaktadır (Tablo 3.5).

Tablo 3.2. İskan edilen hanelerde barajdan önce ev sahipliği

Ev sahipliği	Nasıl sahip oldu ya da kullanıyor?	Hane sayısı (N=79, eksik=5)	Oran (%)
Ev kendisinin olan	Miras	4	5
	Satın aldı	4	5
	Kendi inşa etti	13	18
	Toplam	21	28
Ev kendisinin olmayan	Kira ödeyerek	8	12
	(Hayattaki) Aile büyüğünün	38	52
	Akrabanın ya da arkadaşın	1	1
	Toprak sahibinin (ağanın)	0	0
	İşyerinin	1	1
	Hazine arazisi (tapusuz)	4	5
	Hisseli	1	1
	Toplam	53	72
Toplam		74	100

Tablo 3.3. İskan edilen hanelerde barajdan önce ev standartları

Standart göstergesi	N	Eksik	Anket sonucu		
Kişi başına düşen oda sayısı	79	5	0.6 oda/kişi		
Temel yapı malzemesi	79	5	%43 tuğla	%30 kerpiç ya da tahta	%27 taş, briket
Su sistemi	79	8	%21 evde su bağlantısı	%78 köy çeşmesinden	%1 depodan
Tuvalet	79	5	%11 evin içinde	%87 evin dışında	%2'sinin yok
Kanalizasyon	79	4	Hiçbir hane kanalizasyona bağlı değil, foseptik çukuru kullanılıyor		
Elektrik	79	7	%88 Elektrik şebekesine bağlı		%12 Elektrik yok

Tablo 3.4. İskan edilen ailelerde hane reisinin barajdan önceki işi ve işin türü

Meslek grubu	Toplam kişi N=79, eksik=1	Kendi işi	Aile işi	Üçüncü parti işi	Devlet	Çalışmıyor du	Toplam
Tarım	23	4%	25%	0%	0%	0%	29%
Hayvancılık	2	0%	3%	0%	0%	0%	3%
Tarım ve hayvancılık	2	0%	3%	0%	0%	0%	3%
Tarım işçisi	3	0%	1%	3%	0%	0%	4%
Orman işçisi	8	0%	10%	0%	0%	0%	10%
Genel işçi (kahve, bakkal vs.)	5	0%	0%	6%	0%	0%	6%
Endüstri işçisi	3	0%	0%	4%	0%	0%	4%
Küçük ticaret	11	14%	0%	0%	0%	0%	14%
Zanaat (ayakkabıcılık, mobilya vb.)	7	4%	5%	0%	0%	0%	9%
Kamyon, kamyonet şoförlüğü	5	4%	1%	0%	1%	0%	6%
Dolmuş, servis	6	8%	0%	0%	0%	0%	8%
Erkek hanereisi yok, çalışmıyordu ya da sakat	3	0%	0%	0%	0%	4%	4%
Toplam	78	34%	48%	13%	1%	4%	100%

Tablo 3.5. İskan edilen hanelerin barajdan önce hayvan sahipliği durumu

	N	Eksik	Büyükbaş dahil hayvanı olanlar	Küçükbaş dahil hayvanı olanlar	Kümes hayvanı olanlar	Hayvanı olmayanlar	Toplam
Hane sayısı	79	2	23	16	1	37	77
Hane oranı	79	2	%30	%21	%1	%48	%100

3.4.2. Hakkı Olup İskan Edilmeyenler

Hak sahibi olduğu halde iskan edilmeyen hanelerin iskan edilen hanelere benzer şekilde oldukça yoksul oldukları ve topraklarının çok az olduğu görülmektedir. Bu gruptaki hanelerin hiçbirinin kendi üzerlerine toprakları yoktur (Tablo 3.6) ve kendi evlerinde oturanların oranı (7%) yok denecek kadar azdır (Tablo 3.7).

Tablo 3.6. Hak sahibi olduğu halde iskan edilmeyen hanelerin barajdan önce toprak sahipliği durumu

	N	Eksik	Bu tür toprağı olmayan hane sayısı	Bu tür toprağı olan hane sayısı	Minimum toprak miktarı (dekar)	Maksimum toprak miktarı (dekar)	Hane başına düşen ortalama toprak (dekar)	Standart Sapma
Kira vermeden kullanılan arazi	15	0	%33	%67	0	30	3,8	7,9
Kira vererek kullanılan arazi	15	0	%60	%40	0	20	4,0	6,9
Yasal arazi (tapulu)	15	0	%0	%0	0	0	0	0
Toplam kira vererek ya da vermeden kullanılan arazi	15	0	%27	%73	0	35	8,5	9,8

Tablo 3.7. Hak sahibi olduğu halde iskan edilmeyen hanelerde ev sahipliği

Ev sahipliği	Nasıl sahip oldu ya da kullanıyor?	Hane sayısı (N=15, eksik=1)	Oran (%)
Ev kendisinin olan	Kendi inşa etti	1	7
Ev kendisinin olmayan	Kira ödeyerek	1	7
	(Hayattaki) Aile büyüğünün	11	79
	Hazine arazisi (tapusuz)	1	7
	Toplam	13	93
Toplam		14	100

Hak sahibi olduğu halde iskan edilmeyen hanelerin ev standartları da iskan edilenlerle hemen hemen aynıdır. Evler küçük, tuvalet ve mutfaklar genellikle dışarıdadır.

Tablo 3.8. Hak sahibi olduğu halde iskan edilmeyen hanelerde barajdan önce ev standartları

Standart göstergesi	N	Eksik	Anket sonucu		
Kişi başına düşen oda sayısı	15	1	0.6 oda/kişi		
Temel yapı malzemesi	15	2	%46 tuğla	%8 kerpiç ya da tahta	%46 taş, briket
Su sistemi	15	1	%14 evde su bağlantısı	%86 köy çeşmesinden	
Tuvalet	15	2	%8 evin içinde	%92 evin dışında	
Kanalizasyon	15	1	Hiçbir hane kanalizasyona bağlı değil, foseptik çukuru kullanılıyor		
Elektrik	15	1	%100 Elektrik şebekesine bağlı		

Hak sahibi olduğu halde iskan edilmeyen hanelerin yarısı kendi toprakları olmasa da yarıcılıkla⁷ ya da kira ile çiftçilik yapmaya devam etmektedir. Diğer yarısı ise geçimini işçilikle, küçük ticaret ve zanaatla ya da taşımacılıkla kazanmaktadır. Bu grubun üçte biri geçim için hayvancılık yapmaktadır (Tablo 3.10).

Tablo 3.9. Hak sahibi olduğu halde iskan edilmeyen hanelerde hane reisinin mesleği

Meslek grubu	Toplam kişi N=15, eksik=1	Kendi işi	Aile işi	Üçüncü parti işi	Toplam
Tarım	7	0%	50%	0%	50%
Genel işçi (kahve, bakkal vs.)	1	0%	0%	7%	7%
Orman işçisi	1	0%	7%	0%	7%
Küçük ticaret	1	0%	0%	7%	7%
Zanaat (ayakkabıcılık, mobilya vb.)	2	14%	0%	0%	15%
Kamyon, kamyonet şoförlüğü	1	7%	0%	0%	7%
Dolmuş, servis	1	0%	7%	0%	7%
Toplam	14	21%	64%	14%	100%

⁷ Başkasının toprağını ekerek mahsülün yarısını toprak sahibine vermek.

Tablo 3.10. Hak sahibi olduğu halde iskan edilmeyen hanelerin barajdan önce hayvan sahipliği durumu

	N	Eksik	Büyükbaş dahil hayvanı olanlar	Küçükbaş dahil hayvanı olanlar	Kümes hayvanı olanlar	Hayvanı olmayanlar	Toplam
Hane sayısı	15	1	5	5	0	4	14
Hane oranı	15	1	%36	%36	%0	%28	%100

3.4.3. Tazmin almayanlar

Tazmin hakkı olmayan hanelerin içinde de yasal arazisi olanların sayısı ancak beştir. Bu hanelerin yarısı kendi arazileri olmasa da çoğunlukla aile büyüklerinin topraklarını ekip biçmekte ve az sayıda hane de arazi kiralamaktadır (Tablo 3.11).

Tazmin hakkı olmayan haneler de genellikle genç ve kendi üstüne malı olmayan haneler oldukları için kendi evinde oturanları (%14) azdır (Tablo 3.12). Benzer şekilde evlerin yarısı kerpiç, tahta taş ya da briket ve tuvaleti dışarıda olan küçük evlerdir (Tablo 3.13).

Tablo 3.11. Tazmin hakkı olmayan hanelerin barajdan önce toprak sahipliği durumu

	N	Eksik	Bu tür toprağı olmayan hane sayısı	Bu tür toprağı olan hane sayısı	Minimum toprak miktarı (dekar)	Maksimum toprak miktarı (dekar)	Hane başına düşen ortalama toprak (dekar)	Standart Sapma
Kira vermeden kullanılan arazi	37	0	17	20	0	160	14,6	29,2
Kira vererek kullanılan arazi	37	0	32	5	0	17	1,5	4,3
Yasal arazi (tapulu)	37	0	32	5	0	45	2,3	8,4
Toplam kira vererek ya da vermeden kullanılan arazi	37	0	13	24	0	160	15,8	29,2

Tablo 3.12. Tazmin hakkı olmayan hanelerde barajdan önce ev sahipliği

Ev sahipliği	Nasıl sahip oldu ya da kullanıyor?	Hane sayısı eksik (N=37, eksik=1)	Oran (%)
Ev kendisinin olan	Miras	2	6
	Satın aldı	1	3
	Kendi inşa etti	2	6
	Toplam	5	14
Ev kendisinin olmayan	Kira ödeyerek	3	8
	(Hayattaki) Aile büyüğünün	26	72
	Akrabanın ya da arkadaşın	2	5
	Toplam	31	86
Toplam		36	100

Tablo 3.13. Tazmin hakkı olmayan hanelerde barajdan önce ev standartları

Standart göstergesi	N	Eksik	Anket sonucu		
Kişi başına düşen oda sayısı	37	1	0.7 oda/kişi		
Temel yapı malzemesi	37	2	%54 tuğla	%11 kerpiç ya da tahta	%35 taş, briket
Su sistemi	37	6	%19 evde su bağlantısı	%74 köy çeşmesinden	%7 depodan
Tuvalet	37	1	%14 evin içinde	%83 evin dışında	%3 yoktu
Kanalizasyon	37	1	Hiçbir hane kanalizasyona bağlı değil, foseptik çukuru kullanılıyor		
Elektrik	37	1	%100 Elektrik şebekesine bağlı		

Bu hanelerin hemen hemen yarısı tarım ve hayvancılıkla, diğer yarısı ise işçilikle geçinmektedir (Tablo 3.14). Yarısından çoğunun geçim ya da en azından kendi tüketimi için hayvanları vardır (Tablo 3.15).

Tablo 3.14. Tazmin hakkı olmayan hanelerin barajdan önceki geçim kaynakları

Meslek grubu	Toplam kişi N=37, eksik=0	Kendi işi	Aile işi	Üçüncü parti işi	Çalışmıyordu	Toplam
Tarım ve hayvancılık	17	8%	38%	0%	0%	46%
Genel işçi (kahve, bakkal vs.)	8	3%	3%	16%	0%	22%
Orman işçisi	4	0%	11%	0%	0%	11%
Endüstri işçisi	3	0%	0%	8%	0%	8%
Küçük ticaret	3	5%	3%	0%	0%	8%
Kamyon, kamyonetle taşımacılık	1	3%	0%	0%	0%	3%
Baba yok, ya da sağlık sorunları veya diğer sebeplerle çalışmıyordu	1	0%	0%	0%	3%	3%
Toplam	37	19%	54%	24%	3%	100%

Tablo 3.15. Tazmin hakkı olmayan hanelerin barajdan önce hayvan sahipliği durumu

	N	Eksik	Büyükbaş dahil hayvanı olanlar	Küçükbaş dahil hayvanı olanlar	Kümes hayvanı olanlar	Hayvanı olmayanlar	Toplam
Hane sayısı	37	1	14	7	1	14	36
Hane oranı	37	1	%39	%20	%3	%39	%100

3.4.4. Kamulaştırma Alanlar

Kamulaştırma alan haneler iskan alan hanelere kıyasla çok daha fazla toprağa ve mülke sahiptir. İskan alan hanelerde 1.4 dekar olan ortalama yasal arazi miktarına kıyasla kamulaştırma alanların arazisi 16,1 dekadır (Tablo 3.16). Kamulaştırma almış olanların nispeten daha iyi durumda oldukları ev sahipliği konusunda da görülmektedir. Bu opsiyonu seçenlerin yarısı barajdan önce kendi evlerinde ikamet eden hanelerden oluşmaktadır (Tablo 3.17).

Tablo 3.16. Kamulaştırma alan hanelerin barajdan önce toprak sahipliği durumu

	N	Eksik	Bu tür toprağı olmayan hane sayısı	Bu tür toprağı olan hane sayısı	Minimum toprak miktarı (dekar)	Maksimum toprak miktarı (dekar)	Hane başına düşen ortalama toprak (dekar)	Standart Sapma
Kira vermeden kullanılan arazi	76	1	17	58	0	180	27,1	36,6
Kira vererek kullanılan arazi	76	0	60	16	0	24	2,5	5,3
Yasal arazi (tapulu)	76	3	34	29	0	150	16,1	28,6
Toplam kira vererek ya da vermeden kullanılan arazi	76	0	8	68	0	180	30,1	35,2

Tablo 3.17. Kamulaştırma alan hanelerde barajdan önce ev sahipliği

Ev sahipliği	Nasıl sahip oldu ya da kullanıyor?	Hane sayısı (N=76, eksik=1)	Oran (%)
Ev kendisinin olan	Miras	8	11
	Satın aldı	1	1
	Kendi inşa etti	24	32
	Bilinmeyen	6	8
	Toplam	39	52
Ev kendisinin olmayan	Kira ödeyerek	0	0
	(Hayattaki) Aile büyüğünün	32	43
	Hazine arazisi (tapusuz)	1	1
	Hisseli	2	3
	Bilinmeyen	1	1
	Toplam	36	48
Toplam		75	100

Bu gruptaki hanelerin ev standartları diğerlerine benzemekle birlikte kişi başına düşen oda sayısı 0.9 ile biraz daha yüksektir (Tablo 3.18). Bu grubun daha fazla toprağı olduğundan olsa gerek, yarısı geçimini çiftçilik ve hayvancılıkla kazanmaktadır. Hemen hemen dörtte biri işçilikle geçinmekle, kalan dörtte biri ise zanaat, ticaret ya da taşımacılıkla uğraşmaktadır (Tablo 3.19). Bu grupta büyük ve küçükbaş hayvancılığın da (%72) oldukça yaygın olduğu görülmektedir.

Tablo 3.18. Kamulaştırma alan hanelerde barajdan önce ev standartları

Standart göstergesi	N	Eksik	Anket sonucu		
Kişi başına düşen oda sayısı	76	8	0.9 oda/kişi		
Temel yapı malzemesi	76	6	%44 tuğla	%11 kerpiç ya da tahta	%45 taş, briket, dolu tuğla
Su sistemi	76	14	%33 evde su bağlantısı	%67 köy çeşmesinden	
Tuvalet	76	6	%15 evin içinde	%85 evin dışında	
Kanalizasyon	76	6	Hiçbir hane kanalizasyona bağlı değil, foseptik çukuru kullanılıyor		
Elektrik	76	7	%96 Elektrik şebekesine bağlı	%2 jeneratör	%2 elektrik yok

Tablo 3.19. Kamulaştırma alarak kendi imkanlarıyla göç edenler

	Topla m kişi N=76, eksik= 3	Kend i işi	Aile iş	Üçün cü parti iş	Devle t	Çalışmıyord u	Topla m
Tarım ve hayvancılık	36	%22	%27	%0	%0	%0	%49
Orman işçisi	1	%1	%0	%0	%0	%0	%1
Genel işçi (kahve, bakkal vs.)	11	%3	%1	%10	%1	%0	%15
Endüstri işçisi	5	%0	%0	%4	%3	%0	%7
Küçük ticaret	4	%4	%1	%0	%0	%0	%5
Zanaat (ayakkabıcılık, mobilya vb.)	1	%0	%1	%0	%0	%0	%1
Dolmuş, servis, taksi	9	%10	%3	%0	%0	%0	%12
Kamyon, kamyonet	3	%3	%1	%0	%0	%0	%4
Memur	1	%0	%0	%0	%1	%0	%1
Baba yok, çalışmıyordu, sakat	2	%0	%0	%0	%0	%3	%3
Toplam	73	%42	%36	%14	%5	%3	%100

Tablo 3.20. Kamulaştırma bedeli alan hanelerin barajdan önce hayvan sahipliği durumu

	N	Eksik	Büyükbaş dahil hayvanı olanlar	Küçükbaş dahil hayvanı olanlar	Kümes hayvanı olanlar	Hayvanı olmayanlar	Toplam
Hane sayısı	74	2	44	9	0	21	74
Toplam	74	2	%60	%12	%0	%28	%100

3.4.5. Eşen

Eşenlilerin barajdan önceki tarımsal arazisi iskan edilenlerden biraz fazladır. Bu grupta arazi kiralamak da daha yaygındır. Anket sonuçlarına göre hanelerin ortalama tapulu arazisi 6 dekarken toplam kullanılan arazi miktarı 20 dekara ulaşmaktadır (Tablo 3.21).

Tablo 3.21. Eşen'deki hanelerin barajdan önce toprak sahipliği durumu

	N	Eksik	Bu tür toprağı olmayan hane sayısı	Bu tür toprağı olan hane sayısı	Minimum toprak miktarı (dekar)	Maksimum toprak miktarı (dekar)	Hane başına düşen ortalama toprak (dekar)	Standart Sapma
Kira vermeden kullanılan arazi	12	0	4	8	0	64	14,3	23,8
Kira vererek kullanılan arazi	12	0	7	5	0	20	6,0	7,8
Yasal arazi (tapulu)	12	0	9	3	0	64	6,0	18,4
Toplam kira vererek ya da vermeden kullanılan arazi	12	0	3	9	0	64	20,1	21,8

Bu grubun önemli kısmı (%60) barajdan önce kendi evlerinde oturmaktadır (Tablo 3.22). Ama evlerin hiçbirinde su yoktur ve hepsinde tuvalet dışarıdadır (Tablo 3.23). Eşendeki hanelerin çoğunun tek geçim kaynağı tarımdır (Tablo 3.24) ve yarısından fazlasının hayvanı vardır (Tablo 3.25).

Tablo 3.22. Eşendeki hanelerde barajdan önce ev standartları

Ev sahipliği	Nasıl sahip oldu ya da kullanıyor?	Hane sayısı (N=12, eksik=2)	Oran (%)
Ev kendisinin olan	Miras	2	20
	Kendi inşa etti	4	40
	Toplam	6	60
Ev kendisinin olmayan	Kira ödeyerek (Hayattaki) Aile büyüğünün	1	10
	Hisseli	1	10
	Bilinmeyen	1	10
	Toplam	3	30
	Toplam	10	100

Tablo 3.23. Eşendeki hanelerde barajdan önce ev standartları

Standart göstergesi	N	Eksik	Anket sonucu		
Kişi başına düşen oda sayısı	12	2	1.0 oda/kişi		
Temel yapı malzemesi	12	0	%50 tuğla	%0 kerpiç ya da tahta	%50 taş, briket, dolu tuğla
Su sistemi	12	0	%0 evde su bağlantısı	%100 köy çeşmesinden	
Tuvalet	12	0	%0 evin içinde	%100 evin dışında	
Kanalizasyon	12	0	Hiçbir hane kanalizasyona bağlı değil, foseptik çukuru kullanılıyor		
Elektrik	12	0	%100 Elektrik şebekesine bağlı		

Tablo 3.24 Eşendeki hanelerin barajdan önceki geçim kaynakları

	Toplam kişi N=12, eksik=3	Kendi işi
Tarım	7	78%
Zanaat (ayakkabıcılık, mobilya vb.)	2	22%
Toplam	9	100%

Tablo 3.25. Eşendeki hanelerin barajdan önce hayvan sahipliği durumu

	N	Eksik	Büyükbaş dahil hayvanı olanlar	Küçükbaş dahil hayvanı olanlar	Kümes hayvanı olanlar	Hayvanı olmayanlar	Toplam
Hane sayısı	12	2	6	0	0	4	10
Hane oranı	12	2	%60	%0	%0	%40	%100

3.4.6. Adıyaman'dan Gelen Haneler

Adıyaman'dan gelen hanelerin kullandıkları arazi miktarı (44 dekar) oldukça fazla olmakla birlikte yasal arazisi olanların çok az sayıda oldukları ve yasal arazi miktarının (4 dekar) küçük olduğu görülmektedir (Tablo 3.26). Adıyamanlı haneler arasında barajdan önce kendi evinde oturanların çok az olduğu görülmektedir (Tablo 3.27). İzmir'den farklı olarak Atatürk Barajından önce Adıyaman'da ağalık sistemi

olduğu göze çarpmaktadır. Bu sistemde aileler ağaların toprağında, ağanın verdiği evlerde yaşamakta, ağanın verdiği malzemelerle toprağı ekip biçmekte ve hizmetleri karşılığı mahsülün küçük bir kısmını aldıktan sonra gerisini ağaya vermektedirler. Adıyamanlı hanelerin pek çoğu hayatlarının bir kısmında bu tür bir çalışmayı deneyimlemişlerdir.

Adıyamanlı hanelerin ev standartlarına bakıldığında baraj öncesinde hiçbirinin ev içinde su ve tuvaletinin olmadığı görülmektedir (Tablo 3.28). Yarısından fazlası tarımla uğraşmaktadır (Tablo 3.29) ve çoğunun en azından kendi tüketimleri için hayvanları vardır (Tablo 3.30).

Tablo 3.26. Adıyaman'dan gelen hanelerin barajdan önce toprak sahipliği durumu

	N	Eksik	Bu tür toprağı olmayan hane sayısı	Bu tür toprağı olan hane sayısı	Minimum toprak miktarı (dekar)	Maksimum toprak miktarı (dekar)	Hane başına düşen ortalama toprak (dekar)	Standart Sapma
Kira vermeden kullanılan arazi	25	0	12	13	0	90	14,5	24,1
Kira vererek kullanılan arazi	25	0	16	9	0	500	28,6	102,6
Yasal arazi (tapulu)	25	0	20	5	0	60	4,4	13,5
Toplam kira vererek ya da vermeden kullanılan arazi	25	2	6	19	0	560	44,3	115,7

Tablo 3.27. Adıyamanlı hanelerde barajdan önce ev sahipliği

Ev sahipliği	Nasıl sahip oldu ya da kullanıyor?	Hane sayısı (N=25, eksik=3)	Oran (%)
Ev kendisinin olan	Kendi inşa etti	3	14
Ev kendisinin olmayan	Kira ödeyerek	1	5
	(Hayattaki) Aile büyüğünün	10	45
	Akrabanın ya da arkadaşın	1	5
	Toprak sahibinin (ağanın)	4	18
	İşyerinin	1	5
	Hazine arazisi (tapusuz)	1	5
	Hisseli	1	5
	Toplam	19	86
Toplam	22	100	

Tablo 3.28. Adıyamanlı hanelerde barajdan önce ev standartları

Standart göstergesi	N	Eksik	Anket sonucu		
Kişi başına düşen oda sayısı	25	0	1.0 oda/kişi		
Temel yapı malzemesi	25	0	%50 tuğla	%0 kerpiç ya da tahta	%50 taş, briket, dolu tuğla
Su sistemi	25	0	%0 evde su bağlantısı	%100 köy çeşmesinden	
Tuvalet	25	0	%0 evin içinde	%100 evin dışında	
Kanalizasyon	25	0	Hiçbir hane kanalizasyona bağlı değil, foseptik çukuru kullanılıyor		
Elektrik	25	0	%100 Elektrik şebekesine bağlı		

Tablo 3.29. Adıyaman'dan gelen ailelerin geçim kaynakları

	Toplam N=25 eksik=1	Kendi işi	Aile işi	Üçüncü parti işi	Devlet	Ağa yanında yarıcılık	Toplam
Tarım ve hayvancılık	13	0%	42%	4%	0%	8%	54%
Tarım işçisi	1	0%	0%	4%	0%	0%	4%
Genel işçi (kahve, bakkal vs.)	4	0%	0%	13%	4%	0%	17%
Küçük ticaret	1	4%	0%	0%	0%	0%	4%
Zanaat (ayakkabıcılık, mobilya vb.)	1	0%	4%	0%	0%	0%	4%
Dolmuş, servis, taksi	3	13%	0%	0%	0%	0%	13%
Memur	1	0%	4%	0%	0%	0%	4%
	24	17%	50%	21%	4%	8%	100%

Tablo 3.30. Adıyaman'dan gelen hanelerin barajdan önce hayvan sahipliği durumu

	N	Eksik	Büyükbaş dahil hayvanı olanlar	Küçükbaş dahil hayvanı olanlar	Kümes hayvanı olanlar	Hayvanı olmayanlar	Toplam
Hane sayısı	25	0	15	1	0	9	25
Hane oranı	25	0	%60	%4	%0	%36	%100

3.5. Barajdan Sonraki İlk Yıllar

3.5.1. İskan Edilen Haneler

Araştırmada edinilen bilgilere göre iskan edilen haneler Yeni Bulgurca'ya yerleştikten sonra uzun süre işsiz kalmışlardır. Anket sonuçlarına göre iskan edilen hanelerden %80'i iskandan sonra çok sıkıntı çektiklerini, %20'si ise rahat bir geçiş süreci yaşadıklarını belirtmişlerdir.

İskandan sonra topraklar hemen dağıtılmadığı için hemen çiftçiliğe başlamak mümkün olmamış, biraz parası olan biriktirdiklerini harcamıştır. Memurların ahır yapılmasına izin vermemesi ve evlerin alt katlarının hayvan bakımına müsait olmaması sebebiyle pek çoğu hayvanlarını bir an önce elden çıkarabilmek için ucuza satmışlardır.

Bulgurca, Torbalı beldesine bağlanmıştır. Ancak endüstriyel kuruluşların çoğu yakındaki Pancar beldesindedir. Bu dönemde Pancar Belediyesi'nin Pancar'da oturan kişilere iş önceliği verilmesi yönünde yürüttüğü çalışmalar Bulgurcalıların aleyhine

olmuş ve fabrikalara girmelerinin önünü kapatmıştır. Bu durum Yeni Bulgurca Pancar'a bağlanıncaya değin, yaklaşık 2004-2005'e kadar sürmüştür.

İddialara göre yaklaşık 1 yıl süresince Bulgurcalılar pek fazla iş bulamamışlardır. Daha sonra civardaki köyler tarım işçileri için Bulgurca'dan işçi toplamaya başlamışlar böylece günlük işler başlamıştır. Ama işlerin çoğu kadınlara yönelik olduğu için erkeklerin iş sıkıntısı devam etmiştir.

Topraklar birinci yılın sonunda dağıtılmıştır. Ancak düzlenmediği ve çalı çırpıyla kaplı olduğu için çoğu hane hemen ekime başlayamamıştır. Daha önceden elinde birikmiş olan birkaç hane makineler getirterek arazisini düzletmiş ve temizletmiştir ancak su olmadığı için yine buğday dışında bir şey ekememiş, fazla kazanç sağlayamamışlardır.

Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü bir kaç sene sonra köylülere zeytin fidanları dağıtmıştır. Topraklar dağıtıldıktan ancak 4-5 yıl sonra da Devlet Su İşleri sulama kuyuları açmıştır. Bu dönemde Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü üzüm ekmek için koşullu bağ kredisi sağlamıştır. Kredi, bağ ekimi teftiş edilerek aşamalı olarak verilmiştir. Ancak tam bağın üzüm verdiği sırada üzüm fiyatlarının düşmesi sonucu pek çok kredi alan zarara geçmiştir. Bir kısım köylü borcunu ödeyebilmek için yasal olmasa da arazilerini satma yoluna gitmişlerdir.

DSİ tarafından iskan mahalline su verilmiş olmakla birlikte, su ücretleri çok pahalı olduğu için birkaç sera sahibi dışında tarlasını sulayabilen pek hane olmamıştır.

Kurulan sulama kooperatifinin etkin çalışmaması ve iddialara göre ödenekleri düzgün harcamamış olması sebebiyle kooperatif borç altındadır ve su ücretleri iyice yükselmiştir.

Yerleşimden ancak bir kaç sene sonra dükkan yapımı için olan arsalar ihaleyle satışa çıkmıştır. Ancak arsalar 2 yıl içerisinde Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından onaylanacak 200m² dükkan planlarının inşasının tamamlanması koşuluyla verilmiştir. Pek çok köylü arsaları almakla birlikte dükkanları inşa edecek parayı denkleştirememiştir. Halihazırda dükkanlarını kuramamış olan köylüler arsalarını kaybetme tehdidi altındadırlar ve bazılarında dava açılmıştır.

İskan edilenleri mağdur eden bir diğer konu ise ev ve arsalarının hacizli olmasıdır. Dolayısıyla ev ve arsalar üzerine bireysel kredi çekme ihtimali bulunmamaktadır. Yani devletin çok kısıtlı verdiği ve bir tek bağ kurmak için kullanılabilen kredi dışında iskan edilenlerin maddi kaynaklara erişimi olmamıştır.

İskan mahalline gelindiğinde ilkokul hazır ve çalışır vaziyettedir. Dolayısıyla bu konuda sıkıntı çekilmemiştir. Ancak sağlık ocağı yoktur ve o dönemde hamile olanlar ya da sağlık sorunları olanlar büyük sıkıntı çektiklerini belirtmişlerdir. Anlaşıldığı üzere idari kayıtlarda sorunlar olmuş hangi sağlık ocağının kendilerine bakacağını anlamak için çok koşturmak zorunda kalmışlardır. Bugün Yeni Bulgurca'da köy imar planında yer almakla birlikte halen sağlık ocağı kurulmamıştır. Bir pratisyen doktor haftada iki gün gelerek Muhtar odasında hastaları görmektedir.

3.5.2. Hakkı Olup İskan Edilmeyenler

Hakkı olup da iskan edilmeyenler kamulaştırma bedeli de almadıkları için oldukça zor durumda kaldıklarını belirtmişlerdir. Kanun gereği evleri yapılmıncaya dek kira yardımına hak kazanmakla birlikte yardımlar çok düşük ve düzensiz olarak verildiği için yeterince faydalı olmamıştır. Kiralar uygun bir ev bulmak için yeterli değildir.

Bu gruptaki haneler yerlerinden edildikten sonraki 10 yılda ortalama üç ev değiştirmiş olmakla birlikte içlerinde 8 eve kadar değiştireni vardır. Bu gruptakilerin %90'ı, barajdan sonra çok sıkıntı çektiklerini dile getirmişlerdir.

“Elektrikleri kestiler biz kaldık oralarda. Evlerimizi yıktılar. Çatı yapıyorsun üstüne naylon geriyorsun aynı sera gibi, onu ev ediyorsun, 1 yıl öyle yaşadık. Ondan sonra damat böyle olmaz dedi, burayı [Şaşal'da ev] tuttu. Şaşal'da kızım var öyle geldim buraya. Yoksa Çamköy'de kalırdım. Nereye geleceğim buralara, ben Menderes'e falan gidemem”. Hak sahibi, kadın. Yaş 63.

Hakkı olup da iskan edilmeyenlerin bir kısmı yerlerinden edildikten sonra Menderes'e göçmüş, bir kısmı ise Yeni Bulgurca'ya gelerek tanıdıklarının evlerinin altına yerleşmişlerdir. Normal olarak evlerin kiraya verilmesi yasak olmakla birlikte, söz konusu olan hakkı olup da iskan edilmeyenler olunca memurların biraz daha müsamahalı davrandıkları anlaşılmaktadır. Ancak daha önce bahsedildiği gibi evlerin altında tuvalet ve banyo olmaması sebebiyle özellikle ilk yıllarda çok sıkıntı çekilmiştir.

Bu hanelere ev verilmesi halinde bu evlerin ücretlerinin bugünkü rayiç üzerinden ödenecek olması ayrıca bir haksızlık konusudur. Yani 1988’de iskana yazılan bir hane ev ve arazisinin parasını almayarak devlete neredeyse bir iskan evi ve arazisi kadar bağış yapmış olsa dahi, o para enflasyon sebebiyle bugün komik bir fiyata dönüşmüştür ve verilen iskan evinin fiyatından düşmesi hiçbir şey ifade etmeyecektir.

Örneğin o gün için yüksek bir değer olan 400 milyon TL kamulaştırma bedeli yatıran bir kimse, bugün 80 milyar ev değeri için 79,6 milyar TL ödeyecektir.

“Benim tarlam 400 milyonu 88-89’da, benden sonra bir arkadaş Mendereste ev almış 380 milyona, 2 katlı, bahçeli. Benim param gitti.” Hak sahibi, kadın. Yaş 69.

Bu grup arasında 12 yıl sonra yaşadıkları haksızlığa karşı dava açan yalnızca iki hanedir. Bunun öncelikli sebebi her sene memurların o sene evin yapılacak olmasını iddia etmeleridir. Diğer bir sebep ise dava açan olması halinde kendilerini başka illerdeki iskan mahallelerine gönderecek olmakla tehdit etmeleridir. Nitekim 2000’li yılların başında bu hanelere Çanakkale’den ev teklif edilmiş ancak bildikleri tanıdıkları yerlerden, işlerinden ve ailelerinden ayrılmak istemeyen mağdurlar bu evleri almak istememişlerdir.

3.5.3. Tazmin almayanlar

Anket sonuçlarına göre tazmin almayanların ortalama olarak değiştirdikleri ev sayısı 4’tür ve bu grupta 10 yıl içerisinde 13 ev değiştiren hane dahi bulunmaktadır. Bu gruptakilerin de %90’ı barajdan sonra oldukça sıkıntı çektiklerini belirtmişlerdir. Bazıları kalabildikleri kadar eski köylerinde kalmıştır. Şanslı olanlar anne

babalarının yanlarına yerleşmişlerdir. Ebeveynlerinin yanında yer olmayanlar, ya da ebeveynleri de aynı durumda olanların çoğu yerinden edildikten sonra önce Yeni Bulgurca'ya gelmiş, alt katlara yerleşmiş, sonra Menderes'e göçmüşlerdir. Bu gruptan genç olanları nispeten daha kolay iş bulmuş ve adapte olmuşlardır.

3.5.4. Kamulaştırma Alanlar

Araştırmada edinilen bilgilere göre kamulaştırma alanların büyük çoğunluğu Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü ile kamulaştırma bedeli üzerinden davalık olmuştur. Anlaşıldığı üzere dava açan hemen herkesin kamulaştırma bedeli yükselmiştir. Ancak aradaki avukatlar halkın bilgisizliğinden faydalanmış, fahiş oranlarda ödeme almış, bedeli vermeyi geciktirerek parayı işletmiş ve hatta bir kısım parayı ceplerine indirmişlerdir. Bu nedenle kamulaştırma bedellerinin aslında oldukça yüksek olduğu ancak bundan gerçek anlamda faydalananın avukatlar olduğu anlaşılmıştır. Hatta avukatlardan birinin yüksek miktarda parayı kumarda kaybederek yurt dışına kaçtığı, mesleği kötüye kullanmaktan avukatlıktan ihraç edildiği ve bir daha bulunamadığı öğrenilmiştir.

Kamulaştırma alanların arasında barajdan sonra sıkıntı çektiklerini ifade edenlerin oranı %70 ile nispeten daha azdır. Kuşkusuz bunun önemli bir sebebi hanelerin diğer gruplara oranla kendilerini daha fazla hazırlamış olmalarıdır. Yine de her hanenin göçe tamamen hazır olduğunu söylemek mümkün değildir. Kendi ifadelerine göre bu o kadar inanılması güç bir olgudur ki, gün gelip evlerinden gitmeleri gerekeceğini kavramak kolay olmamıştır. Aralarından öngörülü bir kaç tanesi çok önceden

arsasını alıp evini baraj bitmeden tamamlamıştır. Pek çoğu ise apar topar yaptıkları tek katlı evlere girmiş, daha sonra yıllar içerisinde para biriktirdikçe evlerini düzeltmiş ve üste kat çıkmışlardır. Şehre gelindiğinde yine iş bulma sıkıntısı ve bir anda köyde para vermedikleri yakacağa, suya, sebze meyveye para verme zorunluluğu bu gruba zor gelmiştir. Anket sonuçlarına göre bu gruptakiler barajdan sonraki on yılda ortalama 2 ev değiştirmişlerdir ama 6 eve kadar değiştiren vardır.

İddialara göre kamulaştırma ücretlerinin verildiği dönemde Menderes ilçesinde 20 civarında pavyon açılmıştır. Zamanla kamulaştırma bedelleri harcanıp tükendikçe bu pavyonlar da kapanmıştır.

3.5.5. Eşen

Barajdan sonra Eşen’de kalan hanelerin biri hariç hiçbiri evlerini kaybetmemişlerdir, baraj altında kalan arazileri ve otlakları olmuştur. Araştırmada bu grubun da %70’i işlerini kaybettikleri için barajdan sonra sıkıntı çektiklerini ifade etmişlerdir. Aynı zamanda köyün çoğu nüfusunun gitmesi ve yakındaki köylerin kalkması sebebiyle köyün bakkalı, pazarı kalmamış, okula ve ilçeye ulaşım yolları azalmıştır.

Eşen halkına her yıl İZSU’dan gelen memurlar o yıl kaldırılacaklarını (yani evlerinin kamulaştırılacağını) söylemekle birlikte 10 yıl boyunca bu gerçekleşmemiştir. Daha önce de belirtildiği gibi 1994 yılında bu köye yazılı olara inşaat yasağı gelmiş, yeni yapılacak inşaatların kamulaştırma esnasında değerlerinin verilmeyeceği duyurulmuştur. Bu nedenle köylüler yıkık dökük evlerde oturmakta ve hijyenik

olmayan tuvaletler kullanmaktadırlar. Evlerinde ise hala musluk suyu bulunmamaktadır.

Eşenliler durumlarından şikayet etmekle birlikte bir yandan da köyün kamulaştırılmasını hiç istememekte ve hatta bundan korkmaktadırlar. Bunun en önemli sebebi içinde buldukları köy evlerine verilecek kamulaştırma bedelinin kendilerine Menderes'te ya da bir başka yerleşimde yeni bir yaşam kurmaya yetmeyecek olmasıdır.

3.5.6. Adıyaman'dan Gelen Haneler

Adıyamanlı hanelerin pek çoğu 1992 civarında Atatürk Barajı sebebiyle yerinden edildikten sonra Adıyaman merkeze ya da civardaki köylere yerleşmişlerdir. İfadelerine göre bundan sonraki yıllarda oradaki çevrelerini kullanarak çeşitli işlere girmiş ya da kendi işlerini kurmuşlardır. 1998 civarında Yeni Bulgurca'ya gelecekleri zaman pek çoğunun artık Adıyaman'da kurulu bir düzeni ve evleri vardır. Bu hanelerin de çoğu (%90'ı) barajdan sonra hem Adıyaman'dayken hem de Yeni Bulgurca'ya geldikten sonra çok sıkıntı çektiğini belirtmiştir. Son 10 yılda ortalama 4 ev değiştiren bu grupta ev değiştirme sayısı 9'a kadar çıkmaktadır.

“Çok çektik. Adıyaman'da buradan daha çok çektik. Köyde büyümüşsün, meslek yok, Türkçe kuvvetli değil. 3 çocuk, annem babam biradaydık, onlara da bakmaya çalıştık. Kiraya gidiyorsun kaç çocuk var diye sorarlar, karnındakini belindekini niye söylemedin diye laf ederler. İşverenler Türkçe konuşur, Köy Hizmetlerinde de aynı sorun. Buraya geldik biz diğerlerinden korkuyoruz, onlar bizden korkuyor. 1-2 sene birbirimizi tanıyana kadar sıkıldık. Bir de

memleket hasreti, keşke bu evi memlekette verselerdi. Adam Özdere’de fırında çalışırken akşamları dönemiyordu. 5 yıl yalnız kaldım. Hastalansam arayacak kimse yok. 35 ev Adıyamanlılar hep birbirimize gidip geliyorduk”. Adıyamanlı kadın. Yaş 42.

Adıyaman’dan gelen hanelerin Yeni Bulgurca’da ayrımcılığa maruz kaldıkları, komşularıyla kolay ilişkiye giremedikleri ve iş bulmakta zorlandıkları anlaşılmaktadır. Özellikle kadınların ilk geldiklerinde Türkçe bilmiyor olmaları sosyalleşmelerini çok etkilemiştir.

“Sıkıntı çok, biz buraya geldik iki sene sonra hala komşularla konuşmuyorduk, çok soğuktu insanlar. Sanki zindandan çıkmıştık, ben dağlarda [çam ekmeğe gittiğimde] ağlıyordum, biz adamlarla habire kavga ediyorduk”. Adıyamanlı kadın. Yaş 49.

İçlerinde bazıları Adıyaman’a dönmüştür, ancak haklarında iskan evlerinde oturmadıkları gerekçesiyle iskan evlerini ellerinden almak üzere dava açılınca bir kısmı endişeyle geri dönmüştür.

“Biz burda durmuyorduk. Şikayet etmişler. Eve, tarlaya bakmaya mühendisler gelmiş. Dava açtılar. 1000 TL verip avukat tuttuk.” Adıyamanlı erkek hane reisi. Yaş 50.

Çocukları yetişkin olanlar evi kullandıklarını göstermek üzere kendileri gelmek yerine bir ya da iki erkek çocuklarını göndermiştir. Geri dönen hanelerden hemen hepsi uzunca süre iş bulamadıkları için Adıyaman’da biriktirmiş oldukları tasarruflarını harcamış ya da orda edindikleri malları (arsa, arazi, ev) satmak zorunda

kalmışlardır. Bunun para kaybı dışındaki bir diğer etkisi Adıyaman'a geri dönüş umutlarını da bitirmiş olmasıdır.

“Kimsemiz yok burda, hayvancılık yapamadık. Kızı olana Allah yardım etsin. Bekliyor ki [kız salatalık işlerine gitsin] iki kuruş para getirsin. Çoluk çocuğun, karının eline bakacağım da adam mı olacağım? Traktörü getirdim, olmadı sattım, inekler satıldı, parası yendi. Satılanın da parasını hemen yiyoruz. Yer yok hayvan yapamadım. Ormana yol yok. Çok çok üzüldüm. 55 yaşındayım, beni gören 70 yaşında zannediyor. Çevreyi bilmiyoruz. Ağabeyimle aldık bu evleri. Beni kandırdı o gelmedi. Çocuğu gelmişti o da geri gitti. Ben geldim, getirdim, yedim bitirdim. Orda olsam elimdeki bana kalırdı. Artık geri de gidemem. Bir iki parça az bir tarla kaldı”
Adıyamanlı erkek hane reisi. Yaş 55.

Adıyaman'dan hak sahibi olan 36 haneden ancak 25'inin iskan mahallesinde olması, kalan 11'inin açılan davaya ve memurların ikazlarına rağmen Adıyaman'dan gelmemiş olduklarını, ya da gelip döndüklerini göstermektedir. Diğerlerinden edinilen bilgiye göre açılan bu davalar davalıların (iskan edilenlerin) lehine sonuçlanmış, kimsenin elinden ev hakkı alınmamıştır.⁸

⁸ Yeni 5543 Sayılı İskan Kanunu'la iskan sahiplerinin 10 yıl süre ile verilen evlerde oturmaması halinde iskan haklarını kaybedecekleri sabitlenmiştir.

4. Sosyo-ekonomik ve Sosyo-psikolojik Göstergelerin İncelenmesi

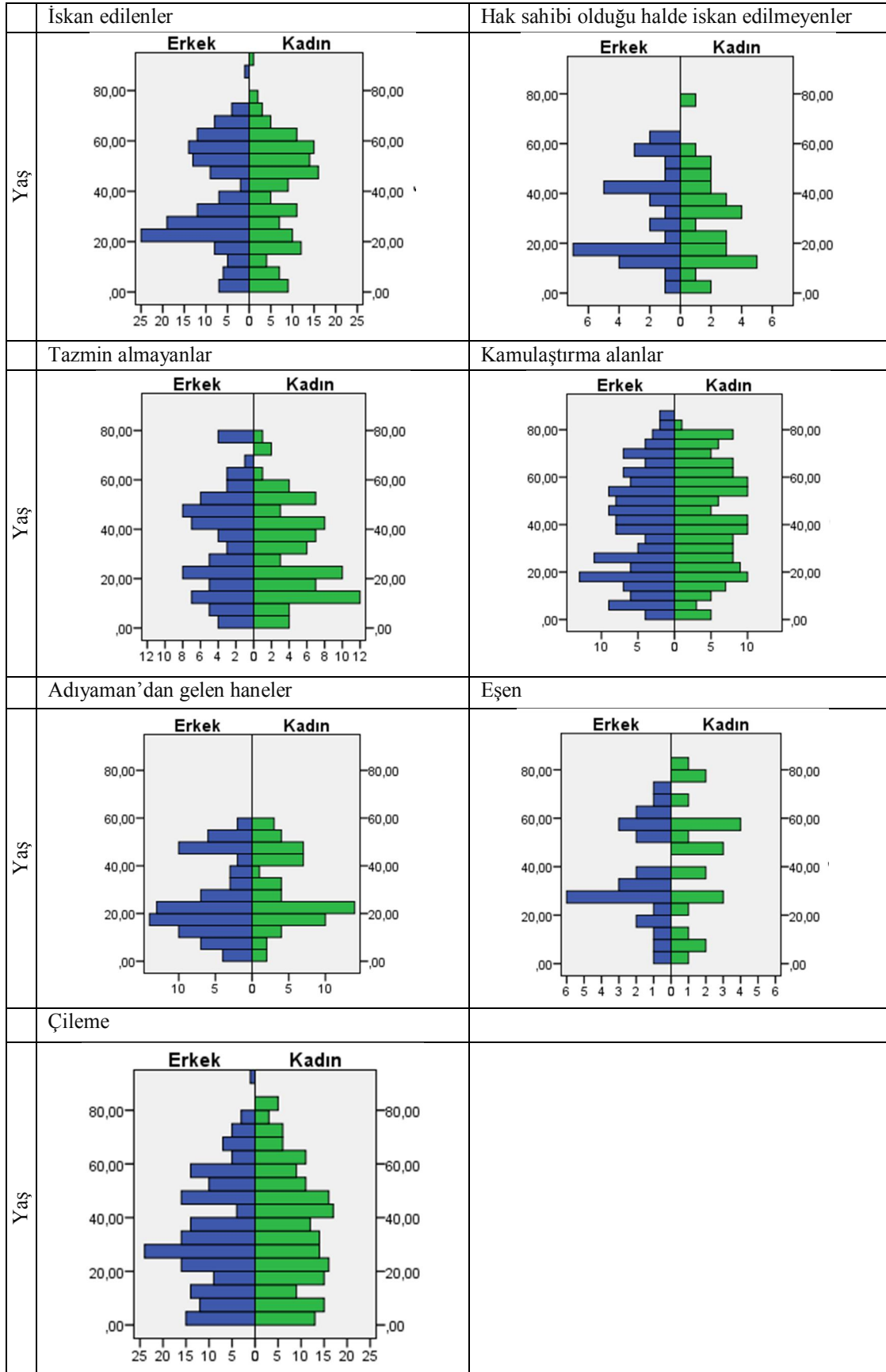
4.1. Nüfus Değişimleri

Türkiye’de istatistiki veriler oldukça güncel ve kaliteli olmakla birlikte, Yeni Bulgurca’ya ait veri ne yazık ki bulunmamaktadır. Bunun nedeni istatistiki verinin yerleşim bazında olmasıdır. Yeni Bulgurca 2005 yılından itibaren Pancar kasabasının bir mahallesi olarak kayıtlı olduğu için tüm verileri Pancar ile birlikte ele alınmaktadır.

Yeni Bulgurca Mahallesi’nin 2010 yılı seçmen listesine göre mahallede 18 yaşından büyük 1248 kişi bulunmaktadır. Bu veriye dayanarak toplam nüfusun 1600 civarında olduğu tahmin edilmektedir.

Grupların popülasyon piramitleri Şekil 4.1’de sunulmaktadır. Bölüm 3.3’te (sayfa 91) bahsedilen iskan politikaları kendilerini önce grupların yaş dağılımlarında göstermiştir. İskan değerlendirmesi çok erken (1988’de) yapıldığı için bu dönemde henüz evli olmayan ve 1988’den sonra evlenen genç kuşak doğrudan iskan grubundan soyutlanmıştır. Bu grup çoğunlukla 60’ların sonlarına doğru doğup 1988-1998 yılları arasında evlenme çağına erişenleri kapsamaktadır ve iskan grubundaki 35-45 yaş grubunun eksikliği açık şekilde görülebilmektedir (Şekil 4.1). Ekonomik olarak en aktif çağda olan bu yaş grubunun iskan mahallesindeki eksikliğin köyün gelişmesini yavaşlatmış ve zincir bir reaksiyona sebep olmuş olma ihtimali vardır.

Şekil 4.1. Anket sonuçlarına göre grupların popülasyon piramitleri

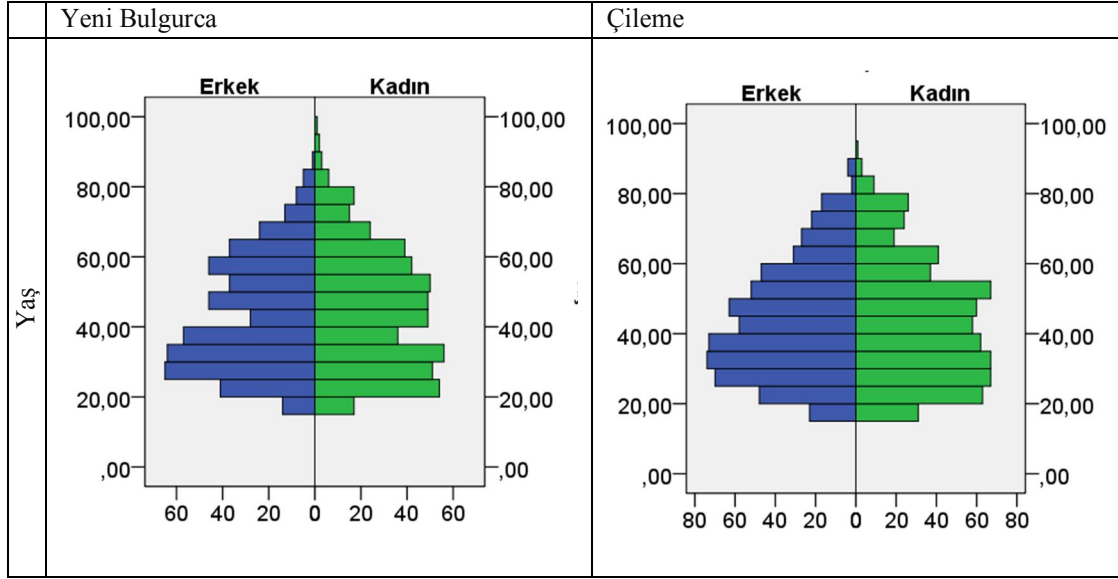
Tablo 4.1. Gruplara göre yaş ortalaması

	N	Yaş orta noktası	Ortalama yaş	Standart sapma
İskan edilenler	294	36	38	20,4
Hakkı olup iskan edilmeyenler	61	28	30	17,6
Tazmin almayanlar	152	31	32	19,3
Kamulaştırma alanlar	292	40	40	22,0
Eşen	48	37	39	21,6
Adıyaman'dan gelen haneler	143	23	27	15,5
Çileme	377	32	34	21,1
Toplam	1367	33	35	20,7

Uygulanan prosedürler sonucu barajdan etkilenen grupların yaş ortalamalarında önemli farklar oluşmuştur. Bu fark Kruskal Wallis testi uygulandığında p-değeri $5,74 \cdot 10^{-9}$ olarak bulunduğu ve 0.0050'den çok küçük olduğu için istatistiksel açıdan önemli kabul edilmiştir. Yukarıdaki yaş ortalaması tablosundan da görüleceği üzere kamulaştırma alan grup en yüksek yaş ortalamasına sahiptir. Bunun sebebi kamulaştırma tercih edenlerin genellikle üzerlerinde mal mülk olan aile büyükleri olmasıdır. Tazmin almayanlar ise genellikle müracaat ve değerlendirme dönemlerinde çocuk yasta olup baraj yapıldığında erişkin olanlardan oluştuğu için yaş ortalaması daha düşüktür. Eşen ve iskan edilenler hemen hemen aynı yaş ortalamasına sahiptir, çünkü her iki grupta da gençler göçmüştür. Adıyaman'dan gelen hanelerde ise aile büyükleri memleketlerini terk etmek istemedikleri için ancak genç bireyler Bulurca'ya gelmiş ve aile kurmuşlardır. Bu nedenle Adıyaman'dan gelen hanelerin yaş ortalaması diğer gruplara göre çok düşüktür.

Seçmen tabloları kullanılarak Yeni Bulgurca ve Çileme kontrol grubunun 18 yaş üstü popülasyon grafiği karşılaştırıldığında anket sonuçlarında görülen Yeni Bulgurca'daki 35-45 yaş grubunun eksikliği doğrulanmaktadır (Şekil 4.2).

Şekil 4.2. Seçmen tabloları kullanılarak oluşturulan 18 yaş üstü popülasyon piramitleri

4.2. Hane Büyüklüğü ve Yapısındaki Değişiklikler

Yerinden edildikten sonra gruplarda oluşan çözünme hane büyüklüğündeki değişimde gözlemlenebilmektedir. Kontrol grubundaki ailelerin hemen hemen yarısı birleşik ailedir. Ancak bunlar her zaman kalabalık aileler değildir ve çoğunluğu (%81) yalnızca haneresinin anne babasının katılımıyla oluşan birleşik hanelerdir. Nadir rastlanan birkaç yatay hanede (19%) ise erkek kardeşlerin ve bekar kız kardeşlerin çoğunlukla en büyük erkek hane üyesi üzerinde bulunan aile topraklarını işlemek üzere birarada kaldıkları görülmektedir. Evin bütçesi ailenin reisi tarafından yönetilir. Bazı aileler bu ortak kazançlarını kullanarak kamyon almış, dükkan açmış

ve gelirlerini çeşitlendirmiştir. Ancak pek çok hane tarımsal makinalar nedeniyle eskisi kadar birbirine ihtiyaç duymadığı veya şehre göç nedeniyle parçalandığı için birleşik haneler Çileme’de de azdır.

Barajın yapımıyla gelen göç ve değişim geleneksel aile yapısının çözünmesini hızlandırmış görünmektedir. Çileme’nin ortalama hane büyüklüğü (4.99) ile kıyaslandığı zaman, Yeni Bulgurca’daki ortalama hanenin (3.78) daha küçük olduğu görülmektedir.

Bu çözünme inşaat yasağı ve yeni evlenen çiftlerin şehre göç ediyor olması sebebiyle çok erken başlamıştır. Ancak bu tek sebep değildir. Yerel deyişe göre “Birinin babası varsa onun malı olmazmış”. Daha önce (kontrol grubunda hala) tüm toprak ve taşınmazlar aile büyüklerinin üstündedir. Bu aslında bir anlamda bu toprakları ekip biçen ya da babalarının arsalarında ev kuran çocukların ebeveynlerine bakacak olmalarını garantilemektedir. Yerinden edilenler iskan ve nakit arasında seçim yapmak zorunda kalınca büyüklerin çoğu nakiti seçerken üzerlerinde mal olmayan gençler iskana başvurmuştur. Bu nedenle mal varlığı yaşlılardan genç nesile geçerken, aile büyükleri aileyi bir arada tutma güçlerini yitirmiştir.

Daha önce birleşik aileler aynı arsa (yerel dilde “avlu” denilen) üzerinde evlerini yaparlardı. Bu, işlerin ve malların dağıtımını ve yönetimini kolaylaştırırdı. Kamulaştırma alan ailelerin bazıları benzer bir düzeni şehir içinde birlikte oturacakları bir apartman inşa ederek kurmayı başarmışlardır. Ama iskan ev ve

topraklarının kura ile rastgele dağıtılması bu geniş, birleşik aile yapısını devam ettirmeyi imkansız kılmıştır.

Tablo 4.2. Gruplara göre hane büyüklüğü ortalaması

	N	Hane büyüklüğü	Standart sapma
İskan edilenler	79	3,72	1,687
Hakkı olup iskan edilmeyenler	15	4,07	1,100
Tazmin almayanlar	37	4,11	1,882
Kamulaştırma alanlar	76	3,84	2,257
Eşen	12	4,00	1,595
Adıyaman'dan gelen haneler	25	5,72	1,768
Çileme	76	4,99	2,671
Toplam	320	4,28	2,182

Kalabalık ailelerin dağılması ve her ailenin kendi bütçesine kavuşması bir yandan özellikle sürekli aile büyüklerinin gölgelerinde kalan genç aileler için iyi olurken, diğer yandan dayanışmayı baltaladığı için zor günleri daha zor atlatmalarına sebep olmuştur. Özellikle hastası, sakatı, yaşlısı olan haneler akraba ve komşu yardımlarından mahrum kalmıştır.

4.3. Etnisite, Dil ve Din

Yeni Bulgurca toplamda 15 köy ve Alevi ve Sünni Müslüman iki grup için artık ev olmuştur. Sünni Müslümanlar da kökenlerine göre kendi aralarında Yörükler, Lazlar, Kürtler ve Romanlar olarak dörde ayrılabilir. Kürtlerin büyük çoğunluğunu Adıyaman'dan gelen haneler oluşturmakla birlikte daha önceden Eski Bulgurca'da yerleşik olan Kürtler de bulunmaktadır. İlginç şekilde bu haneler kendilerini Kürtlere değil Eski Bulgurcalılara yakın hissetmekte ve o grupta tanımlamaktadırlar.

Bölüm 3.1.2’de (sayfa 82) anlatıldığı üzere oy toplamak isteyen muhtarların iskan sözü vermesiyle kamulaştırma mahalliğine yerleşerek Yeni Bulgurca’dan ev alan 10-15 Roman aile ilk ayrılanlar olmuştur. Bu haneler diğerlerine kıyasla oldukça kalabalıktılar. Bazıları üretilen tütünleri taşımak için kullanılan sepetleri üreterek, kimisi gündelik işlerle, kimisi de anlaşıldığı üzere dilencilik ile hayatlarını idame ettirmekteydiler. Birkaç yıl Yeni Bulgurca’da kaldıktan sonra evlerini (yasal olmadığı halde) satarak pek çok Roman hanenin yaşadığı Çaybaşı’na yerleşmişlerdir. Yeni Bulgurca’da yalnızca 2 Roman hane kalmıştır.

Bu iki Roman hane ev içinde kendi dillerinde konuşmakla birlikte diğer hanelerle de kaynaşmış görünmektedirler. Evlerden birinde eşler ayrı olmakla birlikte iskan haklarını nasıl paylaşabileceklerini bilmedikleri için boşanamamışlardır. Kadın alt katta tek odada yaşamakta, erkek ise çocuklarıyla beraber üst katta kalmaktadır. Ev tıkalı tuvaleti, kırık cam ve kapılarıyla son derece bakımsız durumdadır. Arka bahçeye derme çatma bir tuvalet inşa etmişlerdir.

Diğer Roman haneler gittikleri için kendilerini yalnız hissetmekle birlikte kendilerine karşı bir ayrımcılık olduğunu düşünmemektedirler. Daha önce ev standartları son derece düşük olduğu için her halükarda düzgün inşaa edilmiş bir evde yaşamaktan memnundurlar.

Kürt hanelerdeki özellikle Türkçe bilmeyen kadınlar ilk geldiklerinde oldukça sıkıntı çekmekle birlikte sonrasında çoğu alışmış görünmektedir. Zamanla Türkçe’yi de

öğrenmiş, böylece komşularıyla daha rahat iletişim kurabilmeye başlamışlardır. Çocuklar ebeveynlerden çok daha hızlı uyum sağlamıştır. Kürt hanelerinin pek çoğunun akraba evliliği olması dikkat çekicidir. Halen Kürtler diğer etnik gruplarla evlilik pek sık yapmamakla birlikte bu konuda yumuşamaya başlamış görünmektedirler. Yakın zamanda kızı yakındaki bir köye kaçan Kürt babaya aile büyükleri kızını vurmasını öğütlemiş olsa da, baba kızını vurmamış ve hatta kızıyla barışmıştır.

Alevililer ve Sünniler günlük yaşamda son derece kaynaşmış olmakla birlikte çapraz evlilikler nadir görülür. Aleviler zamanla kimi Sünni geleneklerini benimsedikleri için bu iki grup arasında kültürel bir farklılık hemen hemen kalmamıştır.

Yeni Bulgurca'da evler kura ile dağıtıldığı için daha önce mahalle mahalle ayrılan etnik gruplar karışmış, birbirlerine komşu olmuşlardır. Bazıları bu düzenin eskisinden çok daha iyi olduğunu ve birbirlerini tanıma fırsatı yarattığını söylerken, bazıları ise halen duruma alışamamıştır ve ortamını yadırgamaktadır. Özellikle başlarda Adıyaman'dan gelen haneler dışlanmış ve hatta işlere çağırılmamışlardır. Gruplar arasında iskandan sonra önemli bir çatışma ya da anlaşmazlık olmamıştır.

4.4. Eğitim

Yeniden yerleşimin eğitim üzerindeki etkisini gözlemek üzere 17-36 yaş arası gruba bakılmıştır. 17 yaş Türkiye'de lise bitirme yaşıdır. Üniversiteyi bitirme yaşı genel olarak 22'dir. Baraj bitiminde 22 yaşında olan bir kişi 2010 yılında 35 yaşında

olacaktır. Bu yaştan daha büyük kimselerin eğitiminin barajdan etkilenmesi beklenmediği için analiz 35 yaş ve altı ile 17 yaş ve üstünü kapsayacak şekilde yapılmıştır.

Yapılan anket çalışmasına göre şaşırtıcı şekilde hiç tazminat almadan göç edenlerin çocuklarının eğitim seviyesinin devlet tarafından iskan edilenlerden daha iyi olduğu gözlemlenmiştir. İskan edilenlerin eğitim seviyesi kontrol grubunun da gerisinde kalmıştır. Lise ve üstü eğitim almış olanlara çî-kare test uygulandığında çî kare 9.65, $d(f)=6$ için olasılık 0.14 çıkmaktadır. Bu olasılık gruplar ile eğitim seviyesi arasında (güçlü olmamakla birlikte) bir ilişki olduğuna işaret edebilir⁹. Tablo 3.3'teki ortalamalara Kruskal Wallis Testi uygulandığında ise anlamlılık 0,137 çıkmaktadır. Bu değer 0,050'ten büyük olduğu için gruplar ve eğitim seviyesi arasındaki farkın istatistiksel olarak önemli olduğunu söylemek mümkün değildir. Ancak yine de devlet tarafından iskan edilen ailelerin hiçbir şey almadan göç etmek zorunda kalanlardan daha iyi durumda olmayışı ve (istatistiksel olarak önemli düzeyde olmasa dahi) geride kalması düşündürücüdür.

İskan edilen ailelerin 10 yıl süresince yerlerini terk edemeyişleri bu sonuç üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Raporlanan bilgilere göre bu süreçte pek çok anne baba iş bulamadıkları için liseye başlayan çocukların yol masraflarını karşılayamamış ve okuldan almak zorunda kalmışlardır. Bir kısmı kendi sıkıntılarından dolayı çocuklarıyla ilgilenemediklerini, bir kısmı ise tarımsal işçilik yaptırmak üzere çocuklarını okuldan aldıklarını belirtmektedir. Bu süreçte ailelerin

⁹ Çî-kare testinin güvenilir olması için tüm değerlerin 5 ve 5'ten büyük olması gerekmektedir. Bu kolonda iki sıfır değeri olmasından dolayı çî-kare testi çok güvenilir olmayabilir.

yer değiştirme şanslarının olmaması okulların yakınına ya da daha çok iş bulabilecekleri yerleşimlere gmelerine açıkça engel olmuştur.

Tablo 4.3. $35 \geq \text{yaş} \geq 17$ yaş arası için baraj sonrası eğitim seviyesi

	Ortalama	N	Standart sapma
İskan edilenler	7,9	100	2,7
Hakkı olup iskan edilmeyenler	6,8	19	2,2
Tazmin almayanlar	8,2	45	3,3
Kamulaştırma alanlar	8,9	75	3,5
Eşen	7,1	16	1,5
Adıyaman'dan gelen haneler	8,7	62	3,2
ileme	8,3	121	3,7
Toplam	8,3	438	3,2

Tablo 4.4. $35 \geq \text{yaş} \geq 17$ yaş arası için baraj sonrası eğitim seviyesi

	N	İlkokul mezunu ve altı %	Lise ve altı %	Lise ve üstü %	Toplam %
İskan edilenler	100	47	36	17	100
Hakkı olup iskan edilmeyenler	19	53	47	0	100
Tazmin almayanlar	45	42	40	18	100
Kamulaştırma alanlar	75	41	33	25	100
Eşen	16	56	44	0	100
Adıyaman'dan gelen haneler	62	29	53	18	100
ileme	121	41	36	23	100
Toplam	438	42	39	19	100

4.5. Geçim Kaynakları ve Gelir Seviyesi

4.5.1. Cinsiyete Göre Meslekler

4.5.1.1. Erkekler

Barajdan etkilenen (tüm) hanelerde 15-64 yaş arası erkekler için çalışma oranı ortalama %77 olarak tespit edilmiştir. İskan edilen ve hak sahibi olup da iskan edilmeyenlerde bu oran biraz daha yüksekken kamulaştırma alanlarda bu oran biraz daha düşüktür. Diğer yandan kamulaştırma alanlarda ve Eşen’de emekli oranı daha fazla olduğu için çalışan sayısı daha azdır. İlginç şekilde Adıyaman’dan gelenlerdeki eğitim hevesi, çalışmama sebeplerinde öğrenciliğin yüksek oluşundan da gözlemlenmektedir.

Tablo 4.5. Gruplara göre 15-64 yaş arası erkeklerin çalışma durumu (15 \geq yaş \geq 64 için)

Çalışma durumu	Toplam N=502, eksik=14	İskan edilenler (N=118)	Hakkı olup iskan edilmeyenler (N=21)	Tazmin almayanlar (N=50)	Kamulaştırma alanlar (N=92)	Eşen (N=21)	Adıyaman’dan gelen haneler (N=59)	Toplam (N=361)	Çileme (N=127)
Çalışan	362	%79	%81	%82	%68	%62	%63	%73	%77
Çalışmayan	126	%21	%19	%18	%32	%38	%37	%27	%23
Toplam	488	%100	%100	%100	%100	%100	%100	%100	%100

Yeniden yerleştirilen haneler ile kontrol grubundaki erkeklerin birinci meslekleri kıyaslandığında göç eden hanelerin çiftçilikten uzaklaştıkları görülmektedir. Kontrol grubundaki erkeklerin %15’i gelirlerini öncelikle çiftçilikten sağlarken göç eden

gruplarda bu oran %3'ü aşmamaktadır. Bu durum muhtemelen iskan edilen hanelere verilen toprakların küçük ve verimsiz olmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 4.6. Gruplara göre 15-64 yaş arası erkeklerde çalışmama nedenleri (15≥ yaş≥64 için)

Çalışmama nedeni	Toplam N=118, eksik=8	İskan edilenler (N=28)	Hakkı olup iskan edilmeyenler (N=2)	Tazmin almayanlar (N=9)	Kamulaştırma alanlar (N=27)	Eşen (N=7)	Adıyaman'dan gelen haneler (N=17)	Toplam (N=90)	Çileme (N=28)
Emekli	27	%18	%0	%22	%41	%14		%21	%29
Öğrenci	17	%7	%0	%11	%15	%0	%29	%13	%18
Mesleği yok/iş bulamıyor	22	%7	%0	%22	%19	%57	%29	%20	%14
Sağlık sorunları/yaşlılık	19	%32	%100	%0	%11	%14	%12	%19	%11
çalışmak istemiyor	3	%7			%4			%3	
Diğer	29	%29		%44	%11	%14	%29	%23	%29
Toplam	118	100	100	100	100	100	100	100	100

İşçilik tüm meslek grupları için önemli bir gelir kaynağıdır. Fabrikalara nispeten yakın olması sebebiyle özellikle Yeni Bulgurca'da endüstriyel işçilik çok tercih edilmektedir. Adıyaman'dan gelen hanelerin hemen hepsinin birinci mesleği işçiliktir.

Kamulaştırma alanların önemli bir bölümü aldıkları tazminatı taşımacılık sektörüne girmek için dolmuş, taksi, servis plakası almak için kullanmışlardır. Hem kazanç anlamında çok karlı çıkan bu yatırım yıllar içerisinde çok değer kazanmıştır. Tazminat hakkı olmayan gruptan da daha sonra bu sektöre girenler olmuştur.

Tablo 4.7. Gruplara göre erkeklerin meslekleri (15≥ yaş≥64 için)

	N=362, eksik=0	İskan edilenler	Hakkı olup iskan edilmeyenler	Tazmin almayanlar	Kamulaştırma alanlar	Eşen	Adıyaman'dan gelen haneler	Toplam	Çileme
N	362	93	17	41	63	13	37	98	362
Çiftçilik/hayvancılık toplam	81	13%	24%	2%	11%	0%	3%	9%	57%
İşçi	59	16%	18%	24%	17%	8%	24%	19%	10%
Tarım işçisi	27	13%	0%	7%	0%	0%	19%	8%	5%
Orman işçisi	10	4%	0%	12%	0%	8%	0%	4%	0%
Endüstri işçisi	67	18%	24%	17%	11%	46%	43%	22%	10%
İşçi toplam	163	52%	41%	61%	29%	62%	86%	52%	26%
Küçük ticaret	19	9%	6%	2%	3%	0%	0%	5%	7%
Zanaat	17	3%	6%	7%	3%	0%	8%	5%	5%
Ticaret/zanaat toplam	36	12%	12%	10%	6%	0%	8%	9%	12%
Memur	4	0%	0%	2%	2%	8%	3%	2%	0%
Emekli	1	1%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Ofis işi	5	2%	0%	2%	3%	8%	0%	2%	2%
Memur/emekli/ofis toplam	10	3%	0%	5%	5%	15%	3%	4%	2%
Kamyon/kamyonet	20	8%	6%	15%	6%	0%	0%	7%	2%
Dolmuş servis	39	11%	6%	5%	38%	8%	0%	14%	1%
Taksi	4	1%	6%	2%	2%	0%	0%	2%	0%
Taşıma toplam	63	19%	18%	22%	46%	8%	0%	23%	3%
Dağdan mersin çilek	6	1%	6%	0%	3%	15%	0%	2%	0%
Toplam %	362	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%

Barajdan etkilenen ve etkilenmeyenlerin iş türlerinde önemli bir farklılık tespit edilmiştir (Kruskal Wallis p-değeri $4,5 \cdot 10^{-9}$ olarak bulunduğu ve 0.0050'den çok küçük olduğu için fark istatistiksel açıdan önemli kabul edilmiştir). Sonuçlara göre Çileme'nin büyük çoğunluğu (%62'si) aile işiyle uğraşırken iskan edilenlerin ancak küçük bir kısmı (%13) aile işiyle meşgul olmaktadır ve Çileme'ye oranla daha fazla kişi kendi işini icra etmektedir. Bunun başlıca sebebinin baraj sebebiyle evlerin dağılımının değişmesi ve ortak mülkiyetlerin kaybolması olduğu açıktır. Örneğin

daha önce aynı bahçe (yerel deyimıyla avlu) içerisinde evi olan ve aynı tarlayı ekip biçen ve aynı bütçeyi paylasan haneler, köyün farklı yerlerine ya da şehre dağılınca ve paylaşabilecekleri ortak mülkiyetler (arazi, dükkan, sera gibi) olmayınca her ailenin kendi başının çaresine bakması kaçınılmaz olmuştur. Kamulaştırma alan hanelerden birarada kalanlar daha fazladır. Bunun önemli sebeplerinden biri daha öncede birlikte çalışan/yaşayan ailelerin genellikle birlikte tek bir apartman inşa etmesi ve yine şehirde birlikte yaşamaya devam edebilmiş olmalarıdır. Aile işletmelerinin hem iyi yanları hem de zor tarafları olduğu için bu değişimi olumsuz ya da olumlu olarak nitelendirmek mümkün değildir. Örneğin kendi başına fazla iş üretemeyen ya da doğru kararlar almak konusunda sıkıntısı olan bireyler için koruma sağlamakla birlikte, tüm haneleri tek kişinin (genellikle ailenin en büyük erkeği) kararlarına mahkum ettiği zorluklar da doğurabilmektedir. Öte yandan bu işletmelerde tüm para işletmesi genellikle ailenin reisinde olduğu için bireylerin ve/veya alt hanelerin harcama özgürlüğü sınırlanabilmektedir.

Tablo 4.8. Çalışan erkeklerin iş türüne göre gruplandırılması

	N=378	kendi isi (%)	aile isi (%)	3.parti işi (%)	devlet isi (%)	Toplam (%)
İskan edilenler	97	34	13	53		100
Hakkı olup iskan edilmeyenler	18	28	28	39	5	100
Tazmin almayanlar	43	16	21	58	5	100
Kamulaştırma alanlar	66	33	30	29	8	100
Eşen	13	31	0	62	7	100
Adıyaman'dan gelen haneler	36	8	3	83	6	100
Çileme	105	12	62	23	3	100
Toplam	378	23	30	43	4	100

Tabloyla ilgili bir diğer göze çarpan husus özellikle Adıyaman'dan gelen hanelerin (belki yaşça daha genç ve daha eğitilmiş oldukları için) endüstriyel iş bulmalarındaki başarıdan dolayı çoğunlukla 3. parti işlerinde çalışıyor olmalarıdır. Bu oran

kamulaştırma alanlar ve iskan hakkı olduğu halde henüz yerleştirmeyenler haricinde genel olarak yüksektir.

4.5.1.2. Kadınlar

Bölgede kadınların çalışmasına ilişkin farklı yaklaşımlar mevcuttur. Bölgenin yerel halkı arasında kadınların çalışması, özellikle kendi tarlalarını ekip biçmeleri veya tarım işlerinde işçilik yapmaları gayet normal karşılanmaktadır. Ama genellikle bu tür işler oldukça yıpratıcı olduğu ve çocuk bakımını ve ev işlerini iyice zorlaştırdığı için çoğu kadın çalışmak istememektedir. Elbette bunu başarabilen ancak geliri daha yüksek olan hanelerdir. Bu sebeple aslında kadınların çalışma oranının fazla olması daha iyi yaşam standartlarından ziyade yokluk göstergesi sayılabilir.

Hemen tüm gruplarda kadınların çalışma oranı birbirine yakındır. Ancak Eşen'deki kadınlardan çok azının çalışmasının sebebi bu köyde tarla kalmamış olması, besiciliğin yasaklanması ve ulaşım vasıtalarının çok sınırlı olmasından kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda zaten köyde kalanların çoğu yaşlıdır.

Adıyaman'dan gelen hanelerin kültürü bu konuda yerel kültürden farklıdır. Bu hanelerde annenin çalışması "ayıp" karşılanmaktadır ve mecbur kalınmadıkça söz konusu değildir. Bunun yerine gerektiğinde erkek (ve hatta kız) çocuklar çalışarak aile geçimine katkıda bulunur. Ancak içinde buldukları kültür ve koşullar sonucu bu haneler İzmir'e göçtükten sonra değişime uğramışlardır. Halihazırda

Adıyaman'dan gelen hanelerdeki ekonomik olarak aktif yaşta olan kadınların %47'si çalışmaktadır, ki bu önemli bir kültürel değişime işaret etmektedir (Tablo 4.9).

Çileme'de ise durum farklıdır. Çileme'de hem hemen tüm hanelerin kendi tarlaları vardır ve kadınlar çoğunlukla eşleriyle birlikte tarlada çalışmaktadır. Bulgurca'daki tarlaların çok küçük ve verimsiz olması nedeniyle iskan edilen hanelerdeki kadınların çoğu tarım işçisi olarak çalışmaktadır.

Tablo 4.9. Gruplara göre 15-64 yaş arası kadınların çalışma durumu (64≥ yaş≥15 için)

Çalışma durumu	Toplam N=494, eksik=26	İskan edilemler (N=108)	Hakkı olup iskan edilmeyenler (N=21)	Tazmin almayanlar (N=55)	Kamulaştırma alanlar (N=95)	Eşen (N=14)	Adıyaman'dan gelen haneler (N=49)	Toplam (N=342)	Çileme (N=126)
Çalışan	235	%57	%48	%56	%32	%7	%47	%46	%61
Çalışmayan	233	%43	%52	%44	%68	%93	%53	%54	%39
Toplam	468	%100	%100	%100	%100	%100	%100	%100	%100

Çalışmama sebebi olarak en yaygın cevap ev hanımı/kızı olmak ve çocuklara, yaşlılara bakıyor olmak olarak telaffuz edilmiştir. Nadiren de olsa çalışmasına izin verilmeyen kadınlar da bulunmaktadır. Bu çalışma koşullarının ağırlığından olabildiği gibi bazı tarım işlerinin kötü ününden (örneğin kız kaçırma olaylarının sık yaşandığı salatalık işçiliği gibi) ve bazen de kıskançlıktan kaynaklanmaktadır.

Tablo 4.10. Gruplara göre 15-64 yaş arası kadınların çalışmama nedeni (64≥ yaş≥15 için)

Çalışma durumu	Toplam N=233 eksik=21	İskan edilenler N=46	Hakkı olup iskan edilmeyenler (N=11)	Tazmin almayanlar (N=24)	Kamulaştırma alanlar (N=65)	Eşen (N=13)	Adıyaman'dan gelen haneler (N=26)	Toplam (N=342)	Çileme (N=48)
Emekli	16	%18	%10	%4	%9			%8	%4
Öğrenci	12			%13	%6		%8	%5	%9
Ev hanımı	132	%59	%60	%63	%70	%54	%52	%62	%64
İş bulamıyor	7	%3		%4	%2	%15	%4	%4	%2
Sağlık sorunları	26	%10		%17	%4	%8	%32	%12	%15
Çok yaşlı	6	%5			%4	%8		%3	%2
Çok genç	1							%0	%2
İzin verilmiyor	7	%3	%20		%6	%8		%4	
Çalışmak istemiyor	1					%8		%1	
Diğer	4	%3	%10				%4	%2	%2
Toplam	212	%100	%100	%100	%100	%100	%100	%100	%100

Kadınların mesleklerine bakıldığında bu bahsedilen konular daha açık görülmektedir. Barajdan etkilenen kadınlar ve Çileme'deki kadınların çalışma şekilleri farklıdır. Çileme'deki kadınların büyük bölümü (%73) çiftçilik yaparak kendi işlerinde çalışırken, barajdan etkilenen kadınların büyük çoğunluğu (%65) 3. Parti işlerinde çalışmaktadır. Bu grubun %49'unu oluşturan tarım ve orman işçileri sigortasız çalışmakta ve emeklilik hakları olmamaktadır.

Tablo 4.11. Gruplara göre 15-64 yaş arası kadınların meslekleri(64≥ yaş≥15 için)

	N	İskan edilenler	Hakkı olup iskan edilmeyenler	Tazmin almayanlar	Kamulaştırma alanlar	Eşen	Adıyaman'dan gelen haneler	Toplam	Çileme
N	235	62	10	31	30	1	23	157	78
Çiftçilik/hayvancılık toplam	91	%29	%30	%10	%27	%100	%4	%22	%73
İşçi	11	%3	%20	%10	%10		%4	%7	
Tarım işçisi	82	%44	%30	%45	%23		%87	%45	%14
Orman işçisi	6	%2		%16				%4	
Endüstri işçisi	16	%8	%10	%6	%20			%9	%3
İşçi toplam	115	%56	%60	%77	%53	%0	%91	%65	%17
Küçük ticaret	5	%6	%10					%3	
Zanaat	3			%6				%1	%1
Ticaret/zanaat toplam	8	%6	%10	%6	%0	%0	%0	%4	%1
Memur	2			%6				%1	
Ofis isi	5				%10			%2	%3
Memur/emekli/ofis toplam	7	%0	%0	%6	%10	%0	%0	%3	%3
Çocuk bakımı	3	%3			%3			%2	
Bilinmeyen	11	%5	%0	%0	%7	%0	%4	%4	%6
Toplam %		%100	%100	%100	%100	%100	%100	%100	%100

4.5.2. Tarımsal Gelir

4.5.2.1. Toprak Sahipliği

Toprak sahipliği barajdan sonra genel olarak olumsuz etkilenmiştir. İskan edilen hanelerin toprak miktarlarındaki azalma diğer gruplara göre daha az görünmektedir. Ancak bunun nedeni genellikle bu hanelerin zaten projeden önce de çok az ya da hiç topraklarının olmayışdır (Bölüm 3, Tablo 3.1, sayfa 106). Çileme ile barajdan etkilenen haneler kıyaslandığında fark çok açıktır. Çileme'de toprak miktarı artan veya azalan hane sayısı çok az (%11) iken, barajdan etkilenen hanelerden %64'ünün topraklarının azaldığı gözlemlenmektedir. Bir kısım hane verilen kamulaştırma

bedellerinin yeni ve benzer araziler satın almaya müsait olmadığını vurgularken, bazı haneler ise artık şehre göç etmeyi ve tarımı bırakmayı tercih ettiklerini belirtmiştir.

Tablo 4.12. Gruplara göre toprak sahipliğindeki değişim

	N	Eksik	Kullanılmakta olan toplam (tapulu, kira ile veya yasal olmadan) toprak miktarı			
			Artan	Aynı kalan	Azalan	Toplam
İskan edilenler	79	0	%38	%15	%47	%100
Hakkı olup iskan edilmeyenler	15	0	%0	%33	%67	%100
Tazmin almayanlar	37	0	%5	%32	%62	%100
Kamulaştırma alanlar	76	0	%4	%16	%80	%100
Eşen	12	0	%0	%25	%75	%100
Adıyaman'dan gelen haneler	23	2	%26	%4	%70	%100
Ara toplam	242	2	%17	%19	%64	%100
Çileme	73	3	%11	%77	%11	%100
Toplam	315	5	%16	%31	%53	%100

İskan edilen haneler (Adıyaman'dan gelen haneler de dahil olmak üzere) dışındaki hanelerin büyük çoğunluğu barajdan sonra topraksız kalmıştır. İskan edilenlerin ancak %77'sinde toprak olması ise barajdan sonra çekilen sıkıntılara işaret etmektedir. Normalde iskan edilen hanelerin %100'ünde toprak olması gerekirken hanelerin %23'ü topraklarını çoktan satmıştır. Topraklar dağıtıldıktan sonraki 10 yıl boyunca satışları yasak olduğu için bu süre içinde satılan araziler ancak ucuza alıcı bulmuştur. Gariptir ki çoğu hane özellikle aldıkları tarım kredisi sonrası krediyi geri ödeyebilmek için tarlalarını sattıklarını belirtmişlerdir (tarım kredisi hakkında daha fazla bilgi için bakınız Bölüm 3.5.1, sayfa 120). Bazıları aldıkları krediyle kredinin gerekliliklerini yerine getirerek istenildiği biçimde bağ ekmişler ancak üzümler yetiştiği sırada üzüm fiyatları çok düştüğü için geri ödemelerini yapamamışlar, bazıları ise bağ ekmiş gibi yaparak krediyi başka gereklilikleri için kullandıktan sonra araziye satmak durumunda kalmışlardır. İskan edilenlerin evlerinin hacizli olması ve

normal olarak kredilere erişimlerinin olmaması sebebiyle bağ kredisi kimileri için bir fırsat olmuştur.

Tablo 4.13. Gruplara göre topraklı ve topraksız hanelerin oranı

	N (eksik=0)	Toprak sahibi	Topraksız	Toplam
İskan edilenler	79	%77	%23	100%
Hakkı olup iskan edilmeyenler	15	%13	%87	100%
Tazmin almayanlar	37	%11	%89	100%
Kamulaştırma alanlar	76	%28	%72	100%
Eşen	12	%42	%58	100%
Adıyaman'dan gelen haneler	25	%92	%8	100%
Ara toplam	244	%48	%52	100%
Çileme	76	%79	%22	100%
Toplam	320	%55	%45	100%

Sahip olunan arazilerin ortalama büyüklüklerine bakıldığında Çileme ve barajdan etkilenen haneler arasındaki fark çok açıktır. Çileme için ortalama toprak büyüklüğü 34 dekar iken, iskan edilen hanelere dağıtılan arazi büyüklüğü ortalama 7 dekadır. Daha önceden var olan veya sonradan alınan arazilerle dahi iskan edilen hanelerin ortalama toprak miktarı 6,9 dekadır.

Grupların dekar başına kazandıkları gelir incelendiğinde iskan alanlar (320 TL/yıl/dekar) ve Çileme (1400 TL/yıl/dekar) arasında oldukça büyük fark gözlemlenmektedir (Tablo 4.15). Bu farkın en önemli sebebi kuşkusuz Yeni Bulgurca'daki hanelerin hemen hiçbirinin sulama yapmıyor olması ve zeytin ekili alanların ise henüz çok yeni olmalarından dolayı ürün vermemesidir. Çileme'deki toprakların çok daha geniş olması da kar marjını artırmaktadır. Diğer gruplar

arasında toprak sahibi sayısının cevap sayısının çok düşük olması sebebiyle bir genelleme yapmak mümkün değildir

Tablo 4.14. Gruplara göre toprak sahibi hanelerin oranı ve ortalama toprak büyüklüğü

	N (eksik=0)	Tüm popülasyon için ortalama (dekar)	Standart sapma	Toprak sahibi olan hane sayısı	Toprak sahibi olanların yüzdesi (%)	Toprak sahibi olanların ortalama toprak büyüklüğü (dekar)	Standart sapma
İskan edilenler	79	6,9	5,2	61	%77	8,9	4,1
Hakkı olup iskan edilmeyenler	15	1,6	5,4	2	%13	12,0	12,7
Tazmin almayanlar	37	1,2	3,9	4	%11	11,3	5,9
Kamulaştırma alanlar	76	4,7	12,9	21	%28	17,0	20,2
Eşen	12	2,0	3,3	5	%42	4,9	3,5
Adıyaman'dan gelen haneler	25	7,6	4,9	23	%92	8,3	4,5
Çileme	76	26,7	31,7	60	%79	33,9	32,2
Toplam	320	10,0	19,5	176	%55	18,3	23,2

Tablo 4.15. Grupların dekar başına kazandıkları ortalama gelir

	N	Ortalama TL/yıl/dekar	Standart sapma	Orta noktası	Minimum	Maksimum
İskan edilenler	23	320	670	30	-269	2262
Hakkı olup iskan edilmeyenler	2	440	450	430	119	750
Tazmin almayanlar	1	1190	.	1190	1190	1190
Kamulaştırma alanlar	5	640	490	480	16	1233
Adıyaman'dan gelen haneler	6	100	390	-60	-100	900
Çileme	47	1400	2640	480	-415	14525
Toplam	84	940	2070	340	-415	14525

İskan edilenler ile Çileme arasındaki fark yıllık ortalama tarımsal gelire bakıldığında daha da net ortaya çıkmaktadır (Tablo 4.16). Çileme'nin ortalama tarımsal geliri hemen hemen iskan edilenlerden 5 kat daha fazladır.

Tablo 4.16. Grupların kazandıkları ortalama ney yıllık tarımsal gelir

	Ortalama TL/yıl	N	Standart sapma	Orta noktası	Minimum	Maksimum
İskan edilenler	4330	23	9950	350	-2150	41770
Hakkı olup iskan edilmeyenler	2380	2	180	2380	2250	2500
Tazmin almayanlar	5930	1	.	5930	5930	5930
Kamulaştırma alanlar	9640	5	10270	7400	440	24150
Adıyaman'dan gelen haneler	770	6	2730	-430	-600	6300
Çileme	21170	47	22850	12500	-13000	94010
Toplam	13790	84	19850	5410	-13000	940010

4.5.2.2. Hayvancılık

Zorunlu göçten sonra hayvanı olanların yüzdesinin oldukça azalmış olduğu görülmektedir (Tablo 3.17). Kuşkusuz bunda şehre göçün rolü büyüktür. Tarımsal iskan olarak adlandırılan Yeni Bulgurca'da otlak olmaması ve evlerin hayvan beslemek için elverişsiz olması da iskandan sonra hayvancılığın ilerlemesini engellemiştir. Çileme'de hayvanı olan hanelerin yüzdesi %67 iken Yeni Bulgurca'da bu oran yalnızca %21'dir ve hayvancılıkla uğraşanlardaki hayvan sayısı Çileme'nin yalnızca 4'te biri kadardır. Çileme'de hayvancılıkla uğraşan hanelerdeki ortalama yerel sığır birimi 8.2 iken bu rakam Yeni Bulgurca için 2.4'tür (Tablo 4.18).

Tablo 4.17. Gruplara göre hayvan sahipliği

	N	Hayvanı olmayanlar	Büyükbaş hayvanı olanlar	Küçükbaş hayvanı olanlar	Toplam
İskan edilenler	77	79%	12%	9%	100%
Hakkı olup iskan edilmeyenler	14	86%	0%	14%	100%
Tazmin almayanlar	35	83%	11%	6%	100%
Kamulaştırma alanlar	74	93%	1%	5%	100%
Eşen	10	80%	10%	10%	100%
Adıyaman'dan gelen haneler	25	92%	0%	8%	100%
Çileme	73	33%	64%	3%	100%
Toplam	308	73%	20%	7%	100%

Tablo 4.18. Gruplara göre yerel sığır birimi cinsinden hayvan sahipliği

	N	Ortalama yerel sığır birimi (YSB) cinsinden sahip olunan hayvan sayısı*	Standart sapma	Orta noktası	Minimum	Maksimum
İskan edilenler	16	2,4	1,6	2,0	0,2	5,5
Hakkı olup iskan edilmeyenler	2	24,5	33,2	24,5	1,0	48,0
Tazmin almayanlar	6	2,4	2,4	1,6	0,5	7,0
Kamulaştırma alanlar	3	10,7	16,7	2,0	0,2	30,0
Eşen	3	3,3	1,2	4,0	2,0	4,0
Adıyaman'dan gelen haneler	2	4,2	5,3	4,2	0,5	8,0
Çileme	51	8,2	9,6	5,0	0,0	54,2
Toplam	83	6,9	9,6	3,7	0,0	54,2

*1 YSB (yerel sığır birimi) = 1 sığır = 0.2 koyun = 0.16 keci olarak alınmıştır. (Mera Yönetmeliği, Resmi Gazete no 23419, tarih 31/07/1998)

İlginçtir ki hayvan sayısındaki farka rağmen ortalama yıllık net hayvancılık gelirin bakıldığında Çileme'nin geliri iskan edilenlerden aynı oranda fazla değildir (Tablo 4.19). Bunun nedeni gideri çok olan hayvancılığın getirisinin aynı seviyede olmamasıdır. Özellikle kış aylarında otlak olmamasından dolayı hayvanlar için yem

alınması gerekmekte ve yem fiyatları çok yüksektir. Aslında bu durum günümüzde Türkiye’de hayvancılığın da giderek azalmasındaki başlıca etkindir.

Tablo 4.19. Gruplara göre hayvancılıktan kazanılan ortalama net yıllık gelir

	N	Ortalama yıllık hayvancılık geliri TL/yıl	Standart sapma	Orta noktası	Minimum	Maksimum
İskan edilenler	12	5866	6324	2370	-135	16700
Hakkı olup iskan edilmeyenler	2	8720	12417	8720	-60	17500
Tazmin almayanlar	3	-925	467	-1000	-1350	-425
Kamulaştırma alanlar	1	-300	.	-300	-300	-300
Eşen	1	19700	.	19700	19700	19700
Adıyaman’dan gelen haneler	2	58	32	58	35	80
Çileme	40	7935	18063	2993	-15800	87411
Toplam	61	6918	15206	2040	-15800	87411

4.5.3. Toplam Hane Geliri

Toplam ortalama hane gelirlerine bakıldığında Çileme’nin arazi miktarının ve hayvan sayısı iskan edilenlerden çok daha fazla olduğu halde bu bolluğun kazanca yansımadağı daha net görülmektedir (Tablo 4.20). Hanede kişi başına düşen gelire bakıldığında (Tablo 4.21) bu fark daha da azalmaktadır. Bunun nedeni hem tarımsal faaliyetlerde hem de hayvancılıkta giderlerin (yem, mazot, su, elektrik, tohum, gübre, işçi gibi) fiyatının çok artmış olmasıdır. Fazla toprağı olmayan Yeni Bulgurca ise daha çok tarım ve endüstri işçiliğıyle geçinmekte ve kazançları neredeyse Çileme’ye yaklaşmaktadır. Hakkı olup da iskan edilmeyenler ve tazmin almayanların iskan edilenlerden daha az kazandıkları göze çarpmaktadır. Adıyamanlı haneler de çoğunlukla işçilik ile geçinmekte ve göreceli daha az kazanmaktadır.

Tablo 4.20. Gruplara göre yıllık toplam (maaşlı işlerin geliri + tarımsal gelir + hayvancılık geliri) ortalama net hane geliri

	N	Toplam ortalama yıllık hane geliri (TL/yıl)	Standart sapma	Orta noktası	Minimum	Maksimum
İskan edilenler	76	21080	17350	16850	380	88680
Hakkı olup iskan edilmeyenler	14	17100	7550	16120	9000	33250
Tazmin almayanlar	36	18320	14520	15700	2400	79200
Kamulaştırma alanlar	73	24100	31910	15200	700	240000
Eşen	10	(1)	(1)	(1)	(1)	(1)
Adıyaman'dan gelen haneler	24	17700	12750	13570	390	49300
Çileme	67	22920	25590	15560	-9160	95840
Toplam	300	21540	23490	16350	-9160	240000

(1) Eşen'deki haneler bazı gelirleri konusunda bilgi vermek istemedikleri için hesaplanamamıştır.

Tablo 4.21. Gruplara göre kişi başına düşen yıllık toplam (maaşlı işlerin geliri + tarımsal gelir + hayvancılık geliri) ortalama net hane geliri

	N	Kişi başına düşen toplam ortalama yıllık gelir (TL/yıl)	Standart sapma	Orta noktası	Minimum	Maksimum
İskan edilenler	76	5573	3569	4862	250	16500
Hakkı olup iskan edilmeyenler	14	4128	1647	3804	1800	7800
Tazmin almayanlar	36	4626	3037	3933	985	18000
Kamulaştırma alanlar	73	6043	5364	4550	167	30000
Eşen	10	(1)	(1)	(1)	(1)	(1)
Adıyaman'dan gelen haneler	24	3177	2313	2454	130	10800
Çileme	67	5331	6618	3375	-1309	35360
Toplam	300	5252	4820	4113	-1309	35360

(1) Eşen'deki haneler bazı gelirleri konusunda bilgi vermek istemedikleri için hesaplanamamıştır.

Kamulaştırma alanların ortalama yıllık gelirin daha fazla olduğu gözlenmektedir.

Bu ortalamaı artıran grup özellikle şehre göçmüş olan, kendi işini yapan, çoğunlukla taşımacılıkla uğraşan hanelerdir. Adıyamanlı haneler kalabalık olduğu ve

bu hanelerde pek çok çocuk halen okul çağında olduğu için kişi başına düşen gelire bakıldığında bu grubun en düşük seviyeye sahip olduğu görülmektedir.

4.6. Mülk Sahipliği

Çileme'nin taşınmaz varlıklarının Yeni Bulgurca'ya oranla çok düşük olmasının en önemli sebebi tapulardaki ve arsa yerlerindeki problemlerdir (Tablo 4.22). İddiaya göre köy arazileri bir kaç kişinin üstüne alınmıştır. Daha sonra köylüler arsalarını para vererek bu ağalardan alsalar da tapuya işlemeyi ihmal etmişlerdir. Arsalar yıllar içinde hem miras yoluyla yasal sahipler arasında, hem de kullanıcılar arasında çok kereler bölündüğü için konu kördüğüm halini almıştır. Çileme'deki evlerin pek çoğu bu sorunlar sebebiyle tapusuzdur ve haliyle değerleri düşüktür.

Tablo 4.22. Gruplara göre tarla harici sahip olunan mal varlığının değeri

	N	Tarla harici sahip olunan mal varlıklarının ortalama değeri (TL)	Standart sapma	Orta noktası
İskan edilenler	79	78800	36450	70000
Hakkı olup iskan edilmeyenler	15	17670	64390	0
Tazmin almayanlar	37	43920	77200	0
Kamulaştırma alanlar	76	172830	178810	140000
Eşen	12	40420	76140	10000
Adıyaman'dan gelen haneler	25	72800	35660	70000
Çileme	72	40170	42730	30000
Toplam	316	83700	111120	70000

4.7. Ev Standartları

Grupların ev standartları incelendiğinde en avantajlı grubun (Adıyaman'dan gelen hanelerle birlikte) iskan edilenler olması dikkat çekicidir (Tablo 4.23). Çileme'deki evlerin de %95'i içinde oturanlara ait gözükmele birlikte aslında evlerin bulunduğu arsaların Köyün eski ağalarının üstüne olması ve zaman geçtikçe onlarca mirasçı arasında bölüşülmüş olması sebebiyle bu evlerin yasal alım satımları hemen hemen imkansızlaşmıştır. Pek çok ev şu an davalıktır.

Beklendiği üzere barajdan sonra 10 yıldan fazla zaman geçmiş olsa dahi hakkı olup da iskan edilmeyenler ve tazmin almayanlardan kendi evlerini yapmayı ya da almayı başarabilenlerin sayısı çok sınırlıdır. Kamulaştırma almış olanlarda ise bu oran %83'e çıkmakla birlikte bu grupta halen kirada olanların oranının %13 olduğu görülmektedir.

Tablo 4.23. Gruplara göre kullanılan evin sahiplik durumu

	N (eks=0)	Kendinin	Kira	Akrabasının	İşyerinin	Yasal olmadan kullanılıyor
İskan edilenler	79	%100				
Hakkı olup iskan edilmeyenler	15	%20	%73			%7
Tazmin almayanlar	37	%35	%46	%14	%5	
Kamulaştırma alanlar	76	%83	%13	%4		
Eşen	12	%92	%8			
Adıyaman'dan gelen haneler	25	%100				
Çileme	76	%95	%3	%3		
Toplam	320	%83	%13	%3	%1	

Yaşanan evlerdeki standartlar incelendiğinde iskan edilenlerin standartlarının diğer gruplardan çok daha yüksek olduğu görülmektedir. Devletin sağladığı evlerde kişi

başına düşen oda sayısı 1,1'e çıkmıştır. Bu orana en yakın oran 1,0 ile kamulaştırma alanların evlerinde görülmekte, diğerlerinde ise 0,8 ve altına düşmektedir. Adıyaman'dan gelen hanelerde kişi başına düşen oda sayısı kalabalık olmaları nedeniyle 0,6'dır. İskan edilen haneler, evlerinin içinde musluk suyu olması, tuvaletin içeride olması ve yapı malzemesinin tuğla olması sebebiyle de diğerlerinden avantajlı görünmektedirler. İskan edilenler haneler arasında yalnızca bir Roman aile ev içindeki tuvalet tıkalı olduğu için bahçeye tuvalet yapmış ve onu kullanmaktadır.

Hakkı olup da iskan edilmeyenlerin ev standartları genel olarak düşüktür. Pek çoğu halen Yeni Bulgurca'da alt katta kirada yaşamaktadır. Özellikle ormanda çadırda yaşayan bir hanenin ve yine tahta barakada yaşayan bir diğer hanenin durumu diğerlerinden nispeten daha kötüdür. Ancak bu iki hanenin yoksunluktan daha çok kendi seçimleri nedeniyle bu standartlarda yaşadıkları tespit edilmiştir. Ormanda çadırda yaşayan hane keçi üretebilmek için bu yaşamı tercih etmiş, tarlasında barakada yaşayan hanenin ise genel olarak sosyalleşme problemi olduğu için burada oturduğu anlaşılmıştır.

Eşen'deki hanelerin ev standartları diğerlerinden açık şekilde çok daha kötüdür (Tablo 3.24). Bu hanelerin hiçbirinde su yoktur, kişi başına düşen oda sayısı ancak 0,3'tür ve hiç hijyenik olmayan tuvaletler kullanmaktadırlar. İnşaat yasağı sebebiyle de bu koşulları düzeltmeleri mümkün görünmemektedir.

Tablo 4.24. Gruplara göre yaşanan evlerdeki standartlar

	N	Eksik	Kişi başına düşen ortalama oda sayısı (oda/kişi)	Elektriği olan ev oranı (%)	Suyu olan ev oranı (%)	Tuğla ev oranı (%)	İçeride tuvaleti olan ev oranı (%)
İskan edilenler	79	3	1,1	100	100	100	97
Hakkı olup iskan edilmeyenler	15	1	0,6	100	85	78	69
Tazmin almayanlar	37	0	0,8	100	84	100	89
Kamulaştırma alanlar	76	5	1,0	100	97	95	96
Eşen	12	0	0,3	100	0	67	0
Adıyaman'dan gelen haneler	25	1	0,6	100	100	100	100
Çileme	76	2	0,7	100	96	62	70
Toplam	320	12	0,9	100	95	79	87

4.8. Psikolojik Sağlık ve Bunalm

Kısa semptom envanterinin sonuçları aradan 10 yıldan fazla zaman geçmiş olmasına rağmen barajdan etkilenmiş hanelerde psikolojik sıkıntılar yaşanma riskinin daha yüksek olabileceğine işaret etmektedir.

Somatizasyon geniş anlamıyla stresin fiziksel belirtilere dönüştürülmesi olarak tanımlanmaktadır (Derogatis & Melisaratos, 1983). Somatizasyon bozukluğunun iskan edilen hanelerde daha yaygın olduğu gözlemlenmektedir (Tablo 4.25). Somatizasyon diğer psikolojik rahatsızlıklardan farklı olarak kadınlar arasında daha çok görülmektedir. Diğer bozukluklarda cinsiyetler arasındaki fark Kruskal Wallis testi uygulandığında istatistiksel olarak önemli bulunmazken somatizasyonda önemli bulunmuştur (Tablo 4.43).

Tablo 4.25. Gruplara göre somatizasyon bozukluğu oranları

	N	Normal (%)	Hafif (%)	Yüksek (%)	Çok yüksek (%)	Toplam (%)
İskan edilenler	65	74	18	8	0	100
Hakkı olup iskan edilmeyenler	14	86	14	0	0	100
Tazmin almayanlar	32	81	6	9	3	100
Kamulaştırma alanlar	56	88	13	0	0	100
Eşen	17	71	18	0	12	100
Adıyaman'dan gelen haneler	15	87	7	7	0	100
Barajdan etkilenenler toplam	199	80	14	5	2	100
Çileme	55	84	13	4	0	100
Toplam	254	81	13	4	1	100

Tablo 4.26. Somatizasyona ilişkin sorulara “hiç yok” cevabı verenlerin popülasyondaki oranı

KSE Soru No	Sorular	Barajdan etkilenen tüm gruplarda “hiç yok” cevabı verenler N=199			Kontrol grubunda “hiç yok” cevabı verenler N=55		
		Erkek (N=86) (%)	Kadın (N=113) (%)	Toplam (N=199) (%)	Erkek (N=23) (%)	Kadın (N=32) (%)	Toplam (N=55) (%)
2	Baygınlık , baş dönmesi	79	67	72	83	81	82
7	Göğüs (kalp) bölgesinde ağrılar	89	66	76	74	75	75
23	Mide bozukluğu,bulanıtı.	81	69	74	87	59	71
29	Nefes darlığı , nefessiz kalma.	84	65	73	87	68	76
30	Sıcak,soğuk basmaları.	76	43	57	96	81	87
33	Bedeninizin bazı bölgelerinde uyuşmalar,karıncaalanmalar.	64	43	52	65	52	57
37	Bedenin bazı bölgelerinde ,zayıflık, güçsüzlük hissi.	72	59	65	65	44	53

Obsesif-kompulsif bozukluğu olan kişiler vazgeçemedikleri ve karşı koyamadıkları alışkanlıklar ve huylar geliştirirler. Bu kişilerde sıkça yaptıklarını tekrar tekrar kontrol etme, konsantrasyon ve karar vermede zorluk görülür. Sahip oldukları dürtülerin ve ihtiyaçların mantıklı bir sebebi olmadığını bilseler ve durdurmaya çalışsalar bile kontrollerinin olmadığını hissederler (Derogatis & Melisaratos, 1983).

Obsesif kompulsif takıntılar diğer gruplara oranla tazmin almayanlarda ve Eşen’de çok daha fazla ülmektedir. Yapılan şeyleri sık sık kontrol etmek en sık görülen takıntı olarak kaydedilmiştir (Tablo 4.27). Kontrol grubuna kıyasla, barajdan etkilenenlerde daha çok takıntı gözlenmekte ve kendilerini daha engellenmiş hissettikleri göze çarpmaktadır.

Tablo 4.27. Gruplara göre obsesif/kompulsif bozukluk gösterenlerin oranı

	N	Normal (%)	Hafif (%)	Yüksek (%)	Çok yüksek (%)	Toplam (%)
İskan edilenler	65	72	22	6	0	100
Hakkı olup iskan edilmeyenler	14	79	7	7	7	100
Tazmin almayanlar	32	56	31	9	3	100
Kamulaştırma alanlar	56	80	20	0	0	100
Eşen	17	41	41	18	0	100
Adıyaman’dan gelen haneler	15	80	20	0	0	100
Barajdan etkilenenler toplam	199	70	23	6	1	100
Çileme	55	78	13	7	2	100
Toplam	254	72	21	6	1	100

Tablo 4.28. Obsesif kompulsif takıntılara ilişkin sorulara “hiç yok” cevabı verenlerin popülasyondaki oranı

KSE Soru no	Sorular	Barajdan etkilenen tüm gruplarda “hiç yok” cevabı verenler N=199			Kontrol grubunda “hiç yok” cevabı verenler N=55		
		Erkek (N=86) (%)	Kadın (N=113) (%)	Toplam (N=199) (%)	Erkek (N=23) (%)	Kadın (N=32) (%)	Toplam (N=55) (%)
5	Olayları hatırlamakta güçlük	68	50	57	57	63	60
15	İşleri bitirme konusunda kendini engellenmiş hissetme	48	50	49	57	72	66
26	Yapılan şeyleri tekrar tekrar kontrol etmek.	26	37	32	39	44	42
27	Karar vermede güçlük	59	48	53	52	56	55
32	Kafanın bomboş kalması	71	68	69	83	88	86
36	Dikkati bir şey üzerine toplamada güçlük.	93	82	87	87	78	82

Kişiler arası duyarlılık (Interpersonal sensitivity) bozukluğu olan kişiler kendilerini yetersiz ve aşağı görme eğilimi içerisindeyler. İleri derece kişiler arası hassasiyeti olan kişilerde kendini küçültme, huzursuzluk hissi ve kişiler arası etkileşimde farkedilir denli rahatsızlık görülür (Derogatis & Melisaratos, 1983).

Kişiler arası duyarlılık ve iletişimde de gruplar arasında en çok Eşen'in sıkıntı çektiği gözlemlenmektedir. Eşen'de anket yapılanların %40'ı insanların kendilerine aşağı baktığı, kötü davrandığı, sevmediği kanısındadır ve insanların yanında yanlış bir şey yapmamak için çaba sarf etmek zorunda hissetmektedir. Barajdan etkilenen gruplarda kontrol grubuna kıyasla başkalarının yanında "doğru davranma" takıntısının daha güçlü olduğu görülmektedir.

Tablo 4.29. Gruplara göre kişiler arası duyarlılık sorunu olanların oranları

	N	Normal (%)	Hafif (%)	Yüksek (%)	çok yüksek (%)	Toplam (%)
İskan edilenler	65	85	12	2	2	100
Hakkı olup iskan edilmeyenler	14	86	7	7	0	100
Tazmin almayanlar	32	81	13	6	0	100
Kamulaştırma alanlar	56	86	13	2	0	100
Eşen	17	59	35	6	0	100
Adıyaman'dan gelen haneler	15	100	0	0	0	100
Barajdan etkilenenler toplam	199	83	13	3	1	100
Çileme	55	91	5	4		100
Toplam	254	85	11	3	0	100

Depresyon belirtileri çok çeşitli olabilir. Bunlar arasında gerginlik ve depresif hal, günlük faaliyetlere ilginin yitirilmesi, enerjisizlik, umutsuzluk, faydasızlık hisleri en sık görülenler arasındadır (Derogatis & Melisaratos, 1983). Çileme ve barajdan etkilenenler arasında diğer psikolojik ölçümlerde görülen fark depresyonda da göze çarpmaktadır. Barajdan etkilenenler etkilenmeyenlere oranla daha sık hüzünlü

hissetmekte ve geleceğe dair daha sık umutsuzluğa kapılmaktadır. Eşen’de depresyonda olan kişi oranının diğer gruplara oranla çok yüksek oluşu dikkat çekicidir. Bunu en önemli sebebi kuşkusuz gelecekleriyle ilgili belirsizlik ve bunun yarattığı korkudur.

Tablo 4.30. Kişiler arası duyarlılık sorularına ilişkin sorulara “hiç yok” cevabı verenlerin popülasyondaki oranı

KSE Soru no	Sorular	Barajdan etkilenen tüm gruplarda “hiç yok” cevabı verenler N=199			Kontrol grubunda “hiç yok” cevabı verenler N=55		
		Erkek (N=86) (%)	Kadın (N=113) (%)	Toplam (N=199) (%)	Erkek (N=23) (%)	Kadın (N=32) (%)	Toplam (N=55) (%)
20	Kolayca incinebilme, kırılma.	60	39	48	57	56	56
21	İnsanların sizi sevmediğini, size kötü davrandığına inanma.	90	87	88	87	91	89
22	Kendini diğer insanlardan daha aşağı görmek.	86	85	85	87	94	91
42	Diğer insanların yanında iken yanlış bir şey yapmamaya çalışmak.	62	57	59	87	91	89

Tablo 4.31. Gruplara göre depresyon belirtileri gösterenlerin oranları

	N	Normal (%)	Hafif (%)	Yüksek (%)	Çok yüksek (%)	Toplam (%)
İskan edilenler	65	89	6	2	3	100
Hakkı olup iskan edilmeyenler	14	93	0	7	0	100
Tazmin almayanlar	32	69	28	3	0	100
Kamulaştırma alanlar	56	89	11	0	0	100
Eşen	17	53	35	6	6	100
Adıyaman’dan gelen haneler	15	100	0	0	0	100
Barajdan etkilenenler toplam	199	84	13	2	2	100
Çileme	55	91	2	5	2	100
Toplam	254	85	10	3	2	100

Tablo 4.32. Depresyona ilişkin sorulara “hiç yok” cevabı verenlerin popülasyondaki oranı

KS E Sor u No	Sorular	Barajdan etkilenen tüm gruplarda “hiç yok” cevabı verenler N=199			Kontrol grubunda “hiç yok” cevabı verenler N=55		
		Erkek (N=86) (%)	Kadın (N=113) (%)	Toplam (N=199) (%)	Erkek (N=23) (%)	Kadın (N=32) (%)	Toplam (N=55) (%)
9	Yaşamınıza son verme düşüncesi.	93	94	94	100	94	96
16	Yalnızlık hissetme.	71	58	63	78	59	67
17	Hüzünlü, kederli hissetme.	67	43	54	83	66	73
18	Hiçbir şeye ilgi duymamak.	85	75	79	87	78	82
35	Gelecekle ilgili umutsuzluk duyguları.	70	68	69	83	88	86
50	Kendini değersiz görme duygusu.	90	87	88	91	84	87

Anksiyete bozukluğu olan kişiler gündelik hayatta karşılaştığı olaylarla ilgili olarak aşırı bir endişe ve kuruntu (evham) duyarlar. Bu kişiler sıkça kendilerini huzursuz, gergin, sinirli ve panik halinde hissederler (Derogatis & Melisaratos, 1983). Barajdan etkilenen gruplardaki kadınlar kontrol grubuna oranla daha sık yersiz korkular duymakta, ağlamaklı ve gergin hissetmektedir. Barajdan etkilenen erkeklerde ise anksiyete daha çok sinirlilik hali olarak ortaya çıkmaktadır.

Tablo 4.33. Gruplara göre anksiyete belirtileri gösterenlerin oranları

	N	Normal (%)	Hafif (%)	Yüksek (%)	çok yüksek (%)	Toplam (%)
İskan edilenler	65	85	12	2	2	100
Hakkı olup iskan edilmeyenler	14	86	7	0	7	100
Tazmin almayanlar	32	81	19	0	0	100
Kamulaştırma alanlar	56	93	7	0	0	100
Eşen	17	76	24	0	0	100
Adıyaman'dan gelen haneler	15	93	0	7	0	100
Barajdan etkilenenler toplam	199	86	12	1	1	100
Çileme	55	89	9	2	0	100
Toplam	254	87	11	1	1	100

Tablo 4.34. Anksiyeteye ilişkin sorulara “hiç yok” cevabı verenlerin popülasyondaki oranı

KSE Soru No	Sorular	Barajdan etkilenen tüm gruplarda “hiç yok” cevabı verenler N=199			Kontrol grubunda “hiç yok” cevabı verenler N=55		
		Erkek (N=86) (%)	Kadın (N=113) (%)	Toplam (N=199) (%)	Erkek (N=23) (%)	Kadın (N=32) (%)	Toplam (N=55) (%)
1	İçinizdeki sinirlilik ve titreme hali	56	53	54	70	63	66
12	Hiçbir nedeni olmayan ani korkular.	92	75	82	87	91	89
19	Kendini ağlamaklı hissetme.	73	46	58	83	69	75
38	Kendini gergin ve tedirgin hissetme.	79	57	66	83	72	76
45	Dehşet ve panik nöbetleri.	97	88	92	87	97	93
49	Kendini yerinde duramayacak kadar tedirginlik hissetmek.	93	94	94	91	94	93

Düşmanlık hissi düşüncede, hissiyatta ve faaliyette olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Rahatsızlık ve tahammülsüzlük, bir şeyleri kırma isteği ve kontrol edilemeyen öfke patlamaları sıkça görülen belirtilerdir (Derogatis & Melisaratos, 1983). Her iki grubun ve her iki cinsiyetin de büyük çoğunluğu kolaylıkla öfkelenmelerini ifade etmişlerdir. Bunun bir nedeni muhtemelen genel olarak kültürde öfkelenmenin ve öfkeyi dışa vurmanın normal kabul edilmesidir. Kontrol edilemeyen duygu patlamaları, bir şeyleri kırıp dökme isteği ve sıkça yaşanan tartışmalar yine barajdan etkilenen grupta daha çok kaydedilmiştir.

Fobik Anksiyete bozukluğunun semptomları anksiyete ile aynıdır, ancak fobik anksiyetesi olan kişiler bu hisleri korku duydukları (seyahat, kamu taşıtları, kalabalık gibi) belirli durumlarda hissederler (Derogatis & Melisaratos, 1983). Fobik anksiyetenin görülme oranı genel olarak oldukça düşüktür. Barajdan etkilenen ve etkilenmeyen gruplar arasında fobik anksiyetede fark diğer psikolojik

değerlendirmelere göre nispeten daha azdır ve Kruskal Wallis testi uygulandığında kayda değer bulunmamıştır.

Tablo 4.35. Gruplara göre hostilete belirtileri gösterenlerin oranları

	Toplam	Normal (%)	Hafif (%)	Yüksek (%)	Çok yüksek (%)	Toplam (%)
İskan edilenler	65	83	14	2	2	100
Hakkı olup iskan edilmeyenler	14	79	14	0	7	100
Tazmin almayanlar	32	81	13	6	0	100
Kamulaştırma alanlar	56	91	9	0	0	100
Eşen	17	76	24	0	0	100
Adıyaman'dan gelen haneler	15	87	7	7	0	100
Barajdan etkilenenler toplam	199	84	13	2	1	100
Çileme	55	93	4	4	0	100
Toplam	254	86	11	2	1	100

Tablo 4.36. Hostiliteye ilişkin sorulara “hiç yok” cevabı verenlerin popülasyondaki oranı

KSE Soru No	Sorular	Barajdan etkilenen tüm gruplarda “hiç yok” cevabı verenler N=199			Kontrol grubunda “hiç yok” cevabı verenler N=55		
		Erkek (N=86) (%)	Kadın (N=113) (%)	Toplam (N=199) (%)	Erkek (N=23) (%)	Kadın (N=32) (%)	Toplam (N=55) (%)
6	Çok kolayca kızıp öfkelenme	34	35	34	44	25	33
13	Kontrol edemediğiniz duygu patlamaları.	71	48	58	87	81	84
40	Birini dövme, ona zarar verme yaralama isteği.	87	90	89	86	97	93
41	Bir şeyleri kırma, dökme isteği	83	85	84	91	91	91
46	Sık sık tartışmaya girmek	86	87	86	96	94	95

Tablo 4.37. Gruplara göre fobik anksiyete belirtileri gösterenlerin oranları

	Toplam	Normal (%)	Hafif (%)	Yüksek (%)	Çok yüksek (%)	Toplam (%)
İskan edilenler	65	91	6	3	0	100
Hakkı olup iskan edilmeyenler	14	93	7	0	0	100
Tazmin almayanlar	32	97	0	3	0	100
Kamulaştırma alanlar	56	98	2	0	0	100
Eşen	17	88	12	0	0	100
Adıyaman'dan gelen haneler	15	93	7	0	0	100
Barajdan etkilenenler toplam	199	94	5	2	0	100
Çileme	55	96	4	0	0	100
Toplam	254	94	4	1	0	100

Tablo 4.38. Fobik anksiyeteye ilişkin sorulara “hiç yok” cevabı verenlerin populusyondaki oranı

KSE Soru No	Sorular	Barajdan etkilenen tüm gruplarda “hiç yok” cevabı verenler N=199			Kontrol grubunda “hiç yok” cevabı verenler N=55		
		Erkek (N=86) (%)	Kadın (N=113) (%)	Toplam (N=199) (%)	Erkek (N=23) (%)	Kadın (N=32) (%)	Toplam (N=55) (%)
8	Meydanlık (açık) yerlerden korkma duygusu.	98	94	96	100	100	100
28	Otobüs,tren, metro gibi umumi vasıtalarla seyahatlerden korkma.	96	93	95	95	100	98
31	Sizi korkuttuğu için bazı eşya yer ya da etkinliklerden uzak kalmaya çalışmak	88	74	79	91	91	91
43	Kalabalıklardan rahatsızlık duymak	74	74	74	81	59	67
47	Yalnız kalındığında sinirlilik hissetme.	89	85	86	95	88	91

Paranoyak düşünce horlandığı, gözetlendiği, kontrol edildiği, kötülük edildiği, dışlandığı gibi abartılı, kuşkucu bir düşünce yapısı anlamına gelmektedir (Derogatis & Melisaratos, 1983). Tablodan bu tutumun barajdan bağımsız olarak bölgede oldukça yaygın olduğu görülmektedir. Barajdan etkilenen kişilerin ancak %66'sı, barajdan etkilenmeyen kişilerin ise %71'i paranoyak düşüncelere sahip değildir. İnsanların güvenilmez olduğu, izin verdiğiniz takdirde sizi sömürecekleri ve yeterince takdir edilmeme duygusu çok yaygındır. Başa gelen olaylardan dolayı

başkalarını suçlamak ve arkasından konuşulduğu hissine kapılmak da sık görülmektedir. Bu yaygın paranoyak düşüncelerde barajdan etkilenen ve etkilenmeyen gruplar arasındaki, ya da kadın ve erkekler arasındaki fark Kruskal Wallis testi uygulandığında istatistiksel olarak kayda değer bulunmamıştır (Tablo 4.44).

Tablo 4.39. Gruplara göre paranoyak düşünce belirtileri gösterenlerin oranları

	N	Normal (%)	Hafif (%)	Yüksek (%)	çok yüksek (%)	Toplam (%)
İskan edilenler	65	68	25	5	3	100
Hakkı olup iskan edilmeyenler	14	57	29	14	0	100
Tazmin almayanlar	32	53	28	13	6	100
Kamulaştırma alanlar	56	68	27	4	2	100
Eşen	17	65	35	0	0	100
Adıyaman'dan gelen haneler	15	93	7	0	0	100
Barajdan etkilenenler toplam	199	66	26	6	3	100
Çileme	55	71	16	7	5	100
Toplam	254	67	24	6	3	100

Tablo 4.40. Paranoyak düşünceye ilişkin sorulara “hiç yok” cevabı verenlerin popülasyondaki oranı

KSE Soru No	Sorular	Barajdan etkilenen tüm gruplarda “hiç yok” cevabı verenler N=199			Kontrol grubunda “hiç yok” cevabı verenler N=55		
		Erkek (N=86) (%)	Kadın (N=113) (%)	Toplam (N=199) (%)	Erkek (N=23) (%)	Kadın (N=32) (%)	Toplam (N=55) (%)
4	Başınıza gelen sıkıntılardan dolayı başkalarının suçlu olduğu duygusu	69	61	64	67	56	60
10	İnsanların çoğuna güvenilemeyeceği hissi	21	24	23	19	24	22
24	Diğer insanların sizi gözlediği ya da hakkınızda konuştuğu duygusu	73	80	76	67	74	71
48	Başarılarınıza rağmen diğer insanlardan yeterince takdir görmemek	47	59	54	47	53	51
51	Eğer izin verirsiniz insanların sizi sömüreceği duygusu	51	66	60	38	65	55

Psikotiklik hafif bir yabancılaşma duygusuyla çok ciddi bir psikotik durum arasında değişebilir. Ciddi vakalarda şizofrenik belirtiler ve yalnızlaşma görülür. Psikiyatrik olmayan vakalarda daha çok sosyal yabancılaşma olarak seyreder (Derogatis & Melisaratos, 1983). Psikotiklik gerek barajdan etkilenen gruplarda gerekse kontrol grubunda ender görülmektedir ve bu iki grup arasında kayda değer bir fark bulunmamıştır.

Tablo 4.41. Gruplara göre psikopatizm belirtileri gösterenlerin oranları

	N	Normal (%)	Hafif (%)	Yüksek (%)	çok yüksek (%)	Toplam (%)
İskan edilenler	65	97	2	2	0	100
Hakkı olup iskan edilmeyenler	14	100	0	0	0	100
Tazmin almayanlar	32	91	9	0	0	100
Kamulaştırma alanlar	56	98	2	0	0	100
Eşen	17	94	6	0	0	100
Adıyaman'dan gelen haneler	15	100	0	0	0	100
Barajdan etkilenenler toplam	199	96	3	1	0	100
Çileme	55	96	4	0	0	100
Toplam	254	96	3	0	0	100

Tablo 4.42. Psikopatizme ilişkin sorulara “hiç yok” cevabı verenlerin popülasyondaki oranı (%)

KSE Soru No	Sorular	Barajdan etkilenen tüm gruplarda “hiç yok” cevabı verenler N=199			Kontrol grubunda “hiç yok” cevabı verenler N=55		
		Erkek (N=86) (%)	Kadın (N=113) (%)	Toplam (N=199) (%)	Erkek (N=23) (%)	Kadın (N=32) (%)	Toplam (N=55) (%)
3	Bir başka kişinin sizin düşüncelerinizi kontrol edeceği fikri	100	100	100	95	100	98
14	Başka insanlarla beraberken bile yalnızlık hissetme.	81	79	79	86	85	85
34	Hatalarınız için cezalandırılmanız gerektiği düşüncesi.	84	84	84	91	91	91
44	Başka insanlara hiç yakınlık duymamak.	92	94	93	95	85	89
53	Aklınızda bir bozukluk olduğu fikri.	95	96	96	90	91	91

Tablo 4.43. Gruplar arasındaki psikolojik farkların istatistiki önemine ilişkin Kruskal Wallis Testi

	Chi-Square	P-değeri
Psikopatizm	8,927953	0,178
Paranoyak düşünce	12,26691	0,056
Fobik anksiyete	8,195368	0,224
Hostilite	23,97899	0,001*
Anksiyete	28,43734	0,000*
Depresyon	35,13545	0,000*
Kişiler arası duyarlılık	23,50558	0,001*
Obsesif/kompulsif takıntılar	19,11805	0,004*
Somatizasyon	14,499	0,025*

*0.050'den küçük olması dolayısıyla istatistiksel olarak önemli kabul edilen değerler

Tablo 4.44. Cinsiyetler arasındaki psikolojik farkların istatistiki önemine ilişkin Kruskal Wallis Testi

	Chi-Square	P-değeri
Psikopatizm	3,752	0,053
Paranoyak düşünce	0,925	0,336
Fobik anksiyete	1,229	0,268
Hostilite	1,063	0,302
Anksiyete	3,61	0,057
Depresyon	2,884	0,089
Kişiler arası duyarlılık	1,36	0,244
Obsesif/kompulsif takıntılar	0,325	0,569
Somatizasyon	11,546	0,001*

*0.050'den küçük olması dolayısıyla istatistiksel olarak önemli kabul edilen değerler

4.9. Ölüm Oranları

Zorunlu göç sonrasında ölüm oranlarını tespit edebilmek amacıyla öncelikle Devlet İstatistik Enstitüsünden veri istenmiştir. Ancak daha önce de belirtildiği üzere Yeni Bulgurca, Pancar'ın bir mahallesi olduğu için Yeni Bulgurca'ya ait ayrı veri olmadığı anlaşılmıştır. Bunun üzerinde anketler vasıtasıyla alanda yetişkinlik ve çocuk ölümlerini değerlendiren ölüm oranı belirleme yöntemleri kullanılmıştır.

Ölüm oranları yalnızca iskan edilen grup ve Çileme için değerlendirilebilmiştir. Bunun nedeni diğer 3 grubun (Eşen, Adıyamanlı haneler ve hak sahibi olduğu halde iskan edilmeyenler) çok küçük olmaları dolayısıyla anlamlı bir sonuç vermemeleri, kalan 2 grupta ise (kamulaştırma alanlar ve tazmin almayanlar) rastgele örnekleme yapılamadığı için istatistiksel olarak güvenilirliklerinin bilinmemesidir.

4.9.1. Yetişkin Ölüm Oranı

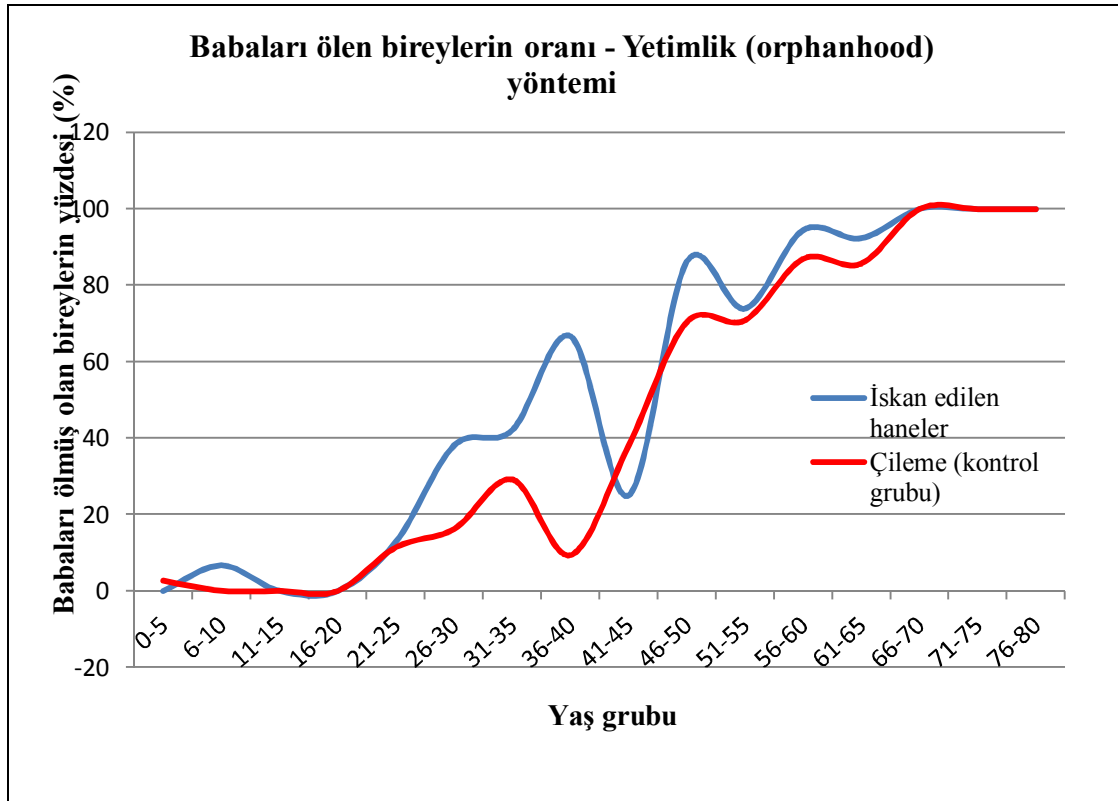
Yetimlik (orphanhood) metodu anket yapılan tüm bireylere anne babalarının yaşayıp yaşamadığı sorularak uygulanan bir yöntemdir, dulluk yöntemi ise eşlerin ölüp ölmediğini sorgular. Bu yöntemler anne babaları ve eşleri sorduğu için yalnızca yetişkin ölümlerindeki değişimleri gösterir.

Tablo 4.45, Şekil 4.3 ve 4.4, iskan edilen haneler ve Çileme'deki ölüm oranlarını yetimlik yöntemini kullanarak kıyaslamaktadır. Bu tablo ve şekillerde iskan edilen hanelerdeki ölüm oranındaki artış bariz şekilde görülebilmektedir. Özellikle Şekil 4.4'te kadınlara (annelere) bakıldığında ölüm oranındaki sivri artış bariz şekilde toplumun maruz kaldığı bir dış etkene işaret eder gibidir.

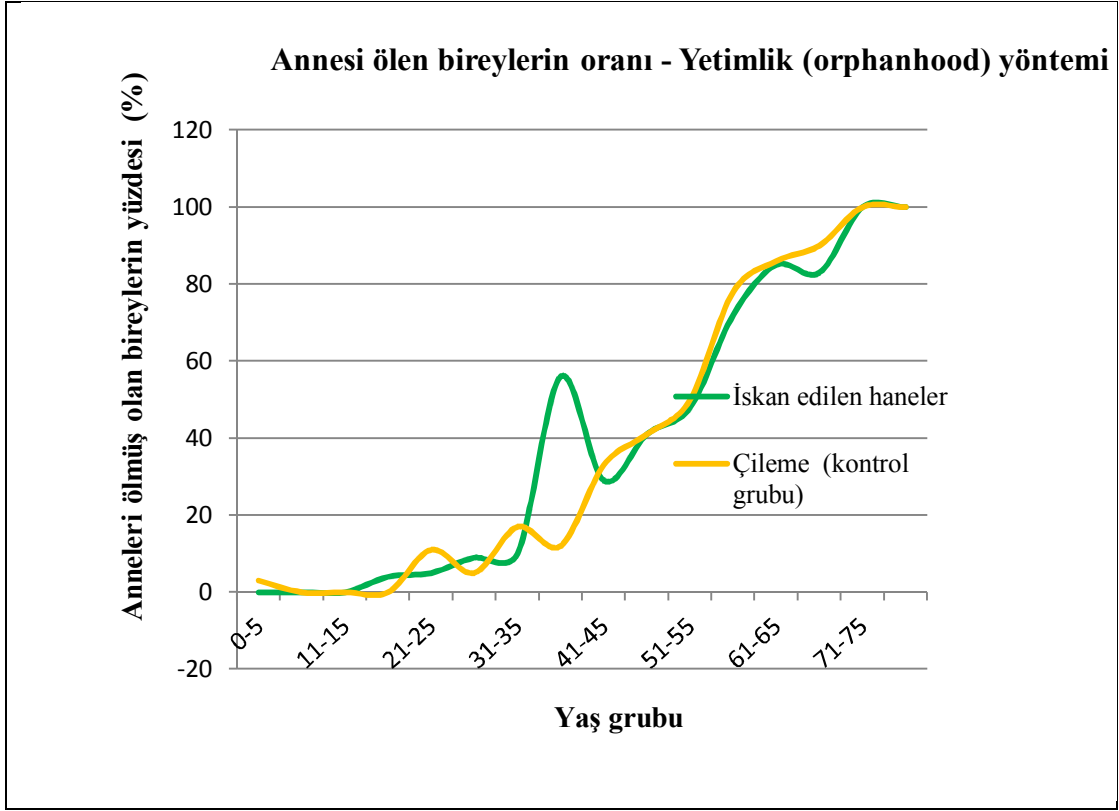
Tablo 4.45. İskan edilen hanelerde ve Çileme’de ebeveynlerin ölüm oranı

Yaş grubu	Babaları ölmüş olan bireylerin oranı (%)		Anneleri ölmüş olan bireylerin oranı (%)	
	İskan edilen haneler N=256	Çileme (kontrol grubu) N=372	İskan edilen haneler N=256	Çileme (kontrol grubu) N=372
0-5	0	3	0	3
6-10	7	0	0	0
11-15	0	0	0	0
16-20	0	0	4	0
21-25	13	11	5	11
26-30	38	16	9	5
31-35	42	29	10	17
36-40	67	9	56	12
41-45	25	38	29	33
46-50	86	70	41	41
51-55	74	71	48	50
56-60	94	87	72	78
61-65	92	86	85	86
66-70	100	100	83	90
71-75	100	100	100	100
76-80	100	100	100	100

Şekil 4.3. İskan edilen hanelerde ve Çileme’de babaları ölmüş olan bireylerin yüzdesi

Şekil 4.4. İskan edilen hanelerde ve Çileme’de anneleri ölmüş olan bireylerin yüzdesi

En az bir kere evlenmiş olanların ilk eşlerinin yaşayıp yaşamadığının sorulmasına dayanan dulluk (widowhood) yönteminden anlamlı bir sonuç çıkmamıştır (Tablo 4.46). Muhtemelen bunun sebebi örnek büyüklüğünün bu yöntem için yeterli olmamasıdır. Her kişinin ancak bir (ilk) eşi olabileceken, 2 ebeveyni vardır. Üstelik dulluk sorusu yalnızca en az bir kere evlenenlere yöneltilirken, yetimlik sorusu her yaşa yöneltilmektedir. Dolayısıyla yetimlik yöntemiyle kapsanan populasyon aslında çok daha fazladır ve bu nedenle sonuçlar daha anlamlıdır.

Tablo 4.46. İskan edilen hanelerde ve Çileme’de yaş gruplarına göre ilk eşleri yaşayanların oranı

Yaş grubu	İlk karısı yaşayan erkeklerin oranı		İlk kocası yaşayan kadınların oranı	
	İskan edilen haneler (N=92) (%)	Çileme (N=106) (%)	İskan edilen haneler (N=104) (%)	Çileme (N=115) (%)
16-20	0	0	100	100
21-25	100	100	100	91
26-30	100	100	100	100
31-35	100	100	100	100
36-40	100	100	100	100
41-45	100	100	100	100
46-50	94	92	95	92
51-55	100	86	80	78
56-60	89	82	73	100
61-65	92	67	80	67
66-70	100	100	25	75
71-75	60	60	33	33
76-80	0	100	33	50
81-85	94	92	84	88

4.9.2. Çocuk (5 Yaş Altı) Ölüm Oranı

Beş yaş altı çocuk ölüm oranlarına bakıldığında gruplar arasında farklar olmakla birlikte, bazı gruplar çok az kişiden oluştuğu için kesin bir eğilimden bahsetmek mümkün değildir. Çocuk ölümleri yaş ile ayırmaksızın en az bir kere evlenmiş olan tüm kadınlar için incelendiğinde (Tablo 4.47) Eşen’de çocuk ölümleri diğerlerinden biraz fazla görünmektedir. İskan edilenlerde ise çocuk ölümü, Çileme kontrol grubuna çok yakın olmakla birlikte bu gruptan biraz daha fazladır.

İskanın olduğu sene dođurđanlık çağında olan kadınlardaki ocuk ölümlerine bakabilmek amacıyla 1997 yılında 15-49 yaş aralığında olan kadınlar seçilmiştir. Yani bu kadınlar 2010 yılında 28-62 yaşında olan kadınlardır. Bu yaş grubuna bakıldığında (Tablo 4.48) ileme kontrol grubuyla iskan edilenler arasındaki fark biraz daha belirginleşmektedir. Yine Adıyaman'dan gelenlerde hem doğan ocuk sayısı, hem de ocuk ölüm oranı daha fazladır. Eşen'deki fark bu grup için azalsa dahi yine mevcuttur. Bu farkın sebebi Eşen'deki kadınların genel olarak daha yaşlı olmaları ve dolayısıyla dođurđanlık dönemlerinin daha eski olmasıyla ya da bu köyün diğerlerine kıyasla daha sapa olması ve ulaşım yollarının kısıtlı olmasıyla açıklanabilir.

ocuk ölümlerine ilişkin veri toplanmış olmakla birlikte ölüm tarihlerinin tam bilinmemesi, cevaplayıcıların ölümlerin nedenlerini bilmemeleri ve sağlık servisi, ulaşım ya da kendi yaşam biçimleriyle ilişkilendirmemeleri sebebiyle bu konu derinlemesine incelenememiştir. Dolayısıyla gruplar arasındaki bu farkların sebebini tam olarak açıklayabilmek ya da baraja bağlamak mümkün değildir.

Tablo 4.47. Gruplara göre en az bir kere evlenmiş olan kadınların doğurmuş oldukları ve ölen çocuk sayısı

	N (En az bir kere evlenmiş kadın sayısı)		Doğan çocuk sayısı (A)	Ölen çocuk sayısı (B)	Çocuk ölüm oranı (%) C=A/B*100
İskan edilener	104	En az bir kere evlenmiş kadın başına düşen ortalama çocuk sayısı	2,6	0,4	
		Standart sapma	1,7	0,8	
		Toplam çocuk sayısı	268	40	%15
Hakkı olup iskan edilmeyenler	16	En az bir kere evlenmiş kadın başına düşen ortalama çocuk sayısı	2,4	0,3	
		Standart sapma	1,5	0,6	
		Toplam çocuk sayısı	39	4	%10
Tazmin almayanlar	44	En az bir kere evlenmiş kadın başına düşen ortalama çocuk sayısı	2,8	0,4	
		Standart sapma	2,0	1,0	
		Toplam çocuk sayısı	122	17	%14
Kamulaştırm a alanlar	108	En az bir kere evlenmiş kadın başına düşen ortalama çocuk sayısı	2,7	0,3	
		Standart sapma	2,1	0,8	
		Toplam çocuk sayısı	294	35	%12
Eşen	16	En az bir kere evlenmiş kadın başına düşen ortalama çocuk sayısı	3,5	0,6	
		Standart sapma	2,4	1,0	
		Toplam çocuk sayısı	56	10	%18
Adıyaman'd an gelenler	31	En az bir kere evlenmiş kadın başına düşen ortalama çocuk sayısı	4,3	0,6	
		Standart sapma	3,1	1,1	
		Toplam çocuk sayısı	132	20	%15
Çileme	115	En az bir kere evlenmiş kadın başına düşen ortalama çocuk sayısı	3,0	0,4	
		Standart sapma	2,3	1,0	
		Toplam çocuk sayısı	342	48	%14

Tablo 4.48. Gruplara göre en az bir kere evlenmiş olan ve en az 28, en fazla 62 yaşında olan kadınların doğurmuş oldukları ve ölen çocuk sayısı

	N (En az bir kere evlenmiş kadın sayısı)		Doğan çocuk sayısı (A)	Ölen çocuk sayısı (B)	Çocuk ölüm oranı (%) $C=A/B*100$
İskan edilenler	74	En az bir kere evlenmiş kadın başına düşen ortalama çocuk sayısı	2,5	0,3	
		Standart sapma	1,2	0,6	
		Toplam çocuk sayısı	185	19	%10
Hakkı olup iskan edilmeyenler	15	En az bir kere evlenmiş kadın başına düşen ortalama çocuk sayısı	2,1	0,3	
		Standart sapma	0,9	0,6	
		Toplam çocuk sayısı	32	4	%13
Tazmin almayanlar	36	En az bir kere evlenmiş kadın başına düşen ortalama çocuk sayısı	2,8	0,3	
		Standart sapma	1,7	0,8	
		Toplam çocuk sayısı	102	10	%10
Kamulaştırma alanlar	70	En az bir kere evlenmiş kadın başına düşen ortalama çocuk sayısı	2,2	0,2	
		Standart sapma	1,6	0,7	
		Toplam çocuk sayısı	156	16	%10
Eşen	11	En az bir kere evlenmiş kadın başına düşen ortalama çocuk sayısı	3,4	0,5	
		Standart sapma	2,2	0,9	
		Toplam çocuk sayısı	37	5	%14
Adıyaman'dan gelenler	26	En az bir kere evlenmiş kadın başına düşen ortalama çocuk sayısı	4,9	0,8	
		Standart sapma	2,9	1,1	
		Toplam çocuk sayısı	128	20	%16
Çileme	74	En az bir kere evlenmiş kadın başına düşen ortalama çocuk sayısı	2,8	0,2	
		Standart sapma	1,7	0,6	
		Toplam çocuk sayısı	206	17	%8

5. Sonuçlar ve Tartışma

Kalkınma projelerinin pek çoğu toprak alımını, doğal kaynakların tahribatını ve çevresel değişimleri kaçınılmaz kılabilmektedir. Bu tez çalışması aracılığıyla kalkınma projelerinin yarattığı çevresel değişimin, gerekli tedbirlerin alınmaması halinde, toplumsal çevre üzerinde son derece olumsuz etkilere sebep olabileceği görülmüştür.

Bu bölümde Bölüm 1.6'da (sayfa 41) sıralanmış olan araştırmanın hedeflediği soruların cevapları verilmeye çalışılmıştır.

5.1. Yaşam Biçimleri ve Gelir Kaynaklarındaki Değişimler

Devlet tarafından iskan edilenler genellikle evlerinden memnun olmakla birlikte, özellikle işsizlik sebebiyle barajdan sonra büyük sıkıntı çekmişlerdir. Vaat edilen toprakların iskandan ancak bir yıl sonra dağıtılması, küçük ve verimsiz olması, hemen sürmek için hazır olmaması ve sulamanın uzun yıllar başlamaması tarımın önünü kesmiştir. Aynı şekilde köyün otlaklarının olmaması ve ev tasarımlarının hayvan bakmaya uygun olmaması sebebiyle hayvancılık da sekteye uğramıştır. Pancar Belediye'sinin Pancarlıları işe alma politikası yüzünden uzun süre endüstriyel işlerden de mahrum kalan iskan sahipleri, çoğunlukla çareyi yaklaşık 1 yıl sonra başlayan tarım ve orman işçiliğinde bulmuşlardır. Bu tür işlerin bir dezavantajı sağlık sigortasının ve emekliliğinin olmamasıdır. Bugün artık işsizlik sıkıntısı azalmış, çoğu kişi düzenini kurmuştur. Ancak uzun yıllar boyunca çekilen sıkıntılar özellikle kendini gençler arasındaki düşük eğitim seviyesinde göstermektedir. Yaşanan maddi

sıkıntı dönemlerinde çocukların yeterince ilgi görmemeleri ve özellikle liseden itibaren okula ancak paralı vasıtalarla ulaşılabilmesi, pek çok gencin bu dönemde okulu bırakmasıyla sonuçlanmıştır.

Hak sahibi olduğu halde iskan edilmeyenlerin yaşadıklarının ise kuşkusuz özrü yoktur. Bu hanelerin evsiz kalmalarının en önemli sebebi aslında planlama aşamasında hesaba katılmamış olmalarıdır. Yıllarca bir evden diğerine taşınıp duran bu haneler bugün hala oldukça düşük standartlı evlerde yaşamaktadırlar. İskan alamamış olmalarından dolayı toprak da alamamışlar ve geçim sıkıntıları bu nedenle katlanmıştır. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından bir kaç ayda bir ve düzensiz olarak yapılan kira yardımları düzgün bir ev kiralamak için yeterli olmamıştır. Bu tezin yazıldığı sırada bu hak sahiplerine verilecek olan evlerin inşası devam etmektedir. Ancak kendilerine toprak verilmeyeceği açıklanmıştır. Şimdi hak sahiplerini endişelendiren diğer bir konu yeni evler için devletin kendilerini bugünün fiyatları üzerinden borçlandıracak olması ve iskana yazılmak için 10 yıl önce bağışladıkları kamulaştırma bedellerinin enflasyon sebebiyle hiçbir sey ifade etmeyeceğidir. Bu hanelerin diğerlerine kıyasla en az kazanan haneler oldukları göz önünde bulundurulduğunda ev borcunu ödemek için zorlanacakları açıktır. İskan planlaması baştan doğru şekilde yapılsaydı, hanelerin 10 yıl sıkıntı çektikten sonra çifte standarta maruz kalmaları kuşkusuz önlenebilirdi.

Tazmin almayanlar başlığı altında bir grubun olması dahi planlamadaki büyük açığın bir göstergesidir. Bu gruptakilerin pek çoğu iskan haklarını yitirdiklerini evlerin dağıtım aşamasında öğrenmiş, 8-10 yıl önce iskan hesabına yatırdıkları

kamulaştırma bedeli kendilerine ödense de geriye yönelik faiz uygulanmadığı ve para çok değer kaybettiği için, bu bedel ile bir şey almaları mümkün olmamıştır. Bu uygulamalar sonucu diğerleri gibi pek çok sıkıntı yaşamayan yanı sıra, bir de kendilerine yapılan haksızlıkları sindirmek zorunda kalmış ve bunun yarattığı psikolojik sorunlarla savaşımlardır. Bu gruptakilerin çoğu topraklarını yitirmiş oldukları ve yeni tarla alacak güçleri olmadığı için işçilikle ve gündelik işlerle idare olmaktadır.

Kamulaştırma alanların bir kısmı verilen değerlerin adil olduğunu düşünürken, bir kısmı çok düşük rakamlar aldıklarını belirtmektedirler. Kamulaştırma sırasında toprakları üzerinde ihtilaf çıkanlar ve dava açılanlar en mağdur olan gruptur. Çünkü bu grubun kamulaştırma bedelleri dondurulmuş ve ancak birkaç yıl sonra, dava sonuçlanınca sahiplerine ödenmiştir. Bu dönemki yüksek enflasyon göz önünde bulundurulduğunda bu uygulama sonucunda insanların önemli miktarda para kaybettikleri anlaşılmaktadır. Bu nedenden ötürü 100 dönümlük arazilerine hemen hemen hiç para alamayan bir ailenin davası halen Avrupa İnsan Hakları mahkemesinde devam etmektedir.

DSİ İzmir Bölge Müdürlüğü'nün ifadesine göre Tahtalı'da ödenen kamulaştırma bedelleri oldukça yüksektir (DSİ İzmir Bölge Müdürlüğü Kamulaştırma Dairesi, 2011). Diğer yandan kamulaştırma aşamasında pek çok yolsuzluk da yapıldığı anlaşılmıştır. Özellikle seralara taşınmazmışcasına bedel ödendiğini anlayan köylüler bir serayı birbiri ardına farklı tarlalara taşıyarak çok kar etmişlerdir. Yaklaşık 50 kadar hane ise kamulaştırma bedeli aldığı halde “iskan bedeli” ödeyerek daha sonra

da iskan hakkı elde etmişlerdir. Bir kısmı bu bedelin rüşvet olduğunun farkında iken bazıları bunun resmi olarak talep edilen bir ücret olduğunu zannetmektedir. Bu hanelere de yukarıda belirtilen Kelerli hak sahibi ama iskan edilmemiş hanelerle birlikte iskan evi verilecektir.

Kamulaştırma alanların bir kısmı aslında diğer arkadaşları ve komşularıyla birlikte iskan edilmek istemiş olduklarını ama (sayfa 84, Bölüm 3.2.2’de açıklandığı üzere) kamulaştırma bedeli belirleme tarihi ile iskan borçlandırması arasındaki fark sebebiyle mallarını yok pahasına kaybedecek olmaları sebebiyle iskana yazılamamış olduklarını belirtmişlerdir. Bu kimseler devletin çifte standart uyguladığını ve kendilerini iskan hakkından mahrum bıraktığını düşünmektedirler.

Kamulaştırma alanların içinde öngörülü ve varlıklı olanlar ev, arsa yatırımlarına önceden başlamış, hatta taşınmadan önce işlerini ayarlamış, nispeten daha az sıkıntı çekmişlerdir. Bazıları ise önce derme çatma yaptıkları tek kat evlere birkaç hane dolmuş, zamanla üst katları tamamlayarak yerleşmişlerdir. Bu gruptakilerin önemli bir çoğunluğu yakındaki kentsel merkezlere, Menderes ve Karabağlar’a göçmüşler ve pek çoğu taşımacılık için servis, dolmuş, taksi olarak ya da küçük bir dükkan açarak kendi işletmelerini kurmuşlardır. Bu dönemde daha ucuz olan dolmuş, taksi ve servislere yapılan yatırım çok karlı çıkmış ve zaman içerisinde iyi bir gelir kaynağı olmuştur. Bu grup muhtemelen okullara yakın olmaları ve nispeten daha az maddi zorluk çekmelerinden dolayı çocuklarını en iyi okutan grup olmuştur.

5.2. İskan Alanların, Nakit Alanların ve Hiçbir Şey Almayanların

Kıyaslanması

Genel olarak literatüre yansıyan örneklerden farklı olarak Tahtalı'da kamulaştırma tazminatı olarak nakit alanların sonu kötüye gitmemiştir. Pek çoğu oldukça karlı yatırımlar yapmış ve kendilerine güzel evler kurmayı başarmışlardır. Çocuklarını okutmak konusunda da diğer gruplardan daha başarılı olmuşlardır. Kuşkusuz bu başarılarında bu grubun diğer gruplara oranla temelden daha varlıklı olmasının da etkisi vardır. Ancak bu ilerleme kamulaştırma bedellerinin adil veya yüksek verilmesi halinde nakit tazminin de insanların hayatlarını yeniden kurmak ve yeni geçim kaynakları yaratmak konusunda faydalı olabileceğini göstermektedir. Bu grubun iskan grubundan psikolojik açıdan bir farkı yalnız olduklarını ve kendi başlarının çaresine bakmaları gerektiğini bilmeleridir. Bu nedenle başkalarından ya da devletten medet ummaktansa çok daha azimle çalıştıkları anlaşılmaktadır.

İskan opsiyonu ilk bakışta çok karlı gözükmeyle birlikte pek çok yanlışın ardı ardına yapılması ve ev ve araziler verildikten sonra geçim kaynaklarının iyileştirilmesi konusunda halka fazla bir desteğin sağlanmaması projenin başarısını engellemiştir. Bugün gelinen noktada iskan almış olanlar kontrol grubundan ve bir şey almadan göçenlerden daha fazla mal varlığına sahip olmakla birlikte yaşadıkları zor dönemler sebebiyle gençler arasındaki en düşük eğitim seviyesi bu gruba aittir. İskan koşulu olarak 10 yıl boyunca iskan evlerinde oturmaları gerektiği ve evlerini kiraya vermeleri ya da satmaları yasak olduğu için hareket (mobilité) kabiliyetleri ellerinden alınmış ve elleri kolları bağlı kalmıştır. Aynı zamanda ev ve tarlalar hacizlenemediği

için banka kredilerine erişimleri de sınırlanmıştır Bu durumda bu iskan kurallarını sorgulamamak imkansızdır. Genellikle bu tür iskan kurallarının öncelikli amacı iskan sahiplerini fırsatçılardan korumak olmakla birlikte, devletin hanelerin içinde özgür oldukları, istedikleri gibi alıp satabilecekleri ya da kiraya verebilecekleri evlerine el koyduktan sonra karşılığında verdiği evde oturulmasını mecbur kılması ve ticaretine izin vermemesi pek akıl karı değildir.

Hiçbir şey almadan göç etmek zorunda kalanların durumu diğerleriyle kıyaslandığı zaman daha az kazandıkları, ancak yarısının kendi evinde oturduğu ve mal varlıklarının diğer gruplara oranla çok daha az olduğu görülmektedir. Ancak bu grup çocuklarını eğitmek konusunda iskan edilenlerden daha iyi durumdadır. Bu grubun iskan edilenlere kıyasla avantajının yer değiştirerek kendilerine en uygun işleri bulabilmek ve okulların yakınlarına taşınabilmek olduğu düşünülmektedir.

Finlandiya’da (Sarvimäki, Uusitalo, & Jäntti, 2009) yapılan bir çalışma hareket kabiliyeti ve göçün geçim kaynaklarına ulaşmadaki önemini göstermektedir. Finlandiya, 2. Dünya Savaşında topraklarının %10’unu Rusya’ya bırakmış, bu topraklarda bulunan 3 şehirdeki yaklaşık 430,000 kişiyi ülkenin çeşitli yerlerine yeniden yerleştirmek zorunda kalmıştır. Savaş öncesi ve savaştan sonraki 50 yıl boyunca yaklaşık 20,000 kişinin resmi kayıtları üzerinden yapılan incelemelere göre bu kişiler savaştan önce nüfusun geri kalanından farklı değildirler. Ancak savaştan sonra popülasyonun geri kalanından çok daha hareketli (sıklıkla göç eden) duruma gelmişler ve 1970’lerin başlarında bariz şekilde diğerlerinden daha fazla kazanmaya başlamışlardır. Bu çalışma sonucu Sarvimäki, Uusitalo, ve Jäntti (2009), “göç” yani

hareket kabiliyetinin insanlar için önemli bir kapital olduğu sonucuna varmışlardır. Yazarlara göre bir kere göçe zorlanan kişi ilk vataniyle bağları koptuğu için kendisi için en uygun koşulları bulana kadar göç etmeye devam etmekte, böylece daha iyi kaynakları araştırabilmektedir. Yerlerinden edilmeyenler ise çoğu zaman köylerine, doğup büyüdüklerine yere ve ailelerine bağlılıkları dolayısıyla göç etmeyi tercih etmemekte, bilerek ya da bilmeden bu kaynakları araştırma şansını yitirmektedirler (Sarvimäki, Uusitalo, & Jäntti, 2009).

Sarvimäki, Uusitalo ve Jäntti'nin (2009) bulguları hem göçün uzun dönemde olumlu ekonomik etkilerine işaret etmekte hem de başarılı iskan çalışmaları yürütülebileceğini göstermektedir. Bu bulgular ışığında Türkiye'deki uygulamadaki yanlışlıklar daha da açık şekilde görülmektedir. İnsanların önce yerlerinden edilerek her zamanki geçim kaynaklarını yok ettikten sonra verilen evlerde kalmalarını söyleyerek yeni geçim kaynaklarına ulaşmalarının engellenmesi açık şekilde yoksullaşma risklerini beraberinde getirmektedir.

5.3. Eşen – Yerinde Kalanların Durumu

Eşen'deki hanelerin durumu ise Türkiye'deki kamulaştırma işlerindeki ciddiyetsizliği ortaya koymaktadır. Bu hanelere 1994 yılından itibaren köyün kamulaştırılacağı gerekçesiyle inşaat yasağı getirilmesi, her yıl o yıl içerisinde kamulaştırılacakları söylene de bunun gerçekleşmemesi, ve toprakları alındığı, kalan topraklarında kimyasal tarım girdileri kullanılmasına izin verilmediği halde bu

mağduriyetleri için bir tazmin ya da yardım almamalarına anlam vermek mümkün değildir. Artık geçimini topraktan kazanamayan Eşenli haneler yasal olmamakla birlikte ormandan çalı toplama işine yönelmişlerdir. Bu hanelerin 2010 yılında son derece yıpranmış evlerde, susuz oturmaları ve hijyenik olmayan tuvaletler kullanmalarına bir devlet kurumunun sebep olmuş olması düşündürücüdür. Nitekim köyün kamulaştırılması halinde bu evlere verilecek parayla hiçbir şey yapamayacağını bilen Eşen halkının psikolojik bunalımı yapılan testlerde de kendini göstermiştir.

İZSU ve Bayındırlık İl Müdürlüğü ile yapılan görüşmeler sonucu Eşen'in kamulaştırılması halinde bu hanelere iskan hakkı tanınmayacağı belirtilmiştir. Eşenlilerin ise bu durumda yapacak fazla bir şeyleri yoktur. Çünkü bir şekilde bu hakkı elde etmeyi başarsalar dahi Tahtalı Barajından sonra hak sahibi oldukları halde 12 yıldır ev bekleyenleri bildikleri için iskan hakkı elde etmenin çok anlamlı olmayabileceğinin farkındadırlar.

5.4. Uzun Mesafeli İskanın Sonuçları

Adıyamanlı haneler genel olarak 1992 yılında Atatürk Barajı sebebiyle yerlerinden edildikten sonra Adıyaman'a ya da yakındaki ilçelere göç etmişler, 1998 yılına değin çevrelerinin ve akrabalarının yardımıyla çoktan kendilerine bir düzen kurmuşlardır. İzmir'de ev opsiyonu gündeme geldiğinde buna İzmir'e gelmek için değil, daha çok

devletin vaat ettiği ev haklarını alabilmek için başvurmuşlardır. Çünkü başka bir ev ihtimalinin ne zaman ve nerede çıkacağı belirsizdir.

İskan için İzmir'e gelmeden önce görüşülen 25 haneden yalnızca 1 hanenin hane reisi daha önce İzmir'den geçmiştir, ancak hiçbirisi gerçek anlamda İzmir'i ya da geleceklere köyü bilmemektedirler. Özellikle kadınlar, Türkçe bilmedikleri ve ailelerinden uzakta kalacakları için daha çok endişeye kapılmışlardır. Kendilerine fazla bilgi verilmediği için, kimileri İzmir'e geldiklerinde şehre yerleşeceklerini düşünmüşlerdir. Bir de bunların üstüne Yeni Bulgurcalıların Adıyamanlı hanelere ev verilmesini engellemeye çalışması ve taşınmalarının geciktirilmesinin yarattığı stresi anlamak güç değildir. Ailelerin pek çoğu başlangıçta gelmek istememiş ve hatta evlerini Tahtalı'dan dolayı kalkıp iskan edilmeyen hanelere kiraya vermişlerdir. Ancak devlet memurlarından iskan haklarının iptal edileceğine ilişkin mektuplar aldıktan sonra pek çoğu Yeni Bulgurca'ya gelmek veya büyük oğullarından birini göndermek zorunda kalmışlardır. Ancak yine de 36 haneden 11'i gelmemeyi tercih etmiştir. Bunlar hakkında dava açılrsa da sonuç olarak evleri ellerinden alınmamıştır.

Adıyamanlı haneler Yeni Bulurca'ya vardıldıktan sonra 1-2 yıl dışlanmış ve işlere çağırılmamışlardır. Bunun en önemli sebebi yöre halkındaki PKK terör örgütünden kaynaklanan Kürt önyargısıdır. Zamanla bu önyargı kırılmış ve komşuluk, iş ilişkileri artmışsa da halen gruplaşmalar devam etmektedir ve Adıyamanlılar ve diğerleri arasında evlilikler nadirdir.

Adıyamanlı haneler bu işsizlik dönemlerinde çoğunlukla Adıyaman'dayken biriktirmiş oldukları tasarrufları harcamış ya da orda sahip oldukları ya da sonradan edinmiş oldukları taşınmazları, araçları satmışlardır. Bu satışlarla bir yandan birikimlerini diğer yandan da Adıyaman'a dönme umutlarını yitirmişlerdir. Bugün gençler ve çocuklar Yeni Bulgurca'ya alışmış olsalar da, ebeveynler halen Adıyaman'a dönmenin çarelerini düşünmektedirler. Yeni Bulgurca'dan Adıyaman'a gitmenin neredeyse bir gün sürüyor olması ve çok masraflı olması aile özlemini artırmaktadır. Bu 10 yıl içerisinde çoğu hane en fazla 1-2 kere ailesini ziyaret edebilmiştir.

Halen Adıyamanlı haneler diğer iskan edilenlere kıyasla biraz daha az kazanmaktadırlar. Bunun bir sebebi özellikle orta yaşa gelmiş olan hane reislerinin devamlı bir iş bulmakta yaşadıkları zorluktur. Diğer yandan tarladan da pek bir gelir edememektedirler. Ancak buna rağmen Adıyamanlı hanelerde gençlerin okuma oranı diğerlerinden farklı şekilde yüksek, neredeyse kamulaştırma alanlara yakındır. Belki de eğitim olanakları konusunda çok daha kısıtlı bir yöreden gelmelerinden dolayı okumak konusunda Adıyamanlı hanelerin diğerlerinden daha azimli oldukları görülmektedir.

5.5. Yerinden Edilmenin Cinsiyetler Üzerinde Etkisi

Bu konuda yapılmış pek çok çalışmanın aksine Tahtalı Barajı örneğinde kadın ve erkekler arasında birinin diğerinden daha fazla etkilendiğini söylemek mümkün değildir. Cinsiyet rollerinde de bir değişim olduysa da bu çok az düzeyde kalmıştır.

Yapılan görüşmelerde iskan deneyimi irdelendiğinde çoğu kadın kendilerinin evleri temizleyip içine girip oturduklarını, geçim derdi erkeklerin üstünde olduğu için onların daha çok sıkıntı çektiğini düşündüklerini ifade etmiştir. Tarlaların gitmesi ve zahmetli tütün işinin bitmesinden bazı kadınlar mutluysen, bazı kadınlar (özellikle şehre göçen ve toprakla ilişkisi kalmayan) ise geçimlerini yitirmiş olmaktan dolayı mutsuzdurlar.

Yeni Bulgurca'da uzun süre erkekler için bir iş olmadığı ve ilk önce kadınlara yönelik tarım işleri başladığı için kadınlar ve genç kızların aile ekonomisindeki rolü çok büyük olmuştur. Bu rol hala da devam etmektedir. Ancak yörede zaten öncesinde de kadınlar hep iş gücüne katıldıkları için bu çok büyük bir değişim olmamıştır.

İddialara göre kamulaştırma bedellerinin dağıtıldığı dönemde Menderes'te 20 kadar pavyon açılmıştır. Hatta kadınlar arasında dahi kumar oynayanların olduğu iddia edilmiştir. Ancak muhtemelen bu tür eğlenceler göreceli küçük bir gruba özel kalmış tüm topluluğa yayılmamıştır. Ayrılık ve boşanmalarda, alkol kullanımında ya da aile

içi şiddette barajdan sonra bir artış tespit edilmemiştir. Hattı bazı kadınlar barajın aile ilişkileri için iyi olduğunu ifade etmişlerdir.

“Benim adam çok içerdi. Bizim (7 kardeşiyle birlikte) 100 dönüme para geleceği ortaya çıkınca ona bunca sene çok çektim senden bu para çıkınca seni boşayacağım dedim. Adam bir daha içkiyi ağzına koymadı.” Baraj mağduru, kadın, yaş 64.

“Eski Bulgurca’dayken para kazanırdık. Adam hep gezmeye giderdi kavga ederdik. Burda para yok, kavga da yok” Baraj mağduru, kadın, yaş 61.

Kuşkusuz cinsiyet ilişkilerinde önemli bir dengeleyici unsur iskan evlerinin ve arazilerinin tüm aile üzerine eşit hisseli olarak verilmesidir. Yani bir ailenin bu malları satabilmek için her üyesinin imzası gereklidir ve bir boşanma olması halinde anne, baba ve çocuklar iskan taşınmazları üzerinde eşit hak sahibidirler. Aynı şekilde kamulaştırma bedelleri de doğrudan sahipleri adına bankaya yatırılmış, böylece miras yoluyla mal sahibi olan kadınlar da kendi paylarını almışlardır.

Cinsiyet algı ve rollerinde nispeten daha büyük bir değişim yaşayan Adıyamanlı haneler olmuştur. Bu hanelerde kadınların çalışması daha önce çok ayıp karşılanan ve erkeklerin yetersizliği olarak adlenilen bir olgu olmakla birlikte İzmir’e geldikten sonra bu görüş biraz kırılmıştır. Kimi kadınlar bunu hala utanç verici bulmakla birlikte mecbur kaldıkları için katlanmakta, kimi kadınlar ise işleri ne kadar zor olsa da para kazanıyor olmanın hazzını yaşamaktadırlar. Pek çok ailede genç kızlar da çalışmaktadır. Törelerin yavaş yavaş değiştiğini gösteren bir diğer olay ise Adıyamanlı bir genç kızın yerel bir oğlana kaçmasıyla görülmüştür. Aile büyükleri kızın babasına kızını vurmasını öğütlemiş, ancak baba kızını affetmeyi tercih etmiştir.

Bahsi geçen bu konular dışında cinsiyet ilişki ve rollerinde kayda değer dönüşümler tespit edilmemiştir. Sıkıntılar ailecek birlikte çekilmiş, faydalardan beraberce yararlanılmıştır. Erkekler çoğunlukla hanereisi olarak rollerini korurken, kadınlar da aile içindeki söz haklarını korumuşlardır.

5.6. Psikolojik Etkiler ve Ölüm

Araştırma zorunlu göçün psikolojik anlamda olumsuz etkileri olabileceğini ortaya koymuştur. Depresyon belirtileri Eşen’de görüldüğü gibi muhtemelen göçün haberlerinin işitilmesiyle başlamaktadır. Bu haberler beraberinde “nereye gideceğim, nasıl yaşayacağım, neyle geçineceğim, çocukların okulları ne olacak, aç mı kalacağım” gibi soruları beraberinde getirmektedir. İnsanlar ne kadar yaşlı, yoksul, eğitimsiz ve sağlıksızsa bu endişelerin o kadar artabileceği tahmin edilmektedir.

İlginç şekilde veriler barajdan 10 yıl sonra dahi psikolojik etkilerin sürebileceğine işaret etmektedir. Kuşkusuz bunda sürecin görevliler tarafından kötü yönetilmesinin, kaygıların yatıştırılmamakla beraber çeşitli haksız uygulamalarla iyice depreştirilmesinin ve yargı sürecinin etkin işlememesinin beraberinde getirdiği çaresizlik ve kurban edilmişlik hislerinin önemli rolü bulunabilir.

Ölüm oranlarına bakıldığında iskan edilen hanelerdeki ölüm oranının kontrol grubuna kıyasla bir dönem artış gösterdiği görülmektedir. Daha sonra ölümler normal seviyesine dönmüştür.

Bulunan bu sonuçlar yerinden edilme stresinin psikolojik etkilere ve ölüm oranlarında bir atışa yol açabileceğini göstermektedir ve kuşkusuz böylesine önemli bir konu daha derinlemesine araştırmaları hak etmektedir. Bulgular yerinden edilme stresi ve artan ölüm oranı arasında olası bir ilişkiye dair ipucu da vermekle birlikte, ne yazık ki bu bağı kesin olarak kurabilmek geriye yönelik bir çalışmada mümkün değildir. Ancak bu ihtimalin varlığı dahi yerinden edilme ve iskan politikalarının insan hayatının değeri göz önünde bulundurularak çok daha özenle yapılandırılması gerektiğine işaret etmektedir.

5.7. Tahtalı'daki Uygulamalardaki Başarı ve Başarısızlıklar

1987-1997 Arasında yapılmış olan Tahtalı Barajı ve iskan çalışması göz önünde bulundurulduğunda Bölüm 1.4'te (sayfa 31) bahsi geçen hemen hemen tüm kamulaştırma ve iskan tuzaklarına düşüldüğü gözlenmiştir.

5.7.1. Kamulaştırma

Kamulaştırma aşamasındaki sorunlar aşağıdaki gibi özetlenebilir:

1. Geriye yönelik faiz uygulanmadığı için mülklerinde ihtilaf çıkan alıcıların veya iskan hakkı elinden alınanların çok geç ve komik denecek kadar düşük rakamlar alması.

2. Ortak kaynakların (otlaklar, orman gibi) tazmin edilmemesi
3. İş kaybının (örneğin dükkanda kiracı olup işini kaybedenler gibi) kayıplarının tazmin edilmemesi
4. Mülk dışında taşınma dolayısıyla sebep olunan maddi kaybın tazmin edilmemesi. Bu nedenle pek çok kişinin elindeki az parayı taşınmak için harcamasının gerekmesi
5. Kamulaştırma bedelinin alıcıya ulaşıncaya değin pek çok kesintiye maruz kalması
6. Kamulaştırma bedellerinin belirlenmesinde üzerinde herkesle anlaşılacak uygun bir yöntemin kullanılmaması. Hemen hemen bütün kamulaştırmaların dava konusu olması ve dava sonucu önemli artışlar olsa da bu işten gerçek anlamda karlı çıkanların yalnızca avukatlar olması. Hatta bazı avukatların büyük miktarlarda paranın üstüne konması
7. Bazı yerleşimlerde memurlarla halkın işbirliği içinde kamulaştırmada yolsuzluk yapması

Devlet Su İşleri kamulaştırma ekibi bu dönemde kurumsal olarak kamulaştırma ve bedel belirleme işlerinde halen tecrübesiz olduklarını, aynı şekilde mahkemelerin de tecrübesiz olmasından dolayı kamulaştırma bedellerinde büyük farklar yaşanabildiğini, genellikle çok yüksek miktarlar ödenmekle birlikte bütün paranın avukatlara gittiğini belirtmiştir. Diğer kalkınmakta olan ülkelerden farklı olarak paranın doğru yönlendirilmesi konusunda Tahtalı Barajı mağdurlarının çok sıkıntı çekmemiş oldukları gözlenmiştir. Şüphesiz parasını doğru kullanamayan haneler de vardır ama çoğu hane parasını öncelikle kendine yeni bir ev kurmak için sonra da

işini geliştirmek için kullanmıştır. Tahtalı Barajı'nın kamulaştırma aşamasındaki başarılar ise şu şekilde sıralanabilir:

1. Su tutulmadan önce kamulaştırma ödemelerinin tamamlanması (ancak mahkemeler göçten sonra da devam etmiştir) ve
2. Oldukça iyi kamulaştırma bedelleri verilmesi (mal üzerinde ihtilaf olmaması, bedelin zamanında alınması ve avukatlara kaptırılmaması halinde).

5.7.2. İskan

İskan aşamasındaki sorunlar ise aşağıdaki gibi özetlenebilir:

1. İskan için yeterli ve uygun planlama yapılmaması. Yalnızca Eski Bulgurca üzerinden planlama yapıldığı için iskan edilecek popülasyonun daha az hesaplanması. Eşen, Malta, Çamköy ve Keler'in hesaba katılmaması. Bunun sonucu Eşen ve Malta'daki hanelere hiç iskan önerilmemesi
2. Köylere baraj yapılmadan 15-20 yıl önce inşaat yasağı getirilerek hem şehre göçün hızlandırılması, hem kamulaştırma bedellerinin düşmesinin sağlanması, hem de iskan başvurularının azaltılması
3. İkinci iskan değerlendirmesiyle son dakikada insanların ellerinden vaad edilen iskan ev ve toprak haklarının alınması. Geriye yönelik faiz uygulanmaması sebebiyle taşınmazlarının kamulaştırma bedelinin 10 yıl önceki değerleri üzerinden ödenerek bu hanelerin bir kere daha mağdur edilmesi
4. Kamulaştırma bedel tespiti çok önce yapıldığı için, her ailenin iskan borcunun hesaplanması için iskan ev ve tarlasının toplam bedelinden (yaklaşık 5 milyar TL) kamulaştırma bedelinin çıkarılması gerekirken,

enflasyon sebebiyle en çok malı olanların iskan değerinden bile 400-500 milyon TL gibi küçük bir rakamın düşülmüş olması. Yani iskan edilenlerin kaybettikleri ev ve tarlalar için tazmin almamış gibi olması

5. 4. Maddede belirtilen şık yüzünden daha varlıklı hanelerin iskan alamaması. Bunun sonucunda çevrelerinden ve ailelerinden kopmaları. Diğer yandan Yeni Bulgurca'da varlıklı insanların olmayışı sebebiyle özellikle başlarda girişimlerin ve para akışının olmaması
6. Yanlış planlama sebebiyle Keler'den 20 hanenin açıkta kalması. Kamulaştırma bedeli de almayan bu hanelerin 12 yıl boyunca ev için beklemesi
7. Hesapta olmayan şekilde Adıyamanlı hanelere Yeni Bulgurca'dan ev verilmesi. Bu ailelere yeni ortamlarına alışmaları için hiçbir destek sağlanmaması. Köy ile bu haneleri kaynaştırmak için hiçbir girişimin olmaması
8. Çamköy'deki hanelere (yolsuz) şekilde iskan hakkı verilmesi ve bunun için "iskan ücreti" toplanması. Yalnızca bu rüşveti verenlerin iskana yazılması. Bu haneler de Kelerli diğer hanelerle birlikte 12 yıl beklemekle birlikte, diğer iskan alanlardan ve Keler'den farklı olarak pek çoğunun kamulaştırma bedeli de aldığı anlaşılmıştır.
9. Yeterince danışma ve katılımcı planlama uygulanmaması. Yerel bilgi ve taleplerin görmezden gelinerek yukarıdan aşağı bir planlama uygulanması
10. Zamanında köyün boşaltılması konusunda yeterince sıkı olunmaması sonucu köyü su basması ve alt kotların sağanak yağmur altında evlerini taşımak zorunda kalması

11. Planlama yapılırken birlikte kalmak isteyen aile ve akrabaları göz ardı ederek sosyal ağların çözünmesine ve yalnızlaşmaya sebep olunması
12. Tarım, hayvancılık ve diğer geçim kaynağı opsiyonlarına yeterince önem vermemek. Sulamanın zamanında başlamaması. Tarlaların çok küçük olması, ancak bir yıl sonra, susuz ve hazır olmayan bir şekilde dağıtılması, iskan alanında otlak yeri ayırılmaması ve evlerin ahır kurmaya uygun tasarlanmaması. Dükkan açmak veya başka işler kurmak için mağdurlara yeterince imkan ve destek sağlanmaması. İkamet konusunun ve idari konuların zamanında çözülmemesi sonucu sağlık hizmetlerinde (hangi ocağın iskan edilenlere bakacağı konusunda) sorunlar yaşanması ve mağdurların endüstriyel işlere girmelerinin önünün kapanması.
13. Vaat edilen donanım ve tarım kredisinden yalnızca tarım kredisinin şartlı olarak sağlanması. Dikilen bağların zarar etmesine rağmen kredilerde yardımcı olunmaması sonucu pek çok iskan sahibinin topraklarını satmak zorunda kalması
14. Yeni iskan alanının Eski Bulgurca'yla kıyaslanmayacak denli sapa bir yerde olması ve topraklarının verimsiz olması. Bunun sonucu azalan iş olanakları ve ulaşım sorunu. Tarımdan aynı gelirin elde edilememesi
15. İskan sırasında çalışır bir sağlık ocağının olmaması
16. İskan alanların 10 yıl boyunca Yeni Bulgurca'da oturmak zorunda olması. Oturmayanların iskan hakkının iptali için dava açılması. İş bulamaları da, çocuklarını okuldan almak zorunda da kalsalar, iskan alanların yer değiştirememesi
17. Dulların, sakatların, daha yoksul ve güçsüz olanların hesaba katılmaması

18. Kısacası Yeni Bulgurca'nın inşasından sonra devlet memurlarının nadiren ve yardımcı olmak için değil, köyün nizamını, ortalıkta tarım aleti bırakılıp bırakılmadığını, evlerin (veya alt katların) kiraya verilip verilmediğini, evin bahçesine ahır ve benzeri inşaatlar yapılıp yapılmadığını ve ev sahiplerinin evde oturup oturmadığını kontrol etmek için uğramış olması.

Diğer yandan iskanda başarılı sayılabilecek noktalar ise şunlar olmuştur:

1. İskan için mal sahibi olma koşulu olmaması ve kiracıların ve bölgede yaşayan diğer kullanıcıların da iskan alabilmesi
İskan yerleşiminin baraj tamamlanmadan hazır edilmiş olması
2. Evlerin önceki köy evlerinden çok daha üst standartta ve büyük olması
3. Köyde elektrik, su ve kanalizasyon altyapısının hazır olması
4. İskan yerleşiminde okulun hazır ve çalışır vaziyette olması
5. Pek çok kişinin (Özellikle Bulgurca'dan değil daha fakir olan Keler'den gelenlerin) özellikle daha önce toprak ve/veya ev sahibi olmayanların genel olarak iskan mahallesinden ve olanaklardan memnun olması
6. İskan ev ve tarlalarının tüm aile üzerine eşit hisseli olarak dağıtılması sonucu erkeklere ya da kadınlara haksızlık olmaması. Evlerin ve tarlaların satışı için tüm aile bireylerinin imzasının gerekmesi

Tahtalı'daki başarısızlıkların başarılarından çok daha fazla olması, Türkiye'deki kamulaştırma ve iskan uygulamalarının hem planlama hem de uygulama

aşamalarında ciddi sıkıntılar olduğunu göstermektedir. Tahtalı'dan bu yana kamulaştırma ve iskan kanunlarında bazı değişiklikler yapılmış olmakla birlikte, halen sorunlar giderilmiş değildir.

5.8. Yeni İskan Kanundaki Değişikler

Bu araştırma sonucunda ortaya çıkan bulgulardan en önemlisi ülkemizde baraj ve benzeri kalkınma projeleri sebebiyle yerini terk etmek zorunda bırakılan ailelerin yaşadıkları sürece önem verilmediği ve yerini terk etmek zorunda bırakılan insanların aslında iyi bir planlamayla önlenebilecek pek çok sıkıntıyla başbaşa bırakıldığıdır.

2510 sayılı İskan Kanunu 2006 yılında iptal edilerek yerine 5543 No'lu İskan Kanunu (Resmi Gazete tarihi 26/9/2006, sayısı 26301) yürürlüğe girmiştir. Ancak ne yazık ki yeni kanun sorunları çözmeye yönelik pek fazla yenilik getirmemiştir. 2011 yılında Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ile Çevre ve Orman Bakanlığının birleşmesinin ardından iskan işlerinin sorumluluğu yeni oluşturulan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na devir olmuştur.

Bu yeni yasada diğerinden farklı ve olumlu olarak çocuksuz dulların da iskan hakkı tanınmıştır. Şöyle ki 17. Madde'ye göre a) Karı ile koca, b) Evlenmemiş çocuklar, ana ve baba ile veya bunlardan sağ olanı ile birlikte, c) Evli çocuklar, evli torunlar ile çocuksuz erkek ve kadın dullar başlı başına, ç) Anasız ve babasız kardeş çocuklar birlikte ve eşit hisselerle, bir aile olarak iskan edilirler (İskan Kanunu, Kanun no 5543, Resmi Gazete Tarihi 26/09/2006, Resmi Gazete Sayısı 26301, 2006).

Ancak bu maddede kardeşsiz, anne ve babası ölmüş, ve evlenmemiş olanların kendi başlarına aile sayılıp sayılmayacağı konusunun açıkta bırakılmış olması nedeniyle iskanlarda bu kişilerin haksızlıklarla karşılaşması riski ortaya çıkmıştır.

Bir diğer değişiklik ise Kanunla iskan mahallinde mahalli iskan komisyonu kurulması şartıdır. Mahalli iskan Komisyonu en büyük mülki amirinin veya görevlendireceği kişinin başkanlığında; bayındırlık ve iskan, tapu, maliye, tarım ve gerektiğinde ihtiyaç duyulacak konularda hizmet veren kamu kurum ve kuruluşlarının görevlilerinden kurulmakta ve Kanun hükümlerine göre iskan edilecekleri tespit etmek ve taşınmaz malları tahsis etmekle yetkilidir. Ancak bu komisyon yerinden edilecek halktan kimseyi içermemektedir.

Kanunun getirdiği bir diğer yenilik ise zaten uygulamada olan iskan taşınmazlarını geri alma işlemlerini resmileştirmektir. Kanunun 21. Maddesi kısıtlamaları ve geri alma koşullarını tanımlamaktadır. Bu maddeye göre iskan için verilen mallar yine dağıtım tarihinden itibaren on yıl süre ile satılamamakta, bağışlanamamakta, veya haciz edilememektedir. Bu maddeye göre kendilerine verilen arazi, arsa, işyeri, konut ve tarımsal tesislerin dağıtımından itibaren 10 yıl içerisinde kendileri tarafından işletilmediği, oturulmadığı veya satıldığı, kiraya verildiği tespit olduğunda, kişilerin hak sahiplilik durumu iptal edilmekte ve iskan taşınmazları ellerinden alınmaktadır. Yani devlet bireylerin istedikleri gibi alıp satabilecekleri, kiraya verebilecekleri evleri, arazileri ellerinden aldıktan sonra, yerine verdiği mülkün 10 yıl boyunca ticaretine izin vermemektedir. Üstelik 10 yıl boyunca bu mallara haciz de konmadığı için bankalar tarafından güvence kabul edilmemekte ve iskan edilenlerin kredilere erişimi de sınırlanmaktadır.

Aynı zamanda yeni kanun eskisinden farklı olarak hak sahibi ailelerin, Bakanlığın gösterdiği yerlerde iskan edilmeyi kabul etmemeleri halinde hak sahipliği durumlarının iptal edileceğini belirtmektedir. Bu durumdaki aileler ikinci bir iskan talebinde bulunamayacaklardır. Yani İzmir’de oturan bir aileye Adıyaman’da ya da Çanakkale’de bir ev gösterilmesi halinde ailenin teklifi kabul etmesi şart olacak ve yeni yerleşimlerinde en az 10 yıl oturmak zorunda kalacaklardır.

5543 No’lu yeni İskan Kanunu ne yazık ki eski İskan Kanununun açıklarını gidermediği gibi mevcut haksızlıkları resmileştirmiş görünmektedir. Bu yasayla zaten kamu yararı için yerlerinden edilmiş olan hanelere tekrar tekrar haksızlıklar yapılmasının önü iyice açılmış görünmektedir.

5.9. İskan Uygulamalarının İyileştirilmesi için Öneriler

Bu tezin bulgularına dayanarak halihazırdaki İskan Kanunu’ndaki açıklar şu şekilde listelenebilir:

- Öncelikle Bölüm 1’de (sayfa 5-40) nedenleriyle birlikte ayrıntılı olarak açıklandığı üzere zorunlu göç ve iskan süreçleri son derece karmaşık ve pek çok yoksullaşma riskini beraberinde getiren süreçlerdir. Kalkınma projelerindeki öncelikli hedef bu süreçleri olabildiğince önlemek ya da bu mümkün değilse etkilenen insan sayısını en aza indirmek olmalıdır. Bu şekilde hem yoksullaşma riskine maruz kalan insan sayısının azalması sağlanabilecek hem de daha az insanın tazmin ve/veya iskan edilmesi daha yönetilebilir bir süreç haline gelebilecektir. Örneğin Almanya’da baraj yapımı

ciddi sosyal ve çevresel etkilerinden ötürü tamamen terk edilmiştir. Türkiye’de ise yenilenen İskan Kanunu halen bu gerekliliği tanımamakta, kalkınma projelerinde zorunlu göç ve iskanı en aza indirmek için proje alternatiflerinin değerlendirilmesini gerektirecek bir şart içermemektedir.

- Türkiye’deki İskan Kanunu iskanın hangi hallerde yapılabileceğini bildirmekle birlikte, yapılmasını şart koşmamaktadır. Yani kamulaştırma yapan kuruluşların yerinden edilen halka iskan hakkı tanıyıp tanımaması kendi inisiyatiflerine bırakılmaktadır. Devlet Su İşleri bu konuda tecrübeli olduğu için özellikle büyük barajlar için iskan yaparken, Devlet Kara Yolları, İZSU gibi pek çok kuruluş iskan hakkı tanımaktan kaçınmaktadır. İskan hakkı tanımayan devlet kurumlarına karşı Kanunda bir yaptırım yoktur.
- Kanun, iskan plan ve etütlerinin nasıl yapılması gerektiğine açıklık getirmemektedir. Detaylı bir nüfus sayımı ve katılımcı planlama gibi önemli planlama unsurlarını gerektiren böyle karmaşık bir süreçte planlamanın standart hale getirilmemesinin Tahtalı Barajı’nda olduğu gibi pek çok kimsenin iskan hakkı alamaması, ya da evlerine kavuşabilmek için yıllarca bekleyebilecekleri anlamına geldiği açıktır. Aynı zamanda planlamadaki ve dokümantasyondaki zayıflıklar Tahtalı’da olduğu gibi 10 yıl arayla çifte iskan etütüne ve diğer çeşitli haksızlıklara davet çıkartmaktadır.
- Yeni iskan kanununda önerilen mahalli iskan komisyonunun üyeleri yalnızca devlet kurumlarından oluşmakta, yerelden kimseyi içermemektedir. Bu da

Tahtalı'ya benzer şekilde yukarıdan aşağı bir planlamayı beraberinde getirmektedir. Kanun yeni bir yerleşim ve sürdürülebilir geçim kaynaklarının ancak aynı yerel bilgi, deneyim ve katılımı sağlanabileceğini tanımaktan çok uzaktır.

- İskan hakkı yalnızca evlerini kaybetmeleri sebebiyle yerinden edilenlere sağlanmaktadır. Ancak evini kaybetmediği halde proje sebebiyle işini, geçimini kaybedenler tanınmamakta ve bu kişilerin kayıpları görmezden gelinmektedir. Ayrıca Kanun ev ve arazi gibi taşınmazların kaybı haricinde taşınmaktan ve yeniden yerleşmekten kaynaklanan maddi kayıpları tanımamakta ve tazmin etmemektedir.
- Daha önceki kanuna benzer şekilde iskan edilen hanelere Kanun'da öncelikle konut ve arsa, ardından esnaf ve sanatkarlara işyeri ve arsası ve işletme kredisi, çiftçilere ise tarımsal arazi, tarımsal girdiler ve işletme ve donatım kredileri önerilmektedir. Ancak bu şartların Tahtalı'daki uygulamaları geç ve yetersiz olmuş, yarardan çok zarar getirmiştir. Sonunda yasal olarak dükkan sahibi olanların sayısı bir kaç kişiyi geçmemiştir.
- Kanundaki şartların uygulanmaması ya da kötü uygulanması veya haksızlıkların olması halinde mağdurların başvurabilecekleri bir şikayet mekanizmasının olmaması hem bu konuda ülke çapında deneyim kazanılmasının ve sürecin iyileştirilmesinin önünü kapatmakta, hem de pek çok haksızlığın devam etmesine sebep olmaktadır.

- Kanun, yine iskan verilen aileleri kamulaştırma bedeli çıktıktan sonra iskan mülklerinin kalan değeri için borçlandırmaktadır. Ancak bu değerlemelerin ne zaman yapılacağı belirtilmediği için, Tahtalı'dakine benzer şekilde iki değerlendirme arasında zaman girmesi ve kamulaştırma bedellerinin zaman içerisinde değerlerinin düşmesi ve iskan bedelinden çıkarılmasının bir anlam ifade etmemesi riskini beraberinde getirmektedir.
- Kanun, bir kişinin kendi vatanında, alıştığı ve ailesinin olduğu yerde kalma hakkını tanımamaktadır. Hak sahibi ailelerin, Bakanlığın gösterdiği yerlerde iskan edilmeyi kabul etmemeleri halinde hak sahiplilik durumlarının iptal edileceğini belirtmektedir ve bu durumdaki aileler ikinci bir iskan talebinde bulunamayacaklardır.
- Maalesef iskan edilenlerin 10 yıl boyunca iskan edildikleri evde kalmaları gerektiği, bu evi satma veya kiraya verme haklarının olmadığı Kanunla sabitlenmiştir. Oysa yapılan pek çok çalışma insanların hareket ve göç kabiliyetlerinin geçimlerini ve hayatlarını tekrar kurmak için en önemli kaynakları olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla insanların hareket kabiliyetlerinin kısıtlanması Tahtalı'daki gibi pek çok ailenin yoksullaşmak ve hata çocuklarını okuldan almak pahasına yerlerinde kalmaya zorlanacakları anlamına gelmektedir.

- Kanun son iki şıkta belirtildiği durumlarda ailelerin iskan hakkının iptal olacağını bildirmekle birlikte, hakkı iptal olan ailelerin kamulaştırma ve yatırmış oldukları ev ödemelerini nasıl geri alacakları ve geriye yönelik faiz uygulanıp uygulanmayacağı konusuna açıklık getirmemektedir. Yani bir şekilde iskan hakkı elinden alınan hanelerin Tahtalı'daki gibi 10 yıl önceki kamulaştırma bedelleri ödenerek bir kere daha mağdur edilme riskleri çok yüksek görünmektedir.
- Kanun'da öngörülmeleyen diğer bir konu ise ağırlayan nüfustur (host populasyon). Yani iskan edilenlerin yerleştirildikleri alanda halihazırda yerleşik bir nüfus olması halinde bu nüfusun iskandan olumsuz etkilenmemesi (örneğin ortak kaynakların fazla kullanımı, eğitim/sağlık kurumlarının aşırı kalabalıklaşması) ve iskan edilen gruplarla kaynaşmalarını sağlamaya yönelik her hangi bir önlem düşünülmemiştir.

Sonuç olarak Türkiye'de kalkınma projelerinin gerçekten kalkınmayı sağlayabilmesi için iskan ve kamulaştırma konularının gözden geçirilmesi ve bu konuda kapasite artırımı yapılması şart görünmektedir. Artık ülkemizin kalkınması ve yolların, barajların, elektrik hatlarının yapılması için bazılarının "kurban" edilebileceği anlayışı bir kenara bırakılmalı, halk için halkla birlikte kalkınma nasıl yapılır, bu araştırılmalıdır. Girdiğimiz 21. yüzyılda İzmir'in halkının su içebilmesi için bir uzak köydeki çocukların okuldan alınmasının gerekmesi ya da yalnız bir yaşlı köylünün şantiyeden arta kalan barakalarda yaşamak zorunda kalması hepimizin sorumluluğudur. İskan ve kamulaştırma konusunda gerek dünyadaki, gerekse Türkiye'deki bilgi birikimi ve deneyim bu haksızlıkların ve yoksullaşmanın önüne

geçilmesi için çoktan yeterlidir. Gereklil olan tek Őey uygulamaları dűzeltmek için istek, eğitim ve gerekli maddi kaynakların ayrılmasıdır.

Kaynaklar

- Affleck, G., Tennen, H., Pfeiffer, C., & Fifield, J. (1987). Appraisals of Control and Predictability in Adapting to a Chronic Disease. *Journal of Personality and Social Psychology*, 273-279.
- Ahmad, N., & Lahiri-Dutt, K. (2006). Concerns in Coal Mining Displacement and Rehabilitation in India - Engendering Mining Communities: Examining the Missing Gender. *Gender Technology and Development*, 313-339.
- Aldwin, C. M., Molitor, N.-T., Spiro III, A., Levenson, M. R., Molitor, J., & Igarashi, H. (2011). Do Stress Trajectories Predict Mortality in Older Men? Longitudinal Findings from the VA Normative Aging Study. *Journal of Aging Research*, 1-10.
- Aldwin, C., & Stokols, D. (1988). The effects of environmental change on individuals and groups: Some neglected issues in stress research. *Journal of Environmental Psychology*, 57-75.
- Alvares, C., & Billorey, R. (1988). *Damming the Narmada*. Penang: Third World Network.
- Areeparampil, M. (1989). Industries, Mines and Dispossession of Indigenous Peoples: The Case of Chotanagpur. W. Fernandes, & E. Thukral içinde, *Development Displacement and Rehabilitation* (13-38). New Delhi: Indian Social Institute.
- Armenian, H. K., Melkonian, A. K., & Hovanesian, A. P. (1998). Long Term Mortality and Morbidity Related to Degree of Damage Following the 1988 Earthquake in Armenia. *American Journal of Epidemiology*, 1077-1084.
- Armstrong, F. (2002). *Drowned Out - Narmada Dam Story India*. Delhi: DVD, Spanner Films.
- Azam, J.-P. (2009). *Betting on Displacement: Oil, Violence, and the Switch to Civilian Rule in Nigeria*. Toulouse: Toulouse School of Economics Working Paper.
- Bakan, G. (2008). Türkiye’de Çevresel Etki değerlendirme (ÇED) Uygulamalarına Çarpıcı Bir Örnek: Samsun Mobil (Termik) Santralleri. *Türk Mühendis ve Mimar Odaları (TMMOB) Birliği Samsun Kent Sempozyumu*. Samsun: TMMOB.
- Baum, A., & Grunberg, N. E. (1991). Gender, Stress, and Health. *Health Psychology*, 80-85.
- Bennet, G. (1970). Bristol Floods 1968. Controlled Survey of Effects on Health of Local Community Disaster. *British Medical Journal*, 454-458.

- Ben-Sira, Z. (1997). *Immigration, Stress and Readjustment*. London: Greenwood Publishing Group.
- Berry, J. W. (1997). Immigration, Acculturation, and Adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 5-68.
- Blaikie, N. (2000). *Designing Social Research*. Cambridge: Polity Press.
- Bruce, M. L., & Leaf, P. J. (1989). Psychiatric Disorders and 15-Month Mortality in a Community Sample of Older Adults. *American Journal of Public Health*, 727-730.
- Bryman, A. (2008). *Social Research Methods*. Oxford University Press: Oxford, New York.
- Burdge, R. J. (2002). Why is social impact assessment the orphan of the assessment process? *Impact Assessment and Project Appraisal*, 3-9.
- Castle, N. G. (2001). Relocation of the Elderly. *Medical Care Research and Review*, 291-333.
- Cernea, M. (1998). Impoverishment or Social Justice? A Model for Planning Resettlement. H. M. Mathur, & D. Marsden içinde, *Development Projects and Impoverishment Risks: Resettling Project-Affected People in India*. Delhi: Oxford University Press.
- Cernea, M. M. (2000). Risks, safeguards, and reconstruction: a model for population displacement and resettlement. M. M. Cernea, & C. McDowell içinde, *Risks and Reconstruction Experiences of Resettlers and Refugees* (11-55). Washington: The World Bank.
- Cernea, M. M. (2004). Impoverishment Risks, Risk Management, and Reconstruction: A Model of Population Displacement and Resettlement. *UN Symposium on Hydropower and Sustainable Development*. Beijing: United Nations.
- Cernea, M. M. (2008). Compensation and investment in resettlement: Theory, Practice, Pitfalls, and Needed Policy Reform. M. M. Cernea, & H. M. Mathur içinde, *Can Compensation Prevent Impoverishment? Reforming Resettlement Through Investments and Benefit-Sharing* (15-82). Oxford: Oxford University Press.
- Cernea, M. M., & Schmidt-Soltau, K. (2003). Biodiversity Conservation versus Population Resettlement: Risks to Nature and Risks to People. *International Conference on Rural Livelihoods Forests and Biodiversity, May 19-23, 2003*. Bonn, Germany.
- Chan, N. (2003). Land Acquisition Compensation in China – Problems & Answers. *International Real Estate Review*, 136-152.

- Clark, S., Colson, E., Lee, J., & Scudder, T. (1995). Ten Thousand Tonga: A Longitudinal Anthropological Study from Southern Zambia, 1956-1991. *Population Studies*, 91-109.
- Colman, A. M. (2009). *A Dictionary of Psychology*. Oxford: Oxford University Press.
- Colson, E. (2008). Gendering Those Uprooted by 'Development'. D. Indra içinde, *Engendering Forced Migration: Theory and Practice* (23-39). Oxford: Berghahn Books.
- Davidson, J. R., & McFarlane, A. C. (2006). The extent and impact of mental health problems after disaster. *Journal of Clinical Psychiatry*, 9-14.
- De Wet, C. (2001). Economic development and population displacement: Can everybody win? *Economic and Political Weekly*, 4637-4646.
- De Wit, P. (2008). *Land Policy Development in Post Conflict Sudan: Dealing with Delicate Balances in a Fluid Environment*. Washington: Communication to the World Bank Conference on New Challenges for Land Policy and Administration Session "Land administration in post disaster and –conflict environments".
- Denyer-Green, B. (1994). *Compulsory Purchase and Compensation* (4th b.). Estates Gazette.
- Derogatis, L. R., & Melisaratos, N. (1983). The Brief Symptom Inventory: an introductory report. *Psychological Medicine*, 595-605.
- Devlet Su İşleri. (1994). *İzmir İçme Suyu Temini ve Arıtma Tesisi Projesi Yeniden Yerleşim Planı*. Ankara: Devlet Su İşleri.
- Donnelly, A., Dalal-Clayton, B., & Hughes, R. (1998). *A Directory of Impact Assessment Guidelines*. London: International Institute for Environment and Development.
- Downing, T. E., & Garcia-Downing, C. (2009). Routine and Dissonant Cultures: A Theory about the Psycho-socio-cultural Disruptions of Involuntary Displacement and Ways to Mitigate Them without Inflicting Even More Damage. A. Oliver-Smith içinde, *Development and Dispossession: The Crisis of Forced Displacement and Resettlement* (224-254). Santa Fe: School for Advanced Research Press.
- DSİ İzmir Bölge Müdürlüğü Kamulaştırma Dairesi. (2011). *DSİ İzmir Bölge Müdürlüğü İskan ve Kamulaştırma Dairesiyle İ. Şatiroğlu tarafından yapılan görüşme, 1 Mart 2011*. İzmir.
- Eaton, J. (1995). *Real Estate Valuation in Litigation* (2nd b.). Appraisal Institute.

- Elder, G. H. (1974). *Children of the Great Depression - Social Change in Life Experience*. Chicago: The University of Chicago Press.
- EPA. (2012). *National Environmental Policy Act*. Boston, son ziyaret tarihi 4 Aralık 2012: United States Environmental Protection Agency (EPA).
- Eriksen, J. H. (1999). Comparing the Economic Planning for Voluntary and Involuntary Resettlement Projects. M. M. Cernea içinde, *The Economics of Involuntary Resettlement: Questions and Challenges* (83-146). Washington DC: The World Bank.
- Everson-Rose:A., House, J. S., & Mero, R. P. (2004). Depressive Symptoms and Mortality Risk in a National Sample: Confounding Effects of Health Status. *Psychosomatic Medicine*, 823-830.
- Fernandes , W., Das, J., & Rao:(1989). Displacement and Rehabilitation: An Estimate of Extent and Prospects. W. Fernandes, & E. Thukral içinde, *Development, Displacement and Rehabilitation*. New Delhi: Indian Social Institute.
- Fernandes, W. (1991). Power and Powerlessness: Development Projects and Displacement of Tribals. *Social Action*, 243-270.
- Ferraro, K. F., & Nuriddin, T. A. (2006). Psychological Distress and Mortality: Are Women More Vulnerable? *Journal of Health and Social Behavior* , 227-241.
- Fredman, L., Schoenbach, V. J., Kaplan, B. H., Blazer, D. G., James:A., & Kleinbaum, D. G. (1989). The Association between Depressive Symptoms and Mortality among Older Participants in the Epidemiologic Catchment Area-Piedmont Health Survey. *Journal of Gerontology*, 149-156.
- Gray, A. (1996). Indigenous Resistance to Involuntary Relocation. C. McDowell içinde, *Understanding Impoverishment - The Consequences of Development Induced Displacement* (99-122). Oxford: Berghahn Books.
- Hobfoll:E. (1998). *Stress, Culture and Community: The Psychology and Philosophy of Stress*. New York: Plenum.
- Hobfoll:E. (2001). The Influence of Culture, Community, and the Nested-Self in the Stress Process: Advancing Conservation of Resources Theory. *Applied Psychology: An International Review*, 337-421.
- Holland, J., & Campbell, J. (2005). Context and challenges for combining methods in development research. J. Holland, & J. Campbell içinde, *Methods in Development Research - Combining Qualitative and Quantitative Approaches* (1-18). Rugby, Warwickshire: ITDG Publishing.
- Horgan, J. (1999). The Itaparica Dam Project in north-eastern Brazil: models and reality. *Forced Migration review*, 25-28.

- Horowitz, M., Koenig, D., Grimm, C., & Konate, Y. (1993). Resettlement at Manantali, Mali: Short-term Success, Long-term Problems. & S. M. M. Cernea içinde, *Anthropological responses to resettlement: policy, practice, and theory* (228-250). Boulder: Westview Press.
- Hwang, S.-S., Cao, Y., & Xi, J. (2010). Project-induced migration and depression: A panel analysis. *Social Science & Medicine*, 1765-1772.
- Hwang, S.-S., Xi, J., Cao, Y., Feng, X., & Qiao, X. (2007). Anticipation of Migration and Psychological Stress and the Three Gorges dam project, China. *Social Science and Medicine*, 1012-1024.
- İçten, H. (2009). *DSİ Genel Müdürlüğü İskan ve Kamulaştırma Daire Başkanı Hikmet İçten ile İ. Şatiroğlu tarafından yapılan görüşme, 12 Kasım 2009*. Ankara.
- İskan Kanunu. (1934). *Kanun no 2510, Resmi Gazete Tarihi 21/06/1934, Resmi Gazete Sayısı 2733*.
- İskan Kanunu. (2006). *Kanun no 5543, Resmi Gazete Tarihi 26/09/2006, Resmi Gazete Sayısı 26301*.
- Joseph, J. (1995). Resettlement and Rehabilitation of Displaced Tribal Families of Sardar Sarovar Project in Maharashtra. *Unpublished paper presented to the International Conference on Development Induced Displacement and Impoverishment*. Oxford: Refugee Studies Programme of Oxford University.
- Karimi, S., Nakayama, M., Fujikura, R., Katsurai, T., Iwata, M., Mori, T., et al. (2005). Post-project Review on a Resettlement Programme of the Kotapanjang Dam Project in Indonesia. *International Journal of Water Resources Development*, 371-384.
- Koenig, D. (1995). Women and Resettlement. R. S. Gallins, A. Ferguson, & J. Harper içinde, *The Women and International Development Annual*. Canada: HarperCollins.
- Koenig, D. (2006). Enhancing Local Development in Development-induced Displacement and Resettlement Projects. C. D. Wet içinde, *Development-Induced Displacement Problems, Policies and People* (105-140). New York: Berghahn Books .
- Koenig, D., & Diarra, T. (1998). Les enjeux de la politique locale dans la réinstallation: Stratégies foncières des populations réinstallées et hôtes dans la zone du barrage de Manantali. *Autrepart: Cahiers des sciences humaines nouvelle série numéro*, 29-44.
- Koenig, D., & Dierra, T. (2000). The Effects of Resettlement on Access to Common Property Resources. M. Cernea, & C. McDowell içinde, *Risks and Reconstruction*. Washington, DC: The World Bank.

- Kojima, M., Wakai, K., Tokudome, S., Tamakoshi, K., Toyoshima, H., Watanabe, Y., et al. (2005). Perceived Psychologic Stress and Colorectal Cancer Mortality: Findings From the Japan Collaborative Cohort Study. *Psychosomatic Medicine*, 72-77.
- Kopp, M. S., & Rethelyi, J. (2004). Where psychology meets physiology: chronic stress and premature mortality—the Central-Eastern European health paradox. *Brain Research Bulletin*, 351-367.
- Lantz, P. M., House, J., Mero, R., & Williams, D. (2005). “Stress, life events, and socioeconomic disparities in health: results from the Americans. *Journal of Health and Social Behavior*, 274-288.
- Lassailly-Jacob, V. (1996). Land-Based Strategies in Dam-Related Resettlement Programmes in Africa. C. McDowell içinde, *Understanding Impoverishment - The Consequences of Development-Induced Displacement* (187-199). Providence, Oxford: Berghahn Books.
- Lazarus, R. S., & Folkman:(1984). *Stress, Appraisal and Coping*. New York: Springer Publishing Company.
- Loizos, P. (2008). *Iron in the Soul*. Oxford: Berghahn Books.
- Macintyre, M. (2012). Modernity, Gender and Mining: Experiences from Papua New Guinea. K. Lahiri-Dutt içinde, *Gendering the Field: Towards Sustainable Livelihoods for Mining Communities*. Canberra: Australian National University E Press.
- Mack, N., Woodsong, C., MacQueen, K. M., Guest, G., & Namey, E. (2012). *Qualitative Research Methods: A Data Collector's Field Guide*. İnternet adresi http://www.fhi360.org/en/rh/pubs/booksreports/qrm_datacoll.htm (15 Nisan 2012): Family Health International.
- Mahapatra, L. (1998). Good Intentions or Policies are Not Enough: Reducing Impoverishment Risks for The Tribal Oustees. M. Mathur, & D. Marsden içinde, *Development Projects and Impoverishment Risks: Resettlement Project-Affected People in India*. Delhi: Oxford University Press.
- Mahapatra, L. K. (1999). Testing the Risks and Reconstruction Model on India's Resettlement Experiences. M. M. Cernea içinde, *The Economics of Involuntary Resettlement: Questions and Challenges* (189-230). Washington DC: The World Bank.
- Math:B., John, J. P., Girimaji:C., Benegal, V., Sunny, B., Krishnakanth, K., et al. (2008). Comparative Study of Psychiatric Morbidity among the Displaced and Non-Displaced Populations in the Andaman and Nicobar Islands following the Tsunami. *Prehospital and Disaster Medicine*, 29-34.
- Mathur, H. M. (2006). Resettling People Displaced by Development Projects: Some Critical Management Issues. *Social Change*, 36-86.

- Mathur, M. H. (1998). The impoverishment risk model and its use as a planning tool. M. H. Mathur, & D. Marsden içinde, *Development projects and impoverishment risks: Resettling project-affected people in India* (67-78). Oxford: Oxford University Press.
- McDonald-Wilmsen, B., & Webber, M. (2010). Dams and Displacement: Raising the Standards and Broadening the Research Agenda. *Water Alternatives*, 142-161.
- McFarlane, A. C. (1989). The aetiology of post-traumatic morbidity: predisposing precipitating and perpetuating factors. *The British Journal of Psychiatry*, 221-228.
- Mehta, L. (2009). The Double Bind: A Gender Analysis of Forced Displacement and Resettlement. L. Mehta içinde, *Displaced by Development: Confronting Marginalization and Gender Injustice* (3-33). New Delhi: SAGE Publications.
- Mejia, M. (1999). Economic Dimensions of Urban Resettlement: Experiences from Latin America. M. M. Cernea içinde, *The Economics of Involuntary Resettlement: Questions and Challenges* (147-188). Washington DC: The World Bank.
- Mendes de Leon, C. F., Krumholz, H. M., Seeman, T. S., Vaccarino, V., Williams, C. S., Kasl:V., et al. (1998). Depression and Risk of Coronary Heart Disease in Elderly Men and Women. *Archives of Internal Medicine*, 2341-2348.
- Miller, J. G. (1953). *The development of experimental stress-sensitive tests for predicting performance in military tasks. PRB Tech. Report 1079*. Washington DC: Psychological Research Associates.
- Mirowsky, J., & Ross, C. E. (2003). *Social causes of psychological distress*. New York: Walter de Gruyter.
- Morse, B., & Berger, T. (1992). *Sardar Sarovar Report of the Independent Review*. Ottawa: Resource Futures International.
- Muggah, R. (2000). Through the Developmentalist's Looking Glass: Conflict-Induced Displacement and Involuntary Resettlement in Colombia. *Journal of Refugee Studies*, 133-163.
- Müdürlüğü, İ. K. (2010). *İZSU Kamulaştırma Şube Müdürü ile İ. Şatıroğlu tarafından gerçekleştirilen bireysel görüşme. 8 Şubat 2010*. İzmir.
- Nayak, R. (2000). Risks Associated with Landlessness an Exploration towards Socially Friendly Displacement and Resettlement. M. M. Cernea, & C. McDowell içinde, *Risks and reconstruction: experiences of resettlers and refugees* (79-107). Washington: The World Bank.

- Nielsen, R. N., Kristensen, T. S., Schnohr, P., & Grønbaek, M. (2008). Perceived Stress and Cause-specific Mortality among Men and Women: Results from a Prospective Cohort Study. *American Journal of Epidemiology*, 481-491.
- Özkalaycı, Z., & İçten, H. (2005). *Yeniden Yerleşim Planlamaları ve Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'ndeki Uygulamaları*. Ankara: TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası 10. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı.
- Pandey, B. (1998). *Depriving the Underprivileged for Development*. Bhubaneswar: Institute for Socio-economic Development.
- Pandey, B. (1998). *Depriving the Underprivileged for Development*. Orissa (India): Institute for Socio-Economic Development.
- Partridge, W. L. (1993). Successful Involuntary Resettlement: Lessons from the Costa Rican Arenal Hydroelectric Project. M. M. Cernea, & S. E. Guggenheim içinde, *Anthropological approaches to resettlement: policy, practice, and theory* (351-374). Boulder: Westview Press.
- Pearce, D. W., & Swanson, T. (2008). The economic evaluation of projects involving forced population displacements. M. M. Cernea, & H. M. Mathur içinde, *Can Compensation Prevent Impoverishment? Reforming Resettlement through Investments and Benefit-Sharing* (99-120). Oxford: Oxford University Press.
- Pearlin, L. I., Aneshensel, C. S., Mullan, J. T., & Whitlatch, C. J. (1996). Caregiving and its social support. R. H. Binstock, & L. K. George içinde, *Handbook of Aging and the Social Science* (283–302). Academic Press: San Diego.
- Penz, P., Drydyk, J., & Bose, P. (2011). *Displacement by Development: Ethics, Rights and Responsibilities*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Perlman, J. E. (1982). Favela Removal: The Eradication of a Lifestyle. A. Hansen, & A. Oliver-Smith içinde, *Involuntary Migration and Resettlement - The Problems and Responses of Dislocated People* (225-245). Boulder, Colorado: Westview Press.
- Rasul, F., Stansfeld:A., Hart, C. L., Gillis, C. R., & Smith, G. D. (2004). Psychological Distress, Physical Illness and Mortality Risk. *Journal of Psychosomatic Research*, 231-236.
- Robinson, V. (2002). *A Brief Literature Review of the Effects of Relocation on the Elderly*. British Columbia: The Hospital Employees' Union of British Columbia.
- Robinson, W. C. (2003). *Risks and Rights: The Causes, Consequences, and Challenges of Development-Induced Displacement*. Washington DC: The Brookings Institution-SAIS Project on Internal Displacement.
- Romagny, L. (2005). Resettlement: An alternative for upland development? B. Bouahom, A. Glendinning:Nilsson, & M. Victor içinde, *Poverty reduction*

and shifting cultivation stabilisation in the uplands of Lao PDR: Technologies, approaches and methods for improving upland Livelihoods - Proceedings of a workshop held in Luang Prabang (117-128). Vientiane, Lao PDR: National Agriculture and Forestry Research Institute.

- Rosengren, A., Orth-Gomer, K., Wedel, H., & Wilhelmsen, L. (1993). Stressful life events, social support, and mortality in men born in 1933. *British Medical Journal*, 102-105.
- Roy, A. (1999). *The Cost of Living*. London: Flamingo.
- Ryan, D., Dooley, B., & Benson, C. (2008). Theoretical Perspectives on Post-Migration Adaptation and Psychological Well-Being: A Resource-Based Model. *Journal of Refugee Studies*, 1-18.
- Sargut, D. (2010). *Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, İskan Sorumlusu Duran Sargut ile İ.Şatıroğlu tarafından yapılan görüşme, 3 Ekim 2010*. İzmir.
- Sarvimäki, M., Uusitalo, R., & Jäntti, M. (2009). *Long-Term Effects of Forced Migration (IZA Discussion Paper No. 4003)*. Bonn: Institute for the Study of Labor.
- Schulz, R., & Brenner, G. (1977). Relocation of the Aged: A Review and Theoretical Analysis. *Journal of Gerontology*, 323-333.
- Scott, J., & Marshall, G. (2009). *A Dictionary of Sociology*. Oxford: Oxford University Press.
- Scudder, T. (1984). *The Development Potential Of New Lands Settlement In The Tropics And Subtropics: A Global State-Of-The-Art-Evaluation With Specific Emphasis On Policy Implications*. New York: U.S. Agency for International Development (AID).
- Scudder, T. (1996). Development-induced impoverishment, resistance and river-basin development. C. McDowell içinde, *Understanding Impoverishment: The consequences of development-induced displacement (49-74)*. Oxford: Berghahn Books.
- Scudder, T. (2005). *The future of large dams : dealing with social, environmental and political costs*. London: Earthscan.
- Scudder, T. (2005). *The Future of Large Dams: Dealing with social, environmental, institutional and political costs*. London: Earthscan.
- Scudder, T., & Colson, E. (1982). From Welfare to Development: A conceptual Framework for the Analysis of Dislocated People. A. Hansen, & A. Oliver-Smith içinde, *Involuntary Migration and Resettlement - The Problems and Responses of Dislocated People (267-287)*. Boulder, Colorado: Westview Press.

- Selye, H. (1973). The Evolution of the Stress Concept: The originator of the concept traces its development from the discovery in 1936 of the alarm reaction to modern therapeutic applications of syntoxic and catatoxic hormones. *American Scientist*, 692-699.
- Shihata, I. (1991). Involuntary Resettlement in World Bank financed Projects. M. Nijhoff içinde, *The World Bank in a Changing World* (181). The Netherlands: The World Bank.
- Singer, E., Garfinkel, R., Cohen: M., & Srole, L. (1976). Mortality and Mental Health: Evidence from the Midtown Manhattan Restudy. *Social Science and Medicine*, 517-525.
- Syagga, P. M., & Olima, W. H. (1996). The Impact of Compulsory Land Acquisition on Displaced Households: The Case of the Third Nairobi Water Supply Project, Kenya. *Habitat International*, 61-75.
- Tata Institute of Social Sciences. (1997). Experiences with Resettlement and Rehabilitation in Maharashtra. J. Dreze, M. Samson, & S. Singh içinde, *The Dam & the Nation* (184-214). Oxford: Oxford University Press.
- Taylor: E., Lichtman, R. R., & Wood, J. V. (1984). Attributions, Beliefs About Control, and Adjustment to Breast Cancer. *Journal of Personality and Social Psychology*, 489-502.
- Thangaraj: (1996). Impoverishment Risk Analysis-A Methodological Tool For Participatory Resettlement Planning. C. McDowell içinde, *Understanding Impoverishment: The Consequences of Development-induced Displacement* (223-232). New York, Oxford: Berghahn Books.
- Thoits, P. A. (1995). Stress, Coping, and Social Support Processes: Where Are We? What Next? *Journal of Health and Social Behavior*, 53-79.
- Thomas, C., Kelman, H. R., Kennedy, G. J., Ahn, C., & Yang, C.-y. (1992). Depressive Symptoms and Mortality in Elderly Persons. *Journal of Gerontology*, 80-87.
- Turton, D. (2006). Who is a Forced Migrant? C. D. Wet içinde, *Development-Induced Displacement: Problems, Policies and People* (13-37). Oxford: Berghahn Books.
- United Nations Statistical Division. (2005). *Household surveys in developing and transition countries*. New York: United Nations.
- Updegraff, J. A., & Taylor: E. (2000). From vulnerability to growth: Positive and negative effects of stressful life events. J. H. Harvey, & E. D. Miller içinde, *Loss and Trauma: General and Close Relationship Perspectives* (3-28). Philadelphia: Brunner-Routledge.

- WCD (World Commission on Dams) (2000). *Dams and Development: a New Framework for Decision-Making*. London: Earthscan.
- Webber, M. (2010). The political economy of the Three Gorges project: Transforming the upper Changjiang valley. *Paper presented at the Conference of the Association of American Geographers*. Washington, USA.
- Weisaeth, L. (1994). Preventive Psychological Intervention after Disaster. S. E. Hobfoll, & M. W. De Vries içinde, *Extreme stress and communities: impact and intervention* (401-420). Dordrecht, Netherlands: Kluwer Academic Publishers.
- Wheaton, B. (1996). The Domains and Boundaries of Stress Concepts. H. B. Kaplan içinde, *Psychosocial stress: Perspectives on structure, theory, life-course, and methods* (29-70). London: Academic Press.
- World Bank. (1996). *Resettlement and development : the bankwide review of projects involving involuntary resettlement 1986-1993*. Washington DC: World Bank Environment Department.

Ek - Anket Formları

1. Barajdan Etkilenenler için Sosyo-Ekonomik Anket Formu
2. Çileme – Kontrol Grubu için Sosyo-Ekonomik Anket Formu
3. Kısa Semptom Envanteri

1. Barajdan Etkilenenler için Sosyo-Ekonomik Anket Formu

A1. Hane/Anket no:.....

A2. Tarih.....

A2A. Başlangıç Saati.....

A2B. Bitiş saati.....

A3. Yerleşim:

A4. Cevaplayanın adı

A5. Cevaplayanın yaşı:.....

A6. Cinsiyet: 1 () Erkek 2 () Kadın

A7.

Anket

1. Erkek hane reisi ile yapılmıştır
2. Hane reisinin esi ile yapılmıştır
3. Kadın hane reisi ile yapılmıştır/
4. Hane reisinin çocuğu ile yapılmıştır
5. Gelini
6.

A8. İskan türü

1. İskan edilmiş
2. Hak sahibi ama İskan edilmemiş
3. Kamulaştırma
4. Kendi mülk sahibi olmayan, İskan edilmeyen
5. Diğer

A9. Hanehalkı baraj öncesinde nerde yaşıyordu? 1. Bulgurca 2. Keler 3. Çamköy 4. Şaşal

5. Adıyaman 6 Diğer

A10. Kimlerdensiniz?

1. HANE ÖZELLİKLERİ

B.0. Evde yasayan kişi sayısı

	A. Adi	B. Cinsiyeti 1. Erk 2. Kadın	C. Doğum yılı (1'de küçükse 0 yazın)	D. Hanereisi ile ilişkisi 1. Hanereisi 2. Karısı 3. Kocası 4. Oğlu 5. Oğlunun karısı 6. Kızı 7. Kızının kocası 8. Torunu 9. Annesi 10. Babası 11. Kadın hanereisi (belirt) 12. diğeri (belirt)	E. Medeni hali 1. Bekar, hiç evlenmemiş (K'ya geç) 2. İlk evliliği (J'ye geç) 3. 2.ve sonraki evliliği 4. Boşanmış 5. Dul 6. Ayrı	E1. Akraba evliliği mi? Evet Hayır	F. Birlikte hak sahibi olduğu esi yaşıyor mu? Evet (J'ye geç) Hayır	G. Ölen esinin Doğum yılı	H. Ölen esinin ölüm yılı	I. Ölüm sebebi	J. İlk evlendiği yıl	K (Yalnızca kadınlara sorulacak)				L. Anne-baba baraj bölgesinde mi? 1.evet 2.hayır	M. Anne yaşıyor mu? Evet Hayır (ölüm sebebi giriniz)	N. Baba yaşıyor mu? Evet Hayır (ölüm sebebi giriniz)
												Doğrudan çocuk sayısı		Ölen çocuk sayısı				
												K1a Kız	K1b Erkek	K2a K	K2b E			
B.1	B.1.A	B.1.B																
2	B.2.A																	
3																		
4																		
5																		

	P. Bitirilen son okul	R. Çalışıyor mu? 1. Evet 2. Hayır Son 3 aydır çalışmıyorsa hayır giriniz. (Cevap evet ise I'ya geçiniz)	S. Neden çalışmıyor 1. Emekli 2. Öğrenci 3. Mesleği yok 4. Ev kızı/Ev hanımı 5. İş bulamıyor 6. Sağlık sorunları 7. Çok yaşlı 8. Çok genç 9. İzin varılmıyor 10. Çalışmak istemiyor 11. Diğer B.Bilmiyorum	T. Birinci iş? 1. İşçi (hangi sektör?) 2. Çiftçi 3. Tarım işçisi 4. Hayvancılık 5. Orman işçisi 6. Küçük ticaret (ne üstüne?) 7. Memur (ne memuru) 9. Emekli 10. Endüstri işçisi (açıklayın) 11. Diğer (açıklayın)	U. Sosyal güvenceniz var mı? nedir? 1. Yok 2. SSK 3. Bağkur 4. Yeşilkart 5. Oğlu/kızı bakıyor 6. 18yas altı 7. Diğer (Açıklayınız)	V. Bu sürekli bir iş mi gündelik mi, mevsimlik mi? 1. Gündelik 2. Mevsimlik (hangi aylar) 3. Sürekli	W. Bu isten yılda ne kadar kazanıyorsunuz (TL/yıl)	X. Bu işi yapmak için göç etmeniz gerekiyor mu? Gerekliyse kaç ay?	Y. İkinci iş? 1. İşçi (hangi sektör?) 2. Çiftçi 3. Tarım işçisi 4. Hayvancılık 5. Orman işçisi 6. Küçük ticaret (ne üstüne?) 7. Memur (ne memuru) 9. Emekli 10. Endüstri işçisi (açıklayın) 11. Diğer (açıklayın)	Z. Bu isten yılda ne kadar kazanıyorsunuz (TL/yıl)
1	1.2.G									
2										
3										
4										
5										

K. Bitirilen son okul

1. Okul çağında değil 2. Okuma yazması yok 3. Okuma yazması var ama hiç okula gitmemiş 4. Anaokulu öğrencisi 5. İlkokul terk 6. İlkokul öğrencisi 7. İlkokul mezunu 8. Ortaokul terk 9. Ortaokul öğrencisi 10. Ortaokul mezunu 11. Lise terk 12. Lise öğrencisi 13. Lise mezunu 14. Meslek lisesi terk 15. Meslek lisesi öğrencisi 16. Meslek lisesi mezunu 17. Yüksek okul öğrencisi 18. Yüksek okul mezunu 19. Üniversite öğrencisi 20. Üniversite mezunu

C. Annenin olmuş çocuğu var ise aşağıdaki tablo doldurulacak.

	C Annenin kodu	C Annenin adı	CA Ölen çocuğun cinsiyeti	CB Doğum ay/yılı	CC Ölüm ay/yılı	CD Öldüğündeki yaşı	CE Ölüm sebebi
1							
2							

D. Baraj öncesi gelir ve arazi

D1. Baraj öncesindeki son 3 yılda ne iş yapıyordunuz (1993-1997)? Yukarıda bahsedilen diğer üyeler ne iş yapıyordu?

Erkek

Kadın

Çocuklar

D2. Barajın yapımı sırasında aileden kimse barajda çalıştı mı? 1. Evet

2. Hayır

D2a. Ne olarak?

D3. Baraj sonrasında işinizi kaybettiniz mi? Ne kadar süreyle işsiz kaldınız?

Erkek

Kadın

Çocuklar

D4. Daha sonra neler yaptınız?

Erkek

Kadın

Çocuklar

E1

E2

E3

E4

E. **Barajdan** önce toplamparsel,dönüm arazim vardı ve/veyaparsel,dönüm arazi kirahıyordum.

F

Parsel No	A Parselin büyüklüğü (dönüm)	B. Arazi sulu muydu 1. Susuz 2. sulu	C. Mevcut durumu 1. Su altında kaldı 2. Kısmen Su altında kaldı 3. Koruma alanında kaldı 4. Duruyor	D. Kimin üstüne kayıtlıydı (kiralanmış ise "1" giriniz)	E. Bu araziyi nasıl kullanıyordunuz 1. Ekiyorduk (kimler ekiyordu) 2. Kiraya veriyorduk 3. Kullanmıyorduk (neden?) 4. sera	F. Ne yetiştiriyordunuz?	G. Kamulaştırma durumu 1. Tamamen kamulaştırıldı 2. Kısmen kamulaştırıldı 3. Kamulaştırılmadı 4. İskan için devlete verildi	H. Ne kadar değer biçildi?	I. Parası ödendi mi	K. Araziyi (ya da kalan kısmını) şimdi kullanıyor musunuz neden?
1										
2										
3										

G. Arazi dışında kullanılmaz hale gelen taşınmazınız var mı? Kamulaştırılmadığı halde kullanılmayan mülkünüz var mı? 1. Var 2. Yok

GA. Taşınmaz 1.ev 2.dükkan 3.ahir	GB. Kimin üstüneydi	GC. El konuldu mu? 1. Evet 2. Hayır	GD. Kamulaştırma fiyatı	GE. Parası ödendi mi? 1.Evet 2 Hayır 3.İskana sayıldı	GF. Parasının zamanlı ödendiğini düşünüyor musunuz?	GG. Bu parayla benzer/ayni mali satın almanız mümkün müydü? Neden?

H2. Taşınma sürecinde elinizde toplu bir para, birikim var mıydı? Veya geçinmek için birsek sattınız mı?

H3. Barajdan sonra sıkıntı çektiniz mi?

1. Evet ise ne tur sıkıntılar çektiniz? Ne kadar süre?
2. Hayır.

H4. Akrabalarınızdan arkadaşlarınızdan yardım aldınız mı? 1. Evet ne tur yardımlar? 2. Hayır,

H5. Bankadan kredi çekiniz mi? 1. Evet Hangi banka, ne kadar, ne için? Geri ödediniz mi? 2. Hayır

H7. Simdi baraj öncesine kıyasla gelirinizin daha iyi olduğunuzu düşünüyor musunuz? 1. Daha iyi 2. Ayni 3. Daha kotu
H7a. Neden?

H8. Simdi sizin ya da herhangi bir aile üyesinin toprağı var mı? (kullanılmayan topraklar dahil)
1. Evet 2. Hayır.

H8A. Neden toprak edinmediniz? Toprak almak istediniz mi? yoksa çiftçilikten vaz mi geçmek istediniz?

H8B. (İskan ailesi ise) Devlet tarafından verilen arazi ile ne yaptınız? (L'ye geç)

H9 H10 H11 H12
H9 Simdi toplamparsel,dönüm arazim var ve/veyaparsel,dönüm arazi kiraliyorum.

Parsel No	J. A Parselin büyüklüğü (dönüm)	JB Parseli nasıl edindiniz? 1. İskan arazisi 2. Satın aldım 3. Kiraladım 4. Miras kaldı 5. Diğer (belirtiniz)	JC Arazi sulu mu? 1.Susuz 2. Sulu, kuyudan 3.sulama Koop 4. bir kısmı kuyu ile sulanıyor	JD. Kimin üstüne kayıtlı	JE. Bu araziyi nasıl kullanıyorsunuz 1. Ekiyoruz (kimler ekiyor) 2. Kiraya veriyoruz 3. Kullanmıyoruz (neden?) 4.sera	JF. Ne kadar kira alıyorsunuz		JG. Ne yetiştiriyorsunuz?	JH. Ne kadar yetiştiriyorsunuz? (kg)	JI. Urunun değeri nedir? (TL)	JJ. Ne kadarını kendiniz tüketiyorsunuz ne kadarını satıyorsunuz?	
						Jf1. Urun olarak	Jf2. Nakit olarak (TL)				Tüketilen (TL)	Satılan (TL)
1												
2												
3												
4												
5												

K1. İşçi çalıştırıyor musunuz?

1. Evet

2. Hayır

Kaç kişi hangi aylarda?/.....

Hangi işler için?

Yılda ne kadar ücret veriyorsunuz?

Tarımsal giderleriniz ne kadar tutuyor?

K2 Tohum (TL) (yıllık)

K3 Gübre..... (TL) (yıllık)

K4 Pestisit/herbisit..... (TL) (yıllık)

K5 Traktör kirası..... (TL) (yıllık)

K6 Dizel (yakıt)..... (TL) (yıllık)

K7 Su (TL) (yıllık)

K8 Diğer (belirtiniz)..... (TL) (yıllık)

K9. Tarım yapabilmek için devletten kredi / fidan / tohum benzeri bir destek veya kredi aldınız mı? Daha sonrasında ne oldu?

K10. İskan arazilerinden ya da diğer arazilerin durumundan memnun musunuz? Son 5 yıldır ürününüz iyiye mi gidiyor kötüye mi? Neden?

L. HAYVANCILIK

L1. Barajdan önce hayvanınız var mıydı?

1. Evet, büyükbaş dahil

2. Evet küçükbaş dahil

3. Evet, yalnızca kümes hayvanları

4. Hayır

L1A. Ne vardı? (kümes, büyükbaş, küçükbaş)

L1B. Ne için hayvancılık yaptınız?

1. Yalnızca kendi tüketimim için

2. Geçim için

L2. Şimdi hayvanınız var mı?

1. Evet, büyükbaş dahil

2. Evet küçükbaş dahil

3. Evet, yalnızca kümes hayvanları

4. Hayır

L2A. Neden? (soruyu cevapladıktan sonra 5. bölüme gidiniz)

L2B. Simdi ne için hayvancılık yapıyorsunuz?

1. Yalnızca kendi tüketimim için 2. Geçim için

	A. Yetişkin hayvan sayısı	B. Hayvanın ortalama fiyatı (TL)	C. Yılda kaç hayvan satın alıyorsunuz?	D. Yılda kaç hayvan satıyorsunuz?	E. Kendi tüketiminiz için kaç hayvan kesiyorsunuz?
L. büyükbaş					
L. Keçi					
L. koyun					
L. Tavuk					
L. Eşek					
L. Diğer					

L3. Hayvan sayınız arttı mi, azaldı mi?

1. Arttı 2. Aynı 3. Azaldı

L3a. Neden?

L4. Sut ve sut ürünleri üretiyor musunuz?

1. Evet 2. Hayır

L4A Urun	L4B Kilosu ne kadar?	L4C Yılda kaç kilo sut üretiyorsunuz?	L4D Yılda kaç kilo sut satıyorsunuz?	L4E Yılda kaç kilo sut tüketiyorsunuz
1. Koyun sütü				
2. Keçi sütü				
3. İnek sütü				
4. Diğer.....				

L5. Yumurta üretiyor musunuz?

1. Evet 2. Hayır

	L5A Tanesi ne kadar?	L5B Yılda kaç tane üretiyorsunuz?	L5C Yılda kaç yumurta satıyorsunuz?	L5D Yılda kaç yumurta tüketiyorsunuz
Yumurta				

Hayvancılığın giderleri neler?

- L6. Hayvan yemi..... (TL) (yıllık)
L7. Veteriner masrafları..... (TL) (yıllık)
L8. Çoban..... (TL) (yıllık)
L9. Diğer, belirtiniz..... (TL) (yıllık)

M. GELİR / GIDER

M1. Başka sizin olan taşınmaz (ev, dükkan, ahır gibi) var mı? 1. Var 2. Yok

M2. Devletten kira yardım alıyor musunuz? Ne sıklıkta, ne kadar? 1. Evet 2. Hayır

M3. Geçen yıl içerisinde devletten başka yardım alınız mı? Ne yardımı, ne kadar?

M4. Akraba ve komşulardan aldığınız aynı veya nakdi bir yardım var mı? Ne sıklıkta, ne kadar?

M4b. Akraba ve komşulara verdiğiniz aynı veya nakdi bir yardım var mı? Ne sıklıkta, ne kadar?

M5. Yukarıda bahsi geçenler haricinde başka bir geliriniz var mı?

M5a. Kira geliri?.....

M5b. Diğer?.....

M6. Giderleriniz ne kadar?

	Aylık	Yıllık
Gıda ve mutfak		M6
Su parası (bağlı değil ise 999 giriniz)		M6
İçme suyu (Şebeke suyundan farklıysa)		M6
Elektrik parası (bağlı değil ise 999 giriniz)		M6
Ev telefonu		M6
Cep telefonu		M6
İnternet		M6
Isınma için kullanılan yakıt.....		M6
Pişirmek için kullanılan yakıt.....		M6
Giyim		M6
Sigara		M6
Alkol		M6
Çeyiz/düğün sünnet vs. parası		M6
Emlak vergisi		M6
Eğitim masrafları		M6
Ulaşım masrafları		M6
Sağlık masrafları		M6
Diğer		M6

M7. Geçen yıl içerisinde para biriktirebildiniz mi?

1. Evet. M7a. Ne kadar TL

2. Hayır

M8. Hiç borcunuz var mı? 1. Evet 2. Hayır

M8a. Kime, ne kadar? M8b. Ne için aldınız bu borçları?

M9. Hiç alacağınız var mı? 1. Evet 2. Hayır

M9a Kimden?

M9b Ne için?

M10. Evde aşağıdakilerden hangileri var

Araba	
Kamyon	
Kamyonet	
Motosiklet	
Bisiklet	
Traktör	
Minibüs	
Diğer (belirtiniz).....	

N. EV ve YERLESİM YERİ

N1. Barajdan önce hangi köyde oturuyordunuz? Köyü tarif edebilir misiniz? Yakacak, su nasıl temin ediliyordu? Köyde iş var mıydı? Köy göç mü alıyordu göç mü veriyordu? Bu köyde yaşamaktan memnun müydünüz?

N1a. Doğumunuzdan itibaren bu köyde miydiniz yoksa bu köye görmüşmüydünüz? Ne zaman, neden?

N2a. Baraj olacağını ne zaman, nasıl öğrendiniz?

N2b. Tepkiniz ne oldu, sevindiniz mi? Ne düşündünüz?

N2c. İnşaat yapılmaması gerektiğini ne zaman nasıl öğrendiniz?

N2d. Kaç yıl boyunca inşaat yapamadınız? Bunun size etmiş ne oldu?

N2e. İskan konusunda nasıl bilgilendirildiniz? Hiç dedikodular oldu mu? Ne tür?

İskan tercih edenler

N3a. Neden devlet eliyle İskanı tercih ettiniz?

N3b. Kriterlere uyuyor muydunuz yoksa işinizden sigortadan ayrılmanız vs gerekti mi?

Kamulaştırma tercih edenler

N3c. Kamulaştırma almak kendi isteğiniz miydi? Neden?

1. Evet.N3c1. Neden? 2. Hayır? N3c2 Peki neden buna zorlandınız?

N3d. Kamulaştırma parasını nasıl kullanmaya karar verdiniz? Bu kararı kim verdi?

Kamulaştırma veya İskan alamayanlar

N3e. Neden kamulaştırma ya da İskan alamadınız?

N4a. Baraj öncesinde oturduğunuz ev size mi aitti (1993-1997)?

1. Evet. 2. Hayır

N4b. Kimin üstüneydi?

N4d. Nasıl oturuyordunuz?

N4c. Nasıl edinmişsiniz?

1. Miras
2. Satın almıştık.

3. Yaptık. Nasıl?.....

4. Beraber oturduk

5. Diğer.....

...

1.Kira

2.Akrabamındı

3.Diğer.....

.....

N4e. Temel yapı maddesi neydi?

1 () Tuğla

2 () Tahta

3 () Kerpiç

4 () Tas

5 () Bez (çadırlar için)

6 () briket

7

Evde neler vardı?

N4f1.....Salon N4f2Oda N4f3..... Mutfak N4..... Banyo

N4f4 Su bağlantısı 1. Şebeke 2.Yok, koy çeşmesinden TYS da tulumbadan çekiyorduk

N4f5 Sıcak su kaynağı 1. Güneş enerjisi 2. Elektrikli şofben 3. Elektrikli ısıtıcı 4. yok

N4f7. Tuvalet:

1. İçerde alafanga

2. İçerde alaturka. Malzemesi.....

3. Dinarda alaturka. Malzemesi N4c81. Seramik 2 Beton 3 Toprak

4.Yoktu

N4f9. Kaç kişi yaşıyordunuz?

N4f10. Elektrik var mıydı? 1. Şebekeye bağlı 2. Jeneratör 3. yok

N4f11. Kanalizasyona bağlı mıydı? 1. Bağlı 2. Bağlı değil

N4f12. Evden memnun muydunuz?

1. Çok memnunduk 2. Memnunduk 3. İdare ederdi 4. Memnun değildik

N4f12a. Memnun olmadığınız şeyleri değiştirebiliyor muydunuz?

N5. Evinizden ne zaman, nasıl çıktınız?

N6. Baraj nedeniyle göçtüğünüzden beri kaç ev değiştirdiniz?

N7. Bu süreci anlatır misiniz? Yeni evinize taşınma sürecini anlatabilir misiniz? Yeni evinizde rahat ettiniz mi? Ev bulmak zor oldu mu? Başka zorluklar var mıydı?

N8. Daha önce İzmir'i görmüş muydunuz?

N9. Su an oturduğunuz ev size mi ait?

1. Evet.

2. Hayır

N9a. Kimin üstüne?

N9d. Nasıl oturuyorsunuz?

N9b. Nasıl edindiniz?

1.Miras

2.Satın aldık. Nasıl (kamulaştırma ile mi?)

.....

3.Yaptık. Nasıl?.....

4.İskan evi

5.Diğer.....

.....

N9c. Evin değeri ne kadar.....

1.Kira, N9e. kirası ne kadar

2.Akrabamın

3.Diğer.....

....

N10. Ev nerede?

1. Yeni Bulgurca (İskan evleri)

2. Bulgurca üst kat

3. Bulgurca alt kat

4. Menderes

5. İzmir ...Semt:.....

6. Karabağlar

İskan edilmiş aileler için

N11. Üst kati nasıl kullanıyorsunuz?

N12. Alt kati nasıl kullanıyorsunuz? Eğer kirada ise ne kadar kira alıyorsunuz?

1. Kendim oturuyorum

2. Oğlum oturuyor

3. Kızım oturuyor

4. Annem/babam oturuyor

5. Akrabam oturuyor

6. Kiraya verdim

7. Depo olarak kullanıyorum

8. Bos duruyor

9. Diğer.....

.....

N13. Eve ilk girdiğinizde ne tur masraflar yaptınız? Ne kadar tuttu?

N13a. Daha sonra ne masraflar yaptınız?

N14. Daha yapmanız gereken neler olduğunu düşünüyorsunuz? Bunların masrafı ne olacak?

İskan edilmemiş aileler için

N15. Evin turu nedir?

1. Apartman dairesi
2. Müstakil ev
3. İskan evi
4. Apartman
5. Diğer

N16. Temel yapı maddesi nedir?

3	() Tuğla	5	() Kerpiç
4	() Tahta	6	() Bez (çadırlar için)
		7	() Diğer (belirtiniz).....

N17. Kanalizasyona bağlı mı?

a. Evet	2. Hayır

Genel

N18. Evde neler var?

N18.1.....Salon N18.2Oda N18.3..... Mutfak N18.....Banyo

N18.4 su bağlantısı 1. Şebeke 2.tulumba 3 yok

N18.5 sıcak su kaynağı 1. Güneş enerjisi 2. Elektrikli şofben 3. Elektrikli ısıtıcı 4. yok

N18.7. Tuvalet:

1.İçerde alafranga

2.İçerde alaturka. Malzemesi.....

3 Dinarda alaturka. Malzemesi ...N18.8 1.Seramik 2 Beton 3 Toprak

Diğer (belirtiniz).....

N18a. Elektrik var mı? 1. Şebekeye bağlı 2. Jeneratör 3. yok

N19. Evden genel olarak memnun musunuz?

1. Çok memnunuz 2. Memnunuz 3. İdare eder 4. Memnun değiliz

N20. Bu evle barajdan önceki evinizi kıyasladığınız zaman hangisi daha iyiydi?

1. Şimdiki evim daha iyi	2. Aynı	3. Şimdiki evim daha kotu

N20a. Ne yönlerden daha iyi?

N20b. Ne yönlerden daha kotu?

N21. Bu yerleşim ile (Bulgarca ya da diğer) eski koyunuzu kıyasladığımız zaman ne tur farklılıklar var?

N21a. Hangi yönleri olumlu?

N21b. hangi yönleri olumsuz?

N22. Geri dönmek istiyor musunuz?

O. Evlilik ve aile bağları ve Cinsiyet

O1. Bu kamulaştırma ve taşınma sürecinizin evliliğiniz üzerinde bir etmiş oldu mu? Nasıl?

O2. Akrabalarınız ve ailenizle olan ilişkilerinizde bir etkisi olduğunu düşünüyor musunuz, nasıl?

O3. Sizce yerinden edilme ve yeniden yerleşim kadınları mi daha çok etkiledi, yoksa erkekleri mi? Neden?

O3a. Kadınlar nasıl etkilendi?

O3b. Erkekler nasıl etkilendi?

O4. Bu yeniden yerleşim sonucunda görevlerde bir değişiklik oldu mu? Örneğin sizin işleriniz arttı ya da azaldı mi?

O5. Esinizin size davranışlarında bir değişiklik oldu mu?

O6. Kız çocuklarınızın hayatında ne gibi değişiklikler olduğunu düşünüyorsunuz? Buraya gelmek onlar için iyi oldu mu?

O7. Erkek çocuklarınızın hayatında ne gibi değişiklikler olduğunu düşünüyorsunuz? Buraya gelmek onlar için iyi oldu mu?

O8. Burada kadınlar ve erkekler için uygunsuz görülen davranışlar nelerdir?

O9. Bu tur davranışlarda baraj sonrasında bir değişiklik oldu mu? Örneğin alkol tüketimi arttı mi?

O10. Sizce burda hayat kadınlar için mi daha rahat/zor yoksa erkekler için mi?

P. Nesiller üzerine etkiler

P1. Ailenizde yaşlılar var mi? Onlar yeniden yerleşim sonrası ne yaptı? Yaşlılarla ilişkileriniz değişti mi, nasıl değişti?

P2. Bu taşınma sürecinden sizce erişkinler nasıl etkilendi?

Q. Etnisite

Q1. Buradaki diğer köylerden insanlarla kaynaşmanız kolay oldu mu?

Q2. Gruplar arasındaki etkileşim eskiden nasıldı? Barajdan sonra nasıl oldu?

Q3. Buradaki karışık yapı ne acılardan iyi ne acılardan kötü oldu?

- Q4. Hiç gruplar arasında bir anlaşmazlığa şahit oldunuz mu?
- Q5. Sizin yasayışınızla diğerleri arasında bir fark görüyor musunuz? Nasıl?
- Q6. Ailenizin yaşayışında diğer grupların etkisiyle bir değişiklik oldu mu?
- Q7. Burada ayrımcılık olduğunu düşünüyor musunuz? Mesela is bulma konusunda, okulda ya da evliliklerde

R. Eğitim

- R1. 6-17 yas arasında okulu bırakmış çocuğunuz var mi? Neden okuldan ayrıldı?
- R2. Bu taşınma yer değiştirme sürecinin eğitimi etkilediğini düşünüyor musunuz? Nasıl?
- R3. Eğitim olanakları baraj öncesiyle kıyaslandığında nasıl?

S. Sağlık ve ulaşım hizmetleri

- S1. Su anki sağlık olanakları esmişine kıyasla daha mi iyi daha mi kotu? Neden?
- S2. Su anki ulaşım olanakları eskisinden daha mi iyi? Neden?

T. Hakların aranması

- T1. Bu süre içerisinde haklarınızın ihlal edildiğini düşünüyor musunuz? Nasıl
- T2. Haklarınızı aramak için neler yaptınız?
- T3. Bu yaptıklarınız ne sonuç verdi?
- T4. Neden haklarınız aramak için çabalamadınız?
- T5. Sizce baraj suresince hayatınızda meydana gelen en kotu değişiklikler neler?
- T6. Sizce baraj suresince hayatınızda meydana gelen en iyi değişiklikler neler?

Anketör tarafından doldurulacak

Z1. Cevaplayan yalnız miydi?

1. Evet 2. Hayır Kimler vardı?

Z2. Cevapların güvenilirliği 1. Çok güvenilir 2. Şüphelerim var 3. güvenilmez

Notlar:

2. Çileme – Kontrol Grubu Sosyo-Ekonomik Anket Formu

A1. Hane/Anket no:.....

A2. Tarih.....

A2A. Başlangıç Saati.....

A2B. Bitiş saati.....

A3. Yerleşim:

A4. Cevaplayanın adı

A5. Cevaplayanın yaşı:.....

A6. Cinsiyet: 1 () Erkek 2 () Kadın

A7.

Anket

1. Erkek hane reisi ile yapılmıştır
2. Hane reisinin esi ile yapılmıştır
3. Kadın hane reisi ile yapılmıştır/
4. Hane reisinin çocuğu ile yapılmıştır
5. Gelini
6.

A10. Kimlerdensiniz?

2. HANE ÖZELLİKLERİ

B.0. Evde yaşayan kişi sayısı

	A. Adı	B. Cinsi yeti 1. Erk 2. Ka	C. Doğum yılı (1'den küçüğe 0 yazın)	D. Hanereisi ile ilişkisi 1. Hanereisi 2. Karısı 3. Kocası 4. Oğlu 5. Oğlunun karısı 6. Kızı 7. Kızının kocası 8. Torunu 9. Annesi 10. Babası 11. Kadın hanereisi (belirt) 12. diğer (belirt)	E. Medeni hali 1. Bekar, hiç evlenmemiş (K'ya geç) 2. İlk evliliği (J'ye geç) 3. 2.ve sonraki evliliği 4. Boşanmış 5. Dul 6. Ayrı	E1. Akrapa evliliği mi? 1. Evet 2. Hayır	F. İlk esi yaşıyor mu? 1.Evet (J'ye geç) 2. Hayır	G. Ölen esinin doğum yılı	H. Ölen esinin ölüm yılı	I. Ölüm sebebi	J. İlk evlendiği yıl	K (Yalnızca kadınlara sorulacak)				L. Anne-baba baraj bölgesinde mi? 1.evet 2.hayır	M. Anne yaşıyor mu? Evet Hayır (olum sebebi giriniz)	N. Baba yaşıyor mu? Evet Hayır (olum sebebi giriniz)
												Doğrudan çocuk sayısı		Ölen çocuk sayısı				
												K1a Kız	K1b Erkek	K2a K	K2b E			
B.1	B.1.A	B.1.B																
2	B.2.A																	
3																		
4																		
5																		
6																		
7																		
8																		
9																		
10																		

	P. Bitirilen son okul	R. Çalışıyor mu? 3. Evet 4. Hayır Son 3 aydır çalışmıyorsa hayır giriniz. (Cevap evet ise 1'ya geçiniz)	S. Neden çalışmıyor 11. Emekli 12. Öğrenci 13. Mesleği yok 14. Ev kızı/Ev hanımı 15. İş bulamıyor 16. Sağlık sorunları 17. Çok yaşlı 18. Çok genç 19. İzin verilmiyor 20. Çalışmak istemiyor 11. Diğer B.Bilmiyorum	T. Birinci iş? 1. İşçi (hangi sektör?) 2. Çiftçi 3. Tarım işçisi 4. Hayvancılık 5. Orman işçisi 6. Küçük ticaret (ne üstüne?) 7. Memur (ne memuru) 9. Emekli 10.Endüstri işçisi (açıklayın) 11. Diğer (açıklayın)	U.Sosyal güvenceniz var mı? nedir? 8. Yok 9. SSK 10. Bağkur 11. Yeşil kart 12. Oğlu/kızı baktırıyor 13. 18yas altı 14. Diğer (Açıklayınız)	V. Bu sürekli bir iş mi gündelik mi, mevsimlik mi? 4. Gündelik 5. Mevsimlik (hangi aylar) 6. Sürekli	W. Bu isten yılda ne kadar kazanıyorsunuz (TL/yıl)	X. Bu işi yapmak için göç etmeniz gerekiyor mu? Gerekliyse kaç ay?	Y. İkinci iş? 1. İşçi (hangi sektör?) 2. Çiftçi 3. Tarım işçisi 4. Hayvancılık 5. Orman işçisi 6. Küçük ticaret (ne üstüne?) 7. Memur (ne memuru) 9. Emekli 10.Endüstri işçisi (açıklayın) 11. Diğer (açıklayın)	Z. Bu isten yılda ne kadar kazanıyorsunuz (TL/yıl)
1	1.2.G									
2										
3										
4										
5										

K. Bitirilen son okul

1. Okul çağında değil 2. Okuma yazması yok 3.Okuma yazması var ama hiç okula gitmemiş 4. Anaokulu öğrencisi 5. İlkokul terk 6. İlkokul öğrencisi 7. İlkokul mezunu 8. Ortaokul terk 9. Ortaokul öğrencisi 10. Ortaokul mezunu 11. Lise terk 12. Lise öğrencisi 13. Lise mezunu 14. Meslek lisesi terk 15. Meslek lisesi öğrencisi 16. Meslek lisesi mezunu 17. Yüksek okul öğrencisi 18. Yüksek okul mezunu 19. Üniversite öğrencisi 20.Üniversite mezunu

C. Annenin olmuş çocuğu var ise aşağıdaki tablo doldurulacak.

	C Annenin kodu	C Annenin adı	CA Ölen çocuğun cinsiyeti	CB Doğum ay/yılı	CC Ölüm ay/yılı	CD Öldüğündeki yaşı	CE Ölüm sebebi
1							
2							
3							

F. Baraj öncesi gelir ve arazi

D1. 10-15 yıl önce ne iş yapıdınız (1995-2000)? Yukarıda bahsedilen diğer üyeler ne iş yapıyordu?

Erkek

Kadın

Çocuklar

D3. 2000 yılından bu yana hiç işinizi kaybettiniz mi? Ne kadar süreyle işsiz kaldınız?

Erkek

Kadın

Çocuklar

D4. Daha sonra neler yaptınız? Şimdi ne yapıyorsunuz?

Erkek

Kadın

Çocuklar

H9 Şimdi toplamparsel,donum arazim var ve/veyaparsel,donum arazi kiralyorum.

Parsel No	J. A Parselin büyüklüğü (donum)	JB Parseli nasıl edindiniz? 6. Iskan arazisi 7. Satın aldım 8. Kiraladım 9. Miras kaldı 10. Diğer (belirtiniz)	JC Arazi sulu mu? 1. Susuz 2. Sulu, kuyudan 3. sulama Koop 4. bir kısmı kuyu ile sulanıyor	JD. Kimin üstüne kayıtlı	JE. Bu araziyi nasıl kullanıyorsunuz 1. Ekiyoruz (kimler ekliyor) 2. Kiraya veriyoruz 3. Kullanmıyoruz (neden?) 4. sera	JF. Ne kadar kira alıyorsunuz		JG. Ne yetiştiriyorsunuz?	JH. Ne kadar yetiştiriyorsunuz? (kg)	JI. Urunun değeri nedir? (TL)	JJ. Ne kadarını kendiniz tüketiyorsunuz ne kadarını satıyorsunuz?	
						Jf1. Urun olarak	Jf2. Nakit olarak (TL)				Tüketilen (TL)	Satılan (TL)
1												
2												

Son 10 yıldır araziniz arttı mı, azaldı mı?

1. Arttı

2. Aynı kaldı

3. Azaldı

Ne kadar arttı?

Eski miktarı yeni miktarı
miktarı

Ne kadar azaldı?

Eski miktarı yeni

Nasıl arttı?

Neden azaldı?

K1. İşçi çalıştırıyor musunuz?

2. Evet

2. Hayır

Kaç kişi hangi aylarda?/.....

Hangi işler için?

Yılda ne kadar ücret veriyorsunuz?

Tarımsal giderleriniz ne kadar tutuyor?

K2 Tohum (TL) (yıllık)

K3 Gübre..... (TL) (yıllık)

K4 Pestisit/herbisit..... (TL) (yıllık)

K5 Traktör kirası..... (TL) (yıllık)

K6 Dizel (yakıt)..... (TL) (yıllık)

K7 Su (TL) (yıllık)

K8 Diğer (belirtiniz)..... (TL) (yıllık)

K9. Tarım yapabilmek için devletten kredi / fidan / tohum benzeri bir destek veya kredi aldınız mı? Daha sonrasında ne oldu?

K10. Arazilerin durumundan memnun musunuz? Son 5 yıldır ürününüz iyiye mi gidiyor kötüye mi? Neden?

M1. Arazi dışında taşınmazınız var mı? 1. Var 2. Yok

GA. Taşınmaz	GB. Kimin üstüne	Özellikleri	fıyatı
2.ev 3.dükkan 4.ahır			

H7. Simdi 10 yıl öncesine kıyasla gelirinizin daha iyi olduğunuzu düşünüyor musunuz?

1. Daha iyi 2. Aynı 3. Daha kötü

H7a. Neden?

M. HAYVANCILIK

L2. Simdi hayvanınız var mı?

5. Evet, büyükbaş dahil

6. Evet küçükbaş dahil
 7. Evet, yalnızca kümes hayvanları
 8. Hayır L2A. Neden? (soruyu cevapladıktan sonra 5. bölüme gidiniz)

L2B. Simdi ne için hayvancılık yapıyorsunuz?

2. Yalnızca kendi tüketimim için 2. Geçim için

	A. Yetişkin hayvan sayısı	B. Hayvanın ortalama fiyatı (TL)	C. Yılda kaç hayvan satın alıyorsunuz?	D. Yılda kaç hayvan satıyorsunuz?	E. Kendi tüketiminiz için kaç hayvan kesiyorsunuz?
M. büyükbaş					
M. Keçi					
M. koyun					
M. Tavuk					
U. Eşek					
L. Diğer					

L3. Son 10 yıldır hayvan sayınız arttı mı, azaldı mı?

1. Arttı 2. Aynı 3. Azaldı

L3a. Neden? L4. Sut ve sut ürünleri üretiyor musunuz?

1. Evet 2. Hayır

L4A Urun	L4B Kilosu ne kadar?	L4C Yılda kaç kilo sut üretiyorsunuz?	L4D Yılda kaç kilo sut satıyorsunuz?	L4E Yılda kaç kilo sut tüketiyorsunuz
Koyun sütü				
Keçi sütü				
İnek sütü				
Diğer.....				

L5. Yumurta üretiyor musunuz?

1. Evet 2. Hayır

	L5A Tanesi ne kadar?	L5B Yılda kaç tane üretiyorsunuz?	L5C Yılda kaç yumurta satıyorsunuz?	L5D Yılda kaç yumurta tüketiyorsunuz
Yumurta				

Hayvancılığın giderleri neler?

- L6. Hayvan yemi..... (TL) (yıllık)
 L7. Veteriner masrafları..... (TL) (yıllık)
 L8. Çoban..... (TL) (yıllık)
 L9. Diğer, belirtiniz..... (TL) (yıllık)

V. GELİR / GİDER

M1. Başka sizin olan taşınmaz (ev, dükkan, ahır gibi) var mı? 1. Var 2. Yok

M3. Geçen yıl içerisinde devletten başka yardım alınız mı? Ne yardımı, ne kadar?

M4. Akraba ve komşulardan aldığınız aynı veya nakdi bir yardım var mı? Ne sıklıkta, ne kadar?

M4b. Akraba ve komşulara verdiğiniz aynı veya nakdi bir yardım var mı? Ne sıklıkta, ne kadar?

M5. Yukarıda bahsi geçenler haricinde başka bir geliriniz var mı?

M5a. Kira geliri?.....

M5b. Diğer?.....

M6. Giderleriniz ne kadar?

	Aylık	Yıllık
Gıda ve mutfak		M6
Su parası (bağlı değil ise 999 giriniz)		M6
İçme suyu (Şebeke suyundan farklıysa)		M6
Elektrik parası (bağlı değil ise 999 giriniz)		M6
Ev telefonu		M6
Cep telefonu		M6
İnternet		M6
Isınma için kullanılan yakıt.....		M6
Pişirmek için kullanılan yakıt.....		M6
Giyim		M6
Sigara		M6
Alkol		M6
Çeyiz/düğün sünnet vs. parası		M6
Emlak vergisi		M6
Eğitim masrafları		M6
Ulaşım masrafları		M6
Sağlık masrafları		M6
Diğer		M6

M7. Geçen yıl içerisinde para biriktirebildiniz mi?

1. Evet. M7a. Ne kadar TL

2. Hayır

M8. Hiç borcunuz var mı? 1. Evet 2 Hayır borçları?

M8a. Kime, ne kadar? M8b. Ne için aldınız bu borçları?

M9. Hiç alacağınız var mı? 1. Evet 2. Hayır

M9a Kimden?

M9b Ne için?

M10. Evde aşağıdakilerden hangileri var

Araba (kaç model)	
Kamyon	
Kamyonet	
Motosiklet	
Bisiklet	
Traktör	
Minibüs	
Dolmuş	
Servis	
Diğer (belirtiniz).....	

W. EV ve YERLEŞİM YERİ

N1. Son 10 yıldır kaç kere ev değiştirdiniz?

N9. Su an oturduğunuz ev size mi ait?

3. Evet.

4. Hayır

N9a. Kimin üstüne?

N9d. Nasıl oturuyorsunuz?

N9b. Nasıl edindiniz?

1. Miras

2. Satın aldık. Nasıl (kamulaştırma ile mi?)

.....

3. Yaptık. Nasıl?.....

4. Iskan evi

5. Diğer.....

.....

N9c. Evin değeri ne kadar.....

1. Kira, N9e. kirası ne kadar

2. Akrabamın

3. Diğer.....

....

N10. Ev nerede?

7. Yeni Bulgurca (iskan evleri)

8. Bulgurca üst kat

9. Bulgurca alt kat

10. Menderes

11. İzmir ...Semt:.....

12. Karabağlar

13. Çileme

N15. Evin turu nedir?

- Apartman dairesi
Müstakil ev
Iskan evi
Apartman
Diğer

N16. Temel yapı maddesi nedir?

- () Tuğla
() Tahta
() Kerpiç
() Bez (çadırlar için)
() Diğer (belirtiniz).....

N17. Kanalizasyona bağlı mı?

- b. Evet
2. Hayır

Genel

N18. Evde neler var?

N18.1.....Salon N18.2Oda N18.3..... Mutfak
N18.....Banyo.....bahçe

N18.4 su bağlantısı 1. Şebeke 2.tulumba 3 yok

N18.5 sıcak su kaynağı 1. Güneş enerjisi 2. Elektrikli şofben 3. Elektrikli ısıtıcı 4. yok

N18.7. Tuvalet:

1.İçerde alafranga

2.İçerde alaturka. Malzemesi.....

3 Dinarıda alaturka. Malzemesi ...N18.8 1.Seramik 2 Beton 3 Toprak

Diğer (belirtiniz).....

N18a. Elektrik var mı? 1. Şebekeye bağlı 2. Jeneratör 3. yok

N19. Evden genel olarak memnun musunuz?

1. Çok memnunuz 2. Memnunuz 3. İdare eder 4. Memnun değiliz

X. Eğitim

R1. 6-17 yas arasında okulu bırakmış çocuğunuz var mı? Neden okuldan ayrıldı?

R3. Eğitim olanakları baraj öncesiyle kıyaslandığında nasıl?

Anketör tarafından doldurulacak

Z1. Cevaplayan yalnız mıydı?

1. Evet 2. Hayır Kimler vardı?

Z2. Cevapların güvenilirliği 1. Çok güvenilir 2. Şüphelerim var 3. güvenilmez

Notlar:

3. Kısa semptom envanteri

1. Hane no:
2. Üye no:
3. Adı:
4. Cinsiyeti:
5. Yaşı
6. Tedavi gerektiren ruhsal bir rahatsızlık geçirdiniz mi? Evet Hayır
7. **Evet** ise, bu rahatsızlık nedeniyle nasıl bir tedavi gördünüz?
Psikolojik tedavi İlaç tedavisi Diğer (lütfen belirtiniz): _____
8. Halen bu ruhsal sorun nedeniyle tedavi görüyor musunuz? Evet Hayır

Aşağıda insanların bazen yaşadıkları belirtilerin ve yakınmaların bir listesi verilmiştir. Listedeki her maddeyi lütfen dikkatle okuyunuz. Daha sonra, o belirtinin **SİZDE BUGÜN DAHİL, SON BİR HAFTADIR NE KADAR VAR OLDUĞUNU** yandaki bölmede uygun olan yeri işaretleyerek belirtiniz. Her belirti için sadece bir yeri işaretlemeye ve hiç bir maddeyi atlamamaya özen gösterin.

Yanıtlarınızı aşağıdaki ölçeğe göre değerlendiriniz:

Bu belirtiler son bir haftadır sizde ne kadar var?

0: Hiç yok 1: Biraz var 2: Orta derecede var 3: Epey var 4: Çok fazla

(1)	İçinizdeki sinirlilik ve titreme hali	0	1	2	3	4
(2)	Baygınlık, baş dönmesi	0	1	2	3	4
(3)	Bir başka kişinin sizin düşüncelerinizi kontrol edeceği fikri	0	1	2	3	4
(4)	Başınıza gelen sıkıntılardan dolayı başkalarının suçlu olduğu duygusu	0	1	2	3	4
(5)	Olayları hatırlamada güçlük	0	1	2	3	4
(6)	Çok kolayca kızıp öfkelenme	0	1	2	3	4
(7)	Göğüs (kalp) bölgesinde ağrılar	0	1	2	3	4
(8)	Meydanlık (açık) yerlerden korkma duygusu	0	1	2	3	4
(9)	Yaşamınıza son verme düşünceleri	0	1	2	3	4
(10)	İnsanların çoğuna güvenilemeyeceği hissi	0	1	2	3	4
(11)	İştahta bozukluklar	0	1	2	3	4
(12)	Hiçbir nedeni olmayan ani korkular	0	1	2	3	4
(13)	Kontrol edemediğiniz duygu patlamaları	0	1	2	3	4
(14)	Başka insanlarla beraberken bile yalnızlık hissetmek	0	1	2	3	4
(15)	İşleri bitirme konusunda kendini engellenmiş hissetmek	0	1	2	3	4
(16)	Yalnızlık hissetmek	0	1	2	3	4
(17)	Hüzünlü, kederli hissetmek	0	1	2	3	4
(18)	Hiçbir şeye ilgi duymamak	0	1	2	3	4

(19)	Ağlamaklı hissetme	0	1	2	3	4
(20)	Kolayca incinebilmek, kırılmak	0	1	2	3	4
(21)	İnsanların sizi sevmediğini, size kötü davrandığına inanmak	0	1	2	3	4
(22)	Kendini diğerlerinden daha aşağı görme	0	1	2	3	4
(23)	Mide bozukluğu, bulantı	0	1	2	3	4
(24)	Diğerlerinin sizi gözlediği ya da hakkınızda konuştuğu duygusu	0	1	2	3	4
(25)	Uykuya dalmada güçlük	0	1	2	3	4
(26)	Yaptığınız şeyleri tekrar doğru mu diye kontrol etmek	0	1	2	3	4
(27)	Karar vermede güçlükler	0	1	2	3	4
(28)	Otobüs, tren, metro gibi umumi vasıtalarla seyahatlerden korkmak	0	1	2	3	4
(29)	Nefes darlığı, nefessiz kalmak	0	1	2	3	4
(30)	Sıcak, soğuk basmaları	0	1	2	3	4
(31)	Sizi korkuttuğu için bazı eşya, yer ya da etkinliklerden uzak kalmaya çalışmak	0	1	2	3	4
(32)	Kafanızın 'bomboş' kalması	0	1	2	3	4
(33)	Bedeninizin bazı bölgelerinde uyuşmalar, karıncalanmalar	0	1	2	3	4
(34)	Günahlarınız için cezalandırılmanız gerektiğini düşünmek	0	1	2	3	4
(35)	Gelecekle ilgili umutsuzluk duyguları	0	1	2	3	4
(36)	Konsantrasyonda (dikkati bir şey üzerinde toplama) güçlük / zorlanmak	0	1	2	3	4
(37)	Bedenin bazı bölgelerinde, zayıflık, güçsüzlük hissi	0	1	2	3	4
(38)	Kendini gergin ve tedirgin hissetmek	0	1	2	3	4
(39)	Ölme ve ölüm üzerine düşünceler	0	1	2	3	4
(40)	Birini dövme, ona zarar verme yaralama isteği	0	1	2	3	4
(41)	Bir şeyleri kırma, dökme isteği	0	1	2	3	4
(42)	Diğerlerinin yanındayken yanlış bir şey yapmamaya çalışmak	0	1	2	3	4
(43)	Kalabalıklardan rahatsızlık duyma	0	1	2	3	4
(44)	Bir başka insana hiç yakınlık duymamak	0	1	2	3	4
(45)	Dehşet ve panik nöbetleri	0	1	2	3	4
(46)	Sık tartışmaya girmek	0	1	2	3	4
(47)	Yalnız bırakıldığında/ kalındığında sinirlilik hissetmek	0	1	2	3	4
(48)	Başarılarımız için diğerlerinden yeterince takdir görmemek	0	1	2	3	4
(49)	Yerinizde duramayacak kadar tedirginlik hissetmek	0	1	2	3	4
(50)	Kendinizi değersiz görmek / değersizlik duyguları	0	1	2	3	4
(51)	Eğer izin verirsiniz insanların sizi sömüreceği duygusu	0	1	2	3	4
(52)	Suçluluk duyguları	0	1	2	3	4
(53)	Aklınızda bir bozukluk olduğu fikri	0	1	2	3	4